

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

106371

IZDAJE
SLOVENSKA
GRAMMATIKA

KNEZOVA
KNIŽNICA

$\frac{2}{2} \frac{2}{2}$

Novi in stari knjižnica
FZE

KNEZOVA KNJIŽNICA

ZBIRKA ZABAVNIH IN POUČNIH SPISOV

IZDAJA
MATICA SLOVENSKA

XVI. ZVEZEK

UREDIL
DR. FRAN ILEŠIČ

V LJUBLJANI, 1909

TISK „NARODNE TISKARNE“

106371

KAZALO.

	Stran:
Rado Murnik: Matajev Matija. Vesela novela	1—109
Vojeslav Molè: Ob stoletnici Julija Słowackega	112—132
C. Golar: Bratje in sestre v Gospodu Sanje poletnega jutra	134—237

106371

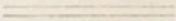
Verel

030026462

MATAJEV MATIJA

VESELA NOVELA

SPISAL

RADO MURNIK

Poniglavi Andraž.

„**A**nka, ali ste sami?“ je jasnega iunijskega popoldne oprezno vprašal mršavi, bradati berač Andraž Hudopisk ob odprtih vratih edine gostilniške sobe nad samotnim malodolskim mlinom, ki je klopotal sredi bajnokrasne, ozke doline na Gorenjskem.

Majhen, grd, debeloglav, toponos, je bil možek jako podoben največjemu grškemu modrijanu; hodil je bos, odet v ogoljeno obleko: vse kakor Sokrat. Le tako moder ni bil, tako zmeren in pa tako lepo trezen, niti ni živel o klasičnih smokvah in sardinah kakor svoje dni Sokrat, temveč razuzdano je hrepenel po modernih klobasah in žganju.

Ogovorjeno dekletu ga ni slišalo; mirno je šivalo pri oknu. Rahla sapa je prijetno pihljala skozi napol zakrito okno z zelenimi okvirji, dvigala pisano zagrinjalce, dovajala vonjavo obvodnega vrbovja in mahovja, majala peresca rožmarinova in žarne glavice klinčkov na podoknjaku in se poigravala s temnorjavimi kodri ob očelju mlinarjeve hčerke. Žolt maček, ki je poleg Ankinega stola predel velemodne misli, se je zdramil, se zbal sumnega malharja in se previdno umaknil pod mizo.

Andraž Hudopisk je snel svoj velikanski, že hudo odrgnjeni slamnik in si potegnil z rokavom preko potnega čela. Potle pa je stopil s svojima golima oprafenima nogama počasoma bliže, si poveznil slamnik zopet na glavo in potrkal s palico-robotico na tla, ki so se lahko potresala nad mlinskimi kamni.

Anka se je zganila. Naglo je povzdignila poredni, sveži obrazek, spustila šivanje v naročaj in gorjačarju šegavo zažugala z rumenim naprstnikom.

„O — tihotapec!“ se mu je nasmehnila. „Kako ste me pa prestrašili! Odkle ste pa že tukaj? Odkod ste se pa vzeli tako naenkrat? Iz tal?“

„Kolesa ropotajo spodaj in jaz sem bos, zato me niste slišali,“ je zagolčal prosjak.

„Imate kaj zame?“ je vprašala živahno in potegnila goste obrvi zvedavo kvišku.

„Hm, hm!“ se je odhrkaval Andraž Hudopisk. Malomarno je pogledal okoli sebe in si gladil sero brado.

„No, ali bo kaj?“ je vzkliknila deklica nestrpljivo in iztegnila desnico proti njemu. „Kar sem dajte! Le hitro! Zdaj ni nikogar tu gori. Oča so spodaj v mlinu, mati in brata pa na polju.“

„Oh, danes ni nič, Anka!“ je zahripal berač in jo lokavo gledal z mežikavimi sivkljatimi očmi. „Lejte, še meni je žal! Zastonj sem krevsal tako daleč iz Zaplane semkaj v Mali Dol.“

Neprijetno dirnjena, je uprla svoje črnorjave oči vanj. Prej tako hudomušni obraz ji je temnel in med obrvima se ji je pojavilo dvoje mrakotnih gubic. Pričakovala je bila, da ji Andraž danes, v torek, prinese pisemce njenega fanta, Devetakovega Pavleta iz zaplanske vasi.

V svesti si velikanske važnosti in nevenljivih zaslug tajnega ljubavnega sla, je Hudopisk moško in široko stal pred dekletom. Svoj prekanjeni, ogoreli obraz je kremžil v sočutne gube, pokašljeval kakor v tolažbo in poniglavo motril njena ljubko zardela lica. Ona pa je povесila glavico in žalostno gledala predse na solčno lišo, ki jo je zdajinzdaj zakrila senca plapolajočega zastirala.

„Oh, vendar no, najlepša ste med dekleti devetih fara todle naokoli po Gorenjskem, pa imate takega mlačnega fanta!“ je zamodroval Andraž. „Vse premalo se meni ta hentani Pavle za vas. To ga kazi! Jaz sem bil vse bolj goreč in siten, jaz, Andraž Hudopisk, ko sem bil zaljubljen! Pa res — ne zabavljam rad — ali...“

Anka ga je pogledala nejevoljno in si dela kazalec na rdeče ustne.

„E, ne čenčajte mi vendar tako!“ se je gnevala. „Že ni mogel! Ali mislite, da utegne vsak tako kakor vi?“

„I, ne bodite no tako hudi!“ jo je dražil Andraž.
„Nič ne marajte, ampak vaš Pavle . . .“

Mladenki so se obrvi zblížale ože in kljubovalno se ji je vzdignila spodnja ustnica. Še bolj se ji je omračil obraz in iz te hudourne teme je pretela bliskavica dvoje togotnih oči. Jezno nabrane ustne so se otvorile — toda preden se je iz njih usula viharna ploha, je pretkani berač prislonil palico k zidu, naglo segel v svojo zakrpano kamižolo in privlekel iz globokega, na videz brezdanjega žepa pismo, obilo okrašeno s strastnimi črnimi cejaki, najboljšimi znamenji prekipavajoče vroče ljubezni.

In mahoma se je izvedrilo slabo vreme na Ankinem obličju. Izginile so grozeče kotanjice na dnu čela in iz veselih, jasnih oči se je sladko posmejalo solnce srečne ljubezni. Poredni Andraž pa se je tiho muzal in si mencial nogo ob nogo.

„Hudobni pavliha!“ se je hudovala, hlastnila po pismu in ga nemudoma shranila. „Kaj me tako dražite? Ujezili bi me bili radi, kajne? O — le čakajte, le, Andraž! Zdaj pa vi ne dobite nič! Nič!“

Grdo se je skisnil rjavi obraz Hudopiskov.

„Hm, prav ponižno pričakujem, da mi ne odtegnete plačila,“ je prosil. Odkril se je zopet, si otiral znojno čelo in sedel k mizi na klop.

„Nič!“ se je kujalo dekle in odločno stisnilo ustne.

„Ali nisem krevsal v najhujši vročini?“ je hvalil berač svojo požrtvovalnost. Bridko je vzdihnil in ril s pegavo roko po razkuštranih laseh in po predivasti bradi.

„In tako težko ste prenašali velikanski tovor!“ mu je nagajala Anka. „Haha! Prej ste se smejali vi meni, zdaj se pa jaz vam. Hahaha!“

„Ali nisem trpel hude žeje medpotoma?“ je poudarjal Andraž. „Ali se nisem cvrl na solncu kakor ocvirek na ognjišču? Poglejte me vsaj, kako sem siromak shujšal! In ves moker sem kakor juža! Pa upehan sem tudi in slabo mi je, da komaj še malo gledam iz kože! In žeja me tare, žeja!“

„Aha, žeja, žeja!“ se mu je rogala Anka. „No, saj vode imamo dosti, hvala Bogu!“

„Vode pa ne, vode pa nikar!“ se je prestrašil in hudo se mu je mudilo z besedami.

„I, zakaj neki ne, ako ste žejni! Voda je najboljša pijača.“

„Ojej, kaj pa veste vi, ki ste učakali komaj tisoč tednov!“ je ugovarjal Andraž. „Vode pa zdaj že ne! Prehladil bi se takle, ves vroč, in še pljučnico bi iztaknil povrhu! Umrl bi, zdaj, ob najlepšem vremenu, ko je tako prijetno na svetu! Ojej, to bi bilo pa vendar malo prežalostno! In kdo bi pa potem pisma prenašal vam in vašemu Pavletu, e? Vidite! — Malo brinovčka se res ne bi branil, brinovčka! Vode se pa bojim po pravici, voda in noč imata svojo moč!“

Anka je vstala, stopila k omarici in odložila šivanje. Hudopisk je zadovoljno opazal uspeh svojih ganljivih prošanj in zaljubljeno gledal veliko zelenkasto steklenico v njenih rokah. Odmašila je previdno, mu nalila merico in jo postavila predenj.

„Nimamo več brinovca, natočila sem vam slivovke.“

„Nič za to,“ se je prijazno namuzal Andraž. „Brinovec in slivovka sta si kakor brat in sestra. Samo dobra morata biti! Tale je dobra. Ta bo! Lepo diši. Lepše kakor vsaka vijolica. Hvala lepa!“

Hudopisk ni dolgo vohal in gledal pijače pred sabo. Blaženo je zamežal in zdajci izpil na dušek.

„Ojej, ali sem jo že!“ se je prestrašil. Obliznil si je debelo spodnjo ustno, zamlaskal z jezikom in se čudil: „Toliko, da sem jo pokusil! Presneto imate skopo merico, no!“

Anka je stopila v kot k drugemu oknu, odprla pismo in jela pozorno brati korenjaške črke, ki so veselo silile navzgor, v nebesa. Obrnila se je v stran, da nagajivi Andraž ne bi videl njenega obraza, ki se ji je beroči smejal kar sam.

Hudopisk je potegnil vihrajoče zagrinjalo na obodcih k steni in gledal skozi okno doli na cesto in na potok, pa ne dolgo. Zazehal je in se zaspano oziral po hramu. Pregledal je vse podobe svetnikov na zidu in vse pohištvo, naposled pa se mu je zapel pogled na omari.

„Oh, ljuba Anka, en frakeljček bi ga še!“ je zastokal in prav milo pogledal izpod košatih obrvi.

Mlinarjeva hči, še vedno zamaknjena v pismo svojega Pavla, pa je mirno stala ob oknu.

„Odkar mlinarijo vaš oča, stari Zagorjan, in odkar krčmarijo tukaj, ne pomnim take žeje!“ je tarnal in vrtel prazno merico med krivimi prsti. „Čudno! — Oh, tako sem nebogljjen danes!“

„Saj ste ga že dosti!“ ga je zavračala, toda poznalo se ji je na glasu, da njen upor ni pretesen. „Nikar ne prodajajte sitnosti!“

Andraž je nepotrpežljivo zmajal z glavo, se bridko nakremžil in godrnjal: „Saj vas ne prosim vbogajme, primaruha! Saj sem zaslužil!“

Anka se je obrnila in pogledala izza lista.

„Veste kaj — štejeva duše!“ je predlagal.

„No pa!“ je prikimala in spravila pismo s srečnim nasmehom. Devetakov Pavel ji je pisal, da jo pride še ta teden snubit s svojim očetom.

Nadležni Hudopisk je hitro sklonil svojo debelo glavo in prijemal za gumb na zakrpani suknji, koder so se šopirile pisane zaplate kakor raznobarni deli na velikem zemljevidu Zedinjenih držav.

„Bo — ne bo — bo . . .“

„Ne bo!“ se mu je zasmejala deklica, prihajaje bliže. „Ne bo, haha! Štiri duše imate, štiri!“

Prebrisani Andraž pa si je znal pomagati.

„Bo, bo!“ se je veselil in hkrati utrgal spodnji gumb. „Le pogledjte, samo troje jih imam! Tale duša je visela samo še na eni nitki. Ta ne šteje nič!“

Zadovoljno je grohal in molil prazno posodico preko mize.

„No, naj pa bo!“ je privolila deklica in mu šla natakati. „Pa le polovico, nič več!“

„Hvala lepa! Na vaše zdravje! Bom pa še pisma prenašal, vam in Devetakovemu, v najhujši vročini ali pa tudi v najhujšem mrazu!“

„Saj menda ne bo treba dolgo, Andraž!“

„Tem bolje. Bomo pa svatovali in se dobro imeli, juhu!“

Nastavil je merico in pazil, da ni izpil vsega. Oddahnil se je, zahrkal in pogledal zopet dolí na vodo, na jez in po poti.

„Anka, Matija gre!“ je vzkliknil zdajci veselo. „Matajev Matija! Lejte ga, denar šteje! Je pa že prodal par koza ali hrastov in zdaj gleda, če ni kaj izgubil medpotoma. Gotovo pride sem pit. Oh, in ženit se pride, ženit! To bo prav semanje veselje!“

Anka je radovedno pogledala skozi okno. Sredi ceste ob lesenem gumnu je stal ramat dolgin z uklo-njeno glavo in počasi prekladal denar po dlani. Klobuk s perci si je bil poveznil na čelo, slečeno kamižolo pa ogrnil na rame.

„Kaj?“ se je začudilo dekle. „Ženit? Pa semkaj?“

„Tako je!“ je naglašal Andraž. „Da ste zmenjeni z Devetakovim, o tem ne ve prav nič. Vi ste mu med vsemi dekleti najbolj povšeči. Matajev Matija si je vbil v glavo, da hoče vas, pa nobene druge ne! Veste, to skrivnost mi je zaupal sam in obljubiti sem mu moral, da vam ga bom hvalil, kar se da, in mu pogladil pot. Pa je res imeniten fant, Matajev Matija! Le pogledjte ga! Dolg je kakor sora. Njegova betica je podobna slabo umešenemu hlebcu. In kakšne velikanske noge ima! Stoje bo lahko umiral na njih! Lejte no, kako prijazno se drži mož! Kakor sita žaba na svojega godu dan! Oh, ali bi se smejal Devetakov, če bi vedel, kaj je prišlo Matajevemu na misel, ho!“

„Dobrega mešetarja si je izbral Matija,“ je dejala Anka. „Andraž, tako si pač ne zaslužite rdeče suknje pri njem!“

Matajev Matija je izvlekel ruto, zavil denar vanjo, jo skrbno zavozlal, shranil svoj zaklad previdno v telovnik in jo mahnil dalje proti mlinu.

„O — imeniten snubač!“ se je zagrohotal Hudopisk, ko je Anka stopila od okna. „Nihče ne bi verjel, kako neizrečno neumen je ta prismode! Pa saj je doma na Telebanovem, poldrugo uro odtod. Na Telebanovem prebivajo sami narobe-modrijani, sami zabiti svojeglavci. Matajev Matija pa je prismoda posebne bire, on prekaša vse svoje telebanovske rojake.“

„Saj ga malo že poznam,“ je pripomnila Anka. „Bil je že nekolikokrat tukaj in se iznebil nekatere prav čudne. Prejkone je bil vinjen.“

„A — kaj! Trezen ali pijan, Matija drobi vedno enako modre! Veste kaj, Anka? Jaz se skrijem pol urice za peč, da se bosta mogla vidva lepše pogovarjati! Matija bo kajpada mislil, da sta sama, in laglje mu pojdejo sladke besede z jezika. Če bi bil pa jaz poleg, bi ga to preveč motilo, in on ne bi izdal za nič, kaj ima za bregom. To bo nekaj! Ne bojte se nobene zamere! Njemu se nos ne zaviha tako kmalu.“

Hudopisk je naglo izpil, vzel palico pa slamnik in smuknil za zelenkasto peč. Tam se je stisnil v mračan kot in gledal iz svojega skrivališča kakor lisjak iz lisičine.

2.

Zaljubljeni gost.

„Bog daj —!“ je zaklical dolgi Matajev Matija na pragu, druga polovica prijaznega pozdrava pa mu je obtičala v goltancu. Pri vratih se je na oboju hudo zadel ob čelo; klobuk mu je padel raz glavo in odeta suknja mu je spolznila z rame na tla. Začuden je vzdignil oglato, rdečelaso glavo in namrdnil obraz, koder je bilo že zaoranih nekaj preranih naborov okoli širokih ust in krotkih, modrih oči. Mačka je prestrašil nenadni pogrom tako, da je neutegoma planil izpod mize in jo skokoma ubral iz nevarne sobe.

„Dober dan, Matija!“ mu je odzdravila Anka, ki izprva ni vedela, ali naj bi se smejala ponesrečenemu nastopu, ali naj bi pomilovala prihajalca. „Ali ste se kaj hudo udarili?“ je vprašala sočutno. „Ali vas hudo boli?“

„Tega se ni treba bati!“ jo je miril Matija, se malce pobožal po nizkem čelu in se pripognil po kamizolo. „Prav nič me ne boli!“

„Mislila sem, da ste si razčesnili glavo!“ je dejala in mu pobrala klobuk.

„He he, kaj še!“ se je samozavestno smehljal gost in si pogladil viseče brke. „Moja glava je prav tako cela in zdrava, kakor je bila prej zunaj na cesti in doma. To naj te nič ne skrbi! Telebanovci imamo kaj trde buče. Verjameš?“

„Verjamem, verjamem!“

„Trde buče imamo, posebno pa jaz, he he!“ se je pohvalil, se zamišljeno prijel za potlačeni debeli nos in ogledaval irto nad vrati. „Pač pa skrbi mene, če vam nisem jaz kaj poškodoval vašega zidu ali ga kaj okrušil ali celo premaknil! Presneto bi mi bilo žal!“

„Nobene razpoke ni videti,“ je rekla Anka, ki se ji je neprenehoma ponujal smeh.

„No, potem je pa vse dobro!“ je dejal zadovoljno. „Da le ni nobene razpokline! Tvoj oča so vedeli najti dobrega zidarja, pametnega in poštenega, kakor vidim.“

Počasi se je okrenil od vrat in kolovratil proti mizi, kjer je prej sedel berač Andraž. Vsak gibljaj je ovajal nerodno moč. Težko je prestavljal dolga, dolga gibala v irhastih hlačah, podvezanih pod koleni. Previdno je gledal na desno, gledal na levo in tiščal kitnate roke ob kladasti trup, da se ne bi zopet kje kaj zadel in da ne bi česa prekucnil ali celo razdrobil. Ob odpetem telovniku, okrašenem z debelimi gumbi, mu je bingljala jeklena verižica in cela reč drobnih obeskov, kakor: ključek, konjska glavica, podkevca, zvonec, tolar, čekan, samokresek, piščalka.

„Močni ste res, Matija, posebno trdni ste pa v glavi,“ se mu je smejala Anka.

„Res je taka!“ je zagotavljal ponosno, odrinil klop od mize in sedel. „Veseli me, da me hvališ, Anka! Trkal bi se lahko z vsakim kozlom! Pa kaj pravim s kozlom! Z največjim bikom bi se šel trkat vsak dan za stavo ali pa tudi samo za čast! Pa rajši mirujem, ker se mi smili uboga žival. Vsak ima svojo glavo najrajši celo, tudi najhujši bik! Zakaj bi mu zadajal bolečine ali morebiti še celo pogin? Tak nisem.“

„Usmiljenega srca ste, Matija, to je lepo!“

„Lepo je to, lepo in pametno, vse skupaj,“ je pokimal modro in se zamišljeno prijel za nos. „In veseli me, da sem tebi tako všeč!“

„Kaj naj vam pa prinesem?“ je vprašala, stopivši k omari.

„Polič najboljšega!“ je velel moško in jo gledal, gledal. Po godu mu je bila ta jedrena, gibka postava,

ta ljubka poredna glavica. Zaljubljeni pogledi so mu polzeli od njenega glavnika do čevljev. Ko se je zasukala in vzpela po kletni ključ, je lahno zavihralo njeno modrikasto krilo in beli predpasnik; ko je stopala po sobi, se je previjala v pasu in zibala v bokih. Vse to je neizrečeno ugajalo njenemu občudovalcu in še je zrl za njo proti vratom, ko je že odšla v klet.

„Ni napačna!“ si je mislil. „Prav povšeči mi je, jaz pa menda njej! Ali me ne hvali, kadar le more? Ali ni to dobro znamenje?“

Čudovito prijetno ga je grelo okoli srca. Zadovoljnost mu je dvignila gorenjo ustno, da so se mu videli korenjaški okajeni zobje, mu dvignila in razpela nosnici, ožila oči in mu presmešno nagubala ves obraz.

Ko mu je Anka prinesla polič vina pa kozarec na mizo in videla njegove izpremenjene poteze, je mislila, da se mu hoče kihniti; zatorej mu je želela prijazno: „Bog pomagaj!“

„A — saj ne bo nič, prijateljica!“ se je široko muzal Matija. „Ne bom kihnil, ne!“

Domnevala je, da ga boli bunka na čelu in da on le zatajuje hude bolečine, ker se drži tako čudno.

„Veš, moj obraz ni kar si bodi!“ se je imenitil Matija. „Kadar sem prav židane volje, se pa držim, kakor bi moral zdajzdaj kihniti. To je zmotilo že marsikoga, he he! Zvoljotega sem doživel že tudi dokaj sitnosti. Nekateri zarobljeni cepci so celo mislili, da se jim pačim nalašč! I — saj sem bil že tukaj, ali ti nisem še nikoli nič povedal o tem?“

„Še nikdar ne,“ je odgovorila kar najresneje. „Dobro se mi zdi, da ste tako veseli pri nas.“

Prijel je polič v oglate, dolge prste z močnimi nohtovi in natočil kozarec. „Na, ne pojdeš pit?“ Porinil je čašo pred njo.

„Čakajte, tako ne moreva trkati,“ mu je odvrnila in se obrnila po drug kozarec. Nalil ji je in trčila sta.

„Bog ti daj zdravje in pravo pamet!“ ji je napil dobrodušni Matija.

„Tudi vam tako,“ se mu je odzvala Anka.

On je izpraznil kupico do dna, ona pa je komaj srebnila iz svoje, vzela šivanje in sedla k drugemu

oknu. Njegove oči so se radostno pasle na njenem prijaznem obličju, da mu je lezlo vedno bolj narazen, vedno bolj na kih. Kako sladko se je znala smeјati in pogledovati človeka! Jokal in smeјal bi se obenem! Čudovito milo mu je bilo pri srcu.

Ker mu zazdaj ni hotela priti nobena modra več na misel, je nekoliko pogledal skozi okno, kakor bi iskal tam zunaj zabavnemu pogovoru pripravnega predmeta. Ob jelševju in vrbovju je z mlinskega jezu šumel openjen potok preko proda in skal ter hitel mimo pisanega vrtiča po soteski, zagoženi med strmovitima hriboma, iz sence proti jugu, proti ozki planoti, blesteči v jasnem, toda krotkem solnčnem svitu. Lahno so nihale bujne vrtnice ob ograji in se gledale v srebrnih valih, kjer so se tuintam zabliskavale zlate iskre in sevale biserne pene. Ob levem bregu je belela prašna cesta prav pod zelenim obronkom in skoraj izginjala z ostrim ovinkom za dolnjim skalnim zidom. Od vode, od onkrajnjega volhkega mahovja in smrečja je udarjala hladilna vlaga.

„Ali ste bili kaj v Zaplani?“ je pričela zopet Anka.

„E — kaj bi — znerok mi je, predaleč,“ je odgovarjal Matija nekako nerad. „Sploh me mika le malokam z doma. Slaba pota imamo okoli Telebanovega, komaj vozimo drva po njih. V Zaplano me pa ne bo izlepa več, hm!“

„Zakaj pa ne? Ali ni lepo tam in prijazno?“

„Je že, ampak Zaplanci so malopridni, vsi, posebno pa fantje in dekleta!“ se je pritoževal Matija. „Dražijo me, kadar me le morejo. Nagajajo mi, da sem tako neumen, da bi se smilil sam sebi, če bi bil količkaj pameten!“

„To je pa res narobe, Matija!“

„Hudo narobe in krivično tudi! Ko sem bil o svetem Juriju tam, so mi zabavljali kar na lepem in me dolžili, da imam uro iz repe! Kaj praviš ti k temu? Uro iz repe!“

„Kdo bi si bil mislil, da so Zaplanci taki!“

„Taki so, taki in tako čeljustajo in me obirajo! Tako nespametno čenčajo, njim se pa to zdi še celo imenitno in Bog ve kako lepo!“

Matija je segel v telovnikov žep, izvlekel svojo debelo uro in potrkal z njo po mizi.

„Le poglej, Anka! Zlata ni, srebrna ni, ampak iz repe tudi ne, kaj bi se lagal! Vidiš Anka, ali je to repa, kaj? Ni to prava ura?“

„Kajpa, Matija, prava ura! Saj bi vam verjela, čeprav mi je ne bi kazali.“

„Veseli me, da tako trdno zaupaš mojim besedam! Tudi tebi je povšeči, kajneda?“

„Prav lepa urica je, res!“

„Malo takih! Iz najboljšega železa je! Pa tudi ne gre zmeraj kar tako v en dan! Včasih se tudi ustavi! Kadar sem jaz, njen gospodar, pri miru, počiva tudi ona, he he! Kadar se pa jaz premikam, gre tudi ona! Prav malo jo potresem ali krcnem, pa začne tikatakati na vse kriplje, he he! Takole mi je pokorna. Ej, in kako je šele močna! Orehe bi lahko tolkel z njo, pa ji ne bi škodovalo prav nič! Verjameš, he he? Taka je moja ura, vidiš? Take ure nima vsak butec! Kaj se smeješ, he he?“

Previdno je spravil svoj dragoceni zaklad in se zopet držal na kih. Anka se mu je smejala, da so ji podrtavali obramki.

„Vesela in pametna dečla si,“ je nadaljeval po kratkem prenehljaju. „Veselo srce — pol zdravja! Vselej sem dobre volje, kadar te vidim, he he! Zaplanke pa niso take — čemerne in puste so vse! In samo pikajo me in obirajo in me devljejo v nič!“

„Zakaj se jim pa vendar daste?“

„E — za malo se mi že zdi, kadar mi skuhamo kakšno prav žaltavo! Pa — saj me ne boli nič, he he! Upira se mi, da bi jim odgovarjal. Saj vse skupaj ni ne v peto ne v šesto! Naj se malo polažejo pa počvekajo in me obirajo za kratek čas!“

„Oh, prav imate, Matija! Nič ne marajte! Le modri bodite!“

„Na Telebanovem smo vsi tako modri,“ se je veličal in se preudarno prijel za debeli nos. „Menda le zato nam je svet tako grdo nevoščljiv in se tako zarobljeno norčuje z nami. V Zaplani me zdelava in zbada posebno rada tista stara punčara, ki tako pre-kasto gleda, tista kačepična Jera Kisovajeva!“

„Kaj vam je pa vendar storila žalega?“

„Venomer trobuza, da ne bi vzela ona mene, in če bi imel zlat nos pa srebrna ušesa! Ošabnica taka, prešerna! Kakor bi se ji bil kdaj ponujal!“

„Pa je res onegava!“

„Iz jeze klepeta tako, iz same jeze, ker ji pravim: teta! To ji je hudo čez voljo, frfri neumni. Oh, Jere ne maram dosti in malo ne, nak, nak, te ogavnate babele ne maram, jaz že ne, jaz, Matajev Matija! In če bi imela poln predpasnik zlata, ne! In če bi me prosila na kolenih, ne in ne! Za ne vem kaj ne! — Kajpada, Anka, ti si ves drugačen deklíč . . .“

Spodil je muhe iz kozarca, si natočil in izpil. Nato jo je vprašal počasi: „Kaj pa, Anka, ali bi se kaj rada omožila?“

„Oh, se mi še nič ne mudi,“ je odgovarjala malomarno.

„Prihodnji predpust, no, kaj?“

„Da te vendar, kaj mi boste nagajali!“

„O pustu so zrele neveste, o postu pa preste!“ je modroval Matija in poizkušal namežikavati dekletu, ki je pa gledalo le na šivanje.

„Ne znate slabo, Matija!“

„Vidiš, Anka, jaz bi se precej oženil, primaruha!“ je viknil naenkrat. „Dvajset let bo že tega, kar sem bil pri naboru, pa še nimam nobene žene! Kaj?“

„To je pa res nerodno.“

„Pa še hudo nerodno je! Človek brez žene, hiša brez stene.“

„Ste pač preizbirčni, da še vedno samujete?“

„Kočljiv sem res nekoliko, vsake ne bi maral. Prebogate nočem. Kdor denarje priženi, svojo voljo zaženi. Nevesta bogata je rada rogata!“

„I, kje ste se pa že naučili takih, Matija?“

„Od Andraža Hudopiska, saj ga menda poznate? Ta gorjačar ve več kakor devet starih dohtarjev. Taka je le . . . Revice pa tudi nočem. Ampak . . .“

Sklonil je glavo in sramežljivo pogledal predse. Ona ga je motrila skrivoma in se smehljala.

„Lepo je na Telebanovem, Anka!“ je izpregovoril zopet in dvignil glavo. „Čisto v hribih smo, popol-

noma sami zase! Hišico imam čedno, pa vrt, pa kravo in malo gozda pa njive tudi. Krompirja je zmeraj na Matajevini, dobrega krompirja toliko, da bi ga lahko dajal še na posodo! Enkrat jem gorkega, drugikrat mrzlega, danes v oblicah, jutri okisanega, vsak dan drugače. Pa tudi ajdovih žgancev ne pogrešam pa dobrega sira. In brinovca imam tudi doma, brinovca dosti! Kuham si ga pa sam, kakor so me naučili moj rajni oča, Bog jim daj dobro!“

„Potemtakem se imate res kaj dobro, Matija! Na prebitek imate vsega najboljšega!“

„Oh, Anka, včasi sem tako lepo sit. Kadar se naveličam dela, grem pa spat. Tako živim prav zložno, čast in hvala Bogu! Oča so zapustili malodane vse meni, no, moji starejši sestri Špeli pa vendar tudi nekaj. Saj Špeluza tudi ni potrebovala toliko. Vzela je ljubljanskega škrica, še ne poznam ga ne; vem le toliko, da se piše za Krajana in da prodaja kramo v Ljubljani.“

„Pri vojakih pa niste bili nič?“

„Nisem bil, ne. Pri naboru sem pač bil takrat v Zaplani. Največji in tudi najlepši šopek sem imel jaz. Mataj — mi je dejal soldaški dohtar — tako lepo ploščate podplate ima le malokdo kakor ti! Škoda bi bilo tako redkega fanta, je dejal, če bi ga ustrelili na vojski, ali če bi se mu pripetila kje drugod kakšna nesreča. Bati se je tudi, je dejal, da ti s svojima težkima nogama ne bi pohodil tovarišev vstric sebe. Le kar izgubi se mi domov! Tako je govoril učeni dedec, on je že vedel, zakaj. Pa me res niso vzeli, vidiš!“

„Le Boga zahvali dvakrat in trikrat, da te niso potrdili! Pri vojakih, pravijo, ni nič dobrega.“

„Kar nas je Telebanovcev, še ni bil nobeden soldat. Nerad bi delal jaz izjemo in zgago! Zato pa ni treba misliti, da smo zanikarni. Jaz, Matajev Matija, sem tako zdrav, kakor mlad kozel, ki ni bil še nikdar bolan. O Svetih Treh kraljih, ko je najbolj mraz, ti hodim razoglav in golorok okoli doma, pa še nahoda ne dobim! Danes sem se pogledal v ogledalu; videl sem, da sem tako lepo rdeč, kakor bi imel šen, pa ga nimam, o ne, ni treba mislili! Toda, veš . . . Ena je:

fantovanja sem sit! Predolgčas mi je na Matajevini. Oča in mati sta mi umrla oba. Sam sem na očevini . . .“

Zopet je pogledal sramežljivo predse in sopihal, kakor bi prenašal farni zvon. Kuhala ga je čudna vročina in nekaj ga je davilo v goltancu. Pripravljaj se je na odločilni naval.

„Zdajle ni nikogar tukaj,“ je preudarjal. „Zdajle je pravi čas! Bog ve, kdaj bova spet takole sama? Matija, Matija, korajža velja! Kar povej ji, kaj te žuli, pa bo!“

Nalil si ga je kozarec in izpil, da bi se ohrabil.

„Nimam dekleta,“ je sprožil naposled. „Nimam . . . nimam še nobenega. Hm, kaj bi hvalil sam sebe? Dobra jed se sama ponuja!“

„Anka!“ je zaklical v veži starikav moški glas.

„Tako pridem, ata!“ se je odzvala in odhitela.

„Zala dečla, res, prav zala,“ je mrmral Matija in se prijel za nos. „Da le stari dedec ne bi bil iztegnil jezika, pa bi zdajle ona že vedela, kako rad jo ima Matija in kakšna sreča jo čaka na Matajevini!“

3.

Prijateljska zabava.

Enakomerno je šumela zunaj voda, ki je lila in padala na lopate, umerno so klopotala mlinska kolesa. Vglobljen v prijetne misli, je pogledal Matija zopet doli, koder se je jaril razpenjeni potok v zoženi strugi. Kakor žive puščice so švigale in strigle lastovice okoli mlina; zdajinzdaj je katera zacvrketala tam nekoliko dalje nad mirnim tolmunom in si omočila beli trebušček na vodni površini. Včasih se je zagnala ali zaobrnila riba za plenom in zasvetilo se je srebrno iz vode. Na bregu so kokodakale kokoši; podjeten piščanec je umerjal čez vrtno ograjo. Preko potoka je begala senca, ki jo je delal dim iz dimnika.

Naslonjen na oba komolca, je buljil Matija skozi okno in si dejal: „Dobro sem jo zabaval ves čas, Anko. Rada me poslušča dečla, prav rada! Da bi se le kmalu vrnila k meni!“

Vtem se je pritihotapil Andraž Hudopisk izza peči, koder je čemel nepremično v temnem ždiču in pozorno vtepal posluške v svojo izredno zabavo. Neslišno je stopal kakor maček in tedajci na glas zakašljajal pred Matajem, obrnivši se, kakor bi bil pravkar stopil skozi vrata.

„Dober dan, Matijče, dober dan!“ je pozdravljajal pivca in prijazno kazal svoje škrbine.

„O — Bog te sprimi, Andraž!“ se je zdramil Mataj, vesel nenadnega svidenja s starim znancem. „Lej ga no, kar naenkrat si tukaj, kakor bi te iztresel iz klobuka!“

Hudopisk pa je vzdignil svojo gorjačo in slovesno zapel s svoji hripavim glasom:

„Matija Mataj!
Roko mi podaj,
junak naših krajev,
Matija Matajev!“

„Ta je pa res lepa, he he!“ ga je pohvalil prijetno počegetani Mataj in mu stisnil ponujano desnico.

„Par bokalov je vredna, ne samo enega, zato, ker je zložena tebi na čast, Matajev, ali ni res? Kaj pa delaš tukaj čisto sam kakor božji volek? In kaj je že to, da si tako zamišljen? Kaj ti pa dela preglavico, ljubček moj?“

„O, nič, Andražek! Nič mi ne hodi navzkriž, vse se mi plete po volji; premišljujem samo, veš, tako malo, ker ravno utegnem.“

„Prav. Dober premislek je boljši kakor ura hoda.“

„Sedi no k meni, saj me poznaš, ne, jaz pa tebe,“ ga je vabil Mataj. „Boš pa kaj povedal. Tamle pij iz Ankinega kozarca. Le pij, saj Anka ni gobava!“

„E, pa tudi nismo tako kočljivi,“ mu je odvrnil Hudopisk in naglo prijel za kupico. „Ker si že tako prijazen, se ga pa ne bom branil. Ha-a! Dobro je in tako prijetno te ureže po jeziku. V Zaplani pa dobiš zgolj kislo podčepino.“

Berač je naslonil palico v kot h klopi in sedel nasproti Mataja.

„V Zaplani je sploh za nič vse skupaj,“ je zabavljajal Matija. „He, vino je pošlo. Danes sem dobre

volje, danes dam še zanje. Ali ni nikogar blizu? Anka! Anka! Vina!“

Po veži so priropotali trdi koraki in prišel je mlinar, starikav možek v močnati obleki in pošvedranih čevljih.

„O, Zagorjan! Dober dan, očka!“ ga je ogovoril Matija jako veselo. „Me poznate še kaj?“

„Poznam, poznam,“ je odgovoril mlinar malomarno.

„Vaš sosed sem, četudi smo si malo daleč narazen,“ je poudarjal Matija. „Dober sosed je boljši kakor devet stricev! Kako se pa že kaj imate?“

„I kako neki?“ je berač prestregel gospodarju odgovor. „Kako se ima? Dobro! Mlinar ima zmeraj belega kruha dovolj, za pečenko si nalovi rib, vina ima pa v kleti. Prav dobro se mu godi. Kaj ne, Zagorjan?“

„Eh, imam že tudi svoje križe,“ je godrnjal starec. „Ali še vina?“

„Kaj pa! Še ga bova, še!“

„Lep klobuk pa imaš, Matija!“ se je dobrikal Hudopisk, ko je odšel mlinar v klet.

„Saj sem dal pa tudi trideset grošev zanj, veš, Andraž!“ je dejal Mataj ponosno in si poizkušal zavihati zanemarjene brke, ki so se mu pa takoj zopet povесili žalostno navzdol. „Mar meniš, da sem ga pobral na njivi ali za ograjo?“

„Tvoj rajni oča so nosili tudi take lepe klobuke in taka perca,“ se mu je prilizoval Hudopisk. „Pameten možanec so bili, modre glave in dobrega srca, Bog jim daj večni mir in pokoj, saj so že zdavnaj dali odgovor tam gori.“

„Dolgo je že tega, res.“

„So na svetu ljudje, ustvarjeni drugim le v veselje. Tak si ti in tak so bili tudi stari Matajev oča. Zato pomolim večkrat kakšen očenašek zanje, saj morda so v vicah, hm, pa ne verjamem.“

„Dobri so bili in modri tudi, nič se ne lažeš, Andraž!“ je kimal Mataj. „Kadar so me blagi oča topli, so me vprašali vsakipot, če me kaj hudo boli. In če sem zastokal, da me skeli, kakor ne vem kaj,

so me pa lepo tolažili takole: Le malo potrpi, ljubi Matija, saj sem jaz tudi, kadar so mene šeškali in mi strojili kožo moj oča, tvoj ded. Takega junaka pač ni bilo še na svetu, da tepenega ne bi bolelo kolikor-toliko! Čez tri, štiri dni se boš komaj še spominjal, da sem te tepežkal. Tako so me tolažili oča in najkrepkeje so pritisnili vselej zadnjikrat, da me je bolelo manj časa. Niso bili res dobri? To je prava očetovska ljubezen, Andraž, kaj?”

Mlinar se je vrnil z vinom. Mataj ga je natočil v oba kozarca in ponudil svojega Zagorjanu.

„Bog te živi!“ je ponosljav dolgočasni mlinar-gostilničar, izpil polovico, dolil zopet do vrha, porinil kupico pred Mataja in odkoracal iz sobe.

„Bog te živi, Matijče!“ je viknil Hudopisk in naglo izpraznil čašo. „Pa je res pust tale dedec stari. Tako potmurjeno gleda in drži se tako čemerno, kakor bi bos plesal po samih nasajenih iglah!“

„Nič ni kaj prijazen, ne,“ je pritrjeval Mataj. „Ali pa ni dobre volje danes? Morda ga pa bole zobje? Star je že.“

„Oh, Matajev, saj so bili tvoj oča še dosti starejši, pa so bili ves drugačen. Radi so se kaj pomenili s človekom. Kakor sem menda že rekel, dober možak so bili in pa moder, moder! Poleti so zmerom narobe sedli na klopco pred hišo, tako da so ti gledali v zid. Zato jih pa tudi skoraj nikoli niso opikali sitni komarji, ker so si mislili mrčesi: Ta človek ima tako kosmat obraz, da mu ne moremo do živega! Tako so znali stari Martin goljufati nadležne živalce in se jim smejali, pa saj so se jim lahko! Ako jih je pa včasi vendarle oklal kakšen star, izkušen komarec, ga pa tudi niso preganjali ali celo morili, ampak prizanesli so mu, rekoč: Kako bi le mogel biti tako nečloveški, da bi stregel po življenju bitju, ki se po njegovih žilah pretaka moja kri!“

„Res je, smilila se jim je vsaka muha,“ mu je pritegnil Mataj. „Nekoč smo imeli kodravega psa, ki je bil prav rad na gorkem. Ono leto je pa norela grozno huda zima že o Svetem Miklavžu. Pa so dejali: Naš kodran še zmrzne v tem strupenem mrazu, toliko

prezeba siromak. Pa so prijeli reveža in ga lepo čedno ostrigli do kože. Zdaj, so dejali, zdaj si bo mislil pes, da je poleti, in nič več ga ne bo zeblo tako hudo, he he! In lej, Kodranček nam res ni zmrznil, četudi je bilo tako mraz, da je vse pokalo. Zlezel je skrivaj v peč, ki smo jo kurili iz veže, pa se je tam zadušil na gorkem, ko smo bili mi v Zaplani pri maši.“

„O, prekanjen je bil Martin — malo takih celo na Telebanovem! In močan je bil mož, da bi ga trije drugi komaj porinili iz gostilnice.“

„Kaj pa, ali matere moje pa ne boš hvalil kar nič, Andraž?“

„Kako jih ne bi?“ je kliknil Hudopisk. „Odkar nosim hlače, še izlepa nisem videl prijaznejše žene. Ko sem še pastirčeval, sem rad pil sirova jajca, da sem imel potle gladkejšo grlo in da sem lepše prepeval na paši. Jemat sem jih hodil včasih tudi k vam, Bog mi odpusti te grehke, saj jajec je bilo takrat po osem in še več za groš. O, takrat so bili še časi, Matijče, takrat, zdaj pa ni vse skupaj nič. No, kmalu po Veliki noči so me pa zalotili vaša mati, ko sem jo hotel popihati z ukradeno robo. Strašno so bili jezni name! Zažugali so mi: Čakaj, ti dehor, ti nemarni, potrem ti vse kosti! Jaz pa čez plot! Prebito so me obrenkali, poslušal sem jih za ograjo. Silili pa niso nič za mano in mi tudi niso skrivili nobenega lasu na glavi. Samo načeto velikonočno svinjsko kračo so mi zagnali skozi okno na hrbet, ko sem se obrnil, da bi unesel šila in kopita in naplenjena jajca. Hvaležno sem pobral še gnjat. Presneto je bila dobra! Preskrbljen sem bil dva, tri dni s kosilom in z večerjo. Vse žive dni bom pomnil to, in če bi učakal leta Metuzaleмова!“

„Verjamem ti, Andraž! Naša mati so bili nagle jeze, pa le redkokdaj. Vame so včasih tudi zadegali poleno ali kar jim je bilo pač pri rokah.“

„Rekli so mi večkrat: Andraž, Andraž! Ti boš bogat, ko bo pes rogat! In uganili so, prerokovali so mi živo resnico. Zdaj mi pa le spet natoči, da ga zvrnem kozarec v spomin tvojega očeta! Potle izpijem pa še enega v spomin tvoje matere, zakaj oba sem imel enako rad in zameriti se ne bi hotel nobenemu.“

Mataj je ustregel takoj beračevi želji in mu pomagal piti tudi sam.

„Kako se pa že kaj imaš, Andraž?“ je vprašal po kratkem molku.

„E, slaba mi prede, slaba, ljubi moj Matija!“ je tožil Hudopisk in vlekel goste obrvi skupaj. „Ko so živeli moji starši, Bog jima daj luč nebeško obema, takrat so mi še pele ptičke! Pozneje sem imel pa zmeraj le slabo srečo. Vse mi je šlo pod zlo. Človek uganja, Bog užene. Marsikaj hudega sem izkusil na svetu, dobrega pa malo. Osem let, pet mesecev in štirinajst dni sem nosil tele na hrbtu. Primaruha, lahko rečem, da sem bil najboljši kaprol, kolikortudi jih je kdaj imel sedemnajsti regiment in kolikortudi jih bo še imel. Vidiš, zdaj me pa tuja vrata tolčejo po petah! Ometel sem dosti sveta, obhodil dosti kraljestev in mest. Prebito mi je bila marsikdaj huda za nohti. Slaba mi je pela, kakor šantovemu psu, ki ga vse lovi, siromaka. Vse sem prebil, samo breskovih peška mi še niso drobili na glavi, kakor se pravi. Pa tudi zdaj se ne morem nič hvaliti. Godi se mi še slabeje kakor prej. Tako hoden nisem več, tare me udnica. Šestdeset let pa še nekaj več, to niso mačkine solze, Matija!“

„Verjamem, Andraž!“

„Pa prejšnja leta je bilo še kaj dobička na sejmih in božjih potih. Dandanes pa meče samopašni svet revežu le tiste polovičarje, tiste ficke v klobuk. In marsikdo ne da čisto nič, četudi bi ga vrtal v koleno! Dandanes, ko je vse dražje, bi morali tudi nam prosjakom povišati dohodke, ne? Muči se ali ne muči, denarja je premalo ali pa nič. Zdaj pa izhajaj, če moreš! Hudo je hudo, Matijec! Kaj se mi mara, ko sem tak revež! Večkrat tudi malo obupam, saj ni čuda! Obupati je bolje, kakor skočiti v vodo, posebno če ne znaš dobro plavati. Tako, zdaj pa moram piti še v spomin tvoje rajnice matere, da ne pozabim!“

Mataj mu je zopet nalil in ga podrezal: „Dobro znaš pripovedovati, Andraž. Le povej mi še kaj, če veš!“

„Oh, Matijče, pripovedoval bi ti lahko dva meseca, tudi tri, pa še ne bi bil pri kraju!“ se je pobahal in

mencljal kozarec s koščenimi krivimi prsti, preden ga je vzdignil k ustom.

„Pa ne da bi imel celo tiste ‚Črne bukve‘?“

„Imam jih, imam, dobro si uganil,“ je naglo pokimal berač in si obrisal brke. „Črne bukve imam shranjene na visoki gori v skalni razpoki, pa ‚Kolo-manov žegen‘ tudi! Rečem ti pa, Matija — nikomur ne nosi tega pod nos, sicer škoduješ meni in sebi! V teh bukvah je dosti čudnega in skrivnega, kar ni znano navadnim ljudem. Le poglej me, Matijec: marsikaj vedo berači, ker obhodijo toliko sveta, toda jaz, Andraž Hudopisk, jaz vem več kakor vsi berači vsega sveta!“

Držal se je častitljivo in učeno, Mataj pa ga je verno gledal in poslušal.

„Pegaste roke imaš, vedež si! Povej no meni, samo meni, kaj znaš vse! Nazarensko rad poslušam take reči.“

„Žive vozle znam delati, kruh znam učuditi, da ne vzhaja . . .“

„Pa ne da bi znal zagovarjati tudi kačji pik?“ se mu je Mataj živo zaletel v besedo.

„To bi bila meni prava malenkost!“ se je odrezal mogočno. „Pa kač se sploh ne bojim nič. Le čakaj, da ti povem! Na Veliki Šmaren je tako svet dan, da še gadje ne smejo laziti po zemlji. Kvišku ti zlezejo vsi, proti kraljici nebeški. Na ta praznik sem ležal pred dvema letoma pod jablano, kar je cepnila kača z drevesa name in me pičila semle v laket. Škodovalo mi pa ni nič, ker sem dobro zavarovan tudi proti najhujšemu kačjemu strupu. Pojedel sem namreč kačje srce na tešče, še preden so me vzeli k soldatom.“

„Ali je bilo kaj hudo ostudno?“

„Hm, klobaso imam rajši. Veš kaj, Matiče, naroči, naroči zdajle vsakemu eno! Bova laglje pila! Mlinar ravno spet prihaja semkaj.“

Matija je bil zadovoljen s Hudopiskovim predlogom; zahteval je dvoje klobas in še pijače.

„Andraž, ti se menda ne bi bal niti vešč?“ je povzel iznova.

„Kar nič ne! Veš, Matija, čebula jim strašno smrdi, čebula! Zato je nosim zmeraj nekaj s sabo v

malhi. Posebno moč imajo pa čarovnice ali vešče zvečer pred Svetim Tomažem in Kresom, pa tudi na binkoštno nedeljo. Takrat najrajše lazijo po polju in kujejo lunino zlato v cekine in jih mečejo v bele rjuhe.“

„In hudo so nevarne, kajneda?“

„Seveda so, lej ga! Delati znajo take pogače, ki razneso vsakega. Peko jih pa iz samih modrasov, slepovožev in zelenih kuščarjev. In slano znajo delati pa točo!“

„I, saj res!“ se je domislil Mataj. „To so mi pripovedovali tudi moj oče. In moj oče so pa že tudi vedeli nekaj. Kako pa delajo one babnice točo in slano?“

„Mleka in žita, vode in soli namešajo in čudnih korenin. To čobodro izlijejo na polje, pa je.“

„Kako pa je vendar to, Andraž, da nisi šel nikdar nabirat onih cekinov, ki so jih metale vešče v rjuhe?“

„Tisto zlato bi dobil le nedolžen človek, mene se pa tišči zmeraj preveč grehov. Ampak naredil sem drugo, Matija! Vedel sem tole: kjer božja mavrica pije vodo, tam je vreča denarjev, pa vreča uši; kdor se po golih kolenih priplazi do tja, koder se upira mavrica, dobi oboje.“

„Pa si kaj dobil, Andraž?“

„Nič. Le poslušaj! Na levi nogi mi je zlezla hlačnica do pod kolena, ne da bi bil kaj opazil. Pa ni bilo nič. Drugikrat sem šel pa v ris, klicat hudiča.“

„Bes te plentaj!“ se je zavzel Mataj in udaril po mizi. „Ali si —“

„Le počasi, Matija, počasi! Lej, Zagorjanov oča nama neso klobase in pijačo.“

Hudopisk je zacmakal pohlepno. Očesci sta se mu svetili kakor živa ogelčka.

„Bog vama blagoslovi!“ je zamrmral mlinar in postavil zahtevano na mizo. Prinesel jima je še hleb kruha, pogledal skozi okno in šel iz sobe.

Matija je odgnal muhe, ulomil ogal kruha, se odkril in naredil tri velike križe.

„Jaz jem kar vse od kraja,“ je rekel Hudopisk in zasukal krožnik tako, da je bila večja klobasa na njegovi plati. In hitel je žvečiti, kar se je dalo.

„Pa si bil res v risu?“ je vprašal Mataj, ki je iztežka premagoval radovednost.

Berač mu ni mogel odgovoriti takoj, ker so mu bila usta polna. Samo očitaje je pogledal nepotrpežljivega soseda.

„Čakaj no, da se ne zadavim, še preden pojem klobaso!“ ga je zavrnil naposled nejevoljno. „Taka smrt bi bila pa vendar malo prežalostna! Ne morem požirati kar po celem in še govoriti obenem!“

„Saj počakam,“ ga je miril Mataj, „nikar se ne jezi, ljubi špehomalh!“

Berač se je zganil in za trenotek sovražno pogledal Matijca, zakaj strašno ga je grizel in pekel nespoštljivi priimek „špehomalh“.

„Le čakaj, jaz ti že zakurim!“ si je mislil sam pri sebi. „Hudo se boš moral pokoriti za špehomalha, Matajev Matija!“

4.

Andražev nasvet.

Prvi se je nasitil berač.

„Le potegniva ga nekoliko, da se nama bolje priležejo klobase!“ je zagolčal zadovoljno, si natočil in pil počasi z veliko slastjo. Oddahnil si je, se naslonil na klop nazaj in privlekel iz žepa žlindrasto, rdečo pipico, izrezljano iz brezove grče in okrašeno s stolpastim okrovom in svetlimi bunčicami. Vtaknil je ustnik med zobe, potegnil parkrat sapo skozi roženo cev, tipal po malhi, iztrebil iz nje umazan rumenkast mehur in jel mašiti tobaka v čedro. Nato si je primaknil porcelanasti ukres z rdečeglavimi žveplenkami, jih vzela dvoje, prižgal in jel puhati dim na vse duške, da so bežale muhe rojema od mize.

Tudi Mataj se je najedel; poveznil je klobuk s krivinami zopet na glavo, segel po svojo uro in računil, koliko kaže. V umetnosti branja in pisanja le malo izvežbanemu korenjaku so prizadevale rimske številke ob robu ure poseben trud in težavo. Izmed vseh dvanajstih je poznal dobro le enojko, dvojko in trojko,

tako da jih ni zamenjaval in da je vedel precej na prvi pogled, koliko veljajo. Od štirice dalje pa so mu delale dokaj preglavice. Večkrat se je po dolgem in mučnem trpljenju debelo zmotil v računu, ker ni upošteval prave veljave dolgega in kratkega kazalca; tako ga je ukani- nilo včasi, da je ura šele pet, ko je kazala že poldvanajstih.

„Povej mi zdaj, kako je bilo v risu!“ je naprosil Matajev Matija Hudopiska, potresel uro, jo nastavil na uho in jo shranil v žep.

Berač je s kazalcem potlačil tobak, da bi bolje tlel, se odhrkal in pokimal radovednežu.

„V risu je bilo pa takole, Matija! Vse ti povem, saj sva sama. — Najprej sem si preskrbel vsega, kar je potrebno za to stvar. Bog ne daj, da bi bil kaj pozabil ali naredil kaj narobe! Le poslušaj! Matija! Črnega mačka kost je treba za ris. Brez take kosti ni nič! Ampak — obljubi mi, da do sodnjega dne ne poveš nikomur tega, kar ti bom pravil tukajle tajno!“

„Zlomek naj me, če kaj izdam!“ je obetal Matajev Matija in se primaknil bliže k pripovedovalcu.

„Takih reči ni dobro trositi okoli, Matic! Če pridejo v zvedo, je hudo narobe! Pa kaj sem že dejal? Je že res — tako črn mora biti muc, da ni na njem nobene rjave, rumene, sive ali celo bele dlake, nikjer, tudi na repu ne! Vidiš, takega mačka sem si ujel in šel na Sveti večer gorile na Telebanovske hribe. Tam je nekje pod globokim brezdnom votlina, duplina, še nikdar obsijana od božjega solnca. Tjakaj tudi ne seže glas blagoslovljenih zvonov od nikoder. Ondukaj sem zanetil ogenj in od enajstih do polnoči kahal tisto črno živalco. Ko je bila vsa razkuhana, sem si izbral kost za ris. S sabo sem vzel tudi troje leskovih šib. Urezal sem jih bil pa že jeseni, pred solničnim izhodom na kažipotu z novim pipcem, ki ga še nisem bil rabil do takrat nikoli. Presneto sem pazil, da se jih nisem nikdar nič dotaknil z golo roko. Prijemal sem jih le z belim robcem, ovitim okoli levice. Na Vseh svetnikov dan sem jih pa skrtil na pokopališču. Vse to sem vzel na Sveti večer s sabo in hitel na razpotje, tja, kjer stoji tisti lepi brezjak sam nad Golo jamo. Saj menda veš, Matija, kje je to?“

„Kaj ne bi vedel!“ je vzkliknil Matajev Matija in vprašal naglo: „In kaj se je zgodilo tam, Andraž?“

„Ondi sem potegnil s kostjo in palicami kolikor mogoče širok ris okoli sebe. Čim večji je, tem boljši, ker preko njega ne more do človeka nič, tudi hudoba ne! Razumeš? Potem sem pa stopil v ris, poklical vruga in se nisem ganil . . .“

„Pa te je bilo kaj hudo strah?“ je šepetal Matajev Matija in nepremično gledal Hudopiska.

„O, nič. — Kmalu so začele grozne stvari siliti vame. Nad sabo sem zagledal žarečo brano, potle pa se je pokazal goreč voz sena. Le se nisem umaknil iz risa in nič ni padlo name. Zdaj so pridivjale strašne pošasti, velikanski medved, ognjeni bik, oh, zveri vsake bire so se zaletavale proti meni. Najhujša je bila dolga kača z gorečim gobcem. Kakor bi trenil, so privršele divje babe z dolgimi lasmi in nazaj obrnjenimi rokami in nogami, potem pa še vešče, ki se zbirajo na razkrižjih. Vse so tiščale proti meni, ali jaz se nisem ganil iz risa, sicer bi me bile zdobile v solnčni prah, zakaj zmotil me je bil sam zlomek, da sem pozabil malho in čebulo v oni votlini. Prihrumeli so tudi vedomci, si trgali roke, noge, ušesa . . . in jih metali kvišku.“

„Pa se nisi nič bal, res ne?“ je iznova povprašal Matajev Matija in občudovaje motril hrabrega berača.

„Nič. Nikar me ne moti, Matija! Ko je izginilo vse to, se je pa pridrevila tolpa velikanskih psov. Za njimi je lomastil njih šepavi gospodar, mož brez glave, velik pa tako, da bi mogel prestopati kar gore. Vpil je nad psi in žvižgal jim je, da mi je letelo skozi ušesa.“

„Kako neki, če ni imel glave!“ se je predrznil podvomiti Matajev Matija.

„Lej ga, kaj mi čenčaš vmes!“ ga je karal Hudopisk ozlovoljen. „Da mi kar ne moreš molčati! Duh lahko kriči ali žvižga tudi brez ust! Zato je pa duh! Še tega ne veš? — Molil sem natihoma, dokler niso odhrumeli vsi od prvega do zadnjega. Bog ne prizadeni, da bi bil zakričal ali se celo komu postavljaj po robu! Kar raztrgali bi me bili psi ali bi me bil posekal

divji mož s svojo sekiro! Veš, Matija, to je bil duh lovca, ki je za svojih dni ob nedeljah in praznikih streljal divjačino in mora zdaj po cele noči loviti za pokoro. U, kako je cvililo, lajalo, tulilo, pokalo, grmelo, bobnelo po temnem gozdu! Še oddaleč sem slišal krik divjega moža, rjojenje in drenje njegovih večalastih psov in psic. Mraz je bilo, da je vse škripalo, in vendar sem se potil, da je kapalo od mene. Kaj bi tajil! Toda bal se nisem nič!“

„No, dobro si izonegavil te kočljive reči,“ je priznal Mataj in naglo dostavil: „Kaj pa že hudič, hudič?“

„Le potrpi, Matiče, le potrpi malo!“ je zagodel berač. „Zdaj se moram malo okrepčati! Lej, čedra mi je tudi ugasnila.“

„Le pij, Andraž, le, da boš govoril laglje!“

„Toliko sem videl strašnega, da se mi je skoraj zavrtilo v glavi,“ je nadaljeval zopet ojačeni Hudopisk. „Zdajci je pa zavihralo po zraku in zasmrdelo po žveplu. Nekaj cepne pred ris. In kaj zagledam?“

„Kaj neki?“ je hlastno vprašal Mataj in iztegnil vrat.

„Tistega, ki križe delamo pred njim!“

„Da te treni, ali res?“ se je zavzel Matajev Matija in poskočil raz klop.

„Veš, da se ne lažem nikdar,“ ga je osorno zavrnil Hudopisk. „Rajši molčim. Kaj bedačiš?“

„Saj ne bom več, ne zameri mi, ljubi Andraž!“ je pohlevno prosil Matajev Matija in počasi zopet sedel za mizo. „Kakšen je pa že bil?“

„Uh — grd kakor sam rogač! Na vsem svetu tak je bil kakor kozel s kravjim repom. Velik je bil pa, lahko rečem, tako, da bi lahko jedel z mlinarjeve strehe! Režal se mi je tako ogavno in se grohotal tako peklensko, da nikoli takega! In zazijal je široko, strašno, da bi me zdaj zdaj požrl kar celega, pa me ni.“

„Pa se ti niso nič hlače tresle?“ mu je Matajev Matija zopet prestrigel besedo s plašnimi pogledi.

„Nič, prav nič, še manj, kakor zdajle! Zgaga me peci vse žive dni do smrtne ure — Bog mi daj kakšno srečno! — če ni res! Na vse pretege je poizkušal du-

šogubec gadni, da bi me prestrašil in izvabil — iz varnega risa. Jaz pa le nisem odnehal in on ni smel preko risa, ki sem ga bil naredil tako dobro. Uganjal je pa že take, da me je zdaj kuhala vročina, zdaj spet tresla mrzlica! Matija, ti bi bil kar iz kože skočil, kaj? No — dosle sem opravil vse dobro. In lej hudirja, ravno proti koncu sem naredil nekaj takega, kar ni bilo prav! Molil sem očenaš in se zmotil iz navade, pa sem rekel: Amen! To je bilo napak.“

„Ojej!“ je vzdihnil sočutni Matajev Matija z bridko nagubanim obrazom.

„Potem pa ni bilo nič!“ je jezno zaropotal Hudopisk. Srdito je puhal zrak iz ugasle čedre in pisano pogledaval izpod jakih obrvi.

„Nič? Zavoljo ene besedice?“ je žaloval Mataj in majal težko ruso glavo od rame do rame.

„Nič, nič,“ je žalostno odkimal berač. „Drugачe pa bi mi morala hudoba dati denarja, kolikor bi ga mogel nesti!“

„Ojej! Škoda!“

Mataja je trla odkritosrčna žalost. Uprl je nizko čelo v mogočno dlan in klavrno sta se mu povесila ustna kota.

Hudopisk je skomizgnil z ramo in si zopet zapalil vivček; gost dim je vlekel iz njega, da je sedel v oblakih kakor grški bog.

„Zdaj bi pa jaz rad povedal tebi nekaj drugega,“ je zasukal pogovor Mataj, ki mu je vino razgrela glavo in otajalo jezik. „Zvedeti pa ne sme živa duša nič!“

„Le meni zaupaj, Matija!“ se je oglasil berač iz megle. „Saj nisem nobena stara baba!“

„Lej, ženil bi se rad, Andraž!“ je šepnil Matajev Matija in sramežljivo upiral pogled v čašo.

„Vem, pravil si mi že nekaj takega. Lepo je to. Le oženi se, le, Matija, saj bi se jaz tudi, pa sem že prestar.“

„Tole Anko bi rad, mlinarjevo, saj veš, Andražek. Kaj bi dolgo izbiral? Kdor dolgo izbira, pobere ostanek!“

„Pametna je ta. Pohvalil sem te dekliču, kakor sem ti obljubil. Kaj pa ti? Ali si ji že kaj sprožil govorico, da bi jo vzel?“

„Hm, malo sem ji že dal po strani vedeti, kako in kaj. Govoril sem ji tako sladko, he he, kakor bi lizal sam med!“

„Kaj je pa rekla ona?“ je počasi, važno vprašal Hudopisk in resno zrl v tovariša.

„Dejala ni ne tako ne tako,“ je odgovarjal Matija uvezan, ne da bi dvignil oči. „Smejala se je, he he!“

„To je dobro znamenje, Matija!“ ga je izpodbujal prosjak. „Toda kmalu moraš kaj uganiti, kmalu, da ti je ne prevzame kdo drug! Kar pečo nosi, se vse preprosi. Le glej, da ne prideš prepozno!“

„Prav rad jo imam in menda ona mene tudi, saj včasih me pogleda tako milo, da se mi srce taja kakor maslo na solncu,“ se je radoval Matija, domnevaje si, da je povedal Bog ve kaj lepega. „Počasi ji že dopovem vse, taka reč ni kar tako nanagloma. Kdor lovi ptičke, ne sme mahati z gorjačo, he he!“

„Stari mlinar ima dokaj denarja, če ljudje prav vedo,“ je pripomnil Hudopisk iskreno in iztrkaval pepel iz čedre. „Todle okrog je vse njegovo. Anki bo uganjena lepa dota. Le nikar je ne pusti znemar! In še prav zala dečla je!“

„Pa močna kakor ajdovska deklica!“ je dodal Matija zadovoljno, dočim je mašil Hudopisk zopet tobaka v pipo.

„Hvalil sem te dekletu, kar sem te največ mogel,“ je ponavljal prosjak. „Saj veš, da te imam rajši kakor vso svojo rodbino z birmanskim botrom vred!“

„Da bi le tudi jaz imel kaj več denarja in sveta, oh!“ je vzdihnil Matija tako globoko, da je ugasil obe žveplenki Hudopisku, prižigajočemu tobak.

„Veš kaj?“ je dejal Andraž tiše in nažigal iznova.

Matija je položil svoji velikanski roki predse in in pokrnil dobršen del mize z njima. Nagnil je svojo debelo glavo bliže k beraču in buljil zvedavo vanj.

„Pojdi v ris, Matija!“ mu je svetoval Hudopisk tiho, s tajinstvenim glasom in svečano vzdignil pipico nad svoje teme.

Mataj je zazijal ves presenečen in debelo gledal mirno sedečega Hudopiska.

„V ris?“ je viknil na glas.

„Nikar no ne vpij tako!“ ga je posvaril berač. „Ali je treba, da zve kdo drug, kar se meniva med sabo? Ali je treba, da bi te raznašale vaške ropotulje?“

Mataj se je urno prijel za preglasna usta.

„V ris pojdi po denarja, v ris!“ ga je bodril Andraž. „Priprave ti poskrbim vse jaz. Le poizkusi in pojdi, Matija! Jutri je kresni večer, lej, kakor nalašč!“

„Ti si šel pa na Sveti večer,“ je ugovarjal Mataj.

„Vseeno je, Matija! Sveti večer pa tudi kresni večer — oba imata čudno moč, ko je najdaljši dan in najkrajša noč ali pa narobe! Pojdeš?“

„Čakaj no, da se mi ugreje misel!“ je omahoval Matija in se potipal za nos.

„Ti si lepa mevža!“ se je hudoval berač. „Jaz, tvoj prijatelj, ti svetujem, pojdi! Nocoj pojdem s tabo — ne mudi se mi nikamor — prenočim pri tebi, jutri pa ti preskrbim vse potrebno, črnega mačka, kost in leskovke. Le premisli si! Denarja dobiš kakor črepinj! Zdaj pa še pijva! Dobra primaka je to, kaj, Matijec? Le dajva ga, do dna! Kaj pa, ko bi še enega? Par dvojač že še moreš utrpeti, ne? Jaz imam pa en sam grošek. Obrni ga stokrat narobe in nalice — grošek je grošek. Ti pa imaš cvenka dovolj. Ne bodi tak žulec in nikari se ne udeleži drugega naglavnega greha! He, mlinar! Mlinar!“

„Že grem!“ se je oglasil Zagorjan zunaj.

„Očka, kje imate pa Anko?“ ga je vprašal Mataj, ko je tožljivi možek primotovilil k mizi.

„Večerjo kuha,“ je pokašljeval mlinar.

„Ali je vaše vino že na potočkih?“ se je oglasil nezmerni berač.

„O, še ne!“ se je trudno nasmehnil starec.

„Le vina sem, da bova boljše volje!“ je kričal Hudopisk in postavljaj svoj kozarec že precej trdo na mizo. „Najpametneje je, če človek spravi denar med ljudi. Oh, Matijče, danes je zame pustna nedelja!“

Zagorjan je odnesel prazna krožnika in šel zopet po vina.

„Le veseliva se, Matija, da nama ne bo predolgčas!“ je vikal Andraž. „Oj ti ljubi Matija, ti dobra duša, ki danes daješ za kapljico božjo, le tako stori, kakor sem

ti svetoval, pa ti bo hodilo vse prav! Živel boš tako veselo kakor jazbec v turščici! Mlinarju se pa že toži, komaj še gleda dedec. Tiho! Je že tukaj!“

Mlinar-krčmar je postregel gostoma; sedel je k peči in krehal.

„Dobro vino je to, Matija!“ je vpil berač. „Če pravim, da je vino dobro, ne veš, kaj to pomeni?“

„I, kaj naj pomeni?“

„Da mi ga še nalij hitro!“

„Nalivaj si le kar sam! Le kar po domače, Andraž! Bog ti ga blagoslovi in sveti Duh, da se ti ne bi zaletelo! In Bog daj, da bi kaj pomagalo, kar si mi nasvetoval!“

Berač je jel sam natakati obema in si pridno namakal okajeno grlo. Oba sta jela prihajati široke volje. Matija je sedel z naherenim klobukom za mizo in medlo gledal tovariša. Polagoma se je ovinil dodobra.

„Andraž, jaz pojdem tja!“ je jecal. „Že veš, kam pojdem, Andraž!“

„Živio!“ je zakrokal berač. „Ti si pa fant od fare! Mlinar je pa čudak. Noče piti. Kar spi kakor kralj Matjaž! Kako drnjoha in vleče dreto! He, očka!“

In Andraž je jel bunkati po mizi, za njim pa še Mataj.

„Kaj se usajata!“ se je jezil mlinar s hripavim glasom. „Lejta, vidva sta kaj neumna!“

„Kaj?“ je ugovarjal berač. „Toliko bokalov sem pomagal prazniti, pa bi še ne smel malo razbijati? Ne bodite no tako sitni, striček. Pit pojte!“

„Noči se že,“ je grohal mlinar. „Matija, požuri se, sicer ne prideš za dne domov!“

„Vaša ura prehaja!“ se je protivil Mataj in iskal po telovniku.

„Veselimo se, saj imamo vsega dovolj!“ je kričal Andraž, iztrkal osmojeno čedro in jo shranil v žep.

„Kaj se bomo koncljali — ti, gorjačar, pa kar molči!“ se je razjaril starec in stopal proti pivcema. „Le spat! Oba!“

Mataj je moško izvlekel svoj robec, ga odvozlal in plačal. Berač je predlagal, da bi pila še šentjanževca, pa njegova ni obveljala.

„Pa ne, ga bomo pa pri Matijcu doma,“ se je tolažil. „On ima brinovčka dosti — kajneda, Matijče?“

Odhajaje iz mlina je Matija prevrnil koš, poveznjen ob zidu pri pragu, in ga postavljajal z veliko težavo nazaj. Vtem je tiho prihitela Anka, potisnila beraču pisemce in nekaj okroglega v roko, želela obema možakoma lahko noč in smuknila nazaj v hišo.

5.

Na Matajevini.

„Oblačno je,“ je s težkim jezikom izgovarjal Matajev Matija, nerodno koracaje po prašni cesti ob potoku.

„Večerni oblaki so to,“ je kimal berač Andraž Hudopisk. „Oblaki so nebeška žolica!“

Mataj se je ustavil; popravljajal si je suktnjo, ogrnjeno preko rame, se obrnil in okorno lovil ravnovesje zdaj na prstih, zdaj na petah. Mežavo je gledal mlin; nad pisanim vrtom je belelo zidovje, rdela opeka, blesketalo steklo med odprtimi zelenimi oknicami: vse je bilo tako lično, čisto in snažno, kakor bi bilo narejeno šele danes.

„Čedna hiša, he he!“ se je namuznil Mataj in kobalil za prosjakom. Metalo ga je po kolesnicah in kamenju v stran; včasi ga je zagnalo tudi s ceste na njivo ali vzare. Vendar je silil pogumno in vztrajno dalje za Hudopiskom, ki je tudi precej težko prestavljajal noge, dasi je potoval brez nepotrebnih ovinkov in mu je bila zatorej pot lepša in krajša.

„Ali loviš metulje ali kaj?“ je zbadal Andraž Mataja in ga posmehljivo motril s sivkljatimi očmi.

„Metuljčke, he he!“ se je smejal Matija glupo. Držal se je zadovoljno na kih; vse se mu je zdelo tako praznično in veselo.

„Pazi, neroda, da se mi ne prekucneš v vodo!“ ga je svaril prosjak nejevoljno. „Tamle je precej globok tolmun.“

„Juhu-u!“ je ukal Mataj. „Andražek, ljubi moj prijateljček, malo sem se opil, pa ne dosti. Ravno prav,

he he! Meče me pa presneto, Andražek, dobra kapljica je mlinarčkova, Andražek! Dobra kapljica in močna tudi, da kaj zaleže, he he! Pa res, komaj ga nosim, komaj, kakor poln koš kamenja! No, nič ne de, Andražek, saj hodim pa le še po dveh, po človeško! Kajneda Andražek, kaj praviš? No, še ti kaj povej za kratek čas, he he!“

„Kdo bi si mislil, da si tak čemek in da ga zmoreš tako malo!“ mu jo je zasolil Hudopisk. „Privočil sem si ga, lahko rečem, najmanj dvakrat toliko kakor ti — pa me poglej, kako ga nosim lepo naravnost! Ti si pa mevža! Kar sram te bodi!“

„I, saj me je, pa nič ne pomaga,“ je jecljal Mataj. „Mevža pa nisem in nečem biti, jaz že nikoli ne! Nikar me no ne zaničuj, Andražek, lepo te prosim! Ali uganeš, kaj se mi zdi, ljubi bratec? Ne uganeš! No, ti povem pa jaz sam. Zdi se mi, da je danes nedelja, he he!“

Žarki že nevidnega solnca so zlatili in ožarjali nepremične doolge oblake, samevajoče na obledelem zapadnem nebu. Iz doline so rastle večerne sence, hlad je vel iz lesovja. Povsodi naokoli so peli čirički in njih glaski so zdaj zamirali, zdaj se zopet jačili v večernikovih valih. Grakaje je letela čez vodo jata zaspanih vran.

„Andražek, kako dolgo pa lahko ostaneš pri meni?“ je prijazno vprašal Matajev Matija po kratkem molku.

„Dokler se ne naveličam,“ se je odrezal Hudopisk. Mislil si je pa na tihem: „Dokler ti ne poide brinovec!“

„Cel teden lahko povasuješ pri meni, Andražek, če te je volja!“ ga je vabil. „Cel teden ali pa tudi dalje.“

„Bomo že videli,“ je godrnjal berač. „Na pot glej, pred noge! Kaj zijaš vame! Ali se nisi mogel prej nagledati moje lepote? Suknjo pa rajši obleci, da je ne izgubiš medpotoma!“

„Nočem, mi je prevroče. — Zakaj te ne bi gledal? Ali nisva prijatelja? Ali ne hodiš z mano? Le čakaj, prav dobro se bova imela doma. In v ris pojdem tudi, v ris, juhu!“

„Paži, da mi ne štrbunkneš v vodo, potlej boš pa imel ris, potlej! Bodi no pameten!“

„Nič se ne boj, Andraž! V ris pa moram! Ne bojim se devetindevdeset peklenščakov, kaj pa samo enega! Tudi sto se jih ne bojim, primaruha, in še več. Metat se grem z vsakim, naj bo še tako rogat in kosmat! Ali nisem fant od fare? Ali me poslušajš, Andraž? Le poslušaj me! Ni ga takega hudirja, da se ga jaz, Matajev Matija, ne bi upal zagnati in malo povaljati po travici!“

„Posebno zdajle, ko krevljaš kakor zakovan konj!“ se mu je smejal prosjak in ga vlekel za komolec od brega.

„Cesta je slaba, cesta ni za nič, veš, Andraž! Pa nič ne de. Le meni verjemi, da zmikastim najhujšega zlodeja, bodi hudnik, kakršen hoče. Juhu!“

Mahal je z rokama, nog pa kar ni čutil; lomatale so mu same. Zazdelo se mu je, da so tuje, izposojene, in zagrohotal se je na glas.

Klopotanje samotnega mlina se je izgubilo v daljavi. Pot ju je vodila navkreber skozi smrečje in borovje. Mir in tihota sta vladala v temnečem gozdu. Tuintam so plamteli skozi vejevje ordeli oblaki. Gozd je jel prepregati modrikast par; grmovje in skalovje se je pogrezalo v mrak, samo vrhove grčavih borov je ožarjal zlati bager poševnih žarkov. Polagoma je pojemala in ugašala poslednja svetloba.

Oba sta sopihala močno, pehaje se po strmesnici. Matajev Matija se je čestokrat opotaknil ob korenine in čudno odskočil v visoko praprot in vresje. Naposled sta prišla iz hoste zopet doli v ravan. Obledelo zahodno nebo je zopet omodrelo in v visoki sinjini je z zelenkastim svitom trepetala večernica. Iz za hriba se je nanovo prikazal potok in na travnatem gričku sta zagledala borno kočo.

„Na Matajevini sva!“ se je oddahnil Matija.

Morala sta čez potok. Brvi ni bilo tu nobene; na peskoviti plitvini je bilo položeno nekaj velikih kamenov, da je mogel potnik s suho nogo preko vode. Mataj si je sezul škornje in klamoteril dalje. Bosi Hudopisk pa si je zavihal hlače do nad kolen, se opiral na palico in bredel potok. Bil je že na drugem bregu, ko se je Matija spotaknil in čofnil v vodo.

„Andražek, počakaj no malo!“ je zaklical, sede na sredi potoka, in molil svoje mokre škornje in suknjo kvišku. „Saj se ti ne mudi tako, he he! Reši me nagle smrti!“

„Kaj to!“ se je jezil Hudopisk. „Ali ti nisem trobil, da pazi! Pa vse zastonj! Ali hočeš zdaj na dobro vino piti slabo vodo? Da bi te! Vstani no!“

„Ko ne morem sam! Kam naj pa denem kamižolico in škorenjčke? Pomagaj mi!“

Hudopisk je stopil po kamenih k njemu in ga prijel za laket; toda Mataj se ni ganil, kakor bi bil prikovan, dasi je berač vlekel, kar je mogel.

„Težak si kakor zemlja!“ je stokal Hudopisk in se upiral ob gorjačo. „Da more biti človek tako neroden!“

„Nisem tako lahek ne,“ je potrjeval Mataj in zdajci potegnili še Andraža k sebi na mokro.

„Bes te plentaj!“ se je razjaril berač dodobra. „O ti pokora, neroda in rogovila! Saj sem si precej mislil, da bo kaj takega!“

„Nikar se no ne jezi, Andražek, saj sva doma!“ ga je miril Mataj. „V vodki sediva, na hladnem, he he! Kaj pa je potle! Znotraj sva mokra, bodiva še zunaj! Kaj ni res, he he? Zato naju ne bo konec!“

„Tebe že ne bom nikdar več vlekel iz nobene vode!“ se je veril srditi berač. „Nikdar več, tako gotovo ne, kakor si ti danes pošteno pijan! Izpusti mojo roko, da vstanem vsaj jaz!“

„Počakaj še malo in ne bodi tako siten kakor dedec mlinar!“ ga je pogovarjal Mataj. „Dobro je, če se ohladiva obadva. Človek mora včasih skrbeti za zdravje svojega telesa, četudi je trden in močan. Kopal se nisem že od lanskih pasjih dni.“

Izpustil je Hudopiskovo roko, se skobacal na kolena in komaril po vseh štirih na suho. Ob rakiti se je postavil na noge, izlil vodo iz škornjev, ožl kamižolo in krenil po stezici, zarasli s travo, proti bajti.

Lunini žarki so obsevali Matajev dom na zelenem umolu. Lesena kočica, na dveh straneh podprta s koloma, je stala kakor bolan starček na berglah. Prvi drog je držal dobro, drugi je pa že odnehal nekoliko;

zato se je bila nagnila kajža in žalostno čepela postrani. Na strehi, pokriti z gnilo slamo, je bil Mataj zamašil nakatero luknjo z desko ali mahom; ponekod pa so gledale gole krovnice izpod slame in tupatam je sililo sleme na zrak. Mala, nizka okna so kazala zamazano, oprášeno steklo, koder ga ni razbil veter ali sovražen kamen. Največje take praznine je Mataj zadelal s papirjem, manjših razpoklin pa ni zacelil nič, toda ne morebiti iz ljubezni do koristne ventilacije, temveč zgolj iz lene malomarnosti. Na levi pred hlevom je tičal kup gnoja, na desni pa nepreskočna luža. Za polomljenim plotom se je v sencah skrival vrt s krivenčastim drevjem.

Matajev Matija je odprl škripava vrata v lesenih tečajih. Stopila sta v temno vežo. Matija se je pritipal do police in iskal po njej, da bi ukresal luč. Z jeklenim talebom svojega žepnega noža je tolkel po kresilnem kamenu, ujel iskro na gobo in jo vihtel v zraku. Od netila se je dvigal tenak dim in zadišalo je po smodu. Pritisnil je trsko na tlečo gobo, pihal, da je jel goreti les in prižgal lojenko v okapanem svečniku.

„Kaj ti je treba svetiti!“ je mrmral Hudopisk in se oziral po okajeni veži. Na klopici je videl vedrico vode in korec, na ognjišču nekaj sajastih loncev, skled in počen vrč ob kupčku pepela. Pri zidu se je sesedla napol prazna vreča moke, nad njo je visel venec čebule. Zraven tnala z vsekano sekiro so ležali na tleh stari čevlji, kladivo, brezova metla in zarjavela veriga.

Mataj je šel tiho v stanico, Hudopisk pa je truden krevsal za njim. V zatohli, nizki sobici je dišalo po plesnobi in zabrnal je roj zdramljenih muh. Mataj jih je prišteval poleg svoje krave, svojih kokoši in pajkov domačim živalim. Ob levi steni je bila oguljena klop, črvojedna miza in prevrnjen stol, na desni pa uležana postelja blizu široke peči. Ob njej na drugi klopi se je valjal kup obleke in perila, rešeto, nož in lesena žlica. Vilic Mataj ni imel nobenih in jih menda tudi ni pogrešal. Med okencema nasproti vrat se je šopirila velika hrastova skrinja z obledelimi rožami in srci, nanjo pa se je naslanjal debel, rdeč dežnik, s širokim jermenom zvezan nad ošabnim trebuhom. Na stenah

ni bilo nobenih podob; okrašene so bile, kakor tudi strop, z obilnimi pajčinami. Le nad posteljo je visela slika Matijevega patrona pod lesenim razpelcem in starim molkom z debelimi, utipanimi jagodami.

„Ves sem moker,“ je tožil Hudopisk in se silil kašljati. „Še prehladim se!“ je dodal in sedel k peči.

„Nič ne maraj, Andraž, prinesem ti brinovčka, ta te pogreje!“ ga je tolažil Mataj, ki ga je nekoliko iztreznila kopel v potoku. „Le sleci se, ožmem ti tvojo in svojo obleko, da se čez noč posuši v veži.“

„Spal bom pa kar tukajle na klopi, Matijček!“ je golčal berač nekoliko prijazneje, ko je slišal besedo o pijači. „Malo zgjavja pa malo odeje, pa bo! Kajne, da nisem siten?“

„Saj res nisi,“ mu je odvrnil Mataj in izvlekel iz omare veliko opletano steklenico. „Zdaj ga pa le pokusi! Malo mrzle kaše imam še od kosila, če je hočeš?“

„O, le sam jej!“ je odklanjal Hudopisk prijazno ponudbo in zadovoljno pestoval težko posodo. „Jaz ga pa malo srknem . . . samo zavoljo preljubega zdravja. Potle jo pomaknem pa kar spat.“

Matajev Matija si je za mizo postregel z opoldanskimi ostanki. Počasi, skoro slovesno, je z leseno žlico zajemal velikanske zalogaje iz oškrabane sklede; naposled pa jo je vzdignil z obema rokama k ustom in jo polizal slastno dočista.

„Lej, Andraž, jaz se pa prav nič ne bojim za svoje zdravje,“ je povzel, ko se je navečerjal. „Tak sem pa, da . . . Anka, le veseli se, pravega korenjaka dobiš za moža!“

„Le pazi, ljubi Matijče, pazi, da ne zamudiš prave urice pri dekletu!“ ga je prijateljsko opominjal berač, ki je v tem pridno skrbel za preljubo zdravje. „To ni kar tako! Meni se prav zdi, da prideš prepozno, prepozno! Zakaj ji pa nisi zinil že danes kakšne bolj . . . bolj tečne? Kaj?“

„I, saj sem hotel! Pa je zlomek pricital dedca starega!“

„Pa bi bil prej zasadil pravo besedo, Matijče, prej!“

„Prej pa nisem mogel,“ se je izgovarjal Mataj, utrinjaje brlečo svečo. „Saj sicer imam še nekaj jezika,

ali, kadar stoji dečla pred mano, takrat sem pa ves drugačen! Tako sem zmešan in ves neroden, da kar ne morem najti prave besede. In če jo najdem, mi pa spak neče iz ust. In obliva me pot, kakor bi vlekel težko bruno sam sebi z jezika!“

„Pa je res čudno, da je nekateri mladenič tako uvezan in lesen vpričo mladega dekleta,“ je pripomnil berač z modro nagubančenim čelom. „Kar boji se je. Saj stare babe se ne bi!“

Slekla sta se. Hudopisk je dobil nekaj perila in Matajevo odejo na klop in si postlal sam. Matija je nesel mokro obleko v vežo, svoj robec z denarjem in uro pa si je dejal pod zglavje, upihnil svečo, zlezal v posteljo, se odel z razdrapano rjuho in prespal vso noč na enem ušesu.

Proti jutru se mu je sanjalo nekaj prav lepega.

Čepel je na lopatah jako velikega mlinkega kolesa, vrtečega se vodoravno nizko nad cvetočo livado. Na sredi kolesa, v zlati megli, pa je sedela lepa Anka in pela čudovito sladko pesem. On jo je zvesto poslušal in se vozil venomer okoli nje.

„Kdo bi si mislil, da znaš tako ganljivo peti!“ jo je pohvalil, ko je utihnila.

„Pa še ti zakroži katero ali zažvižgaj, Matija!“ ga je prosila in ga pogledala tako ljubo, kakor še nikdar ne.

Matajev Matija se je odkašljaj in poizkušal, da bi tudi on prav milo povzemal glas, pojoč:

„Če hočeš moja biti,
te vzamem to jesen.“

Iz grla pa mu je prihajalo samo neblagoglasno stokanje in tako hripavo grohanje, da se je čudil sam sebi. Toda Anka mu ni očitala ničesar, celo smejala se mu je prijazno in se zibala v bokih. Bližalo se mu je njeno lice, nežno zardelo kakor divje rože cvet; za dosegljaj blizu je videl njene oči, poredne, vesele, sladke. Iztegnil je roke, da bi jo prijel za roko, pa se ni mogel ganiti, kakor bi bil ves prevezan s trdno zavozlanimi konopci.

„Tako te imam rad, Anka,“ ji je zagotavljal, „da bi te nesel štiporamo na Triglav, pa še nazaj!“

„Verjamem, Matija,“ se je odzvala veselo. „Toda veš kaj? Rajši pojdi v ris po denar, potle pa v belo Ljubljano, če me imaš res kaj rad, in kupi mi tam židano ruto, kakršne nima nobena druga tod okoli!“

„Pa grem!“ ji je obetal moško. „Kupim ti najlepšo ruto in se nekoliko ustavim pri sestri Špeli, ki je omožena v Ljubljani. Rad te imam pa tako, da ti ne morem povedati. Tebe vzamem za ženo, pa nobene druge, ni res? Le še malo me počakaj, zasnumim te v kratkem! Ali boš srečna z mano! Boš videla, he he, kaj se to pravi! Ali nisem čeden mladenič in krotak in prijazen? Z lučjo bi si morala iskati boljšega ženina po devetih farah! Le verjemi mi, prava ljubezen se je oprijela mojega srca!“

„Beži no, ne bodi tak!“ mu je odvrnila in povsila krasne oči. „Ne govori tako! To je greh!“

„Sram jo je,“ si je mislil, „pa saj je mene tudi.“ Potem pa je nadaljeval na glas: „Ne zameri mi mojih besedi, Anka! Prav povšeči mi je, da si tako sramežljiva dečla. Pa ne bom več govoril o tem. V Ljubljano doli pojdem pa precej, čeprav nisem bil še svoje žive dni tam. Pa saj imam ondi sestro Špeluzo. Od samega veselja se bo jokala, ko bo videla svojega brata po tolikem času!“

Zdajci se je izpremenilo mlinsko kolo v ogromen svatbeni kolač. Matajev Matija ga je načel s svojim pipcem in ga ponudil velik kos Anki. Toda komaj ga je pokusil tudi sam, pa se mu je hudo zaletelo in zbuditi se je iz prijetnih sanj.

Na moč mu je bilo žal, da se mu je razblinil čaroviti privid tako naglo v prazen nič. Zastonj je poizkušal prisiliti nadaljevanje prelepe zabave; zastonj je mežal in si venomer utvarjal, da se suče okoli Anke.

Glasno petje telebanovskih petelinov ga je zdramilo popolnoma. Skozi razbito okence je videl, da je že velik dan. Zazehalo se mu je široko. Vzdignil se je, sedel, razpel roke nad glavo in jih pretegnil, potresel velike pesti in stresel razkuštrano, ruso glavo.

„Kaj tako lepega se mi ni sanjalo še nikdar!“ je mrmral in si mel oči.

„Kaj godrnjaš?“ se je oglasil Hudopisk na klopi. „Godrnjati bi moral le jaz, ker si tako grdo kalil nočni mir!“

„Jaz?“ se je čudil Mataj.

„Smrčal si, kakor bi žagal skalo!“ se je pritoževal berač. „Zbudil si me vsak čas, smrčulj!“

„I, pa bi me bil malo potresel in me opomnil: Matija, ne smrči no tako, da bom mogel spati!“

„Saj sem te dovolj mikastil za ramo, pomagalo pa ni nič!“ se je jezil Hudopisk. „Ponehal si vselej le za malo časa, potle si pa vlekel dreto le še huje. Slabo sem spal pri tebi, slabo!“

„Ne zameri mi moje nerodnosti, Andraž, saj nisem smrčal nalašč. Sicer spim čisto tiho in pohlevno kakor maček.“

„Saj bi bil šel vunkaj na svisli in se zaril v listje ali seno, pa sem se bal, da se ne nabodem na kakšne vile in da mi ne pade pol tvoje vegaste strehe na glavo. In malo preveč sem likofal včeraj. Boli me betica!“

„Mene pa nič, Andraž!“ se je pohvalil Matajev Matija, že v coklah.

„Ti nisi pil toliko.“

„Veš kaj? Stopi doli k potoku in pomoči glavo v vodo, pa ti odleže. Jaz pa pomolzem Dimko in zavrem mleko.“

„Le srečno kuhaj, Matijec, jaz si pojdem pa res hladit bučo. Kje pa so moje cape?“

Mataj je odropotal s svojimi coklami v vežo in obema prinesel posušeno obleko. Napravila sta se in Hudopisk se je šel zdraviti. Vrnil se je kmalu, ves zaripel v glavo; brisal se je v rjuho, godrnjal in vzdihoval.

Po zajtrku je vzel Hudopisk svoj slamnik, palico pa malho in se obrnil k Mataju: „Zdaj moram v Zaplano, potle pa po leskovke in mačjo kost, Matijec! Adijo!“

„Pa ne da bi mi jo popihal, Andraž!“ se je zbal Matajev Matija, ki je dvomljivo gledal prosjaka.

„Nič se ne boj, prav gotovo se vrnem popoldne!“ je obljubil Hudopisk, že na pragu; mahnil mu je z roko in odšel svojim potem.

Ris.

Matajev Matija je ob podboju gledal za beračevim slamnikom, ki se je zdajinzdaj še pokazal izza jelšja in rakitovja vzdolž potoka.

Nad tiho dolinico je lesketalo jasno junijsko jutro. Mirno, svečano so stražile visoke hoje in smreke bližnjega gozda divje razpokane pečine in sivotne skaline v dolgih ranih sencah. Naokoli so zeleneli smaragdni holmi, tuintam okriti s temnim lesovjem; za njimi so sinjevale strmovite gore v prenežnem hlapu pod ponosnim zaklonom ledenih orjakov.

Počasi se je majal Matija proti svojemu vrtu. Lesena ograja, nagnita, trohla, ulomljena, je na več krajih žalostno čepela po strani. Pod jablanami in hruškami, opreženimi z lišajem in mahom, sta se šopirila robida in glogje. Osat in kopriva, divja kamilica in pasje mleko, smolika in metalica, gadovec in odolin, podponec in mlečki, čemerika in stoklasa — sama glota, trava in plevel so bohotno rasli po gredicah in potih in dušili nekaj obupanih zeljnatih glavic in nekaj klavrnega fižola.

„Plevela je malo preveč!“ je umoval Matija. „Pa kaj pomaga, če ga izrujem, ga zraste v kratkem še več. Zdaj pa grem Dimko past.“

Coklal je k bornemu hlevu, odrinil vrata brez kljuke, nagnil oglato glavo in stopil k svoji kravici. Črnordeča buša je bila majhna, slabotna, navidezno skromna in pohlevna — toda Telebanovci so trdili, da je ni tako poredne, razuzdane krave nikjer na vsem božjem svetu ne, kakor je Matajeva šavra. Zlasti urnogolke Telebanovke so rade polagale Dimki vsa grda svojstva goveja na suha rebra; oponašale so ji, da je požrešna, jalova, potuhnjena, lahkomiselna, divja, hudobna, bodljiva, bezljava. Opravljale so jo, da je zanikarna kakor za molžo, tako za vprego in mesarja. Čim bolj pa so sosedje črnili njegovo gavro, tem rajši jo je imel Mataj. Večkrat se je moško potegnul za čast obrekovane govedine — pa so se mu le smejali in natolcevali kravišče še huje.

Dimka je pozdravila svojega gospodarja z zamolklim mukanjem.

„Dobro jutro, Dimka!“ ji je odzdravil prijazno in jo počohal med zakrivljenima kratkima rogovoma. „Ali si že tudi pokoncu? Pridna, Dimka! Pa pojdi malo z mano vunkaj, da ti ne bo dolgčas na samem!“

Odvozlal ji je debeli konopec in jo gnal pred kočo na grič. Vrv si je omotal okoli levice, legel v travo in zrl doli v vasico.

Mirno in tiho je samovalo Telebanovo, kakor bi bilo vse pomrlo tam doli. Le včasih se je oglasil petelin, so zakokodakale kokoši. Lesene bajte, krite z orjavelo slamo, postavljene križkraž ob potoku, so radovedno gledale iz zelenja v mladi dan, kakor bi pričakovale, da dožive po tolikih letih vendar že enkrat kaj novega.

Vaščani so bili odšli na delo. Po polju, po oraninah, med kozelci se je tupatam zasvetila bela srajca. Daleč z doma Telebanovci niso hodili radi. Nerodna, tegotna pot je vodila iz tega zapuščenega zahribja. Po leta in leta ni bilo semkaj nobenega tujca, nobenega hribolazca, nobenega kolesarja, niti kakega krošnjarja. Vsako leto nekajkrat so gnali Telebanovci svojo živino na sejem v oddaljeno Zaplano; tja so hodili tudi v cerkev in si nakupovali vsega potrebnega, česar jima nista mogli dati njiva in hosta. O življenju in novodobnem napredku modernega sveta niso imeli nepokvarjeni hribovci niti najmanjšega pojma. Životarili in kmetovali so v svojem gorskem zakotju prav tako kakor njih dedi in pradedi. Čudovito trmoglavost so se podpirali v prastari zabitosti in pazili strogo, da se ne bi kdo izmed njih vendarle kod nalezal sumnih novotarij, ki so včasih kaj slišali o njih in ki so se jim zdele samo lažnive pravljice in bajke iz devete dežele. Kakor časnike tako so zaničevali tudi poučne knjige Družbe sv. Mohorja. Pratika jim je bila edini vir vse modrosti in učenosti.

Matajev Matija je ležal na tleh, se upiral ob kormolca in mežikal v solncu. Dimka se je mirno pasla, včasih topo pogledala svojega gospodarja, močno zasopla in zopet mulila rosno travo. V hosti so prepevali kosi in se oglašale kukavice. Mataj se je leno iztegoval po zemlji in ni mislil ničesar.

Nekaj časa se je Dimka dostojno vedla na paši. Hkrati pa je privzdignila glavo, sukala oči, zasopihala in poskočila v stran. Konopec se je odvil z Matijeve roke in krava je s povzdignjenim repom zbežljala po trati proti vasi.

„Počakaj, Dimka, stoj, Dimka!“ je kričal Mataj in se skobacal na noge. „Nikar mi ne sili doli v vas, koder so sami tvoji sovražniki! Nazaj, Dimka!“

Ali svojeglavna Dimka ni marala za te dobrohotne opomine. On je skočil za njo, toda na sredi griča se je spotaknil ob kamen in težko telebnil na tla.

Begunka je bila kmalu v vasi. Pred bajto obvdovele Kobacajeve Mice so bila vrtna vratca odprta in predrzna buša je smelo lomastila na tuj svet. Kobacajeva Mica, vsa mrtva na salato berivko, jo je negovala malone na vseh gredicah. Pa tudi Dimki je bila jako po godu; slastno in hlastno jo je začela hrustati s pravo kravjo požrešnostjo. Vendar se ni gostila dolgo. Mica Kobacajka, drobna, krivogleda ženica z zakrivljenim nosom, s širokimi, tankimi ustnami in z ostnatim obradkom, je kmalu uzrla kosmato grešnico.

„Matajeva šavra, oh, oh!“ je kriknila, se prijela z obema rokama za pisano, pikasto ruto, zavozlano na tilniku in se podvivala na vrtec. „Le čakaj, mrha zanikarna, nemarna! Mi ne greš? Jaz ti jih že dam, jaz. Oh, moja berivka, moja berivka!“

Izruvala je medpotoma dolgo fiziološko izrjave prsti, da bi kaznovala bušo. Zdajci je prisopihal tudi Matajev Matija na kraj nesreče in proseče povzdignil svoj glas:

„Stoj, Mica Kobacajka! Kaj hočeš moji Dimki?“

Srdita vdova pa je cvilila v en dušek: „Moje berivke se je lotila nesramna pritepenka! Ubijem ti jo!“

„Oh, Mica Kobacajka, prizanesi moji Dimki! Dimka, reva, včasih tudi rada sne kaj dobrega! Ne zameri ji!“

Hudi Mici pa te in take mile prošnje niso segle do srca. Ko je Dimka uganila sovražne namene razjarjene žene, je iznova vzdignila rep in jo ubrala prav mimo svojega zagovornika z nevarnega kraja. Mica pa, vsa rdeča od prehude jezice, je naskočila kravjega

varuha. Kakor srednjeveški vitez svoj meč, tako je ona oberoč zavihnela svojo prekljo. Da bi otel svojo preljubo uro preteče nevarnosti, se je Mataj okrenil in ujel Kobacajkin buzdovan s svojo široko roko. In dočim se je ona penila od jeze in poizkušala, da bi mu izvila bat, jo je on miril in tolažil, rekoč:

„Ne bodi no taka, Mica! Nikar se ne jezi, no! Odpusti moji kravi in meni, obema! In spusti fižolovko! Kaj pa, ljuba Mica, če bi ti bile berivko izpodjedle miši, ali če bi jo bile obrale gosenice ali razkavsali vrabci ali pobila toča? Zdaj je že, kar je, kajneda, Mica? Usmiljena bodi, dobrega srca in dobre volje, da te bo Bog vesel, Mica! In zakaj, Mica, tako naj te vprašam, zakaj nisi zaprla vrat?“

To ponižno vprašanje je še bolj podpihnilo in podnetilo plamen Kobacajkine ihte. Izprva jo je kar dejalo ob besedo; v kratkem pa se je zatogotila z ubitim glasom:

„Zakaj pa ti nisi bolje pazil svoje šavre, zavaljuh leni, ki si bolj neumen kakor tvoje živinče! Oh, moja salata! Komaj sam sebi je more privoščiti človek, pa bi jo lizkarila krava?“

„Spusti fižolovko!“ je prosil Matajev Matija. „Slišiš, Mica? Še zlomiš jo — že poka! Potle bo škoda še večja. Miruj! Bodiva spet prijatelja!“

„Molči in drugič bolje čuvaj mrho kravjo! Koli-kokrat ti je že zbezljala!“

„I saj bi ti tudi, Mica, če bi bila Dimka. Krave so že take, kaj hočemo. Vsaka krava rada malo po-bezlja, če je zdrava. Če pa ni zdrava, se pa klavrno drži in se ne zmeni za nič in ne zbezlja za živega vraga! Moja Dimka je zdrava; zato zbezlja, kadar le more!“

„Kaj mi čenčaš tukaj!“ je hrepela Kobacajka. „Tvoja razuzdana krava utegne pohujšati še druge, da bodo silile na vrtove. Pa jo še zagovarjaš, ti osel! Fej! Sram te bodi!“

Ko je Mataj uvidel, da ne zaleže nobena lepa beseda nič, ni več čakal in ni rekel več ne bev, ne mev, ampak je tiho iztegnil svoja krivuljasta kolena in ubežal za Dimko. Jezava Mica mu je žugala s svojim

bojnim batom in razgrajala za njim s prijaznim sodelovanjem glasnih Telebanovčkov in Telebanovčic, ki so doma platno prodajali in se izza plotov in oglov pačili dolginu.

Mataj je došel kravo, ko se je mirno napajala ob potoku.

„Dimka, to pravzaprav ni bilo lepo!“ jo je grajal in zagrabil za konop. „Tega ne smeš več! Tepen bi bil kmalu zavoljo tebe, veš? Le doma se pasi, doma, in todle okoli malo poskakaj zavoljo preljubega zdravja, tujo berivko pa pusti pri miru! Uživaj jo Mica Kobacajka sama, Bog ji jo blagoslovi stokrat!“

Gnal je kravo na svoj griček, jo privezal ob češnjo, sam pa sedel pod senčnat oreh na klop, kjer so njegov oče svoje dni baje tako uspešno goljufali sitne komarje.

„Da ji le ne bi škodovala jeza, Kobacajki!“ si je mislil. „Huda je pa, huda, da! Dobra bi bila za na vojsko! Ugnala bi vse sovražnike v kozji rog s svojo fizičolovko, celo pesoglavce, če jih je res kaj na svetu, he he!“

Dimka se je mirno pasla okoli drevesa, Mataj pa se je domislil berača in risa. Dolgo je premleval to kočljivo stvar in preudarjal, ali bi šel hudobca klicat ali bi se rajši potuhnil.

„Kaj pa ti praviš, prijateljica?“ je vprašal, narpornega razglabljanja sit, naposled Dimko. „Ali naj grem v ris ali ne?“

Dimki je nagajala nadležna, debela muha okoli oči in ušes, zato je stresla svojo glavo.

„Odkimala mi je!“ se je obradoval in si oddahnil globoko. „Prav imaš, ljuba moja! Kaj bi hodil dražit nevarnega peklenščaka! Še Bog, da pusti zlomek mene lepo pri miru, he he! Ne pojdem v ris, ne! Saj mi ni treba hoditi! Rekel sem le Hudopisku, da pojdem, pa nikomur drugemu. Dobro. Se pa skrijem špehomalhu, da me ne najde, ko se vrne. Potle naj me pa le išče in išče bernjavs, kolikor hoče. He he, ne izvoha me, in če se postavi na glavo! Pa pojdi on sam v ris! V Ljubljano pa že grem, v Ljubljano, da kupim Zagorjanovi Anki prav lepo pisano ruto. Tako storim, pa bo, he he!“

Odvezal je kravico in jo odgnal v kravjak. V veži si je nacepil trsak, zakuril in si skuhal ajdovih žgancev; prinesel si je še latvico kiselega mleka in kosil hitreje nego navadno.

„Zdaj me pa le išči, ljubi Andraž!“ je zamrmral z lokavim nasmehom in zaklenil vrata. Dejal si je otep slame pod posteljo, zlezal pod njo in se stisnil k zidu. Bosi nogi je previdno pritegnil k životu, da se ne bi videli izpod skrivališča.

„Morebiti pa malharja še ne bo!“ je ugibal. „Bog daj, da bi pozabil, ali da bi se zamudil v kakšni krčmi ali kodersibodi!“

Po stanici so brnele neštevilne muhe. Vedno rahleje in nerazločneje mu je prihajala njih godba na uho in kmalu je prav sladko zaspal pod posteljo.

Popoldansko solnce se je bližalo zapadnim goram, ko se je pod Matajevino pokazala Andraža Hudopiska mala postava. Počasi jo je mahal proti bajti in se začudil, ko je našel vrata zaklenjena. Že mu je bila na jeziku zarobljena kletvica — kar je zvito zamežikal s sivkljatimi očmi: iz bajte je zaslišal krepko zdravo smrčanje. Pogledal je skozi ubito steklo in takoj zagledal veliko, golo nogo, molečo izpod postelje. Speči Mataj jo je bil nevedoma iztegnil izpod zavetja.

„Aha, premislil si je in se skril, strahopetec!“ je uganil Andraž in zaklical na glas: „Matija, odpri!“

Nič se ni ganilo notri.

Prosjak je porinil svojo gorjačo skozi okence in jel bunkati po posteljnih deskah.

„Le razbijaj, he he, dokler se ne naveličaš!“ si je mislil Mataj. Namuznil se je zadovoljno in ležal nepremično.

„Matija, odkleni no!“ je kričal berač. „Kaj se valjaš o belem dnevi pod posteljo! Mar misliš, da ne vem, kje tičiš!“

„I, kako zlomka pa vendar veš, kod sem?“ je bleknil Mataj osupel.

„Izdalo te je tvoje smrčanje pa tvoja leva noga, ki ti še zdaj moli izpod postelje . . . če je pa desna, je pa tudi vseeno! Ka pa vendar misliš, da se igraš, že tak star dedec, skrivalice?“

„Saj se ne!“ je hitel Mataj in pomolil svojo kostasto, rdečelaso glavo na svetlo. „Veš, pod posteljo je hladneje, pa tudi ni toliko muh; zato sem legel semkaj malo počivat.“

„Aha, aha, že prav. Le odpri!“

Ves prašan in pajčinast se je skobacal Mataj iz skrivališča in hitel odklepat. Šla sta v sobico.

„No, tukaj sem spet,“ se je hudomušno smehljal Andraž. „Lej, prinesel sem ti mačjo kost in leskovke, kakršnih ti bo treba nocoj.“

„Hm, ničesar mi ne bo treba,“ je odvrnil Mataj z veliko muko in umikal pogled.

„Kaj?“ je vzkliknil berač nejevoljno in vrgel svoj velikanski slamnik po mizi.

„Ne maram v ris,“ je s kiselim obrazom ponavljal Mataj in se v zadregi prijel za debeli nos.

„Ne maraš!“ je vzkipel Andraž. Pogledaval ga je pisano in jezno trkal s palico ob tla. „Kaj česnjaš! Snoči si obetal, da pojdeš, danes pa naenkrat, da ne! To je pa vendar več kakor čudno! Besedo hočes snesti — sram te bodi! Ali si mož ali nisi? Kaj? Ali se bojiš? Močan si kot topničarski konj, pa si tak zajec? Mene poglej, mene, kakšna suša sem revna, pa se nisem nič bal hudiča! Ne bodi no taka baba babasta!“

Hudopisk je sedel na klop, si otiral potno čelo in odganjal muhe; Mataj je stal pred njim kakor karan učenec pred učiteljem.

„Oh, Matija, ne bodi no tako prebito neumen, lepo te prosim!“ mu je prigovarjal Andraž prijazneje. „Sam sebi ne privoščiš dobrote! Kako le moreš biti tak svojeglavec? Ali sem ti zastonj govoril včeraj vse popoldne v mlinu, da sem si skoraj izrabil jezik? Ali sem zastonj capal danes tako daleč po kost in šibe. Mar me hočeš imeti za norca? Bodi no pameten! Zdaj mi daj pa kaj mokrega, Matija, strašno sem žejen. In vun pojdiva, tukaj je preveč muh.“

Poparjeni Mataj je vzel brinovec iz skrinje in šla sta sedet na klop pod košati oreh. Hudopisk si je takoj postregel z žganjem.

Okrogli oblački s svetlimi robovi so stali skoraj nepremično na sinjem nebu. Rahla sapa je razganjala

vročino; suhi zrak je zaplavljal sveža vonjava gozdne smole. Jata divjih golobov se je vzdignila z njive, se zasukala in odletela proti hosti. Kroginkrog so godli neutrudni čirički. Kraj kočje so ogrebale kokoši prhko pest in se kopale v pesku in sipini odluščenega klaka. Krasan dan je svetil nad tihimi gozdi; sence so se širile proti izhodu in v krotkejšem sijaju so sevala žitna polja in livade.

„Na, pij tudi ti, Matijec!“ mu je ponudil Hudopisk steklenico, kakor bi bil on gospodar in Mataj gost. „Le privošči si ga! Le še!“

„Matija, ali mi kaj zaupaš ali nič?“ je nadaljeval Andraž, ko sta se okrepčala oba.

„Seveda ti zaupam.“

„Ali moreš reči, da sem ti želel kdaj kaj slabega?“

„Kako neki!“

„Ali nisva prijatelja?“

„I, kajpada!“

„No vidiš! Le pameten bodi, Matijec, in potegni ga še! — Tako. To ti da korajže in ti povzdigne srce, ki ti je padlo v cokle.“

Odkar Mataj ni bil več sam, se mu je vračal pogum in duh podjetnosti. Povedal je beraču, kaj se mu je sanjalo.

„Lej, lej, celo Anka te prosi, da bi šel v ris!“ je poprijel Andraž iznova. „Le kar pojdi in nič se ne boj, saj ti hudoba ne sme in ne more do živega! In ne vidi te nihče! Telebanovci bodo vsi smrčali doma, vem da, vso noč. Potem tudi laglje potuješ v Ljubljano, ko boš imel denarja več kakor češnjevih pešak! Jaz ti bom pa vtem stražil dom in brinovček.“

Mataju se je nakremžil obraz in kihnil je mož trikrat zaporedoma.

„Vidiš, Matija, vidiš, kihaš tudi, to je kaj dobro znamenje!“ ga je sokolil berač in tlačil tobak v čedro. „Le pij, že narediva, da bo prav!“

Andraževe izpodbudne besede, zlasti pa požirki iz steklenice so nagnili Mataja, da se je razvnel in zaveril: „V ris pojdem, Andražek, če vse ne vem kaj! Nikar ne misli, ljubi moj, da me je strah hudiča! Nobenega se ne bojim, in naj se jih pridrevi devetin-

devetdeset kosmatih! Ali si me slišal Andražek? Ampak... molek pa le vzamem s sabo in podobo svojega patrona tudi, he he!“

„Tako je prav,“ ga je pohvalil Hudopisk in si prižgal pipico. „Primaruha, če ti ne bi šel, bi jaz raznesel tvojo strahopetnost naokoli po vseh vaseh, da bi se ti smejali še otroci in s prstom kazali za tabo in vpili: To je tisti Matajev Matija, ki se je bahal, da pojde hudiča klicat v ris, pa se je skujal, bojazljivec, pa ostal doma pa se zaklenil pa zlezal pod posteljo, fej!“

„Tega mi pa še nisi povedal, prijatelj, kako naj pokličem vruga v ris.“

„To pač ni težko“, ga je bodril malhar. Izpod kamilje je izvlekel drobno knjižico z zamazanimi, ogoljenimi listi, ki so bili popisani z velikanskimi črkami. Držal se je resno in učeno in razodel: „To so Črne bukve!“

„Črne bukve!“ je ponavljal Mataj prespoštljivo.

„Dobil sem jih pri soldatih od bivšega črnošolca,“ je povzel berač, si položil bukvice na kolena in listkal z važnim obrazom po njih, dokler ni našel pravega mesta. „Aha, tukaj je. Poslušaj, Matija! Takole privabiš hudiča: Jaz, Matajev Matija s Telebanovega, rotim tebe, Zerzerelus Athanatos plus tetragrammaton, in te zaklinjam, prikaži se, peklenska furija Zerzerelus, brez vsega hrupa in brez škode mojemu telesu in moji duši!“

Počasi je zlogoval Hudopisk te oblastne, visokodoneče besede. Čedra mu je ugasnila; dejal jo je poleg sebe na klop in črkoval dalje: „Obvari me, o Bog! Pomagajte mi, o Abraham, Izak, Jakob, sveti Bernard in sveti Krištof!“

„Ali mojega patrona ni vmes?“ je žalostno opazil Mataj.

„Ni ga, ne.“

„Jej — ampak to je predolgo,“ je potožil Mataj. „Tistega o Srbelesu se ne naučim vse žive dni nikoli.“

„Nič za to,“ ga je tolažil učeni berač, skrbno shranil dragocene Črne bukve in si zopet zapalil ugasli tobak. „Pa samo zažvižgaj na prste in ukaži:

Pridi sem, peklenski duh
pa prinesi zlatih muh!

Tudi na te besede mora priti povabljeni hudič, mu ne pomaga nič.“

„Juhu!“ je ukal Mataj. „To pa že opravim, že! Pijva, Andražek!“

„Na tvoje zdravje in tvojo srečo, Matija!“ mu je napil berač, nastavil steklenico kakor trobento na usta in jo ponudil potem tudi Mataju.

„Andraž, koliko pa naj zahtevam od hudobca? Culo cekinov ne bi bilo preveč, he he, kaj meniš?“

„Hudič ti mora dati, kolikor zahtevaš od njega, saj ne gre iz njegovega žepa! Hudir ve za vse zakopane zaklade! Lahko njemu vzame tam, koder se mu pač ljubi. Kar koš vzemi s sabo! Boš že nosil, saj si močan!“

„Saj res, koš vzamem s sabo. Pa je iz leševih viter, ali bo držal?“

„Z rjuho ga ogrni znotraj, da ne iztreseš lepih cekinov po gozdu!“

„Juhu! Ali bom vesel, ko dobom toliko denarja! Kar precej si dam zidati novo hišo, še večjo, kakršna je mlinarjeva. Na strehi bo lepa, rdeča opeka, nobenih desak, nobene slame! Pa velik hlev bom imel, poln plemenite govedine. In sveta si nakupim tod naokoli, kolikor mi ga bodo hoteli sosedje prodati, buzaroni, kaj?“

Andraž mu je molče prikimal in vlekel gost dim iz vivčka.

„Konja si kupim dva, belca, pa že taka, veš, da ju bo veselje gledati! Nobene kaplje dežja ne ostane na njiju v najhujši plohi, tako lepo bosta okrogla. Moj novi koleselj se bo svetil kakor samo solnce! Vsako nedeljo in vsak praznik se popeljeva z Anko v Zaplano k maši. Ali bodo ljudje prodajali zijala, he he! posebno Jera Kisovajka pa Mica Kobacajka!“

„Od strupene nevoščljivosti popokata obe, boš videl, Matija!“

„Najbolj bosta zavidali srečni Anki,“ se je muzal Mataj. „Hlapcev bom imel pa kar troje in dekel tudi. Zakaj midva z Anko ne bova utegnila dosti delati; vozila se bova po Gorenjskem in jedla in pila ves dan. Ne bova se imela slabo, ne! In vsak dan bom sit

pogač in ocvrtih piščancev, kakor takrat po birmi, he he! Pa novo marelo si moram kupiti, tako, da bo za oba in še za par otrok. Stara ne drži več dobro dežja, je še od očeta.“

„Prav imaš, dežnika ne smeš pozabiti! Kaj pa, kadar bo tvoje ženitovanje, Matija?“

„E, takrat pa podarim Telebanovcem največjega vola, da ga zakoljejo in razčetrtajo in speko ali sku-hajo vsak po svoje. Bodo vsaj enkrat siti mesa! Še sod vina jim kupim, tistega kislega v Zaplani. In klo-baso tobaka denem vanje, da bo močnejše in da jih bo vsaj dva dni bolela glava; sicer bi me še opravljali, da ni bila moja pijača za nič!“

„Le čakaj, Matijček, da zinem tudi jaz katero,“ mu je segel v besedo Andraž. „Boš videl, še za župana te izvolijo Zaplanci, ne bo dolgo! In gospod ti bodo rekli, gospod, in se ti odkrivali že oddaleč in te pozdravljali ponižno: Dober dan, gospod župan Mataj!“

„Gospod župan Mataj! Kako lepo se to sliši, he he! Midva pa ostaneva stara prijatelja, Andražek, in tikala se bova kakor dozdam!“

„Lepo bo od tebe, če se res ne prevzameš, Mataj!“

„Veš, kar strah me obhaja, če pomislim, kako bom bogat in mogočen. Treba se bo privaditi visokim mislim.“

„Ali se bodo pulili za tvojo družino! Ti se pa le modro ogibaj žejnih in lačnih tovarišev, ki te zdaj niti ne pogledajo! In na posodo te bodo hodili prosit kar v procesijah; dosti dobrega utegneš storiti marsi-kateremu revežu.“

„Kadar bom ravno dobre volje,“ je dodal Mataj in naglo popravil besedo: „Pa saj se mi ne bo ljubilo, da bi se držal kisle, ko bom imel zmerom vsega dovolj in še več!“

Na večernem nebu so se topili zardeli oblaki. Telebanovci so se vračali s polja domov. Pastir je gnal vaško čedo s paše, žvižgal in pokal z bičem; krave so mukale, njih zvonci so pozvanjali ob potoku. Belolasi paglavci so se valjali okoli bajt, se kriče trgali in lasali ali pa metali kamenje za kokošmi. Na vaški lipi so čivkali in čiripetali vrabci na vse pretege, da

bi prekričali kosa, ki je pel v goščavi. Iz dimnikov se je dimil sivkast dim v ohlajeni vzduh.

Mataj je šel z Andražem v vežo, da bi skuhal krompirja za večerjo.

Berač je sedel na tnalo in izpregovoril po daljšem molku: „Ej, marsikomu bo bridko žal, da ti ni nič v žlahti.“

„Saj tako ne bi dal nikomur nič,“ mu je odvrnil Mataj. „Žlahta je slabša kakor stara plahta. Tebi pa že nekaj odrinem, Andraž, tebi. Malho cekinov, kaj?“

„Prav lepo se ti priporočam zanje! Če jih res dobo, te bom hvalil noč in dan.“

„Res. In žganja dobiš pri meni vselej, kadarkoli prideš kaj v vas. Zakaj pa še sam ne greš v ris, Andraž?“

„Ali ti nisem povedal, kako sem zavozil? Zameril sem se hudiču za vse žive dni, ker sem rekel: Amen! Ti pa še lahko ukaš! Vidiš, pa si bil tako prismojen, da si se skrila pod posteljo! Jaz naj bi si mislil, da te ni doma, in bi odšel, ti pa bi zamudil kresno noč! Iz strahu si se skrila meni, misliš, da ne vem?“

„Ti pa tudi vse ugameš, no,“ je odgovoril Mataj v zadregi. „Pa sem bil res neumen.“

Spomnil se je Dimke, ji postregel s klajo, jo pomlzel in napojil. Po večerji je sedel z beračem zopet na klopico.

Stemnilo se je popolnoma. Bledožolta luna, napol skrita za podolgastim oblakom, je čarobno obsevala njegove robove in del neba okoli sebe. Na sosednem holmu so kurili Telebanovci kres. V tretetavem svitu velikega ognja so se premikale bajno ožarjene postavice. Včasih je gost dim zakril zubelj, kmalu pa je živi plamen zopet visoko švignil kvišku; razsvetljeni kolobar se je širil, kresale so se iskre in letele na vse strani. Telebanovci so ukali in vriskali in skakali preko ognja. Daleč v temnem gorovju sta gorela dva druga kresa kakor sveči. Mataj in Hudopisk sta dolgo gledala, kako kresujejo Telebanovci.

„Matija — zdaj boš moral pa iti,“ je spomnil Andraž zehajočega prijatelja.

Mataj je samo vzdihnil in vstal. Šla sta v bajto.

„Nocoj stoji luna opolnoči tako, da jo raz križpot nad Golo jamo vidiš ravno nad Kačjo skalo,“ je pripomnil berač. „Le pazi, da boš takrat gotovo v risu!“

Mataj je ukresal ogenj in prižgal lojenko. Oblekel je kamižolo, snel podobico svojega preljubega patrona in materin molek z utipanimi debelimi jagodami in velikim križem raz steno in spravil oboje v žep. Vzel je mačjo kost in leskovke, si optal koš in se poslovil od Andraža, ki mu je želel obilo sreče.

Počasi se je gugal po griču doli, prebredel potok in zavil v goro. Zdaj glasneje, zdaj tiše je žuborela voda v temni strugi. Nočni metulji so se vozili na izprehod, kresnice pa so jim prijazno svetile po grmovju in visoki travi. V dolini spodaj je petpedikala prepelica.

„Hudič ima rogove in kremplje, jaz pa molek in patrona,“ je modroval Mataj sam pri sebi. Utopljen v svoje misli, se ni oziral in ni opazil, da mu sledi navihani Andraž z vilami.

Pot je vodila Mataja na osojno stran gorovja. Skrit vir je curljal med skalovjem. Iz prepada, iz globokih rup je donašala vlažna sapica vonjavo po gobah, trohlem lesu in gozdni smoli.

Truden po dolgi hoji je dospel Mataj na križišče nad Golo jamo. Naredil je ris, hitro stopil vanj in postavil koš poleg sebe. Zdaj, ko je bil sam in domala utrezvan, se mu je zdela stvar zopet vsa drugačna. Tesno mu je jelo prihajati okoli srca . . .

Nebo je bilo osuto z drobno zlatnino. Izza razkopanega oblaka je lila luna medle žarke na stoletne smreke in hraste in skozi vejevje tkala srebrne niti na visoko praprot, lešje, resnjak in mah. Kakor okamenele so stale cvetoče rumenobeke kresnice. Nobena vejica, nobeno peresce, nobena bilka se ni ganila široma naokoli. Gozdne sence so si podajale črne roke kakor roj prežečih, pretečih strahov.

Komaj streljaj od Matajevega risa se je zadovoljno muzal Andraž Hudopisk za gostim leščevjem in preobračal Devetakovega Pavla zimski kožuh, ki si ga je bil prinesel popoldne semkaj iz Zaplane. Iz njega je izvlekel črno kučmo, dva kravja rogova, rep, verigo in oglje in se jel preoblačiti v strašnega vraga.

„Zdaj sem pa sam, kakor stare babe zob!“ je tarnal Mataj na tihem. „Če bi imel vsaj kaj družčine v nevarnosti, potem bi že bilo. Pa mi ni prišlo na mar, da bi bil povabil Andraža s sabo! Špehomalh bi bil pa res lahko šel z mano in se skrtil kje blizu mene, da bi ga poklical na pomagaje, kadar bi mi bila sila. Pa me je pustil samega, izkušnjava grda, zapeljivec nemarni, ki je že vajej peklenščaka in ve bolje od mene, kako je ravnati s hudobo. O preklicano žganje! ki si me zmotilo, da sem šel v past, ko sem vendar že rekel, da ostanem rajši doma. Ali me niso učili moj oča, Bog jim daj vse dobro, ali me niso svarili: Matija, ne preklinjaj, pameten bodi, hudiča pa le pusti pri miru, pa bo on tebe tudi! Oh, da se nisem jaz prej spomnil tega — zdaj je že prepozno, zdaj ne smem iz risa! Kaj sem silil v ris, kakor cigan v pekel! Zakaj nisem dejal, da me boli glava, kakor je zjutraj berača! Tako je, če se človek ne domisli pravega o pravem času. Oh! da bi bilo le že jutro! Bog ve, če ga še dočakam! Ljuba rajnica mati, ki ste gotovo v nebesih, prosite Boga za svojega nesrečnega sina! In Bog daj, da bi se zamudil hudobec s prav nujnim opravkom kodersibodi drugod, prav daleč odtod, na drugem koncu sveta in da ne bi mogel nocoj semkaj! Oh, ali bi se jokala in tresla Anka, revica, če bi vedela, v kakšno nevarnost sem zagazil jaz, sirota! Nič mu ne bom žvižgal, satanu, in nič ga ne bom klical! Saj nisem tako neumen! Kar lepo tiho in pohlevno bom čepel tukaj v risu pa molil prav pobožno rožni venec in vse molitvice, kolikor jih znam. Ko se ozori, jo pa lepo tiho in naglo popiham domov — in razpotje nad Golo jamo me ne vidi nikdar več, ponoči že ne! — Kaj je to? Nekaj poka tam zdolaj . . .“

Mraz ga izpreleti po vsem životu. Srce mu jame utripati hitreje, burneje. Plaho gleda tod in tamkaj, kdaj pride kaj in ga pogoltne.

„Ojej, čebule tudi nimam nič s sabo, čebule!“ vzdihne obupan. „Po meni je, če se pripode večče!“

Zdajci se pojavi izza starega hrasta kosmata, črna prikazen z rogovoma, verigo in vilami. Mataju se kostrečijo lasje, vsak mu stoji pokoncu kakor žebelj.

„Je že tukaj . . . hudič . . . četudi ga nisem klical!“ si misli prestrašen in se prekriža na dolgo in široko. Obliva ga kurja polt, kolena se mu šibe, šklepetajo mu zobje. „Kaj bo z mano! — Oče naš . . .“

Tedaj pa se dogodi nekaj takega, da se začudita obadva, zdvajajoči Mataj in našemljeni Andraž. Nad križempot priprha črna pošast z žarečimi očmi, pošastna velika — sova.

„To je drugi hudič!“ se zdrzne Mataj in takoj upogne giavo, ko zagleda peklenško strašilo. „Tepla se bosta za mojo ubogo dušo! Bog mi pomagaj in ti, sveti Matija!

Popusti svoj koš v risu in se nemudoma zadrvi po gozdu doli, kar ga neso noge. Tako dirja po lozi, da ne ve, ali leti po glavi ali po nogah. Vrh lesne drče počene in se kar po hlačah jadrno popelje v dolino.

Globok vzdihljaj se mu izvije iz izmučenih prsi, ko prisopiha na Matajevino. Skoči v bajto, se zaklene, prižge lojenko, poklekne in jame zvesto moliti na glas.

Dobre pol ure pozneje je potrkal na okence berač, zdaj zopet umit, brez kožuha, brez rogov in repa. Nanovo se je zganil Mataj; vendar je šel odpirat takoj, ko je spoznal glas Hudopiskov.

„Jaz te iščem po gozdu, da bi ti pomagal nositi koš, ti pa čepiš doma!“ je godrnjal Andraž. „Kje imaš cekine?“

„Nikjer,“ je klavrno zajavkal Mataj. „Pomisli — dva hudobca sta silila proti mojemu risu, kar dva! Tako so se mi ježili lasje, da mi je klobuk padel z glave! Oh, strah me je bilo pa že tako, da se mi še zdaj tresejo hlače. Bal sem se, da ne pride še tretji zlodej nad me ali pa kar pol pekla — in pobrisal sem jo, pa še prav srečno.“

„Tako?“ je zarentačil berač. „Saj sem si precej mislil, da ne bo nič, strahopetec! Zdaj se pa le obriši za gospoda in župana! In pa sram te bodi, sram! Lahko bi bil dobil zlata — od obeh!“

„Nič za to, Andražek, ne bodi no tako hud,“ mu je prigovarjal Mataj, odpravlja se spat. „Jutri, v četrtek, pojdem pa v Ljubljano in prinesem tudi tebi kaj lepega s sabo!“

„Lahko noč, bojzljivec!“ se mu je rogal prosjak. „Ležat grem v seno, da ne bom poslušal tvojega hrkanja!“

Mataj je zaklenil za njim, upihnil svečo, zlezel v posteljo in si mislil: „Jezi se ali ne jezi, meni vseeno! Le hvala Bogu in mojemu preljubemu patronu, da sem o pravem času odnesel ubogo dušo v zdravi koži, he he! Ali bi se bila jokala Anka — če bi me bil vzel hudič!“

7.

Uhajač.

„Velik dan je že!“ je budil drugo jutro Andraž Mataja in ga mikelal za ramo. „Lepo vreme je. Če res hočeš danes v Ljubljano, le pokoncu, zaspane!“

Mataj je zazelal, si mel oči, se dvignil v škripajoči postelji in zagotavljal prijazno: „Kajpada pojdem in takoj vstanem, če tudi bi rajši spal do opoldne. Kaj bi vedno pustoval tukaj? V Ljubljano moram, vsaj kaj sveta vidim in izkusim!“

Bosopetil je v vežo, si prinesel vedrico vode iz potoka in se jel umivati. Obrisal se je s posteljno rjuho in šel kurit, da bi skuhal mlečne kaše. Andraž mu je pomagal pri ognjišču, on pa si je poiskal izpod postelje svoje nakovane škornje, odrgnil letošnje in lansko blato s trsko z njih in jih namazal z janjčevim lojem.

„Počesati se moram tudi malo, kajne, Andražek, saj se nisem že Bog ve kako dolgo ne,“ je dejal, vzel iz miznice počeno ogledalce in se čohal z glavnikom, ki mu je upadla malone polovica zob. Dvakrat si je naredil prečo, pa vselej se mu je zdela preveč postrani; trdi rdeči lasje, dasi dobro omočeni, so mu lezli vedno zopet vsaksebi in se dvigali, kakor močna trava za stopajočo nogo. Pomagal si je s ščetjo za obleko in na posled se mu je posrečilo težavno in kočljivo delo. Zadovoljno se je ogledaval v zrcalcu in se nasmehnil; jako povšeči je bil sam sebi. Šel se je kazat beraču v vežo.

„Ali nisem prav čeden in brhak fant, he he?“ se je muzal veselo, pričakovaje obilo pohvale.

„Prav tak si, kakor bi te bila oblizala Dimka,“ je priznal Andraž.

Pohvaljeni Mataj se je vrnil v sobico in privlekel iz omare pražnjo obleko, rjavkasto kamižolo, višnjevkast telovnik z renastimi bulci in irhaste hlače. Ko se je oblekel, si je zavezal rdečo bašo okoli vratu in obul škornje.

Pri zajtrku mu je Hudopisk razlagal na dolgo in široko, kod in kako naj potuje peš in na vlaku, Mataj pa je zvesto poslušal svojega mnogovednega učitelja.

„Andraž, kdaj pa pridem v Ljubljano?“ je vprašal, obliznil leseno žlico in jo položil poleg izpraznjene sklede.

„Popoldne. Železni konj leti naglo, Matija! Toda, Ljubljana je velika, dosti večja od Zaplane. Če se ne boš vedel kam obrniti, pa pobaraj katerega izmed tistih možakov, ki imajo sabljo ob bedru in luno pod vratom.“

„Komaj že čakam, da bi bil tam!“ se je radoval Mataj. „Ampak, Andraž, Dimke mi ne pozabi mlesti in pasti in napajati. Kadar utegneš, pa pojdi v mlin in povej Anki, da sem odpotoval v belo Ljubljano in da ji prinesem najlepšo novo ruto iz velikega mesta! Boš?“

„Bom.“

„Pa malo pohvali me tudi Anki, he he!“

„Treba bo iti!“ ga je opomnil Hudopisk.

Mataj je vstal, stikal po skrinji in si dejal krhljev, sira in kruha v višnjevkasto ruto, ozaljšano z debelimi, rumenimi pikami.

„Na jasno nebo in sit trebuh se ni zanašati,“ je modroval, vzel svojo močno palico in veliki rdeči dežnik izza prašne peči, nataknil zavozlano culo nanj in ga zadel na ramo. Poveznil si je klobuk na glavo in počasi hacal v hlev.

„Moram te zapustiti, prijateljica!“ se je poslavljal od Dimke. „Le potolažena bodi, saj se vrnem še ta teden! Pridna bodi in nobene izkušnjave naj ti ne dela Micina berivka! Nikar ne glej tako debelo! Odpravljam se v Ljubljano, veš, zato sem tako lep!“

Božal jo je po plečih; buša pa je porabila ugodno priliko, mu iztrebila kos ajdovca iz cule in ga jela slastno uživati.

„Pazi no, sneda goveja ti požre vse brašno!“ ga je opozoril Hudopisk.

„I, naj ga pa! Saj ji privoščim, kruha imam še dosti. Zdaj pa grem, Dimka, le zdrava ostani!“

„Pojdi no, če misliš res kam!“ ga je silil Andraž čemerno.

„Že grem, že grem, Andražek, ne bodi hud! Brinovčka je še polna steklenica v skrinji. Le dobro se imej pri meni, pa —“

„Ali še ne bo konec nepotrebne klobasanja?“

„Težko je človeku, ko odhaja z doma.“

„Saj ne romaš v Ameriko! Zdaj pa pojdi ali pa kar doma ostani!“

„No, pa z Bogom, Andražek, pa nič ne zameri!“

„Z Bogom! Srečno pot do prve jame!“

Z rosnimi očmi jo je zavil navzdol proti potoku.

„Oha, jokal se pa ne bom, četudi grem tako daleč kakor še nikoli,“ je mrmral in jel zvižgati okroglo narodno, da bi se otrešel slovesne žalosti.

Andraža je takoj vleklo k skrinji. Krepčal se je do site volje, da bi laglje prenašal samoto. Oglaril je okoli bajte, po vrtu in se obrnil k hlevu. Pravkar je ugibal, kje bi utegnili že biti Mataj, ko se je ta primajal nazaj in kričal na vso sapo: „Stoj, Andraž, poslušaj me! Pozabil sem te opomniti, da Dimko —“

„Prijetelj božji čudne pameti!“ se je srdito nasmehnil Hudopisk in majal glavo.

„— da Dimko vselej čvrsto privežeš okoli roke, kadar jo priženeš past na zaje!“

„Ojej, zavaljo tega se vračaš!“ je zarevskal razjarjeni Hudopisk. „Mene je pa res treba opominjati kaj takega! Izgubi se no, izgubi!“

„Prav precej, ljubi Andraž! Potrpi no še malo, da ti povem vse, ko sem prihitel že tako daleč nazaj! Dimka je rada vesela in poskočna! Le pazi, da ti ne uide kam v škodo! Včeraj je bezljala vasovat naravnost k Mici Kobacajki doli in pokušat njeno trebljenko. Presneto se je ujezila babnica samopašna in mi hotela neutegoma naložiti nekaj prav gorkih s fižolovko — pa ni bilo nič hudega, he he! Vidiš, tega ti še nisem povedal, ko mi je hodilo toliko drugega po glavi! Zdaj jo pa nemudoma uberem v Ljubljano!“

„Nisi pozabil še kaj drugega? Imaš denar s sabo?“

„Imam, imam, tukajle. Adijo, ljubi špehomalh!“
Mataj je Andražu prijazno zamahal z roko in izginil za ogalom.

„Jaz ti že pokažem špehomalha, ti butoglavec!“
je siknil občutno užaljeni, zamerljivi berač. Strašno ga je zopet bodla, grizla in skelela beseda „špehomalh“, ki jo je izustil Mataj kar tako tja v en dan, ne da bi nameraval kaj slabega. Ako bi ga Matajev Matija imenoval tata, goljufa, požigalca, razbojnika, se beraču ne bi mogel zameriti huje. Vendar Andraž ni hotel pokazati svoje strašne jeze, ker si je mislil, da utegne Matija laglje pozabiti zbadljivi vzdevek, videč, da se Andraž ne zmeni kdovekaj zanj. Osvetiti se je hotel žalitelju skrivaj. Pisano je gledal Hudopisk in šatral naglo doli v Telebanovo h Kobacajevi Mici. Našel je krivogledno ženico za njeno bajto na njivi, kjer je, čepe na tleh, plela fižol.

„Dobro jutro, Mica!“ jo je pozdravil sladko.

„Bog ga daj!“ se je odzvala in se dvignila na kolenih. „Odkod pa ti?“

„Od Matajevega Matijca.“

„Od tega tepca?“ je zagrčala nejevoljno. „Jeza me popade, da le slišim njegovo ime!“

„Velik tepec je res Matija in pa hud jezik ima,“ je jel ščuvati Andraž Mico. „Veš, kaj je rekel dedec o tebi?“

„Kaj pa? Kaj pa?“ je hitela radovedna plevka.

„Rekel je, da te ni drugega kakor dolg jezik, Mica!“ se je lagal Hudopisk. „Micine kljukaste betice, je dejal, ne bi hotel nositi niti po noči!“

„O ti grdoba ti taka!“ je vzkipeala.

„Potem je rekel pa tudi . . . čakaj, naj ti povem z njegovimi besedami: Kobacajeva halapuzdra, je dejal, je tako škilava, da ji lete solze križema po obeh ramah, kadar se kisa za svojim rajnim možem!“

„Kaj? Halapuzdra?“ je kriknila Mica in skočila pokoncu. „Čakaj, čakaj! Kar prekljo v roko pa nadenj! Pojdiva!“

„Ga ni doma.“

„Kje pa je?“

„Davi jo je popihal proti Ljubljani.“

„V Ljubljano!“ se je zavzela. „Da bi ga pocincal škrat, potepuha! Ko bi bil zdajle tukaj, bi mu izpraskala oči, pa kar precej! Le čakaj, uhajač!“

„Snoči je šel pa na razpotje nad Golo jamo — Bog nas varuj! — hudiča klicat v ris! Polakomnil se je cekinov. Pa ni bilo nič, zbal se je in odnesel pete iz risa.“

„Lej ga, hinavca nemarnega!“ se je togotila. „Drugim očita napake, pa je sam tak grešnik, da! To se mu bo še utepalo! Pojdiva!“

In ljuta Mica je mencala s Hudopiskom od veže do veže, klicala sosede in razposlala otroke, naj pozovejo starše in vse druge s polja domov, ker preti Telebanovemu velika nevarnost!

Z vseh krajev so drobnele seljakinje in drli seljaki v coklah ali bosih skupaj in vpraševali prestrašeni: „Kaj pa je vendar? Bog nam pomagaj! Ali gori?“

„Le potrpite, takoj vam povem, kaj je!“ je vpila Mica. „Le za mano!“

Vkratkem so bili malone vsi zbrani. Matere so nosile pestovance na rokah, maliči so se jih držali za krila, večji paglavci pa so se podili okoli moških; vsi pa so pobirali stopinje za Mico Kobacajko, ki je vodila krdelo pod cvetočo lipo nasredi vasi. Ondi je zlezla na klop, uprla rjave roke ob suhe boke in vprašala z neznansko visokim glasom: „Ali smo vsi skupaj?“

„Vsi-i!“ je v imenu razburjenega naroda še više zacvilila Čenčanova Urša, rumenopolta, suhljata žena.

Mica Kobacajka se je dvakrat obliznila, trikrat zacmakala in zatrobuzala: „Naznaniti vam moram žalostno novico! Poslušajte, ljudje božji! Tiho otroci! Kaj je naredil Matajev Matija, kaj pravite?“

„Kar povej!“ so veleli nestrpni poslušalci.

„Snoči je šel v ris hudiča klicat,“ je jezno poročala Mica.

„Kam je šel?“ je vprašal sključeni, polugluhi Oplatnikov Marka, ki je bil že tako star, da je komaj odpiral oči. Nastavil si je drgetavo roko za uho.

„V ris!“ je ponavljala Kobacajka še glasneje. „Pa se je zbal hudobca in odnesel šila in kopita. In kam ga je pes nesel davi, kaj menite?“

„Kam ga je nesel pes?“ je hlastno vprašala Urša.

„V Ljubljano!“

Nekaj trenutkov je bilo vse tako tiho, da se je slišalo, kako so čebele šumele po lipovem cvetju . . .

„V Ljubljano?“ so hkratu zavreščali strmeči poslušalci, se pomenljivo pogledavali in sklepali roke. „Menda vendar ne? Kdo pa ga je videl? Kdo trdi to?“

„Hudopiskov Andraž!“ je naglo odgovorila huda vdova in mignila imenovanemu z roko.

Berač je zlezal pričat k njej na klop. Žalostno je pokimal z glavo in se zopet ponižno potrudil na tla med občinstvo.

„Lepo nam je skuhal hinavec Matija!“ je tarnal očanec Oplatnik, lovil sapo in presledkoma nadaljeval z veliko muko: „Odkar nosim hlače, ne pomnim kaj takega, da bi bila gnala pregrešna ničemurnost koga tako daleč iz naše doline . . . Le dobro si zapomnite: odkar sem bil v daljni Zaplani pri birmi, nisem videl nobenega večjega kraja — pa sem vendarle še zmeraj živ in zdrav . . . hvala Bogu!“

Mica Kobacajka je komaj čakala, da so ponehali odobrovalni klici, bistro pogledala po razvnetih obrazih in povzdignila svoj glas: „Nič ne bi rekla, prav nič, če bi jo bil odkuril Matajev Matija samo tja doli na Brezje ali celo v Radovljico! Po besedah Oplatnikovega očeta, najstarejšega med nami, rečem lahko, da ni bilo še nikoli nobenega Telebanovca v Ljubljani, odkar stoji naša vas. Edini Mataj tišči v veliko mesto. Le on nam dela skrbi, sramoto in zgago!“

„Prav ima Kobacajka!“ je zabasiral Čenčanov Janez, suhe Urše debeli mož, ki je bil vdovi dolžan voziček detelje. „Modra je naša Mica v govorici kakor malokatera ali nobena. In gladko ji teče jezik kakor namazan s smetano. Pa recite, če je res ali ne?“

„Dobro govori Mica in pametno!“ so priznavali Telebanovci, dočim je Čenčanov Janez Mici z vejo odganjal muhe.

Pohvaljena govornica se je ponosno obliznila, hvaležno pogledala Čenčanovega Janeza in hitela: „Zvesto smo se držali rodnega kraja. Živelimo po svoji pameti pošteno in zadovoljno. In nikoli nam ni

zmanjkalo ne repe, ne krompirja! Zdaj pa je premotil enega izmed nas hudobni duh in prevzel ga je napuh! Nerada slišim, če kdo obrekuje in opravlja svojega bližnjega. Ampak o Matiji moram reči, da je potuhnjen kakor sam Iškarijot. In predrzen je kakor lačna muha o pasjih dneh! Še povolkodlačil bi se grdobin, če bi bilo treba!“

„Tale Mica pa res dobro zasaja besede!“ se je oglasil Čenčanov Janez nanovo, ko je pošla ženici sapa. „Presneto jo zna lepo zarobiti, kaj? In zmeraj nam pove še kaj novega! Mica ima dar zgovornosti. Poslušajmo Mico!“

„Mataja pa luna trka, luna!“ so vpili nekateri.

„Kaj luna!“ so kričali drugi. „Hudoba ga goni, hudoba! Pa nič drugega mu ni! Obseden je!“

„Stojte, prijatelji in prijateljice!“ je prosila Mica in besedovala: „Matija je sam hudoben, sam, le meni verjemite! Sam je šel gori nad Golo jamo hudiča klicat v ris, kajne Andraž? No, tega mu ne smemo toliko šteti v zlo, ker se je grešnik o pravem času skesal in zbežal domov. — Otročički, nehajte se vendar vsaj za pol urice brcati in trgati, saj zdaj o kresu je dolg dan! — Ampak, da nam je ušel Matajev Matija v Ljubljano, tega mu pa ne smemo odpustiti!“

„Seveda ne!“ so ji pritrjevali Telebanovci, vsi jezni na uskoka. „In še kar natihem je izginil kakor kukavica!“

„Andraž Hudopisk, ti si ga videl, ko je odhajal,“ je pripomnila Čenčanova Urša. „Zakaj ga pa nisi pregovoril, da bi ostal doma? Ali zakaj nisi povedal nič nam, da bi ga udržali izlepa ali izgrda?“

„Saj res, Andraž, kako pa je to?“ so povpraševali razkačeni Telebanovci.

Berač se je zopet skobacal k Mici na klop, se naslonil ob gorjačo, si pogladil sero brado in se zagovarjal:

„Spoštovani Telebanovci! Najprej se naj vam prav lepo zahvalim za veliko čast, da smem tukaj zraven Mice Kobacajke izpregovoriti nekoliko besedi. In prosim vas, verjemite mi vse, kar vam zdaj razodenem. Samo Mataju me nikarte ne izdajte, da ne bo hud name!“

Preden je silil v ris, sem mu branil za žive in mrtve — oh, pa nič! Smejal se mi je in strašno se mu je mudilo gori v hosto. Na samem pa ga je prevzel strah in ga prignal domov. Andraž, mi je dejal danes zjutraj, dolgčas mi je! Veš kaj, je dejal, kar v Ljubljano jo uberem, je dejal. Dobro se mi bo godilo tamkaj. Jedel bom z veliko žlico. Kaj bom zmeraj tičal med hribavzarji, ki niso bili dalje kakor od peči do vrat! Pod mernikom ne moreš plesati. Pa pojdem malo po svetu, je dejal. — Matijče, sem dejal zdaj jaz njemu, to pa že ne vem, če bo kaj! Le pameten bodi in ponižen, sem mu dejal, pa doma ostani, doma! Kaj se boš klatil po tujini, ko ti ni treba! Vesel bodi, da si doma na Telebanovem, kjer je zmeraj dosti krompirja pa repe tudi. Lepo sem ga prosil in rotil — on pa kar klobuk na glavo, culo na ramo, pa smuk! skozi vrata. Spremljal sem ga do potoka in ga svaril takole: Ljubljanski škrici so strašno sitni, kočljivi pa natančni! Dobro jih pomnim od takrat, ko sem puško in tele prenašal po Ljubljani. Utegneš koga užaliti; kaj bo, če te primejo in zapro na Žabjaku ali na Gradu! Pa naj me, je dejal Matija. Nobena lepa beseda se ga ni prijela. Njegova glava je prazna kakor zdaj moja malha. Toda v mojo malho vsaj kaj gre, v Matajevo betico pa nič! Kaj pomaga prigovarjati človeku, ki podtika vse dobre svete pod uho. Ravnal je po svoji glavi in trmi in fufnjal v Ljubljano! Zdaj vas prosim pa še enkrat: ne povejte Matijcu, kar sem zaupal vam tukaj iz hvaležnosti, ker ste mi dali že dostikrat kaj vbogajme!“

„Bodi brez skrbi!“ ga je mirila samozavedna Mica. Vzdignila je glavo še više in dodala skoraj veljavaje: „Mataju ne izdamo nič, da je bil Andraž kaj pri nas, kajneda ne, cenjeni možje in žene!“

„Kajpada ne!“ so obetali Telebanovci. „Bog ne daj, da bi se kdo zagovoril!“

„Potem se vam pa najlepše zahvaljujem, da ste me poslušali tako prijazno!“ je dejal Hudopisk in hotel doli.

„Kdaj se pa vrne Matajev Matija?“ je vprašal Oplatnikov Marka, malce pokašljal in nastavil [roko zopet za uho.

„Menda še ta teden,“ se je odrezal berač. Uprl je palico na tla in stopil s klopi.

„Kaj pa, če bi poslali veliko mož in fantov za njim?“ si je izmislila Čenčanove Urše nemirna glava. Postavila se je na prste in iztezala vrat, da bi bolje slišala njeno modrost: „Naglo, naglo naj bi se zapodili za njim, ga zajeli medpotoma in ga prignali domov, pa bi bilo vse te nerodnosti konec!“

„Zdaj je že prepozno!“ je ugovarjala Mica Kobacajka. „Bog ve, kje se potika begun! Kod naj ga iščejo naši fantje in možje? Kaj pa, če bi zablodili v tujih gorah tako, da ne bi mogli ne naprej ne nazaj? Potem bi mi morali poslati drugih in še drugih, iskat izgubljenih siromakov. In potemtakem bi na Telebanovem kmalu ostale same ženske z otroki. Medtem bi pa Matajev Matija že prišel domov in se nam smejal po pravici vsem skupaj, ne? Zato pa pravim tako: Le ostanimo vsi doma pa čakajmo potrpežljivo in vdano, kdaj se vrne garjeva ovca sama. Kadar se pa prikaže, tedaj ga zgrabimo in kaznujmo, da bo vedel, kaj se pravi nagajati in v nevarnost spravljati nas in naše nedolžne otroke!“

„Saj res, Mica ima zmerom prav!“ je zatrobil Čenčanov Janez in skrivoma dregnil svojo Uršo, naj molči. „Le počakajmo, da se vrne Matijče, potle pa le nadenj! Ali ga bomo, kadar nam pride v pest!“

„Ali ga bomo, juhuhu!“ so ukali Telebanovci.

Zalostna Urša se pa ni več postavljala na prste in ni več iztegovala vratu, ampak poparjena se je skrivala za širokim možem in hudo jo je bilo sram, da je pogorel nje nujni predlog.

„Dobro si opravila, Mica!“ jo je pohvalil Čenčanov Janez iznova. „Lepo si nam onegavila ves čas. Bog ti daj srečo pa zdravje! Tisti voziček detelje ti pa vrnem pojutrišnjem!“

„Saj se ne mudi tako,“ je odklanjala prijazno.

„Vseeno,“ je poudarjal Janez, „pojutrišnjem!“

Trikrat pohvaljena Mica je slovesno zlezla s klopi. Obraz se ji je svetil od veselja in zadovoljnosti.

Telebanovci in celo Telebanovke, vsi so ji orglali hvalo, molčala je le Čenčanova Urša. Slavna Mica je

ponosno mencala domov; spremljal jo je Andraž Hudopisk, ki ga je povabila k sebi na kosilo. Drugi zborovalci pa so ostali pod lipo, se dolgo pogovarjali o čudni zlobnosti uhajača Mataja in ugibali, kako bi kaznovali garjevo ovco.

8.

V prvem razredu.

Dočim so telebanovski modrijani tako strupeno obrekovali, natolcevali, obsojali razuzdanega uskoka in mu iz dna srca želeli vse najslabše ne le v Ljubljani, ampak tudi povsodi drugod na tem in onem svetu, jo je Matajev Matija radostno mahal proti daljni Radovljici.

Premleval je, kar mu je bil doma razlagal mnogovedni berač o železnici, o čudovitem stroju, ki kuha sam sebi tako moč, da vleče brez priprege celo vrsto težko naloženih voz čez hribe in ravnine za sabo. Prišel je v dolino; v marsikaterem selu je vprašal, če je Radovljica že kaj blizu, toda povsodi so mu kazali še daleč tja onkraj gora.

Moral je zopet navkreber. Da ga ne bi žulili velenerodni škornji, jih je izul in obesil na svoj preljubi dežnik zraven cule. Dolgo je korakal zdaj skozi gozd, zdaj mimo cvetličnatih livad. Po ozki stezi je dospel na divjo samoto. Tuintam so stale med ruševjem pritlikave jelše, jerebike in smreke, nalomljene od silovitih viharjev. Med zelenjem so se zibali modri košutnik, rdečkasta lepnica, ametistna zaspanka. Nad globokim prepadom se je veličastno vozil temnorjav planinski orel, krožil z razpetimi dolgimi perutnicami in krmaril s širokim belim repom ter odplul proti jugu, koder so se solnčili sosedni gorski velikani.

Po tratih, po skalovju je rdel dragomastnik; žolta planinska vijolica, lični kamenokreč, elegantni ceptec, višnjevi jaglec, jasnomodra zvončica in vse polno drugih prekrasnih, milovonjavih cvetic je sevalo in cvetelo povsodi, kamorkoli je pogledal potnik. Ob visoko vzraslih temnozelenih smrekah se je vzpenjala planinska

srobotina in jih ovijala z venci čudovito lepih modrih cvetov. Urna skalna jerebica je brzela preko peščenega plazu, izginila za brinjem. Ob navpičnih stenah je spretno in drzno plezal najlepši ptiček visokih gora, planinski plezalček.

Ozka pot je zavila skozi bukov gozd. Oddaleč je slišal Matajev Matija pritajeni žubor gorske vodice. Z gole frate je zagledal širono dolino in ondi se je zabliskavalo v solncu sijajno ogledalo mlade Save. Na visoki livadi bližnje rebri je zapazil kraj vrtoglavega brezdna družbo divjih koza. Prijazno jim je zamahal z roko in jim želel dober dan; osuple so zrle na čudno bitje s culo in dežnikom, strigle z ušesi in ubežale bliskoma po skalah.

Na položnem obronku je našel vse polno črnomodrih borovnic in rdečih jagod. Nabral si jih je v klobuk, legel v senco in se jel krepčati. Pod mnogovejnim jelševjem je skakotal golotnobister potoček mimo njega po pisanem kremenju. Iz hladovite dolinice spodaj so prizvanjali zvonci nevidne čede. Povsodi naokoli so žvižgali, žvrgoleli in peli kosi in taščice, drozgi in penice, brinovke, komatarji in drugi nadarjeni umetniki; vmes pa so se neokusno zadirale domišljave šoge, vsiljive srake in prenapete kavke brez pravega posluha, brez čuvstva, takta in tehnike ter delale gozdni simfoniji tako zgago in sramoto, da so se vnebovpijočim diletantom zaničljivo smejale vse kritične žolne, povrhu pa še Matajev Matija.

Prijetna lenoba se je lotevala potnika; vendar se je zopet vzdignil in poslovil od vabljivega počivališča.

Hoditi mu je bilo še dolgo, dokler ni dospel iz gorovja v prostrano dolino. V najhujši popoldanski vročini se je znojil po prašni cesti in se naposled srečno doizprašal dopred Radovljice. Velik fant z motiko na rami mu je pokazal mesto in železnično postajo. Truden je sedel Matajev Matija ob robu visoke planote pod košato drevo, odložil prtljago, klobuk in suknjo, si brisal potni obraz in vrat in ogledaval okolico.

V nižavi zdolaj je šumela deviška sinjezelena Sava v globoki strugi po dolini, polni svetlobe, polni pisane krasote. Kakor vrelo srebro so se lesketali ob očrnelem

mostu vali, se belo peneč zaganjali ob sive skale in lili ob lahnordečem produ proti jugu. Onostran reke so zeleneli travniki, pašniki, plodne njive, drevje, grmičevje, so belele ceste, temneli gozdovi. Jasno so se odražali rjavi kozelci in kočje od zelenila v menjavih osenah. Ponosna, praznično tiha gora z malone ravnim grebenom je nasproti starodavnega mesteca zaklanjala svet proti zapadu. Ob reki navzgor so se svetili mrki holmi, vratarji planinskemu rajju, ki so ga varovali veličastni planinski orjaki s srebrnimi glavami, kipečimi v jasnomodro zanebje. Okroginkrog so godli neutrudni krikavci svatovsko pesem ganljivo in gladko, brez najmanjše napake. Zdajnzdaj je priletela nervozna čebelica, se zibala po cvetlicah, odbrnela. Priplul je zaljubljen metulj, se lovil v laskavi poetični sapi todintamkaj in odplul s pisanimi jadrji dalje po divni krajini za izgubljeno krasnokrilo ljubico.

Dolgo je gledal Matajev Matija okoli sebe, ne da bi se jasno zavedal očarljive prirodne krasote. In pomajal je debelo glavo, kakor bi se hotel otresti obujajočih se premehkih, neznanih čuvstev in komaj rojena, so mu že zamirala, ginila v duši zaspani.

„Lepo dolino imajo tukaj,“ je kimal, „veliko in rodovitno. Če bi imeli mi Telebanovci tako, ej, koliko bi pridelali krompirja!“

Mikalo ga je, da bi šel ogledavat Radovljico, pa se je bal zamude. Videl je, da se na postaji zbirajo potniki, in kmalu je od severa pridrdral vlak. Nekaj trenutkov je Matajev Matija debelo gledal hlapečo velikansko železno kačo, potem je pobral svoje stvari in zdirjal po strmini nizdolu. Ker je bil onkraj tira, ga ni zapazil nihče. Na vozovih stoječega vlaka je videl pod okni bele rimske številke, podobne onim na njegovih uri.

„Andražek mi je svetoval, naj se nikar ne obiram predolgo na postaji,“ se je domislil. „Tukaj je enojka, tukaj noter pojdem, v prvi razred, da bo bolj poceni. Naj bo malo bolj zadaj, nič ne de, se pa nekaj trenutkov pozneje pripeljem v Ljubljano, he he!“

Neopažen je skočil na stranske stopnice konec temnozelenega voza, odprl vratca, smuknil na hodnik

in zaprl za sabo. Prva vrata na levi je našel zaklenjena in hitel po ozkem hodniku do drugih, ki so bila odprta; le zelenkasta zavesa s črnimi resicami je zapirala vhod. Matija se je sklonil in zlezal pod njo v prazen predelek. Postal je malce in poslušal, kako kriče tuji glasovi, kako letajo ljudje ob vlaku gorindol, kako odpirajo in zapirajo vrata. Culo je shranil v gorenjo motvozasto mrežo, dežnik in gorjačo pa v spodnjih dveh mrežicah in postavil oprasene škornje na pisano preprogo.

„Presneto čedno je tukaj!“ je kimal odobravaje. „Vse kakor novo! Kako lep zelen žamet na klopeh in ob stenah! Kako lepo bele so te rjuhe! Le škoda, da so že malo luknjaste. Menda so jih pa molji razjedli ali kaj? Kako se lesketa okrogla svetilka izza odevka, na stropu! Lej, lej, kako čisto ogledalo imajo tukaj med obema spodnjima mrežama! Nikjer ni najmanjše pajčine!“

Pogledal se je v štirioglatem zrcalu in se zadovoljno namuzal sam sebi: „Dober dan, Matija! Kaj tako lepega pa še nisi videl svoje žive dni, kajne da ne! Kako lepo mora biti šele v drugem ali celo v tretjem razredu za veliko gospodo! Dobro, da si zadel tako srečno pravi voz, he he!“

Tedajci je potegnill vlak in Mataj je omahnil na nasprotni sedež.

„Ali se jim pa mudi naprej!“ se je čudil. „Andražek je govoril resnico. Se že peljemo! Kako ropotajo kolesa! Še malo drugače, kakor v Zagorjanovem mlinu. Prav prijetno se vozim; tako mehko sedim kakor na pernici.“

Presedel se je v kot in ogledaval bele čipke, okrašene z vtkanimi krilatimi kolesi in črkami.

„Kaj pa, če bi pogledal malo venkaj?“ mu je prišlo na misel. Vstal je in malce odmaknil zelenkasto zagrinjalo, viseče na zlatosvetlem drogu in tudi ozaljšano s krilatimi kolesci. Zdaj pa je zažvižgalo, vlak je grmel skozi predor. Stemnilo se je v vozu.

Matajev Matija se je ves preplašen zgozil v kot; nič manj ga ni bilo strah kakor v risu.

„Ali sem oslepel ali kaj?“ se je vprašal drgetaje. „Menda se vendar ne peljem — v pekel? Kaj bo, kaj

bo? Oh, Bog mi pomagaj in vsi svetniki, posebno pa ti, sveti Matija, preljubi moj patron!“

Prekrižal se je in strahoma pričakoval črnega vruga. Vkratkem pa se je zopet zdanilo in Mataj se je oddahnil prav prav globoko.

„Hvala Bogu!“ je vzdihnil potolažen. „Ven pa tukaj ne pogledam nikdar več, samo da ne bo spet grozne peklenške teme! Le zakaj mi ni povedal Andraž, da se naj ogibam nevarnega okna? Najbrže je pozabil v naglici, ko mi je razlagal toliko drugega.“

Dolga pot ga je bila ulačnila. Vzel je culo iz mreže in sedel zopet v kot. Narezaval si je kruha in sira ter se nasitil dodobra. Nato si je zapalil čedro in pihal proti ogledalu; misli pa so mu uhajale domov.

„I, kaj neki počenja zdaj moj ljubi Andražek?“ je ugibal in gledal, kako lega težki dim po zelenem plišu. „Preveč me ima rad prijazni možiček, he he! Kako ga je gnalo za mano, da bi mi pomagal, nositi cekine! Pa ni bilo nič, he he! Dober človek je, le škoda, da je tak berač! Bog ve, kako se kaj imata z Dimko! Ali ji bo dolgčas po meni, revici! No, pa saj se vidimo kmalu spet na Matajevini. Da mu le ne bi ušla, špehomalhu, zdaj, ko ve, kje ima Mica svojo trebljenko. Ej ti Mica ti taka! Dobro vem, da si mi še zmerom gorka! Ti pa prinesem kakšen odpustek iz Ljubljane, da ne boš več kuhala jeze. In povabim te tudi na ženitvovanje! Oh — kaj neki dela Anka? Hm, šiva pri oknu in prav pridno misli name, he he! Bog ji daj srečo, da bi me kaj kmalu dobila za moža! Ali bo norela, ko ji prinesem židano ruto iz bele Ljubljane! Ej — pa moja sestra Špeluza! Kar jokala se bo od veselja, ko zagleda svojega preljubega brata! Da ji le ne bo kaj škodovalo in ji preveč udarilo na srce! Rad bi vedel, kakšen je tisti šembrani dedec, ki si ga je vzela za zakonskega moža. Hud škric utegne biti, ampak jaz se ga bom bal manj kakor kamen toče!“

Iztrkal je pepel po preprogi, snel in prepihal žlindrasto cev svoje osmojene čedre, vtaknil ocejeni tulec zopet v luknjo in shranil pipo k mehurju v žep. Soparno je bilo v vozu; Mataj je jel pomalem zehati

in kimati. Udobneje se je razleknil po blazinah. Svojo ruso glavo je naslonil na voljni pliš ob steni, položil težka komolca na mehki stranski naslanjali; dolgi, bosu nogi je iztegnil po domače na onostranski sedež in zaspal.

Nič ga niso motili niti klici, niti piski, niti ropot drdrajočega voza. Prespal je malone vso pot. Že se je bližal vlak Ljubljanskemu polju, ko se je Mataju jel nabirati obraz v gube blaženega zadovoljstva: sanjalo se mu je zopet o zali mlinarjevi Anki . . .

Pražnje oblečen, z velikim šopkom in pisanimi trakovi na prsih je moško sedel v malodolskem mlinu poleg svoje sramežljive neveste. Tudi Anka je bila grozno lepo opravljena; nad vse pa se ji je podajal poročni venec na glavi. Dolga miza je bila malone vsa pokrita s polnimi krožniki, skledami, posodami in kozarci. Mati mlinarica so v potu svojega obraza prinašali gostom vedno iznova juhe čiste, juhe s kruhom, juhe z rezanci, razne pečenke, štrukljev, potic in ocvrtih bobov. Kadar so odprli vrata, je prijetno zadišalo po zabeli. Oča mlinar so venomer nalivali svatom, ki so bili vsi židane volje. Pa saj so se lahko veselili in gostili, zakaj stari Zagorjan je bil dal zaklati pitano tele, prašiča in vse piščance. Berač Andraž je čepel pri peči in neprenehoma pel:

Matija Mataj,
roko ji podaj,
odprt vama zdaj
je zemeljski raj!

Matajev Matija je prijel svojo nevesto za roko in ji povedal na uho: „Preljuba Anka, zbrala si si pa že tako dobrega moža, da si nisi mogla boljšega!“

„Oh, pa res!“ je vzdihnula Anka in se jela jokati in si brisati lepe oči.

„Zakaj pa tako malo ješ in čemu se jokaš?“ jo je vprašal prijazno.

„Od samega veselja, da sem dobila tebe, Matija!“ se je odrezala presrečna Anka.

„No prav, potem se pa le jokaj, kolikor hočeš, he he!“ se je nasmehnil Mataj in ji ponudil še svoj veliki robec.

Malo bolj spodaj sta se mastili Čenčanova Urša in Mica Kobacajka.

„Le jej in pij, Mica, da si bolje zapomniš, kdaj je bila moja svatba!“ jo je nagovarjal Mataj. „Le nič se ne zatajaj, he he, saj imamo, hvala Bogu, vsega dovolj, ne samo za danes, ampak tudi še za jutri in pojutrišnjem — slišiš, Mica?“

„Nič se ne boj, ljubi Matijček, saj hitim, kar le morem,“ je sladko odgovorila Mica in čudovito naglo obirala svinjsko rebro; poleg njenega krožnika je ležal že lep kup oglodanih kosti.

„Ali si še kaj jezna zavoljo tiste berivke, he he?“

„O — kako neki! Bog vari! Vse je pozabljeno. Pa saj mi je bilo takoj žal, da sem te žalila. Prenagle jeze sem, veš, Matija, ne zameri mi moje togote, lepo te prosim!“

„Je že dobro, he he, je že dobro!“ jo je tolažil Mataj in se zopet obrnil k nevesti.

„Živio Matajev Matija!“ so kričali navdušeni svatje. „Živela Anka! Živela ženin in nevesta, juhu, jujujuhu!“

Tudi zunaj pred mlinom je bilo vse živo ljudi. Vsak je imel svojo klobaso ali polno čašo v rokah in veselo zaukal, kadar je količkaj utegnil. Godci so igrali na harmonike in piskali na piščali; na bregu so pokali topiči.

„Neznano je lepo!“ je trobentala Mica. „Take svatbe ni bilo že sto let ali pa nikoli!“

„Samo stepli se nismo še nič!“ so se spomnili fantje. Jeli so zabavljati drug drugemu, se pogumno suvali in si metali ocvrte bobbe po glavah.

„Stojte, fantje in možje!“ jim je prigovarjal Matija in jih ljubeznivo razganjal vsaksebi. „Pretepali se pa ne boste že kar zdaj! Potrpite no še malo, saj je še zgodaj! Če ste presiti, pa se vam vendar ni treba takoj mikastiti. Bodite no malo pametni tudi! Veste kaj? Plesat pojdimo!“

„Plesat, plesat!“ so vsi navdušeno odobravalji Matajev predlog. Čenčanov Janez, ki je bil pravkar iztegnil svojo žuljavo roko, da bi počil zaletavega zaplanskega mladeniča za uho, je z mučno, pa junaško samozatajo zopet spustil pripravljeno desnico in ob-

ubil nasprotniku svečano, da mu postreže pozneje tem izdatneje.

Matajev Matija pa je veselo objokano nevesto prijel za roko in jo vedel pred mlin. Za njima so jo udrli drugi svatje; godci so zaigrali, in pari so se jeli vrteti po cesti. Andraž Hudopisk se je sukal z Mico Kobacajko, se režal kakor obseden in skakal, da mu je odletavala malha na vse strani. Vse je bilo prav široke volje.

Zdajci pa je pripeketal mlinarjev kozel za Anko. Zameketal je, se vzpel, popadel zeleni venec prestrašene neveste in zbežal z njim po strmem obronku. Milo je zajokala Anka, vse je kričalo in mahalo z rokami. Nejevoljni Matija je naglo stekel za meketačem, toda požrešni kozel je skočil na visoko skalo, nesramno kimal z glavo in vpričo vseh pozobal deviški venec obupane neveste . . .

„Ljubljana! Južni kolodvor! Ljubljana!“

Taki in enaki klici, loputanje z vrati, glasno govorjenje, kričanje in smejanje, ropot in žvižgi so zbudili Mataja.

„Začetkoma moje sanje niso bile še tako napačne!“ je mrmral in se vzdignil z baršuna. „Pozneje se je pa vse nekam skisalo. Ti presneti kozel! Kaj je bilo treba tebe, da si nam skalil nedolžno veselje! Jaz bi ti že pokazal, kaj se pravi nagajati! Hvala Bogu, da se mi je samo sanjalo in da vse skupaj ni nič res! No — zdaj smo pa v Ljubljani. Naglo je šlo, kaj naglo!“

Obul si je škornje, oblekel kamižolo, pobral svoje stvari in zlezel na levi z voza. Mahnil jo je k strojevodji, potegnil svoj robec z denarjem iz žepa, ga odvozlal in prijazno nagovoril moža: „Dobro ste vozili, prijatelj, moram vas hvaliti! Nate za liter vina!“

„Le pijte ga sami!“ mu je odgovoril oni čemerno.

„Če ste tako možki, pa ne bom dalje silil v vas,“ je dejal Mataj in shranil denar. Krenil je okoli šumečega stroja na ploščad in stopal z drugimi proti izhodu.

„Stojte, kje imate vozni listek?“ ga je ustavil brkati vratar. „Vozili ste se zastonj, kaj?“

„Kakšen listek? I, saj sem ponujal vozniku denarja, pa ga ni maral!“

Vratar je mignil mimoidočemu možu v modri obleki in s trobentico na konopcu. Ta je odvedel Mataja k blagajnici in povedal gospodu z bleščečimi očali, da se je potnik pripeljal brez listka.

„Saj mi ga ni ponujala živa duša!“ se je zagovarjal Mataj pred okencem.

„Odkod ste se pa vozili?“ je vprašal gospod iz steklene izpovednice rezko.

„Na koncu jezika mi je, pa ne morem povedati,“ je odgovoril osupli Mataj, ki mu je bilo ime Radovljice kakor izbrisano iz spomina.

„Kje ste pa doma? Le hitro, mudi se mi!“

„Doma sem na Telebanovem, ljubi gospod, in moja sestra Špela tudi, oča so pa tam nekje iznad Škofje Loke —“

„Plačati morate kazen, trojno voznino!“

„Vozil sem se v prvem razredu, gospod! Prosim, da mi boste prav računali.“

„Tako? V prvem razredu? Zakaj si niste naročili kar posebnega vlaka? Kaj mi čenčate vmes! Molčite in plačajte pet kron deset vinarjev, če nočete imeti hudih sitnosti!“

„Koliko je pa to grošev?“

„Enainpetdeset!“

„Primaruha, ste dragi!“ je vzdihnil Mataj, odštel denar in vzel pobotnico, ki mu jo je napisal uradnik. „Prosim vas ponižno, nikarte se ne jezite! Pa z Bogom in brez zamere!“

Gospod je zaloputnil okence, Mataj pa se je od-dahnil globoko in se namuzal zadovoljno: „Hvala Bogu, opravil sem kolikortoliko poceni! Koliko bi bil moral plačati šele za drugi ali celo za tretji razred, he he! Pa res! He he!“

9.

Prvikrat v Ljubljani.

Zadovoljen in vesel, da je teh sitnosti konec, je zadel Matajev Matija svoj ljubi dežnik pa culo na ramo in veslaril s palico počasi iz kolodvorskega poslopja. Prostor pred njim je bil že skoraj prazen; po-

nehalo je bilo ono živahno vrvenje, ki se pojavlja običajno o prihodu vsakega vlaka. Hotelski omnibusi in drugi vozovi so se bili že odpeljali in ljudje so se bili razkropili na razne strani.

Na desni je zagledal Matajev Matija žolto-rdeč voz električne železnice, malo spredaj pa drugega, enakega, ki se je bližal kolodvoru.

„Da te vendar!“ je vzkliknil poluglasno. „Kako gladko drči po cesti! Konji so pa vpreženi menda zadaj? He he, to je pa že narobe!“

Čudil se je pa še bolj, ko je videl, da ni nikjer nobene priprege niti nobenega dimečega se stroja, kakor pri vlakcu. Sedaj je mož v belosivi obleki, s črno torbo in svetlo trobento, potegnil na prvem vozu zadaj za jermen. Pozvonilo je, voznik spredaj je odvil močno rumeno kljuko in pisani voz je odhitel po tiru.

„Ti spak ti, kako jo pa reže kar sam po sebi!“ se je čudil Matajev Matija. „Kaj takega pa spet ne!“

Pred sabo je ugledal nekoliko zakasnelih deželanov s cekarji in košarami. Mahnil jo je po senčnatem drevoredu za njimi, oziraje se zdaj na levo, zdaj na pravo. Onostran lesene ograje, na kolodvorskem zgradbišču, gosto prepetem z ravnimi tračnicami, so sopihali pošastni črni stroji, bruhalo debele sive in bele oblake iz dimnikov kakor iz velikanskih pip in prevažali dolge vrste ropotavih voz ob zateglih klicih in piskih železničarjev; venomer je butalo in škripalo, cvililo in ječalo železje, šumel izpuščeni par in neprijetno je dišalo po zakajenem zraku. Na levi so ropotala po razvoženi cesti težko natovorjena kola, med njimi rumen poštni voz; kolesa in konjska kopita so dvigala gost prah, le tupatam prosevan od popoldanskega solnca, in vozniki, konji in vozovi so se videli kakor iz jesenske megle.

„Bog nas varuj — kakšen hrušč in trušč!“ si je dejal Matajev Matija in se nekam plaho oziral preko pregrade. „Naposled se jim res kaj razbije ali razpoči in potem utegne še meni kaj prileteti na betico! Bog ne zadeni, da —“

Zdajci je smuknil mimo njega kolesar. Prestrašeni Matija je na vso moč odskočil proti cestnemu

jarku. Pri tej priči se mu je snela cula raz dežnik in padla na tla; jabolčni krlji so se usuli iz rute na vse strani. Matajev Matija pa je obstal, zapičil palico v pesek in debelo gledal za motorjem.

„Oho, ta pa jezdari celo kolovrat!“ se je čudil, si mel oči in se krepko počil po stegnu. „Res je, nič se mi ne sanja! Ko bi se mi sanjalo, bi se bil zdaj prebudil po udarcu. Lej, lej, kje je že! Ti kajon, ti onegavi, he he! Kolesi ima pa naviti tako, da mu tečeta kar sami! Kdo mi kaj verjame doma, če jim bom pravil o takih čudežih! Oh, škoda, škoda, da ni Anke tukaj ali pa vsaj Andraža špehomalha! Tako pa ne bom imel nobene priče! Saj pravim . . .“

Sklonil se je in začel pobirati svoje krlje v culo.

„Hahaha, odkod ste se pa vzeli vi, ki uganjate take čudeže!“ se mu je smejal mlad železničar, ki je prišel onkraj ograje mimo.

„Kakšne čudeže?“ je vprašal osupli Matija.

„Jabolka pobirate tukaj pod lipami, kostanji in javori, hahaha!“ se je grohotal oni. „Pa ste res čuden človek!“

„Vi Ljubljancani ste čudni, vi, ne pa jaz!“ mu je odvrnil Matija. „Kolovrate jahate, vozite brez uprežne živine in Bog ve, kaj počenjate še vse! Pa brez zamere!“

„Z Bogom, prijatelj, dober tek!“ mu je zaklical mladi mož in odhitel.

Matajev Matija pa se je odpravil dalje in kmalu dospel do Dunajske ceste. Pri črno-rumeni prečnici ga je ustavil mož s črno kapo.

„Kaj imate v culi?“ ga je vprašal hitro.

„Ali ste pa radovedni, he he!“ se mu je Matajev Matija smejal široko. „Kaj pravite, kaj bo neki tukaj notri? Če ste ptič, pa uganite sami!“

„Kaj klobasate! Pokažite, kaj imate, če ne, bo narobe!“ ga je osorno zavrnil pusti mitničar.

„No, no, vam pa pokažem, saj sami menda ne bi uganili,“ ga je tolažil Matajev Matija prijazno. „Vidite, malo ajdovca, domačega sira in krljev sem vzel s sabo.“

Mitničar je nekaj zagodrnjal in pokazal potniku hrbet.

Matajev Matija pa jo je počasi mahal dalje. Z radovedno spoštljivostjo, z vzdignjenima obrvima, nagubanim čelom in široma odprtimi očmi je občudoval visoke pisane hiše, lične balkone, okrašene z bujnimi žarnobarvnimi cveticami, stolpke na strehah, raznobojne lepake, reklamne deske in izveske, plinove svetilnice in električne žarnice, zlasti pa vabljivo blesteče izlage vsakovrstnega blaga za velikanskimi okni. Na cesti, tlakovani s kameni, so še huje ropotali vozovi.

„Komaj bi bilo, da bi imel oči spredaj in zadaj!“ je mrmral sam zase. „Kakšne hiše! Nekatere so višje kakor zaplanski zvonik in večje kakor zaplanska graščina, ki se mi je zdeła dozdej največja zgradba na svetu. Pa koliko debele in tanke drete imajo razpete preko ceste po teh kolih in celo po strehah! Menda suše perilo na njej ali pa nastavljajo ptičem limanice ali kaj?“

Izprva je hodil po obstranskem tlaku. Ker se je pa zadel zdaj ob tega, zdaj ob onega, se je rajši ognil neprilikam in jo kresal lepo po sredi ceste. Pozdravljaj je vsakega gospoda, ki se mu je zdel količkaj imeniten.

Tedajci je zaslišal za sabo topot konjskih kopit na kamenitem tlaku in na tihih kolesih je prihitela visoka kočija; za bradatim voznikom je sedel zalo oblečen ošabnež s prekrižanima rokama ob prsih.

„S pota, neroda! Tukaj je za konje in vozove!“

„Kdo pa je ta hudi gospod?“ je vprašal Matija starega moža, ki je šel mimo njega preko ceste.

„Ta je le hlapec, ta, ki sedi zadaj,“ se je glasil odgovor. „Gospoda spredaj pa ne poznam.“

„Hlapec?“ je premišljal Matija. „Oh, zakaj ni počakal malo, da bi mu jo zasolil tako: Veste kaj, ničemurni možic? Vi ne poznate mene, jaz pa vas ne. Kaj bi se tako grdo zadirali vame! Zakaj ne bi hodil po sredi, če je ob straneh gneča! Tako bi jo bil zabrusil prevzetnežu, njegovemu gospodu pa: Lep gospod ste res, da je vaš zarobljeni hlapec lepše oblečen kakor pa vi sami, in da vozite vi njega okoli! Vi se mučite z vajeti in pazite na oba konja, hlapec pa lenobo pase in široko sedi na boljšem sedežu. Ali ni to narobe svet?“

Uglobljen v svoje misli, se je Matajev Matija komaj še o pravem času umaknil avtomobilu. Bistvo je pogledal gospoda v sivem plašču, z debelimi očali in gospo s tančico na obrazu ter obadva pozdravil prav spoštljivo.

„He he, he he, kako sta onegava!“ se je oveselil. „Kako lepo se vozita brez konj ali volov! Kakor sveti Elija v nebesa! In trobita si za kratek čas, pa ne posebno lepo in zmeraj gonita eno kakor kukavica. He he!“

Na Franca Jožefa cesti je zagledal v senci vrsto fiakarjev.

„Svatujejo, živio!“ se je nasmehnil Matija. „Bog daj srečo ženinu in nevesti in vsem skupaj, pa še meni, da bom zadovoljno živel z mlinarjevo Anko!“

Pred Zvezdo je zopet zagledal vrsto voznikov.

„Ej, to mi je všeč!“ je kimal radostno. „Veseli ljudje so Ljubljanci in radi se imajo tako, da imajo ženitovanje skoraj v vsaki ulici!“

Počasi je korakal skozi Zvezdo; tu pa je jel grajalno majati glavo.

„Lejte vendar, kako je tukaj spet vse narobe!“ je umoval sam pri sebi. „Nikjer nobenega jabolka, nikjer nobene hruške ali češpljice! Zanikarni kostanji delajo le senco, da komaj raste malo trave in malo rož. Nikjer pa ni nobene poštene gredice, nikjer nobenega krompirčka! In nikjer se ne pase nobena kravica, noben teliček! Pa še to revščino so ogradili okrog in okrog z nerodno črno ograjo, da ne more noter ne pastir ne žival. Samo razuzdani kužki rajajo todintam, pa vsem so glave zvezane, kakor pri nas počeni lonci. Rad bi vedel, če se mrhe same tako divje koljejo med sabo ali jih hudobna gospoda pretepa tako neusmiljeno za pokoro. Lej, večja polovica prostora tja do hiš je celo prazna in tako razhojena pa razvožena, da izlepa ne bo več mogla pognati nobena travica. Dimka, slaba bi ti predla tukaj v Ljubljani, koder je tako malo paše! Le vesela bodi, da si na kmetih doma! Vsega zlomka si izmišljujejo hudikova gospoda, prebrisani so res v marsičem, toda kmetovati znajo pa presneto slabo!“

Zamišljeno se je prijel za nos, se obrnil dvakrat naokoli in se oziral na vse kraje.

„Zdaj pa vedi, kod pojdi!“ je vzdihnil v zadregi.
„Zdaj jo pa išči, Špeluzo!“

Kar je zagledal na Kongresnem trgu redarja.

„Ta je pa ptič!“ si je mislil Mataj. „Lej, lej, kakšno lepo kapo ima na glavi! Njegove bele rokavice in bele hlače tudi niso napačne. Njegova bridka sablja in piščalka na rdečem motvozu mi je tudi prav povšeči, najbolj pa svetla luna pod vratom! Bog ve, če je srebrna ali samo jeklena? Precej je ta soldat podoben onim, ki sem jih videl pri naboru v Zaplani. Prejkone je general in nagovorim ga tako. Če ni, mi gotovo ne zameri; če bi mu pa rekel samo kaprol, bi mu bilo pa morebiti premalo in še hud bi bil nemara name! Zdaj ga pa pobaram, kod pridem do sestre.“

Počasi je snel svoj klobuk z glave, ga stisnil pod levo pazduho, si pogladil rdeče lase z nizkega čela in se bližal stražniku.

„Dober dan vam Bog daj, gospod general!“ ga je pozdravil ponižno.

„Nisem noben general!“ ga je zavrnil varih javnega miru in premeril Mataja od nog do glave.

„I, če še niste, pa boste, če Bog da!“ je dejal Matija, da bi se prikupil možu. „Le potrpite, saj ste še mladi in zdravi tudi, gospod kaprol!“

„Ali se hočete norčevati?“ je vprašal redar rezko, preteče.

„Bog ne daj!“ je vzkliknil Mataj in mu odkrito-srčno pogledal v oči. „Rajši bi dal dušo iz sebe! Ampak okoli Zaplane se potepa špehomalh Andraž Hudopisk, ki je svoje dni užival visoko čast kaprolsko pri soldatih, do generala je pa le ni pririnil, kolikor-tudi je vedež navihan.“

„Pojdite se solit! Kaj pa je vse to meni mar?“

„Le čakajte, stojte, ne zamerite! Tisti Andraž Hudopisk, veste, me je poučil doma tako: Kadar v Ljubljani ne boš vedel, kam bi se obrnil, pa pobaraj katerega izmed možakov, ki jim sablja binglja ob bedru in ki jim srp sveti pod brado.“

„Kdo pa ste in kaj bi pravzaprav radi?“

„I, Matajev Matija sem s Telebanovega! K sestri sem prišel malo vasovat, k Špeli, ki ima ljubljanskega

škrica za moža. Piše se za Krajana in prodaja vsake bire kramo in denarja ima menda več ko ciganska družina grehov. Kaj ne, da ga poznate, vi, ki ste iz Ljubljane, ali ne?“

„Ljuba duša,“ mu je odvrnil stražnik, „Ljubljana je velika in ima toliko prebivalcev, da ne poznamo vsi drug drugega.“

„E, bežite no, stric, to pa že ne more biti res!“ se je neverno smehljal Mataj. „Š kmetov sem, ampak vendar ne verjamem vsega. Da se ne poznate med sabo! Ali se nič ne shajate pod lipo ali v cerkvi ali gostilnici? Ne zamerite mi, nikar me ne imejte tako hudo za norca!“

„Dosti, mož! Pojdite v mestno hišo, tam vprašajte, kje stanuje trgovec Krajan!“

„Kje pa je tista hiša?“

„Na sredi mesta, tam pod Gradom.“

„Hvala lepa, da ste mi povedali. Če pridete vi k nam na Telebanovo, pa vam pokažem jaz, kje prebiva Čenčanov Janez ali kje straži Kobacajeva Mica svojo berivko ali kar boste hoteli videti. Zdaj pa z Bogom, le zdravi ostanite, pa brez zamere!“

Matajev Matija je nekaj časa gledal na sivi Grad, potem se je napotil dalje. V ozki ulici je za velikim oknom zapazil slamnike in klobuke. Stopil je v prodajalnico.

„Dober dan, oče!“ ga je pozdravila prodajalka prijazno. „Kaj bo dobrega?“

„Oče pa nisem, prijateljica, ampak šele bom, če mi Bog da srečo, Zagorjanovo Anko in pa kaj otrok, he he!“ se je muzal Matajev Matija. „Nov klobuk bi rad.“

Dolgo je izbiral in se še dalje pogajal za ceno, preden je plačal. Gospodična ga je vabila, naj se kmalu zopet oglasi, Mataj pa je poveznil novi klobuk na starega in se poslovil od klobučarke.

Moško je stopal po ulicah, vzdigal gorjačo in jo zasajal daleč predse, postajal vsak trenutek, se obračal na vse strani in udarjal s težkimi škornji ob tla, da so se kresale iskre izpod močno podkovanih peta. Izvirni možak z dolgo palico in debelim rdečim dež-

nikom, s pisano pikasto culo in dvema klobukoma je povsodi zbujal veselo pozornost Ljubljancanov.

Zdaj se mu je naproti pridrevila vesela dečad z lesenimi obroči in drugimi igrači. Vriskaje so jeli poskakovati okrog tujca.

„Mož, mož, kaj pa imate v culi?“ so vpili okoli njega, da mu je letelo skozi ušesa.

„I, kaj neki? Krljev pa sira pa kruha.“

„Cemu imate pa tako strašno marelo?“ so mu nagajali. „Mož, čemu pa nosite kar dva klobuka?“

„Čemu, čemu? I, lej jih no, mrgolinov škrbastih! Pobarajte me še, zakaj imam nos sredi obraza, he he!“

„Mož, ali lovite slepe miši po Ljubljani?“ so kričali razposajeni dečki in se mu spakovali na vse ačine.

„O zanikarne strigalice mestne!“ se je ugrl Matajev Matija. „Komaj znate glavo držati pokoncu, shodili ste komaj, pa hočete že zabavljati pametnim, odraslim ljudem? Če bi bil jaz vaš oča, bi vas že naučil kozjih molitvic in krščanske ponižnosti s tole tukaj, zgage mlade, malopridne!“

Izza ogla se je pokazal mož z luno in maliči so se razkropili na vse strani. Matajev Matija pa je blodil dalje po ulicah in povsodi videl kaj novega, zanimivega. Zdaj je hodil po ravnih, širokih cestah, ob krasnih novih hišah; zdaj ob razvalinah — potresnih podrtinah, zdaj ob stavbnih odrih; zdaj zopet po tesnih, krivih ulicah, kjer je vel prijeten hlad izza omreženih kletnih oken in iz temnih vež; zdaj po tihih, ozkih stezah, kjer le redkokdaj posije solnčni žarek do tal in kjer menda še nikdar ni bilo nobenega vpreženega konja. Kmalu je bil Matija zopet sredi mesta.

„Vse se meša in vre kakor na sodnji dan!“ je premišljal in si brisal potno čelo. „Vse polno sveta je povsodi, vse skoraj sama gospoda, škric do škrica, kakor bi jih nasejal, he he! Vidiš, vse živo jih je po vseh kotih in krajih, pa tudi iz oken gleda dosti glav! Bog ve, koliko jih je še za zidovi? Le odkod se je steplo toliko ljudi? Četrtek je danes, delavnik. Nemara pa praznujejo cerkveni god? Toliko jih je okoli mene, pa se čutim tako samega kakor božji volek . . . Ej, ti

Ljubljanci so pa res pravi čudaki! Mladi se podpirajo drug drugega pod pazduho, stari pa krevsajo samotež, he he! Kakšna sta neki moja preljuba Špeluza in njen dedec? Prejkone sta tudi onadva — he he — malo prismojena, kakor vsa ta mehkužna gospoda, ki pohajkuje ves božji dan in ni vajena hujšega dela kakor pestovati svoj želodček. Lej, lej, gospodje, gospe in otroci, malone vsi so belo oblečeni; po tem lahko uganeš, da si v beli Ljubljani. Napihnjeni pa niso, naka, ampak še prav zelo prijazno se mi muzajo vsi, he he! Le škoda, da ne morem vsakomur povedati, kdo sem in odkod in kako se kaj imamo pri nas doma! Prav rad bi se malo pomenil z njimi, pa ne utegnem, ker moram še malo dalje po mestu, da bom vedel včasih kaj lepega pripovedovati o Ljubljani. Zale so pa Ljubljankanke, zale; toda mene že ne dobi nobena, in naj me gledajo še tako zaljubljeno, he he! Primaruha, nobena izkušnjava mi ne more nič — o ne! — jaz, Matajev Matija, ostanem zvest mlinarjevi Anki!“

Po lepi cesti so pripeljali trije možje brizgalnico na dveh kolesih. Prvi je zavrtal pipo v tla, drugi je vlekel dvokolnico, tretji pa držal dolgo cev in škropil po prašnih tleh.

„Človek bi mislil, da je v deveti deželi, ne pa v Ljubljani!“ si je dejal Matajev Matija. „Tako premeteni so ti možje, kakor Mojzes, ki je s čudodelno palico izonegavil Izraelcem vodo iz skale.“

Mimo njega je švignilo mnogo urnih kolesarjev in kolesaric. Videl je tudi dva dečka, ki sta se vozila skupaj; prvi je sedel in poganjal kolo, drugi pa je moško stal za njim in se opiral na njegove rame. Najbolj pa mu je ugajal gospod, ki je peljal na svojem stroju spredaj fantka.

Matajev Matija je došel do lesenega mostu. Ljubljanka je bila plitva; obrežna trava, drevje in hiše so se zrcalile v zaspano tekoči vodi. Bila je izredno čista, tako da je mogel videti na dnu struge vse čepinje, pisane in bele. Pridne perice so klečale na stopnicah ali v priklenjenih čolnih in prale perilo. Kričavi otroci so stali blizu brega v vodi in lučali tanke ploščate

kamene tako v reko, da so metala po površini od skakovala kakor žabe.

Mrgoljava po mestu je prihajala čimdalje večja; srečaval je delavce, delavke, pohajkujoče, leseno se držeče vojake, vesele dijake. Pisana množica, večni ropot, hrup in šunder med zidovi, vse mu je težko leglo na dušo, vajeno le proste prirode tihega gorskega zakotja. Čutil se je tako tujega, zdelo se mu je, da je v veliki ječi, in obhajali so ga dozdej neznani občutki: tožilo se mu je po domu. Poželelo se mu je nazaj med gore, na Matajevino. Siloma se je otresel neveselih misli in krepkeje koračil dalje.

Ves motoglav, malone omamljen po toliko novih vtisih, jo je primahal mimo gostilniškega vrta in takoj občutil hudo žejo. Pod košatimi kostanji je sedelo nekaj gostov. Matajev Matija je veselo pospešil korake po hreščečem, belem pesku in stopil k pognjeni mizi. Svoj ljubi dežnik in palico je naslonil ob drevo, položil pisano culo na mizo in sedel moško in široko na stol.

Priletel je bled, skrbno počesan fantič, ves črno oblečen, v suknjici na škrice, in vihtel belo brisalko.

„Polič najboljšega!“ je naročil Matija in imenitno pogledal po drugih gostih. „Skoraj bi bil pozabil jesti in piti, he he!“

Dečko je prinesel pijače in okroglih žemelj. Mataj pa je iztrebil kos sira iz cule in pipec iz žepa.

„Kako naj pa jem ta drobiž, da se mi ne bodo smejali oni tam, ki me gledajo tako debelo, kakor bi me hoteli zajeti vase?“ se je vprašal in prebiral žemljice. „V Zaplani imajo najmanj trikrat večje žemlje in štirikrat večje reglje. Ali naj devljem po dvoje teh drobnih kruhkov naenkrat v usta ali samo po enega?“

V tem je prišla zalo oblečena natakariča z usnjeno torbico in rdečo vrtnico za pasom k Matajevi mizi, za njo pa krepak gospod.

„Dober večer, ljubi mož!“ je nagovoril gostilničar Mataja. „V hiši imamo sobo, ki je za take goste, kakršen ste vi. Preselite se tja! Tukaj je za gospodo.“

„Saj ne bom dolgo tukaj, nikarte se ne bojte, nič ne bom gospodi na poti!“ ga je tolažil Matija.

„Pozno je že, kmalu moram k sestri. Počakajte no, da se malo okrepčam; Bog ve, kako dolgo bom moral še iskati Špelo po mestu!“

Tako je Matija obsedel in mirno užival vino, sir in žemljice. Ko je izpraznil svoj polič, je zahteval drugega.

Polagoma je prihajalo vedno več gostov. V vrhovih lepih kostanjev so se igrale krotke luči zahajajočega solnca in prijetno hladilen veter je sapljal Mataju v obraz.

Na odru blizu njega so se pokazali godci z velikimi in majhnimi piščalkami, trobentami in drugimi čudnimi svirali, kakršnih Matajev Matija ni bil še videl nikdar. Sedli so na stole; pred sabo je imel vsak svoj kos počečkanega papirja na stojalcu.

„Slabo znajo!“ jih je obsodil Mataj, ko so uglašali in poizkušali svoja glasbila. „Vsak brlizga in šušmari, piska in trobuzlja tja v en dan, kakor se mu pač ljubi! To ali pa nič! Sram jih bodi! Znajo pa zaplanski godci vse bolje! Če bi prišli ti mojstri-skaze k nam, bi bili tepeni, da bi bilo grdo! Zakaj nisem poslušal krčmarja, ki mi je povedal, da je tukaj le za gospodo!“

Tedajci je stopil gospod s črno paličko mednje in potrkal z njo na svoje stojalo.

„Dobro jih je ugnal mož!“ se je oveselil Mataj. „Tako so se zbalı njegove šibe, da so umolknili vsi!“

Začeli so svirati, izprva rahlo in počasi, potem pa zmerom glasneje.

„Zdaj pa že, zdaj!“ je kimal Matajev Matija odobravaje. „Dobro jo žingajo! He he! Kaj vse naredi šiba, dobrodelna mati! Lej, lej, kako jim mojster miga in žuga ž njo in jih roti, sicer bi mu razbili nemarni divjaki rene in boben in vse! He he!“

Prijazno je kimal, kazal svoje okajene zobe ter bobnal s kitnato roko po taktu na mizo.

„Presneta reč vendar, zakaj pa nič ne plešete, ko imate že godbo?“ je vprašal natararico. „Saj prostora je tukaj dovolj, he he!“

Ona pa se mu je le nasmehnila in hitela na drugo stran, kamor so jo klicali žejni poslušalci.

Ko je utihnila godba, je jelo občinstvo burno ploskati, Matajev Matija pa je nalil svoj kozarec do vrha, nataknil kos sira na pipec in šel oboje ponujat kapelniku.

„Dobro ste jih krotili!“ ga je pohvalil. „Nate, okrepčajte se malo, prijatelj!“

Občinstvo je vstajalo s sedežev, se smejalo vsevprek in jelo ploskati iznova.

„Ako ste pijani, pojte spat!“ je velel gostilničar, ki je prihitel k Mataju.

„Od dveh poličev ne bom pijan, he he?“ se je smejal Matija. „Presneto slabo me poznate! Ali je kaj tako hudega, če ponudim svojemu bližnjemu kozarček vina?“

„Plačajte in izgubite se!“

„Dobrota je sirota!“ je vzdihnil Matajev Matija, plačal, pobral svoje reči, prijazno pokimal kapelniku in odkorakal z vrta. Občinstvu pa je bilo žal, da je bilo tako kmalu konec nenavadne zabave.

10.

Pri ljubi sestri.

V elegantno opremljeni obednici sta sedela v polumraku trgovec Anton Krajan in njegova soproga Beti pri mizi, ki je bila že pogrnjena za večerjo. Močne obrvi, kratko pristrižena, tu in tam že malo osivela brada in dolgi brki so dobro pristajali njegovemu izrazitemu, nekoliko bledemu obrazu, ki so ga oživljale dobrodušne, bistrourmne oči. Žoltolasa dama v tanki obleki modriševe barve je bila životna, skoraj debela. Njena napeta lica, prebujna spodnja ustnica in hladne, sivkaste oči so ovajale oholost in samoglavnost.

„Rad bi vedel, zakaj si taka v trdo zapečena nemškutarica?“ je dejal gospod Krajan mirno. „Najini starši niso znali nobenega stavka nemški, mi živimo ob slovenskih groših, ti pa siliš le v nemško družbo.“

„Treba je občevati z boljšimi krogi, to sem ti rekla že Bog ve kolikokrat,“ je odvrnila ugrizljivo in pogledala kljubovalno v stran.

„Pojdi no, pojdi s svojimi takoimenovanimi bolj-
šimi krogi! Naša Eleonora je po tvoji zaslugi prepo-
jena s tujim duhom in komaj sem rešil sina.“

„Oh,“ je vzkliknila prezirljivo, „ali naj občujem
morebiti samo z rodbino tvojega brata, ki je preprost
mizar in puši pipo na ulici?“

Vstal je in se naslonil na črni klavir.

„Preprost, toda pošten!“ jo je zavrnil. „Ljuba
moja, vsak stan je vreden svoje časti. Ali sem ti kdaj
očital, da si bila preprosta hišna, preden sem te vzel?“

Nejevoljno je pomajala z okroglima ramama.

„In kolikor vemo, tvoj brat tudi ni nikak grof
ali milijonar, draga Elizabeta!“

Gospa Beti ni rada slišala svojega celega imena.
Ozlovoljena se je vzravnala na svojem sedežu in se
zaletela razdraženo in razdražljivo: „Moj brat je vendar
vse kaj drugega kakor pa tvoj! Lepo posestvo ima
na Gorenjskem in... in samo da bi hotel, bi bil
lahko župan svojemu kraju!“

Ponosno se je dvignila in zasukala okretalce
električne svetilke nad mizo, da so širni toki jarke
luči zapluli po sobi. Popravila je bagrenordeče senčilo
in zopet sedla na svoj stol.

„Tvojemu bratu želim vse najbolje!“ je povzel
gospod Krajan in dodal resneje:

„Toda pustiva to! Zdaj se morava pomeniti o
drugi stvari! Poudarjam ti odločno, da mi nikakor ne
ugaja, kar predeta vidve z Eleonoro za mojim hrbtom!“

Gospa Beti je vprašujoče pogledala svojega moža
in, neprijetno razburjena, jela trkati z nogo po medlo-
barvni preprogi.

„Privedla si najini hčeri častilca jako dvomne
vrednosti v hišo,“ je nadaljeval on. „Jaz pa pravim, da
iz te moke ne bo kruha!“

Ona se je zganila; hotela mu je hitro in rezko odgo-
voriti, pa ni našla takoj primernih besedi. Skozi odprta
okna je plula mirna pesem večernih zvonov in slišali so
se jasni klenki električnih voz in njih zamolklo bučanje.

„Gospod Ribitsch ti ni po volji, ker ni Slovenec!“
mu je očitala jedko in potegnila z desnico po levici,
nekoliko preobilo okrašeni z zlatimi prstani.

„Ne tajim, da bi mi bil slovenski zet ljubši!“ je priznal gospod Krajan, sklenil roki na hrbtu in jel hoditi po sobi gor in dol.

„O takih stvareh se ne bova ujemala menda nikdar!“ je pripomnila zabavljivo in jezno pogledala svojega soproga izpod čela. „Ti bi dal svojo hčer najrajši kateremukoli komiju.“

Zaničljivo je zakročila ustne kote navzdol. Šla je in spustila zastore na oknih.

„Vprašati bi bilo treba le, če je poštenjak ali ne,“ se je odzval naglo.

„Kaj pa vendar moreš oponašati gospodu Ribitschu?“ se ga je lotila iznova. „Mladi Ribitsch je izredno ljubezniv, značajan gospod, kakršnih je le malo!“

„Tako misliš ti v svoji zaslepelosti in Eleonora tudi, kajpada!“ je dejal tiše. „Prevaral vaju je s svojim gladkim vedenjem, s svojimi priliznjenimi poklončki, ki so cenejši od bonbonov tu spodaj v moji prodajnici.“

„Sodiš ga krivično,“ je izrekala počasi, važno poudarjaje vsako besedo. „Čestitati bi bilo vsaki, ki bi ga dobila. Zdaj ima sicer še majhno službo, toda vsi njegovi predstojniki mu prerokujejo najlepšo bodočnost.“

Obstal je in dvignil glavo. Ni mogel utajiti porogljivega kašlja in neverjetnega smehljaja.

„Kaj neki še!“ je vzkliknil. „To ti je natvezla gospa Sabina Ribitscheva, njegova mati. Jaz pa vem prav dobro, da vse to ni res!“

Užaljena se je naslonila na stol nazaj in jarostno pogledala moža preko rame.

„Gospod Arnulf Ribitsch je puhla, prazna glavica . . . lahkoživček,“ je nadaljeval trgovec jako resno. „Svojo službico je ulovil le s pomočjo vplivnih sorodnikov. Potraten kavalir je in razkošno živi samo o milosti ali -- neumnosti svojih žirantov!“

„Ravnati se mora pač po stanu!“ ga je zagovarjala trdovratna gospa.

„Poslušaj me, ljuba moja!“ je povzel zopet glasneje. „Tvoj Ribitsch namerava z denarjem svoje bodoče

žene plačati svoje dolgove in živeti veselo po starem. Premotila si ga ti s svojo pretirano, bahavo nobleso. Jaz pa naši Eleonori ne morem dati več nego kvečjemu desetisoč kron. Slabi časi so, denar potrebujem za trgovino. Presvetli gospod Arnulf pa pričakuje, da dobi naša hči Bog ve kako bogato doto. In tako si misli zviti lisjak: Pa jo vzemimo, zlato gos!

„Anton, Anton!“ je kričala gospa. „Kakšen si! Tako govoriš o svoji hčeri?“

„Tako računa le tvoj presladki gospod Ribitsch!“

Umolknila sta. Gospa Beti je gledala na desno. Tam je ovenčana vila od belega marmora med širokolistnima rastlinama predstavljala pomlad tudi poleti, jeseni in celo pozimi ter se zbog te dolgočasne službe držala vedno tako kisló kakor zdaj gospa Beti. Gospod Krajan pa se je obrnil na levo. Ondukaj sta visela ob steni tvorniška posnetka bujnobožnih proizvodov Makartovih, in to „Dianin lov“ pa „Izprevod bakhantov“. V kotu, pri peči, sta se ponižno skrivali dve sliki slovenskih umetnikov v tajinstveni polutemi zadnjega razreda, kakor se spodobi domačim umotvorom.

„Priznati mi moraš, da sem zmeraj skrbel za blaginjo svojih otrok,“ je nadaljeval gospod Krajan odločno in stopil k gospe. „Pravtako dobro kakor ti, vem tudi jaz, da so dandanes resni snubači redki in da utegne obsedeti tudi najlepše dekline, ako izbira le preveč. Po mojem mnenju se naši Eleonori sploh ni treba možití. Lahko bi bila blagajničarka zdaj meni, pozneje pa najinemu sinu Milanu, ki prevzame trgovino za mano. Ako pride primeren snubec — prav! Če ne — tudi prav! Preskrbljena bo tako ali tako. Kar se pa dostaje gospoda Ribitscha in Eleonore, je pač najbolje, da se stvar razdere prejkoprej!“

„Oh, Anton, Anton...“ je klicala roteče. „Ne bodi vendar tako —“

Tedaj je potrkalo na vrata. Vstopila je suhljata, mlada kuharica in javila, da je prišel mož, ki bi rad govoril z milostivo gospo.

Še preden je vstala dama, se je prerinil velik možak skozi vrata in se oglasil veselo: „Bog vama daj dober večer! Ali me nič več ne poznaš, ljuba sestra?“

Pri vratih je stal v prašnih škornjih Matajev Matija z dvema klobukoma in z gorjačarsko palico v levici, z debelim, rdečim dežnikom in višnjekasto, rumenopikasto culo v desnici. Natančno premerjena, težavno narejena preča se je bila razkuštrala že zdavnaj in le žalostni ostanki so pričali o njeni davišnji krasoti.

Ko je gospa Beti zagledala in spoznala svojega brata, se ji je podaljšal napeti obraz in zastala ji je sapa. Skrajnje neprijetno presenečena, je nehotoma pogledala svojega moža in zdelo se ji je, da bere iz njegovih oči zasmehljivi očitek: Tak je torej tvoj imenitni brat, ki se soobčani kar pulijo zanj, da bi jim županil! Zardela je, bila je jako zbegana. Toda takoj je prevladala svojo mučno zadrego in posilila obraz v vesele, prijazne gube.

„Oh, moj ljubi, ljubi brat!“ je vzkliknila s sladkim nasmehom, hitela k Matiji in mu podala roko. Mataj je dejal dežnik in culo k steni in se prisrčno rokoval s sestro.

„Komaj komaj sem našel semkaj!“ ji je dejal radostno. „Preden človek k žlahti priteče, mu lahko kri uteče, he he! Veš, ljuba sestra, ženim se pri mlinarjevih in rad bi Zagorjanovi Anki kaj prav lepega kupil tukaj v Ljubljani. Obenem sem prišel malo v vas k tebi, da vidim, kako se ti že kaj godi tako daleč od doma.“

„O, kako se veselim, da te vidim zopet enkrat po tako dolgem času!“ se je gladko lagala gospa Beti. Izborno je igrala težavno vlogo ginjene sestre, na tihem se je pa jezila: „Treba te je bilo k meni, zarobljenec nerodni!“

„Reva se komaj premaguje, da ne zajoka na glas od samega veselja!“ si je mislil nepokvarjeni Matajev Matija sam pri sebi in rekel sestri: „Saj sem vedel, da boš vsa neumna od same sreče, kadar te obiščem. Spoznal sem te pa precej, že zunaj po tvojem glasu. Dobro se ti godi, že vidim, rejena si celo bolj kakor je bila rajnica gospa zaplanskega sodnika. In starost te še ni potlačila tako, da bi bilo videti kaj preveč in še —“

„Poglej, ljubi Matija, to je moj mož Anton!“ mu je naglo prestrigla besedo, ker se je hudo bala, da ne bi odkritosrčni brat razdrl še kakšne bolj žaltave.

„I, saj se mi je precej zdelo nekaj takega,“ je dejal Matajev Matija in ponudil svaku žuljavo desnico. „Prav povšeči ste mi na prvi pogled, gospod Anton! Upam, da si bova prav dobra prijatelja!“

„Bog vas sprimi, dragi svak!“ ga je pozdravil trgovec in mu krepko stisnil roko. „Jako me veseli, da ste vendar enkrat prišli k nam. Prosim vas, ostanite naš ljubi gost, dokler se boste mudili v Ljubljani!“

„Zakaj pa ne?“ se je odrezal Matajev Matija prijazno.

V tem je pristopicala v obednico previtka deklica z modrikastimi koluti pod očmi. Bledolična gospodična je imela previsoke opetnice na čevlji; zato je hodila z upognjenim životom kakor po berglah. Ko se je rodila, so bile vse gracije že zdavnaj na velikih počitnicah. Leta so ji unesla mladostno okroglost obličja in že se je naselilo nekaj neljubih gubic okoli kočljivih, puščobnih ust. Njene izbuljene, vodenomodre oči so kazale preveč belote in dajale obrazu malone glup izraz, zlasti kadar se je trudila, da bi se držala prav vilinsko, visokostno. Krasne zlatorumene lase je nosila v visoki frizuri. Njena zelenkasta obleka jo je delala še bledejšo. Za njo je prihitel živahen, krepak deček z odkritosrčnimi očmi in veselim obrazom.

„Vidiš, ljubi brat, to je moja hči Eleonora,“ je predstavljala gospa Beti, „in to je moj sin Emil, ki hodi v trgovsko šolo.“

„Milan!“ je popravil dečko tiho in pozdravil ujca. Gospodična Eleonora pa je pogledala možaka zaničljivo od nog do glave in čudno vihala nos; vendar mu je naposled tudi ona ponudila prenežno ročico.

„Čudne svetnike časte v Ljubljani!“ si je mislil Mataj, ko je prvokrat slišal podolgasto ime svoje nečakinje.

„Odložite vendar, ljubi svak, in sedite!“ ga je vabil gospod Krajan.

„Prebito lepo imate tukaj!“ je izpregovoril gost. „Tla so tako lepo očejena, da bi lahko štruklje rezal na njih! Kaj pa, ko bi si malo prah otepel s škornjev, preden stopim dalje?“

„Pa ne tukaj, ljubi Matijče!“ je prosila gospa Beti. „Pojdi z Emilom, da te kuharica osnaži zunaj, v predsobi pa odloži svoje reči!“

Matajev Matija je odšel z nečakom in se kmalu brez popotnega bremena vrnil k svoji ljubi sestri. Počasi je kolovratil proti mizi. Previdno je gledal na desno, na levo in tiščal mišičave roke ob korenjaški život, da se ne bi kje kaj zadel in da ne bi česa prekucnil ali celo razdrobil. Ob napol odpetem telovniku mu je nihala jeklena verižica z obeski. Skrbno se je ogibal lepe preproge in trdo stopal po gladkem parketu, da se mu ne bi izpoddrsnilo na opolzlih tleh.

„Nikar ne cepetaj tako silno!“ ga je rahlo grajala sestra. „Vse se trese pod tabo!“

„O — moji škornji so prav močno podkovani,“ se je pohvalil brat. „Nič se ne boj, ne padem pa ne, četudi je pri vas tako gladko po tleh kakor na drsnici ali na ledeniku, he he!“

Gospa Beti je vzdihnila skrivoma in se nasmehnila kislosladko.

Matajev Matija pa je sedel k drugim za mizo in se nekaj časa začudeno oziral po sobi. Bleskovito pohištvo, živobarvna zagrinjala na visokih oknih in vratih, krasna stenska ura, sijajno veliko ogledalo, klavir, pisani krožniki ob stenah, porcelanasti pa bronasti kipci, žarice s cveticami, lične igračice in raznovrstni drobiž na omari, fina kredenca, električna luč z zarečimi nitmi — luč brez plamena: vse to mu je zbujalo radovedno zanimanje. Kar čudno se mu je zdelo, da sedi nocoj sredi take sijajne krasote, ko je še davi hodil po borni, mračni koči.

„Ali vam ugaja pri nas?“ ga je prijazno vprašal gospod Krajan.

„Prav prijetno se mi zdi tukaj,“ je odgovoril gost zadovoljno. „Zdaj pa malo pokramlajmo o starih časih! Ali še veš, ljuba sestra, kako sva včasi skupaj kradla krompir ali repo in kako sva bila potem tepena, he he? Ali še pomniš, da si mi večkrat pojedla poln lonec ajdovih žgancev, ko sem bil na pašniku, kaj, ljuba moja Špeluza?“

Gospa Beti je bila zopet v hudi zadregi. Neprijetno jo je tesnilo v grlu; izprva ni vedela, kaj bi storila.

„Reci mi Beti!“ je nejevoljno velela bratu in si drgnila roke, kakor bi jo zeblo.

Gospod Krajan je kašljal sarkastično.

„No, pa bodi Beti!“ je rekel Matija. „Pri nas doma smo ti rekli vsi le Špela ali Špeluza ali pa tudi Ošpeta!“

Gospa Beti je sedela kakor na žerjavici.

„Ne govori o tem!“ je prosila brata s trpečim obrazom.

„Ne zamerite mi, gospod Anton, in tudi ti, ljuba sestra, ne bodi huda, če zinem katero tako, ki se bo vama morda zdela narobe!“ se je opravičeval Matajev Matija. „Pri nas v hribih imamo svoje šege in navade in svojo govorico.“

„Kaj pa, le po domače, Matija, le kar po domače!“ ga je hrabil trgovec. „Prizanašati moramo drug drugemu, gostoljubnost pa nam celo narekuje, da se ne oziramo na take in enake malenkosti. Prav povšeči ste mi, ljubi Matija, ker ste tako odkritosrčni!“

„Le pomeni se kaj pametnega z mojim možem!“ je dejala sestra bratu in vstala z negotovim pogledom. „Jaz grem pa v kuhinjo gledat zavoljo večerje.“

„Le pojdi, le!“ ji je pokimal Matija. „In pazi, da se ti kaj ne prismoči!“

Gospa Beti se je požurila odtod.

„Ali ste vsi zdravi?“ je vprašal Mataj svaka, nastavil svojo debelo uro na uho, jo potresel in zopet shranil.

„Hvala lepa, vsi.“

„Veseli me, da sem vas našel take! Zdravje in lepo vreme se ne zameri nikomur nikoli. Kaj pa — ali kaj prida barantate?“

„No, tako, tako. Kako pa kaj vi doma, ljubi Matija?“

„Ej — lani smo pokmetovali še precej srečno, letos pa ne vem, kako bo. Preveč nam nagaja suša, suša!“

Nato je pripovedoval Matija, kako je potoval z doma in kaj je vse videl medpotoma v Ljubljani. Gospod Krajan ga je poslušal z vidnim veseljem; tudi Milan se je zabaval izborno in se tako smejal svojemu ujcu, da kar ni mogel nehati. Samo gospodična Eleonora

se je držala čemerno. Prevzetno je vihala nos, govorila le malo in še takrat goltala končnice.

„Dragi svak, jutri morate pa na Grad!“ je dejal gospod Krajan. „Zdaj imamo tako lepo vreme; razgled bo krasen!“

„Naj no grem tudi jaz, papa!“ je prosil Milan. „Jutri dopoldne imamo že ob desetih prosto.“

„Naj bo!“ mu je dovolil oče in se obrnil zopet k Mataju. „Milan vam razkaže z grajskega stolpa mesto in okolico. Dobro pozna vse kraje in gore, saj sva z njim oblezla malone vse tu naokoli.“

„Ej, samo pet nas je, lahko bi jedli vsi iz velike sklede,“ je vzkliknil Matija, ko so sedeli kmalu potem pri večerji. „Saj menda ni nihče gobav, he he?“

„V mestu je že taka navada!“ ga je poučila sestra in ga grajala tiše: „Ne pihaj juhe! To ni lepo.“

„Čudna navada,“ se je zavzel brat in se nalaktil z obema rokama na mizo.

Gledala ga je nejevoljno in mu migala, naj ne drobi kruha v juho, toda on je ni razumel.

„Poglej mene, kako jem!“ mu je zašepetala. „Deni si servijeto na kolena! Ne zajemaj vedno polne žlice!“

Mlada kuharica je prinesla pečenke in solate. Matija ji je prijazno kimal z glavo, ko je odnašala prazne krožnike.

„Ne jemlji kosov v roko!“ je tiho svetovala gospa Krajanova bratu. „Vzemi nož v desnico, vilice pa v levico in ne razrezuj si vsega mesa naenkrat!“ Malo pozneje pa ga je svarila zopet: „Špargljev ne smeš rezati, jemlji jih kar v roko!“

„Ej, veš kaj, preljuba moja sestra?“ se je na-
posled oglasil Matajev Matija, že ves zbeگان. „Bodi tako dobra in skuhaj mi jutri žgancev ali kaj drugega takega, kar ti bom znal prav jesti! Zdaj naj poučim pa še jaz tebe! Noža ne smeš polagati tako na mizo, da bi bila ostrina zgoraj, sicer si pretkani hudič takoj na njej brusi svoje dolge kremplje in potem še huje prizadeva ubogim dušam! Vidiš, jaz tudi še nekaj vem, ljuba Špela, he he!“

Gospa Beti se je strahovito gnevala natihem in sedela kakor na žarečih iglicah. Milan se je skrivoma

muzal in Eleonora je zamišljena gnetla kroglice iz drobtin. Gospod Krajan pa je bil prav židane volje; pridno je nalival gostu vina. Ukazal je, prinesiti šampanjca in se pobratil s vsakom. Matajev Matija pa se je jako čudil, da je pijača, ki tako vre, tako hladna.

Po vsem tem se je gostu silno tožilo spat. Gospa Krajanova ga je spremila v sobico, ki je bila že pripravljena zanj.

„Matija, Matija, lepo te prosim, ne bodi no tako strašansko zarobljen!“ mu je očitala razjarjena sestra, ko sta bila sama. „Ne reci mi Špela, ampak Beti, ali pa samo sestra! In nikari ne klafuri več kar tako tja v en dan, kar ti pride na jezik! Tukaj nismo na kmetih! Oh, oh, kaj si bodo mislili naši ljudje!“

„I, kdo bo pa prebiral besede tako zelo natanko na vse strani?“ se je zagovarjal brat. „Za božji dan, kaj pa je to grdega, če ti pravim Špela ali pa Špeluza, kakor so te klicali doma oča in mati. Ne bodi no taka bodeča neža in nikar mi ne oponašaj malenkosti, Bog nas varuj! Saj si nisva mrzel rod, ampak brat in sestra! Lej, tako daleč sem krevsal in se vozil, da bi te videl spet enkrat, pa si tako onegava z mano! Potrpi nekoliko, saj ne ostanem dolgo pri tebi! V soboto bi bil že spet rad doma.“

Jeza gospe Krajanove se je znatno uplahnila ob teh besedah in zopet se ji je ugladil čemerno nagubani obraz. Obradovala se je, da pojde brat tako kmalu odtod.

„No, že prav, Matija!“ mu je rekla mileje. „Če hočeš, da bo tema, zaobrni to kljukico malo na desno, in če hočeš, da bo svetlo, pa jo zasukaj spet na desno. Tako . . . vidiš? Zdaj pa dobro spi! Lahko noč!“

„Lahko noč, ljuba Špe — oha, he he! Lahko noč, ljuba Betica!“

11.

Huda zamera.

Drugo jutro je Matajev Matija govoril le malo; veledostojno je užival dobrote Krajanovega gostoljubja in se držal tako modro, da ga je bila sestra vesela.

Nič več ni stopal z nevarnimi škornji po parketu, temveč je hodil po starih preprogah, ki jih je bila dala pogrniti previdna gospa Beti čez nove.

Po zajtrku ga je gospod Krajan izprevajal po svoji prodajalnici, koder je prijetno dišalo po dišavah jutrovih in drugih dežel. Pokazal mu je tudi telefon.

„Vidiš, ljubi Matija,“ mu je razlagal, „tukaj se lahko pogovarjam z vsakim človekom, najsi je v Ljubljani, v Trstu ali celo na Dunaju. Tukaj zavrtim ročico, da zazvoni, si nastavim slušalo na uho in govorim v to omarico.“

Telefoniral je ljubljanskemu prijatelju in ponudil ročaj drugega slušala strmečemu svaku.

„I, saj res!“ se je veselil Matajev Matija. „Lej ga spaka, he he, da te vendar no! Iz privezane črne rene slišim moški glas, ki te vabi v nedeljo na Sveto Katarino. Zavrti še enkrat, Tone, zavrti! Rad bi povedal prijatelju Andražu Hudopisku na Telebanovem, da sem srečno priromal v Ljubljano, in rad bi ga vprašal, kako je kaj pri meni doma!“

„To pa ni mogoče, dragi moj, zakaj Andraž prejkone nima take omarice,“ mu je odvrnil trgovec, obesil slušali na kljuki in odzvonil.

„Nima je ne; škoda!“ je obžaloval Matija. „Hm, zdaj pojdem pa še malo po mestu. Pa z Bogom tačas!“

„Čakaj, stari hlapec Nace naj gre s tabo, da ti ne bo predolgčas!“

Odšla sta s slugo, hodila križem kražem po mestu in pāsala radovednost. Obiskala sta tudi več cerkva in povsodi je molil Matija za svojo in Ankino srečo.

Ko sta se vrnila, je Milan že čakal ujca in ga odvedel na Grad. Z velikim zanimanjem je Matajev Matija ogledoval debele zidine in globoka, močno zamrežena okna zunaj in na dvoriščih. Po zavojnatih lesenih stopnicah sta prišla skozi stražnikovo sobico na ploščad zahodnega stolpa.

Lahna, prijetno hladilna sapa je dovajala vonjavo pokošene trave. Okoli in okoli starodavnega zidovja je cvetela mlada priroda. V urniku je težko udarjalo nihalo, spodaj v goščavi so peli preveseli ščinkavci in kosi; včasih je zakukala plaha kukavica.

Iz glasnega mesta prihaja sem gori le zamolklo drdranje, zvonjenje in bučanje. V jarkem solnčnem svitu blešče strehe, okna, zidovi, blesketajo cerkveni križi in jabolka. Ljudje spodaj so majhni ko mravlje, konji ko hrošči, kolesarji ko muhe in vozovi električne železnice so podobni pisanim škatlicam. Po vrtu kranjske dežele, po plodnem Ljubljanskem polju lezejo dolgi vlaki kakor črne gosenice, se pomikajo mimo zelenih gozdov in gajev, mimo rjavih kozelcev, mimo prebelih cerkva in vasi, ki so napol zakrite z ovočnim drevjem. Daleč se širi zelena ravan, okrog in okrog obrobljena s hribi in gorami. Slika se vrsti ob sliki in v čudoviti, osvaja- jajoči harmoniji se spajajo mnogoličnost in enovitost, ljubkost in veličastvo.

Ob koroški meji se izza redke meglice kažejo strmine in goljave prekrasnih Karavank: daleč za Veli- ko Trato ostro prisekana piramida mogočne Kepe in zanimiva Golica, zapadno od osamele Šmarne gore zadaj Stol, prvak Karavank, in Begunjščica, dalje izhodno greben Košute, sivi obelisk Storžič, Kranjskega mesta varuh, in poleg njega Srednji vrh. Med njim in Kočno se skriva svinčnati Obir . . . Visoka trdnjava gorskega duha, kipe na polnočni strani za podolgasto Vranščico onkraj Save impozantne Kamniške planine s svojimi divje razpokanimi pečinami, velikanskimi barikadami, skalnimi kopami, roglji in zobovi v čisto modrino neba. Na levem oglu se kopiči orjaška stražnica, široka Kokrska Kočna; njej na desni stoji ostnat stolp, titan Grintavec, Savinjskih planin sivi glavar. Iztočno se dviga na ogromnem podzidju lepi vrh ostrorobate Skute in mogočna Rinka. Med glavato pečevnato Brano in široko, ubrazdano Planjavo se zajeda skalovito Kam- niško sedlo. Na izhodnem oglu pa se dviga krasna Ostrica, desna stražnica gigantskega čarograda, in zre doli na Kranjsko Rebno, Menino planino in nizka slemena Podpeškega gorovja proti stricu Kumu . . . Na jugu, desno od Golovca, se širi zeleni Mestni log in Ljubljansko barje, bivše kraljestvo povodnjega moža. Tudi to ravnino objemajo povsodi holmi, hribi in gore, med njimi Mokrica in širokopleči, temnomodri Krim, mejnik Go- renjskemu, Dolenjskemu in Notranjskemu, zapadno

Ljubljanski vrh in v megleni daljavi razsežna Hrušica z Nanosom . . . Za temnozelenim Šišenskim hribom in Rožnikom se razprostira divna panorama Polhograjskih Dolomitov; nad nižjimi vrhovi se kopiči strmovita Grmada z belkastimi peščenimi plazi, se pomaljata širokopiramidni Tolstec in koničasti Jeterbenk, tolikokrat zamenjan s Triglavom. Daleč za tem gorskim nasipom pa sinjevajo nežnomodre, gole glave Julijskih Planin, ki jim kraljuje v čarokrasni prelepoti, tako sam, tako veličasten, na vzvišenem prestolu — Triglav, najvišji vladar vseh slovenskih in vseh slovanskih gora . . .

„Oh, da bi imel vendar toliko dvojač ali pa vsaj toliko grošev, kolikor je oken tu doli v mestu!“ je pobožno vzdihnil Matajev Matija in sedel na leseno klopi.

„Kako vam pa ugaja razgled?“ ga je vprašal veseli Milan. „Ali ni lepo tukaj?“

„Lepo je že, kaj bi tajil!“ se je odrezal Matajev Matija. „Samo opeko imajo na strehah, nikjer ni nobene slame ne desak! Le hiše so preveč zdržema, hiše, pri nas so vse lepo daleč narazen. Kaj pa tisti visoki dimniki? Ali klobase suše v njih, zdaj po kresu, he he?“

V veliko zabavo svojega nečaka je uganil še marsikatero izvirno. Milan mu je kazal gore in kraje skozi daljnogled; ko mu pa ni mogel odgovoriti, kje je Telebanovo in Gola Jama, je jel Mataj siliti domov. Spodaj so bile ure, zapeli so zvonovi; tudi v grajskem zvoniku je zazvanjalo, svečano, trepetaje, rahlo zami-raje. Na vseh koncih in krajih so trobile tvorniške sirene. Počasi sta stopala po Gradu nizdolu.

Ko sta se vrnila, so Krajanovi že čekali s kosilom. Gospa Beti je bila dala pripraviti bratu dobro zabeljenih žgancev. Matajev Matija jih je pozdravil z velikim veseljem in ni pustil nobene trohe na svojem krožniku.

„Vzemi si malo jegulje, ljubi svak!“ ga je izpodbujal gospod Krajan vljudno.

„Bog ne prizadeni!“ se je branil gost. „Tega pa ne, da bi jedel kače! Kaj čudno se mi zdi, da gre vam drugim ta golazen tako v slast! Ali ste res onegavi, no, to moram reči, pa ne da bi vam hotel kaj očitati! Mene pa ne silite nič več, najedel sem se žgancev, hvala Bogu in moji preljubi sestri!“

Po obedu je gospodična Eleonora sedla k klavirju, zabrenkala in zapela.

„Orglati znaš pa kaj dobro, dečla!“ jo je pohvalil ujec zadovoljno. „In peti znaš lepše kakor zaplanski cerkvenik. Kje pa je vendar meh in kdo ti ga goni?“

„Ga ni treba!“ se je odrezala nečakinja udržljivo, upognila glavo nazaj in mrčavo odhitela iz obednice, dočim so se drugi smejali vprašalcu.

„Soparno je,“ je opazil Matija in pogledal skozi okno. „Na nebu se stepajo oblaki, lejte, dež se ponuja.“

Gospod Krajan je prinesel iz sosedne sobe gramofon, ga navil in dejal iglico na vrtečo se okroglo ploščo. Dasi že vaje čudežev, je ostrmel Matajev Matija tako, da izprva ni mogel ziniti nobene besedice. Iz velike, svetle trobente je slišal moškega peti pesem „Pridi, Gorenj'c!“ Gledal je v zvočnico, otipal podstavo, pogledal pod mizo in majal z glavo. Naposled pa je zaploskal z rokama in zavriskal na glas: „Juh!“

Stemnilo se je; zunaj se je ulila ploha. Gospod Krajan je odšel v trgovino, gospa Beti pa za hčerko malo dremat; tudi Milan je izginil iz sobe. Matajev Matija pa je krenil v kuhinjo, se kratkočasil s kuharico in ji pripovedoval o mlinarjevi Anki.

„Naša gospodična ima tudi ženina,“ je pravila zgovorna mlada boginja ognjišča in marljivo luščila grah. „Naša gospa bi strašno radi videli, da bi se vzela. Ime mu je Ribitsch. Službico ima majhno, dolgove pa velike. Naš gospod ga ne marajo. Ženin pričakuje, da priženi pri nas Bog ve koliko denarja. Gospodična bo imela pa komaj pettisoč goldinarjev dote.“

„Kako pa, da veste vse to?“ je vprašal Matajev Matija.

„Hm . . . poslušala sem pri vratih, ko sta se prepirala gospod pa gospa.“

„Veste kaj, prijateljica? Ta dečla, ta Jelora ali kakor ji je že ime, pa preveč rada viha nos! Ošabna je punca in napihnjena, komaj da me pogleda!“

„Res je hudo prevzetna, res, pa reva menda sama ne ve, zakaj! Le zavoljo nje pojdem drugi teden iz službe. Zmeraj, zmeraj me psuje in muči in rentaći

nad mano, nikoli ji ne morem ustreči. Bliža se že močno tridesetemu letu, nekaj zob ima ponarejenih in lasje tudi niso vsi njeni. Ker so ji izpadali, si je umivala glavo vsak teden po dvakrat z vinom, žganjem, rumom in kaj vem s čim, pa ni pomagalo prav nič. Potem so ji kupili pri lasničarju lepe kite za trideset goldinarjev. Njeni pravi lasje so rdečkasti kakor vaši, nanje si pa polaga in spleta kupljene kite Bog ve katere ženske.“

„Pa jo ima tisti ženin hudo rad?“

„Ne vem, menda ne bo sile.“

„Ej, veste kaj, prijateljica? Kadar pride snubač kaj sem v vas, ga moram malo potolažiti, da ne bo prežalosten, ker noče gospod Krajan nič vedeti o njem.“

„Le! O, le! Prav imate! Samo pazite, da vas ne slišijo naša gospa! Bodite previdni in nikomur ne pripovedujte tega, kar ste zdaj slišali od mene!“

Matajev Matija je obljubil kuharici, da bo neznanško previden. Pogovarjal se je še nekaj časa z njo, potem pa je šel v svojo sobo ležat in kmalu zaspal ob enakomernem šumenju dežja.

Ko se je zbudil, je sijalo zopet solnce z usnetega neba in risalo okenski križ na mizico. Vstal je in premišljal, kaj bi počel; tedaj pa je kuharica pri vratih pomolila glavo v sobo.

„Sta že tukaj, gospod ženin in njegova mati!“ je šepetala. „Kavo bosta pila pri nas in pozneje se gredo izprehajat z našimi.“

Matija, radoveden, kakšen je ženin ohole Eleonore, je šel takoj v obednico. Ko je zaprl duri za sabo, je obstal par trenutkov. V sosednji sobi je slišal tuje glasove. Počasi je odprl vrata.

V salonu je na zofi sedela bleda, stara gospa v šumeči sivi svili in sivkastih rokavicah. Visoko je dvigala glavo in se trudila, se držati kar najbolj dostojanstveno; okoli vratu in na prsih ji je visela drobna, rumena verižica, o kateri so vedele razen gospe Krajanove vse druge prijateljice, da ni od pravega zlata. Poleg starke je ždel droban, obrit gospodek v belorumenkasti obleki in je nemški, z dolgočasnim glasom nekaj pripovedoval gospe Krajanovi.

Hladni pogledi, visokostno, napeto vedenje te gospode je izprva oplašilo Mataja. Naposled pa se je le ohrabil, se bližal gostoma, jima prijazno želel dober dan in ponujal svojo široko dlan.

„Ljubi moj, pojdi no v kuhinjo, kuharica naj ti da malico!“ ga je prosila gospa Beti, vsa zardela, in se v očitni zadregi gladila po krilu.

„I, kaj bi hodil zdaj v kuhinjo, tam sem sedel že po kosilu dosti dolgo,“ se je protivil Matija. „Naj se rajši kaj lepega pomenim z gospodo tukaj, saj je ne vidim vsak dan! Ne zamerita mi, Matajev Matija sem, s Telebanovega. Obiskat sem prišel svojo ljubo Šp— oha! Beto, sem hotel reči. Prava sestra mi je; še zdaj me poskeli, kadar se spomnim, kako sem bil včasih doma tepen z avtorizacijo nje. Kdo sta pa vidva?“

„Milostiva gospa Ribitscheva in njen gospod sin,“ je rekla gospa Beti s ponesrečenim nasmehom. Z veliko muko, po sili se je držala prijazno.

Gospod Ribitsch je s čudnim pogledom premeril Mataja od nog do glave, Matija pa mu je krepko stisnil roko. Gospa Ribitscheva je komaj vidno pokimala, dočim si je njen sin s parfimiranim robcem potegnjal po orokavičeni desnici.

Tedaj je prišla hišna in javila, da je gospodični Eleonori slabo in da prosi, naj pride gospa mama takoj k njej.

„Preveč se je najedla tiste kače!“ si je mislil Mataj.

Obe gospe sta prestrašeni odhiteli k bolnici, Matija pa je sedel k gospodu Ribitschu.

„Ne zamerite mi, ljubi gospod,“ je začel, „nekaj vam moram povedati. Zdaj ni moje sestre tukaj, ki tako rada prodaja sitnosti — no, vsak ima svoje dobre in slabe navade. Zdaj lahko govorim, kar hočem. Moram vas malo potolažiti. Zakaj to je dobro delo.“

Gospod Ribitsch si je ogledoval svojo rokavico, včasih pa prežavo pomotril Mataja.

„Žalostni ste, ker vam gospod Krajan kratko malo ne mara dati svoje hčere,“ je nadaljeval tolažnik. „Nikar preveč ne žalujte!“

V trudnih očeh mladega starčka se je zasvetila iskra, okoli porogljivih usten je trznil zasmeh, toda le za trenutek.

„Dečla ne bo imela toliko dote, kakor mislite vi, ampak komaj pettisoč goldinarjev!“

Gospod Ribitsch je nehal ogledovati svojo rokavico; po njegovem bledem, izžetem obrazu je prhnil komaj viden znak slabotnega zanimanja.

„In bolna je reva tudi,“ je razlagal Matajev Matija. „Njeni pravi rdeči lasje so ji že izpadli z glave. Sirota nosi tuje kite in še zob nima vseh svojih.“

„Ali je res, kar ste mi pravili?“ je pogrkoval starikavi mladenič in zamežal zaspano.

„O res, res!“ je poudarjal Matija navdušeno. „Če hočete zvedeti še kaj več, pa pobarajte kuharico! Ta ženska vam ve vse, ker zmeraj pridno posluške utepa pri vratih. Menim, da sem vas potolažil prav lepo; opravil sem dobro delo. Zdaj se pa rajši umaknem, da se spet kaj ne zamerim sitni sestri. Pa brez zamere, gospod! Z Bogom!“

Matajev se je vrnil v svojo sobo in gledal doli na dvorišče. Navdajala so ga prijetna čuvstva po plemenitem činu usmiljenega kristjana.

Iznenada pa je zaslišal razburjen, glasan prepir. Največ sta besedovali milostiva gospa Ribitscheva in pa njegova ljuba sestra; gospod snubač se je le malo vtikal v živahni, srditi razgovor. Zdajci pa so mahoma umolknili vsi — odpirali in zapirali so vrata . . . po stopnicah so hiteli nagli koraki . . .

Zastonj je ugibal Matija, kaj pomeni ta čudna zabava. Hkratu pa je prišumela njegova sestra z razpaljenim, ljutim obrazom v sobico. Široma odprte oči so ji blesketale v strašni jezi. Ako bi ga mogla prebosti s strupenim pogledom, bi bil Matajev Matija že med rajniki.

„Matija, to je pa že od sile, kar ti uganjaš!“ je sikala. Prijela se je z obema rokama za sence, kakor bi jo hudo trgalo tam. Sapa jo je silila tako, da je komaj govorila; solze so ji dušile glas. „Oh! Oh! Oh!“

„I, kaj pa je spet?“ je ostrmel brat.

„Kaj ti je bilo treba klepetati o Eleonorini doti, o njenih laseh in zobeh!“ mu je očitala s hripavim glasom, lovila sapa in vsa razkačena trkala brata po nizkem čelu. „Ali imaš kaj pameti ali nič? Odgnal si

nam snubača! Oh! Nič več ga ne bo nazaj! Eleonora mi obsedi doma! Težko, da bi se oglasil še kdo! Stara Ribitschevka nas bo opravljala po vsem mestu! Oh! Oh! Da si tak — tak neumen, zarobljen hribovec!“

„I, saj tega nisem nikoli trdil, da bi bil rojen za gosposko suknjo!“ se je zagovarjal brat. „Nikar me ne glej tako pisano! Kaj sem pa pregrešil takega? Ali nisem govoril resnice, kakršno sem zvedel od kuharice?“

„Od kuharice! Že prav!“

„Kaj bi me zatorej tako dajala! Saj jaz tudi nič ne opotikam tebi. Sama sitnost te je!“

„Dosti!“ ga je ustavila. „Jutri zjutraj te spremi Emil na kolodvor, da odpotuješ domov. Pa glej, da se nikoli več ne prikažeš k meni v Ljubljano!“

Odšumela je in tako togotno zaloputnila vrata za sabo, da jih je skoraj vrgla iz tečajev. Matiji se je zdelo vse to grozno za malo.

„I, pa pojdem, no!“ je godrnjal in debelo potegnjenil sape. „Pa saj bi šel tako tudi, naveličal sem se Ljubljanec. Ali je kočljiva in zaderična ta Špela! Toliko, da ni skočila iz kože, ta skisanina špeluzasta! Zdaj ropota spet nad kuharico! — — Kdo bi si bil pa mislil, da se iz mojega dobrega dela skuha taka žalost? Zavaljo par odkritosrčnih besedi moram požirati take očitke! Ta je pa že prehuda! Zakaj pa snubec ni bil previden? Zakaj ni molčal? In s hribovcem me je nagnala ihta ihtava, mene, ki se prav nič ne pulim za gosposko čast! Vsako leto bi bil prišel sem malo vasovat in še na svojo svatbo bi jo povabil, tako pa nič! Komaj čakam, da pojdem! Nikomur se ne maram vsiljevati in nikjer ne visim rad za brado. Če bi še kaj dlje ostal tukaj, bi se preveč nalezal gosposkih šeg in navad, doma bi me pa grdo gledali, vsega izprijenega! Hvala Bogu, da bom jutri spet na Telebanovem, koder se mi ni bati za vsako besedico!“

Vzel je svoj novi klobuk in jo mahnil po mestu. Dolgo je hodil tod in tamkaj ter si ogledoval prodajalniške izložbe. Naposled je našel, česar je iskal. Kupil je lepo pipo z naslikano jelenjo glavo in rdečima čopkoma, potem pa sladkih odpustkov in prezalo svil-

nato ruto, ki je bila tako lepo pisana kakor sama mavrica.

Ko se je vračal v mraku, je moral mnogokrat povprašati, da je našel zopet v Krajanovo stanovanje. Tiho je sedel v svoji sobici na stol in misli so mu poletele domov.

Kar je slišal na hodniku nagle korake; vstopil je gospod Krajan, mu položil roko na ramo in dejal:

„Zvedel sem, kaj si naredil! Ribitschevih ne bo nikdar več k nam.“

„E, ne huduj se še ti!“ je prosil Matajev Matija. „Zdaj je že, kar je, pa je!“

„Kaj bi se hudoval, celo veselim se!“ je radostno vzkliknil trgovec in stisnil svaku roko. „Zahvaljujem te kar najlepše, ljubi Matija! Prav dobro si opravil to kočljivo stvar in mi prihranil marsikateri neprijetni korak. Kako naj ti povrnem to? Reci mi, česa si želiš?“

„I, veš kaj, Tone?“ se je oglasil Matija po dolgem in mučnem premišljevanju. „Lej, tebi je treba obrniti samo tako kljuko, pa imaš luč! Ni ti treba ne petroleja, ne olja, ne sveče. Pri nas moramo dolgo kresati ogenj, pa tudi žveplenke so nerodne in ugašajo rade. Prosim te, če si že tako dober, pa mi daj jutri zjutraj eno teh kljuk z zidu, da jo vzamem s sabo domov!“

„Kljuka sama ti ne bi pomagala prav nič,“ se mu je nasmehnil svak. „Pač pa ti dam škatlico, ki jo bo treba samo pritisniti na gumb, pa bo svetila. Ali si ne želiš nič drugega?“

„Drugo sem si kupil že vse sam,“ se je moško odrezal Matija. „Stoj — tisto trobento, ki sama poje, tisto bi že tudi vzel, pa mi je ne daš, kaj?“

„Z veseljem, dragi Matija! Toda mislil sem, da si izbereš kaj boljšega! Lej, zapazil sem, da se ti tvoja ura ustavlja rada. Stara je že, naj v miru počiva! Kupil sem ti novo. Prosim te, vzemi si jo v spomin svojega ljubljanskega svaka!“

Podal mu je močno srebrno uro s primerno debelo veržico.

„O presneto!“ je vzkliknil preprijetno iznenadeni Matija. „Zdaj bom imel pa kar dve! Ali bodo gledali Zaplanci, kadar pridem z obema na semenj! Hvala

lepa, ljubi Tone! Tudi ti si opravil svojo stvar prav dobro; bolje si uganil, kaj je zame, kakor jaz sam!“

Pri večerji ni bilo ne gospe Beti, ne gospodične Eleonore; tem bolje sta gosta zabavala svak in nečak. Gospod Krajan mu je pokazal natanko, kako mora ravnati z električno žepno svetilko, z uro brez ključka in s trobento, ki poje sama. Matajev Matija je bil ves srečen in prav otroško vesel, kakor obdarovan birmanec.

12.

Doma.

Andraž Hudopisk je sedel na klopi pod senčnatim orehom pred Matajevo bajto in pušil čedro. Po dolinici je valovalo žito in visoka, še nepokošena trava; na bližnjih holmih so počivali črnozeleni gozdi, v ostenju pa so modreli hribi in se rahlo meglile gore v vedno nežnejših barvah. Berač je gledal zdaj za redkimi popoldanskimi oblaki, ki so počasi pluli nad Kačjo skalo, zdaj doli na Kobacajkin vrt, koder je snemala vdova posušeno perilo z razpetega konopca.

Nenadoma je pribrenčal lep, izredno velik rogač iz bližnjega hrastja in cepnil kraj Andraževe noge na tla. Mož ga je pobral in previdno zavil v svoj robec, da bi nesel živalco zaplanskemu sodniku, ki je rad nabiral mrgolince in golazen.

Ko je shranil hrošča, je pa zagledal v zeleni goščavi sosednega holma dva klobuka in pod njima debelo, ruso glavo Matajevega Matije. Takoj mu je hitel naproti in ga prestregel na gozdni stezi onkraj potoka.

„Bog daj, Matija!“ ga je pozdravljaj radovedno. „Kaj pa nosiš v košari?“

„Nekaj tudi zate,“ je odgovoril Matajev Matija, spustil dežnik in palico na tla in mu dal novo pipo, ki jo je privlekel izpod višnjevkastega, rumenopikastega robca iz košare. „Ali ni lepa?“

„Prav lepa!“ je viknil prosjak veselo. „Bog ti povrni stokrat! Oj, Matijče, kako rad te imam zdaj! Oh, pa kar dve verižici imaš in urici menda tudi! Jej, jej!“

„Kaj pa Dimka, ljubi moj špehomalh?“

„Dimka je zdrava in vesela,“ mu je odvrnil Andraž. „Lej, Matija, špehomalh mi pa ne smeš reči nikdar več! Huđo me žali ta grda beseda.“

„No, pa ne bom več!“ je obetal Mataj. „Nisem vedel, da ti je tako zoprna. Vidiš, tukaj imam pa židano ruto za mlinarjevo Anko.“

„Hm . . . Matija . . . veš —“ se je obotavljal berač z besedo. „Veš, davi mi je bilo dolgčas pa sem šel v malodolski mlin, ko sem pomolzel kravo. Pri Zagorjanovih sem zvedel, da je Anko zasnubil Devetakov Pavle iz Zaplane. Vse je že dogovorjeno in poroka je uganjena to jesen.“

„Kaj praviš?“ se je zavzel Matajev Matija.

„Vidiš, kako so se ujele moje besede? Ali ti nisem zmeraj trobil, da se požuri pri dekletu, sicer bo prepozno!“

Matajev Matija je oprezno položil košaro v mehki mah, žalostno sedel na skalo tik steze in dolgo ni zinil nobene besedice.

Tiho ga je gledal Andraž. Bilo mu je žal, da je nahujskal Telebanovce zoper Mataja . . .

„Ti nesrečna dečla!“ je vzdihnil naposled Matija. „Pozabila me je kar v par dneh! To je pa vendar malo predebelo! Ali ji bo še žal! Zaslepljena revica ni vedela, kakšna sreča bi je čakala pri meni!“

„Nič ne maraj, ljubi Matijče!“ ga je tolažil Andraž. „Ko sem še kaproloval, sem imel ne vem koliko ljubic — pa niti ena mi ni ostala zvesta! Taka so mlada dekleta vsa. Kaj boš zato . . .“

„Čemu sem romal v Ljubljano in privlekel židano ruto s sabo? Komu naj jo zdaj dam?“

„Veš, komu?“ je hitel Hudopisk. „Daj jo — Mici Kobacajki! Čakaj! Poslušaj! Telebanovci so izvohali vse! Nekdo, poznaj ga vrag, jim je prinesel na nos, da si jo odkuril v Ljubljano. Tudi so našli tvoj koš v risu na razpotju pri brezjaku nad Golo Jamo. Strašno so jezni nate, posebno zato, ker si jo pobrisal v Ljubljano! Grozno se hočejo znositi nad tabo, kakor hitro te spet zagledajo. Zato ti svetujem tako: pojdi zdaj takoj k Mici, prosi jo zamere zavoljo berivke in podari

ji kupljeno ruto. Mica ima veljavno besedo in premetena je; gotovo bo znala zasukati stvar tako, da ti togota razkačenih sosedov ne bo škodovala prehudo.“

„Kobacajki sem namenil samo odpustke,“ je dejal Matija in pristavil naglo: „Ej — pa naj ima še ruto! Pojdiva!“

Matija je pobral svoje stvari in ubrala sta jo za grmovjem zadaj na vrt k vdovi.

„Dober dan, Mica!“ jo je pozdravljal berač prav prijazno. „Oh, preveč si pridna, zmeraj delaš, kakor tam čebelica! Kako lepo perilo imaš! Lej, Mica, Matajev Matijče ti je prinesel nekaj prav lepega iz Ljubljane, da bi popravil, kar sta zagrešila on in pa njegova Dimka. No, Matija, zdaj govori pa ti!“

Ženica je izprva grdo gledala Mataja, po Andraževih medenih besedah pa se ji je začel jasni mračni obraz.

„Ljuba Mica!“ je izpregovoril Matija. „Lepo te prosim, nikar mi ne zameri, če sem te kdaj žalil. Tukaj ti prinašam odpustkov in židano ruto.“

„Oh, saj ni bilo treba!“ se je že smehljala vdova in milostno sprejela darove iz Matajevih rok. „Saj je že zdavnaj vse pozabljeno! No, zahvaljujem te prav lepo, Matija! Ali nočeta malo v hišo? Prav dober jabolčnik imam doma.“

Šli so skozi vezo v prijetno hladno sobo. Mica je hitro pogrnila mizo s snežnobelim prtom, prinesla gostoma jabolčnika in jima narezala kruha in krače. Andraž je takoj izpraznil kozarec na njeno zdravje in si jel streči z okusnim mesom.

„Bog vama blagoslovi!“ je dejala vdova. „Potr-pita malo, vrnem se takoj!“

„Poglej no, Matija, kako je tukaj vse čedno!“ je začel Andraž tiho, ko je odšla. „Če bi bil jaz na tvojem mestu, bi vzel le Mico Kobacajko! Poslušaj, Matija! Ali nima Mica največje bajte na Telebanovem? Ali nima dosti polja in gozda, pa nobenih otrok? Ali ni pridna gospodinja? Kje dobiš zdaj še tako kračo? In kuhati ti zna! Dvoje krav ima, pa troje ščetincev in Bog ve koliko kokoši! Jajca spečava skoraj vsak drugi teden v Zaplano. Mica ima denar, Matija! In ali ni še zmeraj urna ko srna? Mlinarjeva Anka vzame

Pavleta, ti pa vzemi Mico in pokaži Anki, da se ne maraš kisati z avoljo nje. Mladih deklet zvestoba je redka kakor zelenega backa senca. Oprimi se starejše! Mar misliš ostati večer fant? Oj, bodi pameten, zmeni se z Mico! Nikoli ti ne bo žal, dobro se boš imel vse žive dni! No, kaj praviš, Matija?"

„He he!“

„Le glej, da te ne prehitijo spet kdo drug! Govoril bom zate z vdovo. Toda — časi so slabi. Meni daš deset goldinarjev na dan poroke. Kaj?"

„Čakaj no, da se mi ugreje misel!“

Hudopisk je naglo izpil še kozarec jabolčnika in šel na vrt k vdovi.

„Lepo imaš urejeno vse skupaj, Mica!“ ji je govoril sladko. „Samo nekaj ni prav. Moža nimaš nobenega!“

„Kaj hočemo, je že tako volja božja,“ je vzdihnila Kobacajka.

„Vidiš, Mica, jaz pa poznam nekoga, ki bi bil zate!“

„I — kdo neki?“ je vprašala mirno, dasi jo je razburjala huda radovednost.

„Kdo? Matajev Matija! Poslušaj me, Mica! Matajev Matija je korenjak, da malo takih! In dobra duša je, mehka duša, rad se da voditi; pregovoriš ga, kakor hočeš. Mica! Mož je le mož! Mica, pamet! Ali hočeš do bridke smrti dolgčas prodajati sama na svojem domu? Kaj meniš, Mica?"

„Jejhata — to ni kar tako, stvar je treba dobro premisliti dvakrat in trikrat!“

„Tako. No, le premišluj, le, Mica! Tudi Matija premišljuje! Kadar se naveličata premišljevat, se pa vzemita! Toda, Mica, draginja je huda. Deset goldinarjev mi daš po poroki, kajne?"

„Bomo videli, če bo res kaj,“ je odgovorila vdova jako hladno.

Andraž je nejevoljno zmajal z glavo in se vrnil k Mataju. Kmalu za njim je prišla tudi Mica, nekoliko preoblečena: v lepi kočmajki, z novim predpasnikom, v škripavih čevljih. Sedla je konec mize. Matija je pripovedoval o svojem potovanju, Andraž pa je modro molčal in pridno pil.

„Ljubi Matija, vsi sosedje so hudi nate, da si šel v Ljubljano,“ je rekla Mica, ko sta se poslavljala pozno popoldne. „Zapomni si, da bom na videz morala govoriti tudi jaz zoper tebe! Nihče ne sme vedeti, da vlečem s tabo. Nič se ne boj! Vse hočem zaobrtni tako, da te ne bo bolelo preveč! Z Bogom!“

„Z Bogom, Mica!“ se je smehljajal berač. „Pa hvala za malico! Le srečno — premišluj!“

Šla sta zopet zadaj skozi vrt. Potem pa je silil Hudopisk z Matajem naravnost skozi vas, da so ju morali Telebanovci videti.

„Oha!“ so jeli kričati in vreli z vseh koncev in krajev skupaj, ko so zagledali Mataja. „Garjeva ovca gre in dva klobuka ima na glavi! — Le hitro z nami pod lipo, da se boš zagovarjal za svoje grehe!“

„Zakaj ne,“ se je odzval telebanovski Odisej dobrodušno. „Moja vest mi ne očita prav nič slabega!“

Gnali so ga z velikim hrupom in vriščem pod drevo na zatožno klop. Ko so prihromatali tudi najstarejši zapčkarji, je Mica Kobacajka, še vedno v kočemajki, toda že v copatah, tiho in slovesno zlezla na klop zraven obtoženca, si obliznila tanke ustne in pričela obravnavo.

„Matajev Matija, kod si se potikal od četrтка do sobote, do danes?“ je vprašala svečano.

„V Ljubljani sem bil,“ je odgovoril Mataj, malo poparjen, ko je opazil preteče poglede in žugajoče pesti zbrane množice.

„Človek božji, kaj si pa vendar mislil, da si storil kaj takega!“ se je otresla nanj. „Zakaj nisi nikogar nič vprašal, zakaj si delal kar po svoji neumni pameti? Ali nisi vedel, da dozdej ni bilo še nobenega Telebanovca tam?“

„O pač!“ je ugovarjal Mataj. „Moja sestra Špela!“ Mica Kobacajka je osupnila, toda le za trenutek.

„Špela ne šteje nič, Špela se je pogospodila, ne poznamo je več, Špela ni več naša, kajne, prijatelj in prijateljice?“

„Tako je!“ so pritrdjevali poslušalci.

„Matija, Matija!“ ga je karala Mica. „Grdo je, da si se odtihotapil tako potuhnjeno! Tiščal si v ris, potem pa v veliko mesto med izkušnjave. Velika je

bila nevarnost, da se tam izpridiš in potem pohujšaš tudi nas in naše nedolžne otroke! Zdaj se pa zagovarjaj in povej odkritosrčno, kaj si uganjal v Ljubljani!“

„No, le počakajte, vse vam povem po pravici,“ je dejal Mataj in odložil dežnik pa košaro na klop.

„Tiho, otroci!“ je Mica posvarila nemirno mladino. „Poslušajmo Matijca!“

„V Ljubljani je vse polno čudežev!“ je začel Mataj in sukal svojo palico v roki. „In čudni ljudje so Ljubljančani. Ne bodite zato sitni, če vam povem kaj takega, kar se vam skoraj ne bo zdelo verjetno! — Komaj sem prišel v mesto, precej sem videl rdeče in rumeno pisan voz, ki leti brez konj ali volov ali druge priprege kar sam po cesti.“

„Kaj malo?“ se je porogljivo zagrohotala Mica in vsi drugi za njo. „Lejte no, takoj začetkoma se je zlagal tako debelo, da se ni mogel bolj!“

„Matija, slabo si začel, slabo!“ ga je svaril Čenčanov Janez. „Kaj boš govoril tako onegavo? Še tepen boš, primaruha, boš pa videl!“

„Prav nič se ne lažem,“ je zagotavljal Mataj. „Kar sem vam povedal in kar še bom, vse je živa resnica! Videl sem tudi dosti Ljubljančanov, ki jahajo na kolesih. Gledal sem jih tako debelo, kakor zdajle vi mene! Pk — pk — pk — pk — pk — pkpkpk! dela kolo in leti, da je kaj!“

„Ali ste slišali, kaj veriži?“ je zagodla Mica. „Kar je preveč, je preveč! Matajev Matija kvasi take, da bi se morali valjati od smehu, če ne bi bilo vse skupaj tako žalostno. Le nič mu ne verjemite!“

„Saj mu ne!“ so kričali Telebanovci. „Nismo tako neumni!“

„Verjemite mi ali ne verjemite, res je pa le!“ je trdil Mataj, vzdignil palico in jo zasadel v tla. „Le poslušajte! Špelin mož mi je pokazal čudno omarico in rene; z njimi se lahko pogovarja z drugim človekom, ki je v Ljubljani ali v Trstu ali celo na Dunaju. Ko mu nisem hotel verjeti tega, je pozvonil, govoril v omarico, poklical prijatelja in dal tudi meni reno k ušesu. In zdaj sem slišal čisto natanko, kako sta se pogovarjala in se posvetovala, kam pojmeta v nedeljo.“

„Menda si obseden ali kaj — ne morem ti do-
brega reči — da se lažeš tako strašansko!“ je cvilila
Čenčanova Urša in iztezala suhi vrat.

„Da ga le sram ni, sram, lažnivca grdega!“ so
ga zmerjali razjarjeni vaščani.

„Saj vam ne morem zameriti, če mi ne verjamete,
ljube duše!“ je nadaljeval Mataj. „Jaz tudi ne bi verjel
vam, če ne bi videl sam teh stvari. Kaj pa porečete
k temu: sestrina kuharica odvijte pipo pa priteče voda
iz zidu, kakor studenec izpod skale — premakne kljuko,
pa zasveti luč —“

„Vse to je pet krav za groš!“ mu je Mica živo
skočila v besedo.

„Dušo bi zaaral, da je res!“ se je branil obto-
ženec. „Kaj bi se vam lagal, ko ni treba, da bi kazal
kaj narobe.“

„Ali ste ga slišali, prijatelji in prijateljice?“ je
povzela Mica zopet besedo. „Vse si je izmislil na
celem, vse je vzel izpod pazduhe. Odkar stoji svet, se
ni lagal še nihče tako debelo, kakor ta garjeva ovca!“

„Le čakajte, naj še jaz eno zinem!“ se je ogla-
sila Čenčanova Urša in stopila na prste. „Naj pa pove
Andraž, če je res, kar nam je pripovedoval Matija.
Andraž je bil že tudi v Ljubljani!“

Berač se je priril h klopi, si s pegavo roko po-
gladil predivasto brado, skomizgnil z ramami in izjavil:
„Prav nič takega nisem videl v Ljubljani.“

„Tega je že dolgo, kar je bil Hudopisk tam
doli,“ se je branil Mataj. „Pa pojdite sami tjakaj, boste
pa videli, da je vse tako!“

„Lejte, kako se uvija!“ je vzkliknila Mica. „Vse
križem blede in veriži, da bi se izkopal, pa se ne bo!
Da bi šli mi v Ljubljano! Ali veste, kam to pika in
cika? V izkušnjavo hoče izvabiti še nas! Poglejte ga,
celo smeje se nam, roga se nam iz gole prevzetnosti,
češ, jaz sem videl nekaj sveta, jaz, ki sem najpametnejši
med Telebanovci!“

„Dobro jih reže Mica!“ jo je hvalil Čenčanov
Janez. „Le njo poslušajmo, njo! Mica ima poseben
dar zgovornosti. To moram reči, četudi sem ji že vrnil
tisti voziček detelje, kajne, Mica? Prav je, da smo bili

vsi tiho in je nismo motili. Ne motimo je pa tudi zanaprej, da sproti ne pozabi povedati kaj modrega!“

„V Ljubljani imajo tudi take trobente, ki pojo in igrajo kar same,“ je povzel Matajev Matija iznova. „Škatlico, ki sveti sama, sem izgubil medpotoma, trobento vam pa lahko pokažem!“

Privlekel je gramofon izpod pisane rute, ga dejal na klop in ga uredil. Okrogla plošča se je jela vrteti in iz zvočnice je zapel močan glas:

Pridi, Gorenj'c,
z mrzle planine!

Kakor okameneli in ukopani so poslušali Telebanovci . . . V tem je otipaval hudomušni Hudopisk gramofon na vseh krajih in tako srečno spravil velikega, črnega rogača iz robca v široko trobilo, ne da bi bil — razen Mice — opazil kdo kaj.

„To je hudičeva trobenta!“ je kričala Čenčanova Urša na vse grlo in se prekržičevala. „Ali ste slišali? Priliznjeni hudič nas hinavsko vabi v peklenški ogenj: Pridi se gret!“

Zdajci pa je prilezel črni rogač trobenti na rob in jel razmikati perutnice.

„Lejte ga, lejte ga, je že tukaj!“ so vpili Telebanovci in delali velike križe. „Izprenil se je v hrošča! Dajte ga! Dajte ga, dokler ne vzraste v celega, pravega hudiča!“

In padale so palice, motike in lopate po gramofonu in ga razbile na žalostne kose. Rogaç pa je srečno odbrenčal v svoje hrastje.

Mica Kobacajka je svetlo pogledala po množici, razmaknila roke, jih prekržižala na prsih in povzdignila svoj glas: „Dosti dolgo smo potrpežljivo poslušali Matajeve kvantuze, zdaj jih pa ne maramo več! Bog ve, kaj bi nam hotel še vse natvesti! Doma bi bil ostal kakor mi, pa bi bilo vse dobro. Kaj mora biti na vsaki kaši? Zdaj pa moramo kaznovati grešnika, ker nam je tako potuhnjeno ušel v Ljubljano, in pa zato, ker nas je hotel imeti tako grdo za norca! Čenčanov Janez je močan, pet gorkih naj da s palico hudodelniku za pokoro po podplatih! Česar je iskal, to je tudi iztaknil. Ali ni tako?“

„Tako je!“ so vikali poslušalci. „Le dajmo ga, le! Pa takoj! Mica je telebanovski Salomon. Živio Salomon v kočmajki!“

Mica je zlezla na tla in položili so obsojenca na klop. Čenčanov Janez je jel poleg ukaza izvrševati svojo nalogo in štel: „Ena, dve, tri . . .“

„Presneto dobro pritiskaš,“ je dejal Mataj, dasi ga ni bolelo prav nič, „pa saj bi jaz tudi, če bi imel jaz palico v roki in tebe pred sabo na klopi!“

„Pet!“ se je zmotil Čenčanov Janez.

„Oha, Janez se je uštel!“ je ugovarjal Matajev Matija. „Izpustil je četrto! Goljufati se pa ne dam! Bodite pravični! To ne veljaj nič, Janez začni od konca in šteje natančneje! Štejte tudi vsi drugi!“

Pomagali so vsi Telebanovci na glas in Janez je srečno izvršil svoje delo na debelih, močno podkovanih podplatih.

„Zdaj naj nas pa Matija prosi odpuščanja in obljubi, da ne bo nikoli več tiščal v Ljubljano!“ je predlagala Mica.

„O, prav rad, he he!“ je obetal Mataj. „V Ljubljano me pa že ne bo nikoli več. In prosim vas odpuščanja, da ne bo nobene zamere več. Bodimo spet prijatelji!“

Jako zadovoljni so se razšli Telebanovci po vasi, Matija pa je krenil z beračem proti Matajevini. —

Mica in Mataj sta se kmalu naveličala premišljevat, ali bi ali ne bi; poročila sta se jeseni in Andraž Hudopisk je dobil od obeh nagrado.

Matajeva Mica je privoščila svojemu Matijcu vse najbolje, ker se je bala, da ne izgubi še drugega moža. Kadar je naredil zopet kaj neumnega, je modro molčal, se skesano prijemal za uho in pohlevno na tihem občudoval ognjevito zgovornost Mice Matajke, vedno navdušene za pravo pamet. Tako je v božjem strahu in zakonski pokornosti srečno živel z ženo. Nikdar več ni silil ne v črni ris ne v belo Ljubljano in daleč naokoli ni bilo nikjer tako zadovoljnega pa tako lepo debelega moža, kakor je bil Matajev Matija.

OB STOLETNICI ==
JULIJA SŁOWACKEGA.

SPISAL ==

VOJESLAV MOLE.

Dne 9. septembra je praznovala Poljska stoletnico rojstva enega svojih največjih sinov, Julija Slowackega. Vse letošnje leto je bilo posvečeno proslavi njegovega spomina in proslavljali so ga, kakor znajo le Poljaki častiti svoje ljubljence. Izšla so pesnikova dela v celotnih izdajah, svečanost je prišla za svečanostjo.

A ko je pesnik še živel in še dolgo po njegovi smrti ni bilo tako. Sodobniki ga niso priznavali in umeli, sam Mickiewicz ga ni vedel prav ceniti; šele mlada in moderna Poljska je spoznala v njem duha, ki ni nič manjši od Mickiewiczevega, in spoznala v njem svojega velikega predhodnika. Muzikalnost verza, fantazijo, ki ne pozna nobene meje, brezdhanjo žalost, ki preveva vsa njegova dela, neskončno nežnost njegove lirike, simbolizem in mysticizem v njegovih zadnjih delih — vse to je lahko umelo šele pokolenje, ki se je vzgojilo ob enakih strujah evropske književnosti. Ko je še živel, so hrumeli po vsej njegovi domovini politični boji, ki so preglasili njegove mehkozvočne strune. —

Zgodovina njegovega tihega, a vendar nemirnega življenja je kmalu povedana. Rodil se je 9. septembra l. 1809. v Krzemieńcu kot sin profesorja poljske književnosti, ki je bil fin estetik, pisatelj klasičnih dram ter je prevajal Voltairja; a oče mu je kmalu umrl. Za njegovo vzgojo se je zavzela mati, sama visoko izobrazena in fino čuteča žena. Poročila se je v drugič ter vzgojila svojega sina v družbi hčera iz prvega zakona svojega moža. In ta ženska družba je bila odločilna za vse poznejše življenje in delovanje Slowackega; vedno mu je ostalo v duši nekaj mehkega, ženskega in še povečavalo njegovo že itak romantično-sanjavo fantazijo. A da je bil Slowacki tudi prvi poljski

poet, ki je ustvaril v svojih delih resnične ženske tipe, za to ima zahvaliti svojo mater in polsestre. — Že zgodaj je začel pisati verze, in ko je bil še skoraj deček, je Mickiewicz, ki je slišal deklamovati njegove verze, prerokoval njegovi materi, da čaka njenega sina še velika slava.

Za realno življenje ni imel smisla; pravniški študij in uradniška finančna služba, ki jo je opravljal dve leti v Varšavi, ga ni prav nič zanimala in vedno ga je mikalo stran v deželo sanj. Vstaje v l. 1831. se ni udeležil; zapel je takrat le par navdušenih pesmi, ki so jih kot revolucionarne himne razširili med vstaši, a potem je ostavil Varšavo in domovino ter je ni videl nikdar več.*) Odšel je v Pariz, a se ni sprijaznil z Mickiewiczem, ker je le-ta brez upravičenega povoda v svojih „Dedih“ bil napadel očima Słowackega kot vohuna zloglasnega Novosilcova. — V Parizu ni imel obstanka; krenil je v Ženevo, nato je potoval v Italijo in v jutrove dežele, slednjič pa se je vrnil v Pariz, kjer je nadaljeval svoje samotarsko življenje, dokler ni v letu 1842. podlegel mesijanizmu, onemu mističnemu gibanju, ki je zrlo v Poljski Mesijo svetovne zgodovine, trpečega in križanega, ki pa vstane in oživi v nadzemski slavi ter dvigne k sebi in k Bogu narode vsega sveta. Słowacki je postal towianist,**) posvetil vse svoje moči propagiranju te ideje ter začel ustvarjati v mrzlični naglici. Nastale so mistične drame, epistole,

*) Radi teh revolucionarnih pesmi se je ime Słowackega imenovalo širom poljske domovine. Povsod se je slavila ognjevitost njegovih pesmi. Dasi je bil telesno slab, se je odpravil vendarle v boj. Kar se zgodi nekaj čudnega: Natihem ostavi 8. aprila Varšavo in zapoti za granico. Še dandanašnji se ne ve, zakaj je to učinil. (*Ur. po „Illustr. Obzoru“ 1909., br. 18.*)

**) Andrej Towiański je prerokoval, da je blizu čas sreče za vse ljudi. Ljudje bodo srečni, ko se osvobode vsega zla, ko bodo tihi, pokorni in bogaboječi. In nastal bo raj na zemlji in ljubili se bodo ne le ljudje, ampak tudi narodi, ne bo vojn, zavladata bo krščanska pravičnost, kraljestvo božje... S pokoro, molitvijo in po duhovnem vezanju z bližnjikom se more dobiti neobičajna moč: čudodejstva, občevanje z duhovi, nadvladanje zlih duhov. Duše se selijo. — Pod vplivom te mistike je postal Słowacki tih, požrtvovalen, strog proti sebi in je čutil do vsakogar, s komer se je sestal, pravo ljubav. (*Ur.*)

nastal je „Kralj-Duh“. V revolucijskem letu 1848. je ostavil svojo samoto ter se zopet pokazal v javnosti; šel je čez Prusko v Vratislavo ter se sestal še enkrat s svojo ljubljeno materjo. A ko se je vrnil v Pariz, je podlegel jetiki dne 4. aprila 1849. leta, še ne 40 let star.

To je v kratkem oris njegovega življenja. Toda kaj pomenja zanj zunanje življenje, zanj, ki je dejal o sebi v pismu materi: „Jaz nisem nič drugega nego moje poezije —“! S popolno pravico je smel napisati o sebi te besede, kajti bil je eden tistih „polsrečnih“, — kakor pravi Gorecki — „ki so se znali ne „izživeti“, ampak izpovedati in s pomočjo besede dopolniti svoje življenje.“

Njegova dela so njegov najlepši življenjepis, saj ni napisal nič drugega nego edinole, kar mu je polnilo dušo in sanje, a te sanje so bile njegovo življenje. „Kolikokrat sem sanjal, zroč na stari grad, ki z razvalinami venča vzgorje mojega rojstnega mesta, da naspjem nekoč v ta venec razpokanih zidov strahove, duhove, viteze; da zopet zgradim razpale dvorane in jih razsvetlim skozi okna z ognjem noči, polnih bliskov, ter velim odmevati obokom v starodavnem sofoklejskem: „Gorje! Gorje!“ In zato bo čuti moje ime v šumenju potoka pod goro in mavrica mojih misli bo trepetala nad grajskimi razvalinami,“ pravi v predgovoru k „Baladini“.

In ta sen je postal resnica. Zgradil je zopet, kar je bil narod že pozabil, razsvetlil je najtajnejše temine usode naroda, podaril svetu epos, popolnoma nesličen, a enakovreden „Gospodu Tadeju“; postal je največji slovanski dramatik; a njegova slava še vedno raste, dan na dan . . .

In menda ni nikdo tako goreče hrepenel po slavi kakor ravno Słowacki; že kot deček je sanjal o njej. A ker se mu niso vse želje izpolnile tako hitro, je trpel; ko je v mladosti doživel še nesrečno ljubezen, se je umaknil tem globlje v deželo svojih sanj ter opajal svojo domišljo z Byronovimi pesnitvami. Byrona je v svojih prvih delih popolnoma posnemal, kakor so ga sploh posnemali vsi tedanji evropski, zlasti pa slovanski mladi pesniki, na pr. Puškin, Lermontov in Mickiewicz.

Njegova prva dela niso zbudila nobene posebne pozornosti, ker so bila preveč samostojna. Byron, Mickiewicz, Alfred de Vigny, Leopardi, Chateaubriand, Shakespeare so bili kumi pri krstu teh njegovih prvih duševnih otrok. Njegove poetične povesti, „Lambro“, „Žmija“, „Hugon“, „Arabec“ so s svojim pesimizmom mnogokrat še prekosile Byrona in ta pesimizem je popolnoma prepojil dušo mladega poeta. Bil je občutljiv kakor mimoza in vse, kar je videl, slišal, čutil, se ga je globoko dojmilo. In spomin na nesrečo prve ljubezni ga ni ostavil vse življenje in mu preveval vse verze z dihom melanholične, brezdane otožnosti. Še dolgo vrsto let po onem dogodku je v svojem „Potovanju na Vzhod“ napisal svoji prvi ljubici vzklík: „Ker predno spočinem v grobu, ti zapojem kakor mroči labodi s takim nesmrtnim plačem, da te še enkrat osipljejo dežji briljantnih solzá . . .“

Zrelejša od teh poetičnih povesti sta bila dramatična poizkusa: „Mindowe“ in „Marija Stuart“. A tudi tu nam od vsepovsod doni na ušesa obupen pesimizem, ki ob njem pozabimo na vse tuje, največ Shakespearjeve vplive, pod katerimi sta nastali te dve deli. Słowacki je tu pokazal, da je rojen dramatik. Njegove drame sicer niso brez hib, a ni bilo drugače mogoče, saj jih ni pisal nikoli za oder in ni nikdar videl nobenega svojega dela uprizorjenega na odru; zato ni čuda, da so polna sceničnih nedostatkov in težkoč. A odškodujejo nas s čudovitimi, mnogokrat naravnost zadivljajočimi prizori. Zlasti „Marija Stuart“ se celo pred Schillerjevo istoimensko dramo odlikuje po tem, da nadomešča patetično deklamacijo nemškega pesnika s prizori, polnimi liričnih mehkob; sicer pa ne obravnava iste snovi kakor Schiller, ampak one dneve, ko lahkomiselná škotska kraljica ni mogla premagati svojega hrepenenja in je postala morilka svojega moža. — Po izvedbi in motivaciji je zelo podobna poznejši Swinburneovi tragediji „Chastelard“.

Mickiewiczzeva slava pa je med tem vedno bolj rastla in ni pustila spati slavohlepnemu Słowackemu. Ko so izšli Mickiewiczevi „Dedi“ in se je povzpел Mickiewicz v Konradovi „Improvizaciji“ brezdvomno

na najvišji vrhunec onega, kar je kdaj ustvarila slovenska poezija, je hotel tudi Słowacki napisati delo, ki bi bilo „Dedom“ enako, in je napisal — „Kordijana“. Tudi Kordijan je še sentimentalen, sanjav mladenič, ki mu je duša prepojena s pesimizmom in ga žene hrepenenje v svet, a doživi povsod sama razočaranja ter se ga slednjič loti brezmejna obupnost; toda kakor se Mickiewiczev Gustav v „Dedih“ izpremeni v Konrada, ko se spomni svoje trpeče domovine, ter tirja v imenu milijonov celo od Boga samega pravice, tako se vrne tudi Kordijan v domovino in postane zarotnik v vstaji 1831. leta. Ne posreči se mu, izvesti cele zarote, ker odpade zaveznikom pogum, in zato sklene, sam izvršiti vse delo in umoriti carjevega brata, vel. kneza Konstantina, tedanjega varšavskega gubernatorja. Toda ko stoji že pred gubernatorjevo spalnico, da ga umori, se ga lotijo halucinacije; odvedejo ga v blaznico; in še tam se ga ne usmili usoda; zapade smrti. Predigra k tej drami spominja na Faustovo čarobno kuhinjo; mnogo je še tudi v tej drami praznih besedi, a nekateri prizori so izvedeni naravnost nedosežno; kakšna je ona scena, ko pričakuje ljudstvo carja pred kronanjem; ona, v kateri se prepirata car in njegov brat Konstantin ter se drug pred drugim razkrinkata kot največja podleža, kar jih je nosila zemlja; in ona, v kateri se bliža Kordijan, kot vojak-stražnik, Konstantinovi sobi, da izvrši svoj naklep, a se zgrudi pred durmi onesveščen na tla!

Prišli sta novi drami: „Beatrice Cenci“ in „Mazepa“. V prvi se je lotil pesnik iste snovi, ki je bila Shelleyu podlaga za njegovo tragedijo „Cenci“. Toda Słowacki ni poznal dela angleškega poeta, ki mu je bil sicer zlasti po svojih demokratskih idejah zelo soroden, in je obdelal snov popolnoma samostojno. Polna groze je ta žaloigra, polna krvi; bela kakor lilija je Beatrice, komaj ve o svetu in življenju, komaj zasanja sen o tihi ljubezni in vendar mora postati morilka svojega očeta, da se reši njegovih bestijalnih strasti, in zapade slednjič smrti kot žrtev neizprosne usode.

Nič manj turoben ni „Mazepa“. Ljubezensko razmerje med vojvodovo ženo in njegovim sinom iz

prvega zakona privede zgodbo, ki se začne veselo, skoraj razposajeno, do strašnega konca, do radovoljne smrti dveh čistih, jasnih src. —

Słowacki se je zavedal svojega velikega dramatičnega talenta; hotel je dati svojemu narodu narodno dramo ter se je lotil velikanske naloge. Hotel je razjasniti vse one tmine, ki so krile začetke narodne zgodovine in vse njegove preteklosti, razkriti in najti vzroke nadaljnjega zgodovinskega razvoja; česar ni dosegla znanost, to je hotel doseči on s svojo pesniško intuicijo v šestih dramatičnih „kronikah“. Izvel je pa samo dve celotno: „Baladino“ in „Lilo Venedo“, drugi deli so ostali samo fragmenti: „Konrad Wallenrod“, „Jan Kazimir“, „Zlata Črepinja“, „Krakus“.

To je bilo polje, kjer niso bile stavljene pesnikovi fantaziji nobene meje in ga ni ovirala resnična realnost. Kakor ni imel smisla za realno življenje in bil tudi v vsem svojem življenju popoln romantik, tako se je bal tudi v svojih delih resničnega sveta, saj pravi sam v predgovoru k „Lili Venedi“: „Zakaj kolikorkrat se dotaknem resničnih stvari, mi opadajo krila in sem žalosten, kakor da moram umreti . . .“

Toda prvi poizkus: „Baladina“, ki jo je napisal l. 1834., se mu ni popolnoma posrečil. Preveč so motile tuje primesi, le preveč je bilo romantike in Shakespearjevega vpliva. A kljub vsemu temu so nekateri prizori naravnost divni, zlasti oni, v katerih nastopa poljska Titanija, vila Goplana. Tako so mehki, lirični, nežni in tvorijo čudovit kontrast z ostalimi, mračnimi, krvavimi scenami.

A svoje največje dramatično delo je ustvaril v „Lili Venedi“. Veličastna je ideja te žaloigre; iz nje veje dih večnolepe grške antike in preveva jo brezmejna, obupna žalost. Ni čuda. Nastala je devet let po vstaji 1831. leta, ko je poljski narod trpel kakor še nikdar poprej. Kar je bilo v narodu zlatih src in značajev, so umirali po sibirskih rudnikih in katorgah, ali pa so se rešili pred knuto z emigracijo v inozemstvo, kjer so bili tudi zaman vsi poizkusi, rešiti izgubljeno domovino. A oni, ki bi bili lahko pomagali, so držali križem roke ali pa pozabljali v ma-

lenkostnih prepirih svoje naloge. In takrat je Słowacki napisal „Lilo Venedo“. V njej se odigrava obupen zadnji boj naroda Venedov, s plemenitim kraljem Derwidom na čelu, proti roparskim Lehitom, ki slednjič zmagajo in popolnoma upropastijo bedne premagance. Kot otožna pesem se glasi vse to, ki jo spremlja na svojih harpah kor — dvanajst harpistov — vodij nesrečnega naroda. Usoda vsega naroda je odvisna od kraljeve harpe . . . Zaman se borijo Venedi, fatum je razgrnil nad njimi svoja črna krila in ni rešitve. Vse osebe v tej drami so vzvišene nad človeško vsakdanjostjo, dih večnosti jih oveva. Lehova žena Gvinona je predstavljena iz nordijske Ede na slovansko zemljo, ona sama je kakor mračna balada, pojoča o krvavem hlepenju . . . Hči Derwidova Roza Veneda, čarovnica, zroča vso nesrečno usodo svojega naroda, je kakor ranjena levinja, vpijoča po maščevanju, a njena sestra Lila Veneda, najčistejša lilija na vrtu pesnikove fantazije, je kakor sen o nežni lepoti in dobroti, ki je dahnil v ta s krvjo nasičeni vzduh, kakor angel, ki se žrtvuje za ljubljenega očeta in oba brata. In vsi poginejo, Gvinona zaduši Lilo Venedo, v ognju zgorita Derwidova sinova Lehun in Polehun, umre kralj-Derwid in ostane sama Roza Veneda; iz pepela pogorelih spočne ta sina, ki bo nekdanj maščeval ves narod, kraljaduha. Edino nesoglasje v tej tragediji sta osebi: označevalc Kristove vere, sv. Gvalbert in njegov sluga Haž; prvi je smešno-naivna karikatura, drugi pa podel, brezvesten človek; oba pač ne spadata v to z antično grozo prepojeno ozračje.

Pod mračnim dojmom narodove usode je napisal Słowacki še eno delo iz svojega časa: imenoval ga je „Anheli“. Anheli je sibirski prognanec, ki ga vodi kakor nekdanj Danteja Vergil skozi peklo — sibirski svečenik Šaman skozi vse mučilnice sibirskih prognancev. Šamana ubijejo slednjič prognanci sami, Anheli gre z ženo Ellenai, s katero živi kakor z ljubljeno sestro, daleč v samoto, a ko mu še ona umre, se vda popolnoma v voljo božjo in vidi vso svojo in naroda rešitev v rezignaciji. — To delo je polno temnih krasot, pisano v ritmični biblični prozi ter začenja vrsto

onih sibirskih povesti, ki nam odkrivajo najnižje globine človeškega gorja in bede in ki so jih pisali s svojo srčno krvjo veliki pisatelji, kakor Szymański, Dostojewski, Sieroszewski.

Naj podam tu vsaj dva kratka odlomka iz tega spisa, najkrajši poglavji (IX. in XVI., zadnji prizor, a ne najstrašnejši):

„A ko je hotel Šaman z Anhelijem že oditi pod blesk zvezdá in je potolažil par ujetnikov, je zaslišal veliko rožljanje v bližnjem hodniku.

Obrnil se je tedaj k enemu izmed onih, ki so šli za njim, in ga je vprašal, kaj pomenja to rožljanje železa in bitje. Ujetnik pa je odgovoril: Kaznujejo enega izmed nas.

Gotovo gonijo starca, ki ni hotel včeraj na božji praznik delati, skozi verige.

Šaman se je podal z Anhelijem na kraj mučitve in uzrla sta na hodniku dve vrsti stoječih ljudi z verigami v rokah; vsak je stal pripravljen, da udari.

In uzrla sta dva naprej stopajoča vojaka s svetilkami, a sredi za njima do pasu nagega človeka s sivo brado.

A ko se je približal, je bilo čuti za vsakim korakom udar verige in drug jek, ki je prihajal bitemu starcu iz upadlih prsi.

Ko pa je bil že pri koncu kazni in je imel pred sabo le še deset korakov ali malo več, je čul Anheli dva slabejša udarca, kakor da sta udarila usmiljena človeka.

A starec je padel pod njima križema na zemljo in je bil mrtev.

Ona dva mladeniča pa, ki sta ga udarila usmiljeno, sta se mu zgrudila na ramena in se položila čez truplo in oba sta klicala: Moj oče! . . .

In obrnil se je v stran Šaman, a ko je pogledal Anhelija, mu je zakril glavo s polovico svojega plašča.

In velel se je dvigniti nebeškim duhovom, a ko je otvoril Anheli oči, je uzrl sneg in zvezde.

In bil je prepričan, da je bila prikazen iz rudnika le sen, zakaj ni vedel, kako je prišel iz njega . . .“ —

In Anhelijeva smrt sredi krasote sirske noči:

„A ko je ostal sam, je Anheli zaklical z glasom, polnim žalosti: Torej je že konec!

Kaj sem delal na zemlji? Ali je bilo vse to le sen?

A ko je Anheli razmišljal o bodočih skrivnostih, je razžarelo nebo in je vstalo divno solnce; a obstalo je na zemskem obzorju in se ni dvignilo, rdeče kakor ogenj.

Podnebni ptiči in beli galebi, ki jim je Bog ukazal, bežati pred temino, so izkoristili kratki dan in so ječé leteli v velikih jatah.

Tedaj se je ozrl nanje Anheli in je zaklical: Kam letite, o galebi?

In zdelo se mu je, da je slišal v ječanju ptičji glas, ki mu je odgovarjal: Letimo v tvojo domovino!

Ali naj koga pozdravimo? Ali naj sedemo nad mili dom in zapojemo v noči pesem nesreče?

Da se prebudi tvoja mati ali kdo izmed tvojih sorodnikov in začneta v temini plakati od same groze?

Misleč o sinu, ki ga je požrla pokrajina grobov, in o bratu, ki ga je zagrnila nesreča.

Takšen je bil glas ptičev in počilo je v Anheliju srce ter se je zgrudil.

A solnce je zatonilo nad zemljo in samo še najvišje leteči ptiči so blesteli na zefirnem nebesju kakor girlande belih rož, leteče proti jugu.

Anheli je bil mrtev.“

* * *

Vsaka beseda je v Anheliju na pravem mestu, ne ena ni preveč. Nad vsem pa je razlita brezmejna otožnost in ves poem je kakor pesem brez besed, ob kateri slušalcu oko ne ostane suho . . . —

Nekaj popolnega v vsakem oziru, nekaj takega, česar nima vsa svetovna literatura, pa je ustvaril Slowacki v svoji pesmi „Oče okuženih v El-Arish“. Arabec pripoveduje, kako mu je v kvarantani v pušči pobrala kuga sedmero otrok drugega za drugim in slednjič še ženo. Bolesti, s katero je moral zreti ta bedni oče umiranje vsega onega, kar mu je bilo na svetu najdražje, ni nikdo drug izrazil tako, tudi ne Ovidij v metamorfozi o Niobi. „O, nikdo ne pozna te bolesti,

kakršna spi danes v mojem srcu! Vračam se na Liban, v svoj dom — na mojem dvoru me vpraša pomaranča divja: Starec! Kje so tvoja deca? — na mojem dvoru me vprašajo cvetlice mojih hčerá: Starec, kje so tvoje hčerke? In vprašajo me na Libanu sinji oblački po sinu, po ženi, po mojih otrocih! Vsi spe pokopani tam pod strašno gomilo Šeha. — In vsi odmevi me bodo povpraševali in vsi ljudje, če se vračam zdrav. — Kaj jim odvrnem?“

A vsa ta obupna boleost je izražena v klasični umerjenosti in vse razzveni v otožni vdanosti v usodo . . .

V čudovitem kontrastu s tem je drugo najboljšo kratko delo Słowackega: „V Švici“^{*)} Ljubezenska zgodba je to, divna kakor najlepši sen. Ozadje tvorijo švicarske Alpe in jezera, a zgodba, ki se vrši med poetom in njegovo ljubico, je iz samih sanj, iz samega srebra mesečnih noči in pesmi, ki jih pojo slavci na višnjevih vrtovih, iz šumenja slapov in samega lilijočistega, solnčnega hrepenenja. A tudi ta pesem konča otožno in z melanholičnim vzklikom:

„In kamorkoli pošljem misel bedno,
povsod je žalost le, vse mi je eno,
povsod je zlo — in vem: zlo bo in vedno . . .“

Izdal je še „Poem Dantiška grba Leliva o peklu“ in poetično povest „Wacław“, toda vse to se niti od daleč ne da primerjati z delom, ki ga je tedaj (l. 1841.) podaril narodu, z „Beniowskim“.

Takega dela ni od Słowackega nikdo pričakoval. Vse, kar je bil napisal do tedaj, je bilo sentimentalno, polno tožbá, a sedaj se je pokazal pred javnostjo s pesnitvijo, polno grizoče satire in heinejevske ironije. Razdražila sta ga bila malobrižnost in preziranje, na katero je naletelo vse, kar je bil ustvaril dotedaj; pekló ga je nepriznanje, s katerim je zavrnil celo Mickiewicz nekatera njegova dela; nista se prav razumela, nikoli ni prišlo med njima do pristrčnega zblizanja in to ga je bolelo. Vse, kar je dotedaj zrastle v njegovem srcu, je sedaj izlil v divne oktave „Beniowskega“.

*) Prevod v „Ljublj. Zvonu“ 1909., 593. sl.

Dejanje je v tem epu pravzaprav postranska stvar in celoti samo okvir: pesnik je hotel opevati življenje podoljskega žlahčiča ogrskega pokolenja, Mavricija Kazimira Zbignjeva Beniowskega iz časa kralja Stanislava; sam pravi o njem v prvi kitici: „Visoko ga je dvignila pozneje slava; sreče je imel v življenju malo, več bolesti; kajti bila je to krvava doba, vsa pokrajina je bila na vrancu, na mejdanu . . .“ Pesnik je nameraval opisati vse njegove boje na strani barskih konfederatov, njegovo sibirsko ujetništvo, beg na Madagaskar, kjer je ustanovil državo, in njegovo smrt, a došel je samo do obleganja Bara.

Toda Słowackemu ni šlo za to, da bi pripovedoval. Glavni, zdravi, lahkomišeln, razposajeni junak nas niti ne zanima mnogo; čudoviti so odstavki, kjer nastopajo bajni pevec Vernihora, menih-prerok Marek, junaški kozak Sava in njegova sestra Sventina; realna, kakor iz marmorja izklesana je prikazen junakove ljubice Aniele. Jedro pa tvorijo celemu delu lirične in satirične digresije.

Kakor nekdanj Byronov Don Juan, zadaje v njih na vse strani neusmiljene udarce kritikom, politikom, jezuitom, klerikalcem. A iz vsega tega sarkazma zvenijo, vse to preglasijo lirični odstavki, polni melanholne, nedosežne lepote:

„O mavrična kopula misli! Ti si moja cerkev, poslikana, jasna, mesečna, viseča nad srebrnim angelom duše. Molitev so v tebi besede obupa . . . Srce je kakor posoda s pepelom, stoječa v najskrivnostnejši kapeli — takšna si, kadar te noben dih ne preveva. A kadar zaveje vihra in te dvigne s stebrov, o mavrična kopula, tedaj pokaš kakor nebo nad angelom duše. Zaman se brani v bliskih glava! Vsa stavba pada nanjo in ruši njo in srce, ki ga bedna hrani, kakor otožen labod pod belimi krili . . . Počilo je in veter je raznesel pepel po zemlji . . .“

Ali pa one oktave, ko se spominja svoje prve ljubice:

„Naj se obdam s stebrom dima; naj v polusnu zasanim o mladosti! Čutim, kako dehtijo ljubici lasje, vidim, kakšen blesk ji plameni v očeh; zopet čutim

hrepenečo in preroško hrepenenje, zopet me spremlja šumeči jesenski list. Zaman si pojim s strupom srce! Ljubica prvih dni, zopet sem tvoj. — Glej, vračam se brez srca in slave kakor zaleteli ptič in ti ležim pred nogami. O, ne boj se, da je labod krvav in ima na grudih rubinasto perje. Jaz sem čist! — Moj glas si čula sredi viharjev in vrvenja... vedno ubran v ravno mero... Samo od tebe edine je pričakoval solzá... Ti veš, kako moram trpeti, da pojem. — Idi nad potok, kjer ti je pokladala koralne vence na lase jelša; tam sedi in poslušaj tožbe viharja, ki jih odnaša v daljine krajina; in zazri se v to pesem, — ki je iz opalov in bolj ljubi ljudi nego preklinja. In pomisli, če imam jaz dušo vsakdanjo? Jaz, ki sem prehodil ves svet, — a ljubil samo eno. — Tvoj čar traja nad menoj. — O, kolikrat sem imel na skalah in nad brezbrežnimi morji v očeh tvojo podobo, v ušesih tvoj glas, a tvojo lju-bezen kakor solnce v svojem spominu. — Tvoj angel prečisti je spal na mojih prsih — in nikdar mu ni omadeževala goreča solza jasnih kril: tvoja duša je to vedela in je prihajala. — Po gajih, kjer zre mesec skozi oljčna drevesa blede kakor solnce vesti, sem hodil s tabo, bila sva kakor dve divni sanji, ena iz marmorja, a druga iz pramenov; niso nama bila protivna krila vetra in niso zganila las in odetja. Risala sva se med stebri na nebu in sva ostala v mislih kakor dva sna. — S tako tišino in s tako resnobo stopiva nekoč v elizejske bore, midva, ki sva videla to zemljo nago, a sva nekdanj zrla nanjo skoz blesteče barve; midva, ki sva spoznala, da ni pogum, končati z obupnim činom bolno življenje, ampak sva, ozdravljena s strupi, zadala srcu smrt in našla življenje. — Prvikrat in zadnjikrat, o mila, govorim tebi. Blisk je to, ki ti je razgrnil mračen oblak, in izšla je iz njega bolest kakor grom; na tvojem praznem vrtu zagrmi, kadar razlije polni mesec, kakor srebrna rozeta gotskega stolpa, svoj beli blesk v one aleje, koder sva nekoč hodila. — Bog te obvaruj! Oditi ne morem, četudi slišim duhove, kličeče me v druge strani. Veter me ziblje kakor temno cipreso in dviga z mojega čela zaslon, s čela, kjer mi piše angel z iskrami obsodbo

— med pogubljene . . . Jaz čakam, rušim okrutne obsodbe . . . Tvoje oči zro name — tako so otožne! — Bog te obvaruj! Še drugikrat se ponovi čudo. — Mrtev ti v grobu razklenem roke, ko prideš, podobna beli roži, zaspat. — Dovolj! Pesem je končana! Moje trudno oko se polni s solzami, rože so uvele, čaša je izpraznjena, z odmevom leti pesem nekam od mene . . . Pozdravil sem te — Bog te obvaruj! . . .“

Čudovito lepi so verzi, v katerih opisuje Boga, veličastnega kakor vihar sredi stepe; toda kdor bi hotel naštetiti vse lepote, bi moral začeti pri prvi kitici in končati pri zadnji.

Ves epos pa je pisan v jeziku, kakršnega ni pisal ne prej ne slej noben poljski poet.

Kakor opojen smeh zvenijo vse te strofe, lahko, nikdar prisiljeno:

„Hočem, da izrazi moj gladki jezik vse, kar pomisli glava; da je včasih kakor blisk, nagel in jasen, a včasih otožen kakor stepna pesem, a včasih mehak kakor tožba Nimfe, a včasih lep kakor angelski govor, da preletí vse na krilih duha . . .“

In njegov jezik je bil res takšen; sam je dejal o njem: „Sama se sklanja k meni rima, dobrika se mi oktava, ljubi me šestina . . .“

Peti spev se je končal z vzklikom Mickiewiczu: „Zdravstvuj!“ in tako se ne poslavljata sovražnika, ampak na svojih solncih srečajoča se bogova . . .“ — Bolelo ga je Mickiewiczovo nepriznanje in zalučal mu je ta vzklik v obraz, ker je vedel, da ga bodoča pokolenja spoznajo enakega temu velikemu poetu-preroku.

Nadaljeval je „Beniowskega“, a ga ni končal. Tudi to delo je ostalo le torzo. Słowacki je postal v letu 1842. mistik-towijanist. In kakor Rusi Gogolj, Dostojewski in Tolstoj ter Poljaka Krasiński in celo veliki realist med romantiki Mickiewicz, je smatral vsa svoja dosedanja dela za nična ter nevredna imena poezije. A vendar ni zavrgel poetičnega delovanja, kakor je to storil Mickiewicz, ki je najprej propagiral mesijanistično idejo v svojem kurzu o slovanskih književnostih na francoskem kolegiju v Parizu, a pozneje v svojem gla-

silu „Tribune des peuples“. Słowacki je bil uverjen, da je ravno poezija najpripravnejše sredstvo za širjenje nove ideje in da ga je ustvarila božja previdnost poeta, naj bi razglasil narodu voljo božjo.

In zopet je bila pesnikova fantazija, ki se je lahko smelo gibala, ker ji niso bile stavljen nobene meje. Saj je učil novi nauk, da je pesnikova inspiracija božje navdihnjenje.

Słowacki se je naenkrat čudovito izpremenil; nekdanje slavohlepje je izginilo; njegovo življenje je postalo vse drugačno, resno, delavno; zaglobil se je v filozofske študije ter se popolnoma vživel v svet svojih novih misli, v svet duhov in metempsihoze.

Shakespeareja je sedaj nadomestil Calderon, iz čigar del je čudovito lepo prevel „Stanovitnega kneza“, in sicer tako, da prevod brezdvomno prekaša original. Poslužil se je pri tem tudi s to licenco, da je originalu dodal, oziroma črtal iz njega nekatere prizore, kakor je to v novejšem času storil tudi Wyspiański v svojem prevodu Corneillevega „Cida“.

A prva izvirna dela, ki so sedaj nastala, niso bila izvedena dovršeno, ker so bila pisana v preveliki naglici; Słowacki je živel sedaj v neprestani ekstazi. Vsako misel, vsako prisposodbo, ki se mu je rodila v duši, je imel za božje navdihnjenje, ker je bil trdno prepričan o resnici mesijanistične ideje ter je tudi vestno živel po njej. In zato so pesmi in drame, ki so nastale sedaj, kakor strašne, grozne vizije velikega duha, prepletene z divnimi prizori, a obenem polne nenaravnih grozot. Če čitamo ta njegova dela, nam je, kakor da je oživel pred nami svet biblijske Apokalipse: sredi bliskov in gromov in bajnokrasnih nebesnih prikazni zremo stvari, ki nas polnijo s strahom. Snov je sicer tem dramam vzeta iz istih časov in ljudi kakor „Beniowskemu“, a nekdanja realna dejanja so nadomestila dejanja duha; v dolgih dialogih se tu razpravlja o pravicah in silah duha. Takšne so drame: Duhovnik Marek, Srebrni sen Salomeje, ki ji je dal ime svoje ljubljene matere, Fragmenti: Zawisza Czarny, Sin zemlje, Knez Mihael Twerski, Samuel Zborowski in fragment res klasične antične tragedije „Agezilaus...“

A glavno delo njegovega delovanja v tej dobi je bilo nekaj drugega. Iz vse te mistike se je rodil epos, sicer nedokončan —, ki je dandanes neizčrpna zakladnica biserov ne samo poljske, ampak vse slovanske književnosti. Čudno se je glasila prva kitica tega novega dela:

„Cierpienia moje i męki serdeczne
I ciągłą walkę z szatanów gromada,
Ich bronie jasne i tarcze słoneczne,
Jamy węzową napelnione zdradą . . .
Powiem . . . wyroki wypełniając wieczne,
Które to na mnie dzisiaj brzemię kładą,
Abym wyspiewał rzeczy przeminięte,
I wielkie duchów świętych wojny święte.“

„Trpljenja svoja in srčne muke in vedno borbo z grmado satanov, njih jasno orožje in solčne ščite, jame, napolnjene z gadjim izdajstvom . . . povem . . . izpolnjujoč večne obsodbe, ki mi danes nalagajo to breme, da izpojem reči minule in svetih duhov velike, svete vojne . . .“ —

In čuden je bil tudi sam naslov dela: Kralj-Duh. Ljudje so čitali in niso razumeli.

Platon pripoveduje na koncu svojega spisa „O državi“ o Armencu Heru, ki je bil sežgan na grmadi. In duh tega Armenca Hera je junak novega epa Słowackega. Po svoji smrti ni pil vode iz reke Lete, ampak si je z njo izpral samo rane in zato ni nikdar več plakal za telesom. A ostal mu je spomin na vsa njegova življenja. — V nezemski, čudovito opisani krasoti je uzrl v posmrtnem kraju bajno ženo-kraljico severnega naroda, hčer „Slova“ — besede . . . In da bi kdaj dosegel ta ideal, se je iznova rodil v zemsko življenje. Spočela ga je iz pepela nesrečnih zmaganih in pogorelih čarovnica Roza Veneda in ga rodila kot maščevalca svojega naroda ter ga imenovala Popiela . . . V grozni krasoti nam sedaj pripoveduje svoje življenje, kako se je povzpел do vojskovodje kralja Leha, a je bil vržen v ječo, iz katere ga je osvobodila kraljična Vanda; zbežal je in se vrnil z germanskimi četami ter zahteval, da mu dajo Vando kot sužnjo, a Vanda se je vrgla sama v Vislo. Zakraljeval je in vladal kruto,

strašno, krvavo — kakor pozneje na Ruskem Ivan Grozni. Krivica je prišla za krivico, a slednjič kazen: na nebu se je prikazal komet in Popiel je zopet umrl, da se je pokoril v posmrtnem življenju za grehe svoje zemske poti. To je bila vsebina prvega rapsoda. A kralj Popiel se je zopet rodil kot Piast, kot Mečislav, kot Boleslav Smeli . . . Zadnja inkarnacija je imela biti pesnik — Słowacki sam. A usoda mu tudi tega dela ni pustila dokončati.

„Kralj-Duh“ je edino delo svoje vrste in nima ničesar sebi sorodnega v vsej svetovni literaturi. To delo je epos individualizma. Znameniti poznavalec Słowackega Matuszewski ga imenuje „Historijo pre-tvorb in stanov lastnega pesnikovega jaz-a, veliko izpoved čuvstev, misli in hrepenenj, kodeks mističnih ver in slutenj, razlago in ilustracijo doktrine, ki jo je poet izsanjal iz globin svojega duha in je na njenem zlatem dnu inkrustoval vrsto slik, polnih življenja, toda oddaljenih od vse realnosti, barvnih, toda ne materialnih.“

Ves epos je kakor diven, omamen sen, ki nas vodi — kakor Beatrice Danteja skozi nebo — skozi sfere, kjer ni materialnega življenja, ampak so same misli in barve in zvoki in linije, ki se vse spajajo v eno samo nedosežno lepo pesem . . . A kljub temu je vsak izraz plastičen in vedno na svojem mestu.

Kako krasno simbolizira na pr. poganška svečnica slovanski panteizem v besedah, ki jih govori Mečislavu:

„Kolikor je jesenskih listov v vihri, imam v laseh duhov. Iz vodnih globin sem vzišla, vlekoč duhove, ki jih moram krmiti kakor mati, ki deli srce in daje kruha vsem domovnikom: tako jaz i zvezdam, kačam — i plamenom. — Ta kita las, za mano iz morja se vijoča, se vije še zdaj iz valov, blesteč se v tisoč solncih. Uzrl bi ti — da ni te jasne zarje — uzrl bi: da sem na mavrični ladji, da mi rastejo krila iz ramen — in žito iz glave, ki se je opleta zlata kača; da sem iz vseh stvorov skupaj zvita, kakor jelen in kača — zvezda in žena. — Za mano, ti pravim, so se iz morja izvile mavrice . . . a iz mojih rok se

sipljejo prameni, a iz mojih prsi so tekle krmeče zvezde, a iz mene, čiste, so se rodile sence . . .“

Znani sta oni dve oktavi, kjer popisuje poet davne pevce:

„Takrat so imeli na svojih dvorih naši vojvode dvorne goslarje; ti so bili kakor rapsodi viteštva zelo modri, slepi že in stari. Kot oklepe so imeli na prsih srebrne, dolge brade, a solnčni soj v obrazu; lire so nosili majhne, toda slavne, s srebrom ali jantarjem okovane. V rokah so držali kakor pastorage dolge vrbove, ostružene palice; s temi včasih vodijo dečkov korale in vodijo takt v harmoniji; a kadar dvignejo belo palico — takrat bije blisk iz pesmi hortalne; a kadar spuščajo navzdol svoja žezla, pada pesem na kolena kakor angel . . .“

In kako izraža na pr. grozo vseh onih čuvstev, ki jih ima slepo rojeno dete, ko govori o sebi kot Mečislavu:

„Prišel sem, kralj-duh, imenovan Mečislav, z usodo kralja in — Homerja hkratu, ker ta svet, tako opojen v svojih barvah, ni zablestel mojim očem — bil sem teman! — Duh je prestrašen kakor na dnu krste sedel v detetu, kakor na dnu gomile; a kadar so govorile pestunje, so se mu snuli nekakšni davni duhovi, negotovi bleski in odsevi požarov, ne telesa zadušne zemlje — ampak sile, bliski, ki spijo tiho v tleh v plamenečem snopu, a ne škodujejo nogi. — Ljudje so govorili z mano kakor oblaki, a kadar so našli plameneče besede, so se rodili iz besed levi in zmaji ali na pseh — orlov ognjenih polovica; nisem se drznil stopiti, ker je nekdo vodil moje korake čez zvezdno morje . . .“

Druga za drugo se lijejo te oktave kakor reka glasov in vsaka sledeča je lepša od prejšnje. Včasih je njen spev kakor grom, kakor vihra, hrumeča nad jesenskim lesom, a včasih zveni kakor zamišljena molitev, dvigajoča se k okičenemu, blestečemu oltarju; in včasih blesti kakor mavrica nad gorskim jezerom, ali pa je mračen kakor noč, ki ji ni jutra . . .“ Nikdo drug ne bi bil mogel vsega onega, kar mu je polnilo najzračnejše sanje, izraziti v takih čudovitih slikah, kakor je to storil Słowacki. Za vse, kar je bilo še tako

nežno in neizrazno, je imel svoje nianse. In zato je „Kralj-Duh“ niz najbolj blestečih biserov slovanske poezije.

A ko so izšli prvi rapsodi, jih ni nihče umel. To pot je celo Krasiński očital pesniku skoraj polblaznost, edini Ciprijan Norwid je napisal besede: „Krščanstvo je dalo svetu tri epe: Cervantesovega „Dona Kihota“, Tassov „Osvobojeni Jeruzalem“ in Slowackega „Kralja-Duha“ . . .

A pesniku ni bilo usojeno, da bi bil končal svoje veliko delo. Napisal je še „Genezys z Ducha“, molitev kristjana — mistika — panteista, kjer je njegova silna intuicija tudi uganila pravo. Ko je izšla, je naletela na nerazumevanje. A dandanes se je odkrila čudna sorodnost med njo in evlucijsko idejo.

Kakor vsi mistiki je pričul enotnost svoje duše z dušo sveta in Boga; v njem ima po njegovem mnenju človeška duša svoj izvor ter se po smrti zopet spoji z njim.

„ . . . Zakaj moj Duh je bil pred začetkom stvarstva v Besedi, a Beseda je bila v Tebi, a jaz sem bil v Besedi.

A mi Duhovi Besede smo zahrepeneli po oblikah in v onem hipu si nas napravil vidne, Gospod, in dovolil, da smo sami iz sebe po svoji volji in iz svoje ljubezni ustvarili prve oblike in smo obstali objavljeni pred Tabo . . .“

Prezgodaj ga je pokosila smrt. Poslovil se je od naroda s čudovito pesmijo: „Testament mój“.

„Živel, trpel in plakal sem z vami: kdor je bil plemenit, sem čutil z njim; danes vas ostavljam in grem dalje v senco — z duhovi — a kakor da bi bila tukaj sreča — grem z žalostjo v srcu. — Ne zapuščam tu nobenega dediča, niti po svoji lutnji niti po imenu: moje ime je prešlo kakor blisk in bo zvenelo kakor prazen zvok celim pokolenjem. — Toda vi, ki ste me poznali, povejte v izročilih, da sem krmaril svoja mlada leta v prid domovini; in dokler se je ladja borila, sem sedel na jamboru, a ko se je potapljala, sem izginil z ladjo pod vodo . . . Toda nekoč prizna, kdor je plemenit — misleč o tužni usodi

moje bedne domovine —, da plašča na svojem duhu nisem priberačil, ampak da je bleščal v svetlinjah mojih davnih prednikov. — Naj se snidejo v noči moji prijatelji in naj v aloi sežgejo moje bedno srce in naj ga oddajo tej, ki mi je dala to srce, — tako plačuje materam svet, ko se izpreminja v prah... Naj sedijo moji prijatelji pri čaši in zapijo moj pogreb in lastno bedo: če bom duh, se jim prikažem, če me Bog ne oprostí muk, ne pridem... Toda rotim vas — naj živi ne gubijo nadeje in naj nosijo pred narodom baklo prosvete; ako je treba, naj gredo v smrt po vrsti, kakor kamenje, ki ga Bog meče na utrdbo!... A jaz — jaz ostavljam tu le malo družbo teh, ki so mogli vzljubiti moje ponosno srce; ker sem dopolnil strogo, trudno službo božjo in sem se pogodil, imeti tu krsto, ki nihče za njo ne plaka. — Kdo drug se vda, da odide tako brez ploskanja s sveta?... Kdo drug se tako malo briga za svet? Biti krmar ladje, napolnjene z duhovi, in tako tiho odleteti, kakor duh, ki odleta? — A vendar ostane po meni ta sila fatalna, ki mi živemu ni nič... le čelo mi krasi; a po smrti vas zgnete nevidna in vas kruhojedce prerodi v angele..."

„A vendar ostane po meni ta sila fatalna“ — In ta sila je ostala. Ko je izšel „Beniowski“, je napisal Krasiński v privatnem pismu besede: „Resnično, resnično vam povem, ne poznate ga; a pride čas, ko ga pripoznate; vsi so nekđaj kričali na Byrona, Fausta, Mickiewicza: Temno, temno, a danes ga razumejo otroci..."

Niso ga poznali. Ko je legel v grob, se še ni izpolnil njegov najbolj goreči sen, sen o slavi. A prišle so nove generacije, nova pokolenja in so spoznala v njem velikega pesnika proroka, ki je bil prehitel svoj čas in pel bodočim rodovom. Njegovi sodobniki niso mogli razumeti njegove eternosti, moči in krasote njegovega jezika.

Sedanji rod je popravil krivico, ki so jo bili storili njegovi predniki Słowackemu. Njegove demokratske in revolucionarne ideje, impresionizem njegovih poetičnih slik, divna fantazija in jezik, zveneč kakor angelska

godba, vse to ga je napravilo prednika in očeta poljske moderne. In njegove drame, ki jih sam ni videl nikoli uprizorjenih, so dandanašnji klasični del repertoarja poljskih gledališč.

Śłowacki ni nič manjši pesnik od Mickiewicza, četudi je med njima nebotična razlika. Poezija Meckiewiczowa in — si licet parva componere magnis — Prešernova je kakor renesančna katedrala, polna solnčnega bleska, a dela Śłowackega so kakor ogromna gotska cerkev, polna tajinstvenega mraka in mističnih rož.

* * *

Pač se je začelo pri nas buditi zanimanje za tuja slovstva, vendar nam je do danes ostalo najbolj tuje ravno najenotnejše, najbolj harmonsko, najvišje razvito slovansko slovstvo — poljsko. Sienkiewicz nam je edino dobro znano poljsko ime; a vendar je rodil poljski narod duhove, ki ne zaostajajo za najbolj blestečimi imeni v vrsti genijev človeštva. Ko so še vsa ostala slovanska plemena ječala v jarmu telesne in duševne sužnosti, je imelo poljsko slovstvo že svojo prvo zlato dobo v času humanizma in renesanse; 16. vek je dal Poljakom Kochanowskega, čigar lirika je neoporečno iste vrednosti kakor najlepši zapadnoevropski pesniški proizvodi onega časa. In ko je v 17. in 18. veku po vseh deželah propadala poezija, so se odlikovali poljski avtorji vsaj v tem, da so ostajali vedno in povsod kljub vsemu posnemanju tujih proizvodov — Poljaki. Prišle so delitve in politični konec Poljske, prišla so preganjanja in trpljenje brez konca. Najpogumnejši so že obupavali, a tu je prišla romantika. In kakor blesteči meteori so vstali trije veliki geniji na nebu poljskega duha: Mickiewicz, Krasiński in Śłowacki. Nastala so dela kot: „Pan Tadeusz“ in „Dziady“, „Nieboska komedya“ in „Irydyon“, „Beniowski“, „Lilla Weneda“ in „Król-Duch“. In trpeči, preganjani narod je strmел in iskal utehe v teh delih, narekovanih od ljubezni src, ki so trpela in čutila za milijone. Okrog teh velikih prerokov se je zbrala četa manjših mojstrov in narod je laže trpel, ker so živele duše, ki so ga umele in izražale v divnih

spevih njegovo boleost. — Romantika je imela epigone, največjega v Ciprijanu Norwidu, ki ga sodobniki niso spoznali in ga upošteva šele sedanji rod. Prišla je doba pozitivizma in realizma in vedno se je ponašala Poljska z imeni, ki so zaslovela daleč čez njene meje: Świętochowski, Orzeszkowa, Prus, Sienkiewicz. A ko se je prebudila mlada Poljska in za njo moderna, so zazveneli v logu poljske poezije zvoki, da se je zadivil ves čitajoči svet: prišel je parnassien Asnyk, prišla je ženska-poetka gospa Konopnicka, ki gotovo nima sebi enake sestre v svetovni literaturi ter začela opevati v zvenečih verzih vso boleost trpečih siromakov in spesnila v zadivljajočih oktavah epos poljskega kmeta; prišel je Wyspiański, ta zadnji onih velikih renesančnih duhov, ki je spajal v svojem ustvarjanju vse umetnosti in nadaljeval ter novodobno prestvaril tradicije velike romantične trojice; prišel je Kasprowicz, zapel veličastne himne „Salve Regina“, „Moja večerna pesem“, „Dies irae“, „Na griču smrti“, ki tvorijo brezdvomno vrhunec moderne slovanske lirike. In kdo prešteje vrste ostalih? Przybyszewski, Tetmajer, Żeromski, Reymont, Staff, Miciński i. dr.

A za nas so vse to večinoma le imena brez zvoka. In vendar nam nudi poljsko slovstvo več, nego nam morejo nuditi slovstva naših sosedov, ker je plod stoletne trajne kulture in je obenem bolj sorodno težnjam naše duše.

BRATJE IN SESTRE V GOSPODU

SANJE POLETNEGA JUTRA

SPISAL

C. GOLAR ◁ ◁ ◁

Blagovoljni čitatelj spozna Ivana Pogodina in lepo Klaro.

Zjutraj se je Ivan Pogodin vrnil iz bolnice, kjer je prebil v hudih bolečinah dva meseca. Zakaj nad vse nenavadne in čudne stvari so se godile tisti čas, ki so bile tudi vzrok Pogodinovi bolezni. Sama visokorodna in prekrasna kraljična je povozila ubogega pesnika; njeni iskri, plameneči belci so mu zdrobili levico, ko je v navdušenem ognju klical slavo in zmago njej, premili, prežlahtni. Peljali so ga med bolnike, v sivo hišo, in tam je bil deležen velike milosti in časti: kraljična mu je postlala posteljo, kakor mu je bilo prerokovano, njegovi nevesti pa, lepi Klari, je obljubila kraljevo balo: dve postelji iz češnjevega lesa in s plavim, zvezdnim nebom, ki naj ju preprega in zagrinja, praznih rjuh dve skrinji, kakor sneg se blestečih srajc, baržuna in mezlana, dve sto povese najlepšega prediva, s pisanimi rožicami porisan kolovrat, s spanjščicami popisano zibko in svilene, z dragocenimi čipkami obrobljene plenice. In povrhu cekinov, da jih bo lahko štela noč in dan, ako ji bo dolgčas. Vse to ji je obljubila, ker bi bili njeni belci vzeli kmalu življenje Klarinemu ženinu, in s svojo roko je podpisala, da pojdejo konji z balo še tisti dan na pot, ko bode zaslišala spomladi peti prvega kosa.

Neizmerno vesel je zapustil Ivan Pogodin žalostno hišo, kjer se je izprehajala vse dni blede groza, kjer je vzdihoval vse noči črni obup. Hudo pa je bil osupel, ko se je na pragu zaman oziral po svoji Klari.

„Kje neki hodi,“ se je vpraševal. „Ali ne ve, da zapuščam danes sivo hišo? Saj sem ji nedavno zabičil, kdaj naj pride, da pojdeva skupaj na lepo, zlato polje. Tako sem se ožejal, kar nisem čutil okoli sebe prostega

zraka in nisem pil jutranjega solnca, tako so mi kalne oči, kar nisem videl sinjine nebeške poljane in neskončnega obzorja. Kje neki hodi!“

Šel je po cesti gor in dol, hodil je pol ure, in vedno nestrpnější in silnejši je bil njegov korak.

„Lahko bi bila prišla, presneta Klara! Ali ne ve, kako se mi je tožilo po njej, kako sem ponoči govoril z zvezdami in sem mislil, da gledam v njene oči! V njene gorke, bleščeče se oči, kjer se smejejo angeli in mi pripovedujejo tisoč in tisoč sladkih novic in pravljič.“

Ker je ni bilo, se je odpravil sam na polje, in mislil, da sreča mogoče tam kakega prijatelja, morda Ivana Svetla, ki je najrajši hodil med njivami in ki je poznal vse škrjančke, kar jih je pelo in gnezdilo tisto pomlad.

Bilo mu je, kakor da ga je vzelo solnce na svoje viharne peroti, kakor da je zaplaval po široki valujoči strugi brezmejne svobode. Kamor je poslal svoje oči, tam je našel ljub in lep pozdrav, žito po njivah mu je teklo z zelenimi valovi nasproti in pljusalo čez meje, cvetje je gledalo nanj iz pšenice in rži z živim in gorečim, žarkim in pisanim pogledom.

Razprostrl je roke in pil in srkal, smejal se je in ni se mogel nagledati božjega čudeža.

„Zopet sem zdrav in sam svoj!“ Čutil je v sebi silo in moč, da zmaga vse, kar mu življenje postavi na pot, želel je in hrepenel, da vzame zopet pero v roke, da si olajša srce in se iznebi bogastva, ki se je nabralo v njem dolga dva meseca.

„Zdrav in svoboden!“

Letel je po travnikih, po rožah, po rosnih žarkih in le dalje, samo dalje je šlo njegovo koprnenje. Ko je stalo solnce sredi sinjega obočja in palilo s svojim zlatim plamenom, ko so vriskali in kričali škrjančki proti nebu, kakor da jih je razgnevila bleščeča vročina, se je vrnil v mesto s poljsko pesmijo in jasnim mirom v srcu.

Moral je čez temno in ozko dvorišče, predno je prišel na svoje stanovanje, in tam je srečal babo Vrabčevko, ki je samotarila v zatohli, vlažni izbi, skoro pod zemljo. Zaslišala je znane korake in vprla svoje bodoče oči vanj:

„E-e, lepi gospod! Ali ste se vendar vrnili! Vsak večer sem metala karte in vedela sem, da pridete. Vrabc!“

Ivan Pogodin se je razveselil starke in jo pozdravil: „Bog vas sprimi, mamka! Salament, dolgo se nisva videla! Kaj pa dela vaša črna muca? Ali jo še zobje bole?“

Baba je zavreščala in ga objela okoli vratu:

„Lepi gospod, lahko ste dobre volje, ko vam je kraljična postiljala posteljo. Ali ste sladko spali, vrabc?“

„Čakajte, čakajte,“ je zagrozil s prstom in se otresel njenega objema. „Še enkrat mi prorokujte kaj takšnega!“

„E-he, lepi gospod, zdaj vam bom povedala kaj drugega. Vrabc! Morda o lepi nevesti in pernatih postelji, ali pa o zibki!“

Ivan Pogodin je navidez hudo pogledal staruho. „Nič se nikar ne jezite, ojoj, kaj mislite, da nisem az nikoli imela lepih fantov! U-uj, kaj bi vam vse vedela povedati stara Vrabcčevka! Počakajte me doma, grem po karte, da vam uganem srečo.“

Svoje stanovanje je našel v istem lepem redu, kakor ga je zapustil. Veličastna praznota se je razprostirala po široki izbi, ki je imela tri okrogle odprtine za okna in bila tako nizka, da se je Pogodin malone dotikal stropa. Zglodana in sprana miza, na trhlih nogah, je stala na sredi izbe in po njej so ležale razmetane knjige in popisani papirji, nekaj pip, dva rdeča pipca, umazan ovratnik, kos suhega kruha in na kraju se je svetilo veliko pismo s kraljevim pečatom.

Pisala mu je kraljična in mu v izbranih, lepo razvrščenih besedah čestitala, da je ozdravel, in mu sporočila, da je takoj drugi dan po nesrečni vožnji prodala tista nerodna belca. Naslednje vrste pa so ugodno razveselile pisatelja Ivana, zato jih je prečital trikrat zaporedoma in celo resno mislil na to, da bi jih uglasbil. Glasile so se tako-le: „Ves denar, ki sem ga izkupila za konjiča, vam prinese še danes moj sel, da se malo porazveselite s svojimi prijatelji in da niste hudi name, na ubogo kraljično, ki jo je v dno srca žalostila vaša nezgoda.“ — Nadalje je kraljična v pismu

srčno pozdravljala njegovo Klaro in dodala: „In nikar naj ne pozabi, mi poslati tiste pesmi „Kraljeva roža in njen pastir“, o kateri mi je pravila in ki ste jo vi zložili. Recite ji, da se je zelo mnogo spominjam, in ako ve še za kakega tako lepega ženina, kakor je Ivan Pogodin, naj mi piše!“ Ko je to prečital, je nenadoma hudo zardel in nekaj zamrmral; sklenil pa je na mestu, da tega pisma ne bo kazal svoji Klari. Zamislil se je v svojo veliko srečo in samo se mu je smejalo, in ves obraz je bil razigran in poln veselja. Vstal je in zavriskal.

„He-he,“ zavrešči baba Vrabčevka za njim, „lepi gospod, kako ste veseli! No, no, ne glejte me zopet tako jezno, saj vam nisem nevoščljiva. Sedite k mizi, vam povem srečo!“

Ivan Pogodin se je sramoval nekoliko, a v svoji radosti je objel staruho in zaplesal ž njo po sobi.

„Joj, joj, tak me pustite, saj bom dušo izgubila!“ Težko je hropla, in njeno obnošeno, rjavo krilo je žalostno vihralo in se opletalo okoli nje.

„Zdaj pa le hitro, mamka! In to mi povejte najprej, koliko denarja mi bo poslala kraljična. In če se bom kmalu oženil.“

„E-e, vse pride in vse mine, lepi gospod, nikar se ne bojte! Če vam je namenjena, bo vaša, ako bi se tudi ves svet zaklel zoper vas.“ Razložila je karte po mizi in začela prorokovati:

„Vidite, tu je pismo in srce, dobili boste ali ste pa že dobili zaljubljeno pismo, in glejte, takoj zraven je krona. Pisala vam ga bode sama kraljična. Ojoj, mladi gospod, tega pa Klara ne sme zvedeti!“

„Povejte mi rajši, kdaj bo ženitovanje,“ je hitel Pogodin.

„Le počasi, le počasi! Na levi strani je jabolko, na nasprotnem kraju roža, to pomeni svatovski šopek, v svate pojdete, ali vi niste ženin, temveč nekdo drug, glejte, srčne kraljice ni zraven.“

„Oho,“ se je oglasil Pogodin. „Kako pa govorite! Danes nič ne znate, in če ne veste nič boljšega“

„Poglejte, le pogledjte, kje leži srčni kralj! To ste vi, a med vami in srčno kraljico leži venec in križ.

Vrabec, vrabec!“ Staruha se je vznemirila in šepetala sama s seboj.

„To ne obeta nič dobrega. Čakajte, kaj paj je to! Gad in srce! To mi že zopet ni po volji. Ni, ni! In glejte, na desni strani je smrt. Še zadnji dve karti! Devica in križ! To zopet ni dobro! Sama smrt je v hiši —“

„Naprej!“ se je oglasil Pogodin, zakaj zaslišal je trkanje na vrata. A baba je ponovila še enkrat:

„Sama smrt je v hiši!“

Na pragu se je prikazala lepa Klara, v tesno zapetem črnem krilu. Bila je vitke, visoke postave, razoglava, in njeni temni lasje so se ovijali v težkem svitku njenega temena, in zdelo se je, kakor bi ji težilo glavo krasno breme. Lica so se zdela prosojna, in pokrivala jih je rožna rdečica, ki je prehajala niže dol v snežno belino. V roki je držala šopek poljskega cvetja.

„Klara, moja Klara!“

Zgrudila se je v naročje Ivanu Pogodinu, ki je bil hipoma pri njej in ji poljubil desnico.

„Klara, kaj si mi prinesla!“

Ni mogla govoriti, samo v solzah se smehljajoče oči mu je poslala v pozdrav in ponudila šopek. Spletan je bil iz pšeničnega klasja, divjih rož in slaka, in po njem se je blestela jutranja rosa.

Baba Vrabčevka je sedela poleg mladih zaljubljenecv, in njen obraz je bil čemerin in slabe volje, čim dalje je gledala Klaro. Začela je majati z glavo, in usta so se ji širila.

„Ali naj ti povem srečo, mlada gospodična?“ je rekla prijazno in se izkušala nasmejati. A mesto smeha so se ji spačile ustnice.

Klara se je trdneje ovila Pogodina in stopila korak od babe.

„Ali se me bojiš? Ni treba, jaz ti ne storim žalega, ampak nekdo drug! Ha-ha-ha!“

Opazila je, da jo Ivan Pogodin gleda s hudimi očmi, zato se je obrnila k njemu:

„O ne, lepi gospod, saj ne mislim vas! Vi ste dobri, in gospodična je pri vas v angelskem naročju.“

„Ali hočeš, da ti povem srečo, mlada gospodična? Ali sreče ne bo dosti — vrabec!“

Skoro je zajokala Klara, in njene oči so bile he.

„Ivan, Ivan, brani me!“

„Saj že grem, že grem, jaz nisem smrt! Ha-ha-ha!“

Vzela je karte in šla proti durim. Ali takoj nato se je približala iznova.

„Dovolite, lepi gospod, da pogledam roko vaši nevesti.“

Ivan Pogodin se je nasmehljaj Klari.

„Ljubica, kak otrok si! Meni je prerokovala, da pojdem v svate.“

„Nočem je, bojim se babe! Gre naj!“

„O-jej, ti prevzetna gospodična! Vrabec, še klicala me boš! Pelin jej in šentjanžveve koreninice, in niti večerni veter ne sme k tebi v posteljo! Adio! Adio, lepi gospod, varujte svojo nevestko! Vrabec!“

Zaprla je duri za seboj in bila je že na stopnicah, ko se je Klara še vedno stiskala k Pogodinu in vsa drhtela.

„Ali zakaj se tako bojiš, Klarica? Saj si vsa obleдела!“

„Prav o njej se mi je sanjalo snoči. Prišla je k meni oblečena kakor duhovnik, v beli srajci in z mašnjimi bukvami v roki. Brala je in vihtela kadilnico pred menoj. Potem me je pogledala kakor sova in me prijela za vrat: „Jutri te obesim na grmado, tebe in Svetlovo Cilico! Si že zapisana, ker si zmotila belega angela, da hodi zdaj pod tvoje okno.“

Ivan Pogodin se je zasmeljal in objel Klaro. Ni se nehal smejati, in še Klara je pozabila na žalost, njene ustne so zagorele in zakipele, in zasvetil se je zamet njenih oči.

„Saj te poznam in vem tvoje misli. Hotela bi, da te ne vprašam, kje si hodila dopoldne, ko te ni bilo in me nisi spremila iz bolnice.“

„Oj, kako rada bi bila šla k tebi! Ali nisem mogla od stare gospe, ki ji čitam vsako dopoldne. Dvanajst poglavij romana sva vzeli, tri razbojnice sva obesili in rešili iz njihovih rok grofico braniborsko,

grofa Udrivraga pa so odpeljali rokovnjači v Orlov gnezdo. Ha-ha! Ali ti znaš pisati take romane?"

Ivan Pogodin se je razjezil.

„Ti stara gospa ti! Potem ni čuda, da imaš take neumne sanje! Kar pustila jo boš. Zdaj imava kraljično na svoji strani, in ne bo nama sile. Saj je tu njeno pismo, pozdravlja te.“

Klara je vzela pismo in čitala, a proti koncu so njene obrvi jezno zasenčile in zamračile oči.

„Oho, prelepa kraljična, tako-le se pa ne gremo! Nazadnje bi mi rada še tebe vzela! Najprej gre in ti zdrobi roko, potem pa začne: „Ako ve še za kakega tako lepega ženina, kakor je Ivan Pogodin, naj mi piše!“ Kraljična, mi te ne pozdravljamo in ne poljubljamo, ampak se lepo zahvaljujemo za tvoje ljubeznivosti.“

„Pa to pomisli, Klara, koliko zlata nama pošlje! In dve postelji iz češnjevega lesa in zibko . . .“

„Nič mi ne boš tako govoril, kaj pa je nama to mar! Ali ti ni dovolj, da imaš mene in vso mojo ljubezen, ti grdi fant!“

Ivan Pogodin jo je vzel v naročje in pritisnil svoje ustne na njen tilnik.

„Ne veš, kako sem vedno mislil samo nate in hrepenel po tebi! Vse noči sem gledal zvezde skozi okno in govoril s teboj. Nekoč se zbudim in zagledam belo oblečeno ženo poleg sebe, ki je slonela ob moji postelji in molila. „Klara,“ zakličem, „Klarica, daj mi svoje ustne!“ Namesto tebe spoznam sestro Lucijo. Pogledala me je s tako solznimi očmi, zaihtela je skoro na glas in odšla. Pri vratih se je obrnila še enkrat in dahnila: „Z Bogom!“ In potem je ni bilo nikoli več k meni, videl sem jo samo v kapeli, kjer je ležala na golem kamnu in plakala.“

„Uboga sestra Lucija! Gotovo mora biti jako nesrečna. Ali je bila Cilica kaj pri tebi?“

„S Svetlom me je obiskala, in češenj sta mi prinesla. Vsi so bili pri meni, tudi Matija Glavar. Bil je sam in zelo slabe volje. Zdi se mi, da Ančka ne mara zanj!“

„Slišala sem, da hudo pije. V gostilno k Angelu hodi in bíje ob mizo, kadar se je napil vina.“

„In tudi Janez Cesar je bil pri meni s svojo Rožo. Jako prijazna gospodična je, in z Janezom se hudo ljubita; zdi se mi, da bosta napravila ženitovanje.“

Tedaj je stopil v izbo kraljičin sel. Težko mošnjo je imel s seboj, in ko jo je izpraznil, se je pozlatila vsa miza.

Ivan Pogodin se je držal moško in ni hotel selu pokazati svojega veselja. Zgrabil je pest cekinov in mu jih dal v plačilo. Ko je odšel tuji gost, sta potresla vso izbo z zlatom in hodila po njem.

Bilo pa je to prve dni poletja, ko so zunaj cvetele kresne rože.

„Danes pojdiva posetit brate!“ — Deklice plešejo.

„Ako bi se komu sanjalo, kar sem doživel,“ je dejal Ivan Pogodin sam s seboj, „bi vsak strmел in se počil po kolenih, češ, kako neumno sem sanjal! Ali zakaj neumno! Pisatelj doživi vse to, ali kaj samo to!

Šel bom zraven, kjer bodo delili kraljestva in cesarstva, in ni vrag, da bi tudi jaz česa ne vtaknil v žep.“

Ivan Pogodin je bil danes oblečen v sam žamet in na glavi je imel mehek, kosmat klobuk, in rdečo rožo za trakom. Tako krasno so ga oblekli kraljičine belci, in še vedno so mu zveneli in prepevali po žepih zlati krajcarji.

„Rožica na hribu rase,
rumena je pšeničica,“

je nato zapel pobožno in približal obraz šopku, ki mu ga je prinesla Klara.

„Mislim, da bode kmalu rešila grofa Udrivraga iz Orlovega gnezda in me posetila, zakaj brez nje je žalosten dolgčas.“

Na dvorišču je zahreščala baba Vrabčevka:

„Le počasi, le počasi, gospodična, da si ne zlomiš tilnika! Ha-ha! Lahko si tudi zlomiš nogo, če si nerodna, in stopiš v jamo mesto na skalo. Pridem za teboj, neutegoma, da ti razložim sanje, ako se ti je kaj sanjalo. Vrabec!“

Tudi Klara je bila danes še lepša; strašno krasen klobuk, poln zrelih češenj in sliv, je zaljšal njeno glavo, zlata verižica ji je tekla okoli vratu in se lesketala na njenih prsih, in na roki ji je gorel prstan z ognjenim rubinom.

Začudo koketno je obstala na pragu in oči so se ji zasmejale, ko je zagledala svojega fanta vsega v žametu. Skočila mu je v naročje.

„Še nikoli nisi bil tako lep! Da te zdaj vidi kraljična, gotovo se zaljubi vate, in kaj bi potem jaz brez tebe!“

Objela ga je s svojimi mehкими, gorkimi rokami in škrlatne ustne je nagnila na njegove oči.

„Še nikoli nisi bil tako lep!“

Tako mehko in nežno je izgovorila te besede, in hipoma so ji bile oči solzne in so sijale skozi trepalnice kakor dva bisera. Toliko ljubezni je bilo v vseh njenih pogledih in poljubih, da se je Ivan Pogodin nenadoma domislil svoje romance, ki jo je zložil o lepi kraljični, in bilo ga je sram, ker se je zavedal, da ni vreden te vdanosti. Segel je v miznico in poiskal rokopis, ki je bil posvečen „njenim nebeškim očem.“

„Vidiš, Klara, kako nezvest in nevreden suženj sem! Včeraj sem pisal slavospev naši kraljični, o njenih sladkooblih prsih in žarkih pogledih. Ali nikar se ne boj, poslušaj, in videla boš, da je pravzaprav to vse prisiljeno, da ni resnično:

Vzplamenela so nebesa
pred menoj,
kot da svoje žarke zlate
zarja zgrinja iznad lesa,
ves zadivljen sem uzrl te
pred seboj.
Ognja dva so ustne tvoje,
kerubim,
solnci dve oči so tvoje,
serafim —
vanje ni mogoče zreti,
meni, deva, je umreti,
v hrepenenju tem zgorim.

Ljubica, oprosti, da sem pisal kraljični te verze!
Ali v njih ni srca, samo v pesmih, ki si jim ti boginja,
drhti in bije, v njih gori ljubezen.“

Ráztrgal je rokopis v drobne kosce in jih vrgel skozi okno. Za trenotek so splavali z vetrom, a potem začeli padati in se razprostirli po dvorišču.

„Ha-ha, sneg gre, o kresu gre sneg,“ se je neprijetno zadržala Vrabčevka.

„Lepi gospod, ali imate suktnjo? Ogrnite gospodično, da vam ne zmrzne v naročju!“

Ivanu Pogodinu se je nagubalo čelo, in hudo je pogledal baba skozi okno; sedela je na leseni kladi pred svojimi vrati in šivala.

„Ti baba grda! Nič več mi ne boš smela prokovati!“

„Oho, lepi gospod, zakaj ste pa tak? Ali ne veste, da vas imam rada? Pridite rajši k meni!“

Klara ga je potegnila od okna in šla ž njim prav do vrat.

„Ivan, kaj govori baba!“

„Saj vidiš, da je neumna! Ali veš, kaj bi bila kmalu pozabila? Danes pojdiva posetit brate, kakor sva se dogovorila včeraj. Morda jim gre slabo, in jaz imam polne žepe.“

Lep dan je sijal zunaj, in Klari se je svetilo lice veselja in ponosa; tudi Ivan Pogodin se je ogledoval samozavestno po ulici, ali ne bi uzrl znanca ali prijatelja.

„Vsi hlapci in svetniki božji, pomagajte!“ Prešeren in razposajen glas se je nenadoma zaslišal za njenim hrbtom.

„Umaknite se, razmakni se, narod, zakaj veličanstvo je stopilo s prestola.“

Bil je Matija Glavar, ki je v tistih časih odložil pero in vzel v roke slikarski kist, češ, da nosi v srcu nekaj takega, česar s peresom ne more izraziti, a kar mu hoče prežgati ves drob. Iztesal je stojalo in začel mešati barve. In tako čudo božje je v kratkem nanesel na platno, da se je sam zadivil svoji umetnosti. Naslikal je ozek studenec, ki se vije sredi polja, mimo topolov in maka, vse obsijano od zapadnega solnca. Toliko ognja in luči je bilo na platnu, da se je gospod Vrbanček, ki je videl dosti sveta, grozno prestrašil in začudil, kako da ne začne vse skupaj goret. Tudi njegove prijatelje je očarala in osupnila ta umetnost.

„Matija Glavar, oj, ta presneti slikar!“

Ivan Svetel je začel krotovičiti verze, a moral je priznati, da je na sliki poleg premočnih barvnih efektov, ki pa so se zivali med seboj v skladno harmonijo, zelo mnogo čuvstva, zraka, poljske svobode in jasnega zanosa, ki mu pesnik nima izraza.

Matija Glavar je smehljaje razkazoval svojo sliko, in ko mu je prijatelj omenil, da niti ne ve, kaj je napravil, je bil silno razžaljen. In — kdo bi mislil, kdo bi verjel — Matija Glavar je mahoma zaslužil po deveti in deseti deželi. Kupci so se trgali za njegove slike in jih baje plačevali z zlatom. Za „Javor na poljani“, kjer je bela mesečina srebrila veje, je dobil naslov mojstra vseh mojstrov.

Ali dasi se Matija Glavar silno sili v ospredje in zbuja njegova široka nizka postava, njegova zdrava, dobrodušna lica vsestransko pozornost in ljubezen, se mora danes vendar še umakniti Ivanu Pogodinu in njegovi krasotki Klari.

„Razmaknite se! Umakni se, narod!“

Zakričal je iznova z močnim, kakor jeklo zvenečim glasom. Pogledali so si v oči in se zasmejali. Matija Glavar se ni mogel nagledati Pogodinovega žameta, a Klara se je razsmejala do solz Glavarjevemu dolgemu, nekoč belemu plašču, ki pa je bil sedaj porisan z vsemi barvami in se svetil ponekod kakor mavrica. Prihajati je moral vprav od branjevke, kamor je hodil po kosilo. Zakaj v roki je imel preokusno safalado.

„Ali si že prodal ‚Bukov gozd‘?“

„Kdaj sva ga že zapila z Ivanom Svetlom.“

„Ali si že zapil ‚Cvetoči travnik‘?“

„Kdaj sem ga že izpremenil v ‚Borovo šumo‘!“

„In kje je ‚Borova šuma‘?“

„Zamenjal sem jo za kos platna.“

„In kje je platno?“

„Na stojalu in baš pije olje.“

„Ha-ha,“ se je smejala Klara in se igrala z žolto verižico.

„Križ božji!“ se je začudil iznova Matija Glavar. „Klara ima zlato verižico, in meni tega ne povesta! Nemudoma z menoj, da jo ovekovečim na platno! Ni-

koli več ne bo tako lepe prilike. Saj bo tako že drugi teden pri Melharju Cirku, prodana za krono.“

Prijel je Klaro za roko in jo potegnil za seboj; z levico je vlekel Pogodina.

„Ne boš se mi izmuznil, Pogodin! Imaš prelep kastorček na glavi. Na platno mora in tvoja glava ž njim! Ti si slaven, kar te je povozila kraljična, in jaz bom iz tebe koval rumenjake. Predno solnce dvakrat zaide, boš že stal v oknu v vsej slavi, in ljud se bo naslajal na tvojem žametu.“

Stopili so skozi temna, s starinskimi ornamenti ozaljšana vrata v ozko, z okroglimi kamni potlakano vežo. Popoln mrak je vladal tu, kakor da se nahajajo v dolgem predoru, od leve strani samo je prihajal tenek pramen blede svetlobe. Slikar Matija potisne Pogodina in Klaro naprej, duri se odpahnejo, in evo — prekrasne kleti! Edino okno je bilo zamreženo z umetnim železnim okrižjem, po tleh je bilo razmetano platno, in na njih so rastle breze in vrbe, zeleneli so gaji in žuboreli studenčki. Idila pri idili, in nad vsem se razliva solnčna luč. Na stojalu je visel starec, še-le začeta skica, slep starec, ki grabi s koščenimi rokami po zraku, kakor bi hotel doseči in objeti žarko svetlobo, ki se uliva proti njemu.

„Veličanstvo, izvolite na prestol!“ Slikar Matija je kazal s strokovnjaško pozo, vredno suhega zlata, na dolg stol, prslonjen ob zidu, ki je bil divan in postelja obenem, zakaj imel je leseno zglavje kakor čisto navadna prična.

Pesnik je smehljaje sedel, zakaj bilo mu je znano Glavarjevo stanovanje, a Klara je glasno ostrmela.

„Ne čudi se, ljuba Klara, in dovoli, da te ovekovečim, kakor si. Vsekakor bom posvetil posebno pozornost zlati verižici.“

V tem trenutku je segel pesnik v žep in zakotalil po tleh pest cekinov. Slikar je izpustil iz rok paletu in čopič in ostrmel ves izven sebe; trenotek je gledal, kako so krožila zlata kolesa, a takoj nato je stopil k pesniku in ga zgrabil z vso silo za lase.

„Odkod imaš to grozno zlato? Govori, ali se ga drži kri in solze vdov in sirot!“ Lasal ga je in kričal

s srditim glasom: „Prodana duša! Počakaj, da skočim v suknjo, in potem pojdemo na odgovor.“ Vrgel je s sebe pisani plašč in opletel okoli sebe, da je zropotalo stojalo na tla.

„Adio, Belizar, adio! Jutri se zopet vidiva, in takrat ti pokažem, kako solnce obseva strehe carigrajske. Sedaj moram z njihovim Veličanstvom, Ivan Pogodinom, da spravim z njega zlati madež, ki mu teži dušo. Zdi se mi, da bo najbolje, ako stopimo v veleslavno našo alhambro; tam stoluje slavni Ivan Svetel in njegov drug Janez Cesar.“

Vrnili so se na cesto, in Klara se je na glas zasmejala silnemu Glavarjevemu klobuku, ki je senčil njegovo nizko, široko postavo.

Slikar je to opazil in omenil nekaj o zrelih češnjah in slivah, ki jih rodi prežlahtno drevo, Arbor Clara, in ki ne odpadejo ne pozimi ne poleti. Gospodična se je kazala užaljeno in ni hotela sprejeti Matijeve roke. Morda ji tudi Matijeva suknja ni bila všeč, ker je bila starinskega kroja in je imela čudo dolge in prirezane škrice, ki so pri hitri hoji frfrali semtertja, in se je zdelo, da bodo zdajnzdaj dvignili slikarja Matijo v zrak; človek se ni mogel ubraniti smeha ob misli, kako bi frčal ta težki, zavaljeni ptič nad mestnimi strehami. Prišli so na konec mesta, prehodili orehov drevored in obstali pred literarno hišo. Ker sta Svetel in Cesar stanovala visoko pod streho, vsak v posebnem panju, kakor sta imenovala svoji dolgi sobi, zato so si najprej oddahnili, preden so se začeli popenjati po stopnicah, ki so držale navzgor brez konca in kraja.

Ko so stopili v stanovanje Ivana Svetla, se jim je nudil ta-le prizor:

Na mizi je stal v vsej svoji velikosti, ki ni bila majhna, Ivan Svetel, in je s silnim, donečim glasom prepeval: „Vino pije Dojčin Petar, varaždinski ban —“

Bil je bos, z visokim banditskim klobukom na glavi, v srajci, ki ni imela rokavov, in v hlačah iz sirovega, kmetskega sukna. Z glavo se je dotikal stropa, z rokami je motovilil po zraku. Sredi izbe pa je sedel na golih tleh Janez Cesar, s pobožno zamaknjenim

obrazom s prekrižanima rokama in nogama ter poslušal gromko petje Ivanovo. In ko je nehal, ko je zapil Dojčin Petar cekinov tristo, vranca konja in zlat buzdovan, je udaril Janez z roko v roko, začelo se je oglušljivo ploskanje, in kričal je z vznesenim glasom: „Živio umetnik! Živio umetnik!“ In Ivan se je priklonil ter hvaležno ponavljal: Hvala, narode! Hvala, narode!“

Nato je obljubil slavnemu občinstvu, da se bo zvečer nadaljevala veselica, kjer bo nastopil med drugim Selim-beg z lulo in bulo, nadalje Hasan-aga in druga turška gospoda. „Požirale se bodo tudi vilice in noži!“

S tem je končal Ivan Svetel svoj obet, priklonil se iznova globoko in napovedal z vdanim glasom, da bo sedaj pobiral svojo častno nagrado in zajedno mile darove za umetniški podmladek. Vzel je v roke klobuk in skočil z mize.

Ves čas se je Ivan Pogodin na tihem smehljal in objemal lepo Klaro, ki jo je tudi neprestano mamil smeh, a zdaj sta dala glasno duška svojemu veselju, Matija Glavar pa je začel kričati:

„Kako da je že konec predstave, saj nismo nič slišali! Janez Cesar, deni na glavo svoj zlati klobuk in vzemi harmonike v roke!“

Janez Cesar je planil pokonci in začel stikati po kotih, a medtem je Ivan Svetel stopil k Pogodinu, ki je naglo segel v žep in spustil v klobuk cekin. Ko je ubogi Svetel zagledal zlato, ga je zapustila zavest, prebledel je in se zgrudil na tla kakor posekan javor, javorček zeleni. Hladna rosa je oblila njegovo čelo, posinjele so mu ustnice, zaprle so se oči.

„Pomagajte, pomagajte, bratje v Gospodu! Ivan Svetel je omedlel!“

Janez Cesar je kričal za žive in mrtve, slikar Matija se je hahljal in bil po kolenih ter nahrulil Pogodina, ki mu je smeh vzel sapo:

„Kaj te nisem svaril pred tem groznim zlatom! Kamor prideš, pa je nesreča gotova!“

Klara se je približala Svetlu, ležečemu na tleh, in mu dala poduhati stekleničico vonjav, in v resnici je globoko vzdihnil ter zašepetal: „Vode, vode — — —“

Janez Cesar je skočil skozi duri in se vrnil v trenutku s korcem bistrice, ali v tem se je nenadoma iz kota, kjer je ležal nezavestnik, zaslišal slab glas: „Vina, vina — — —“

„Pomagajte, pomagajte!“ je vzdihoval Cesar ter postavil vodo na mizo. „Vina hoče!“

Ali že je našla njegova bistra glavica dobro misel, pohitel je k oknu ter začel kričati na dvorišče, kjer so se vozile roko v roki in se šetale hišne gospodičnice.

„Cilka, Tinka, Milka, Julka, Manca, pridite, pridite, Ivan Svetel se je onesvestil!“

„Ivan Svetel!“ so se zaslišali plahi visoki glaski, nastalo je žalostno cvrčanje, kakor bi plakale lastovice okoli oropanega gnezda, nato so zletele hitre lahne stopinje čez pesek.

Ivan Svetel je skočil pokonci.

„Ti Cesarjeva neroda, v hipu pridejo sem tvoje punce, in jaz sem tak-le!“ Pokazal je gole roke, a se takoj nato zagnal k steni, kjer je viselo nekaj obleke, in že je imel svojo najlepšo, črno suktnjo na sebi. Zunaj po hodniku so se slišali hitri koraki in dekliško ščebetanje. Ivan Svetel je stopil k durim in jih odprl. Vstopila je deklica za deklico, radovednih, svetlih, vprašujočih oči, mladih obrazov, ki so se napol neverno nasmihali, zardevajočih lic. Gnetle so se pri vhodu in zagledale v veseli zadregi Ivana Svetla, ki je pripognil glavo pred njimi:

„Se klanjam do zemljice črne!“

Predno je mogel naprej, je stopil Ivan Pogodin med veselo, čebljajočo, navidez užaljeno in smehljajočo se trumo ter jih začel preštovati: „Ena dve tri — —“ Bilo jih je devet, dal je vsaki v roke cekin.

„In zdaj, ljube gospodične, poslušajte! Ali veste, kje je gostilna pri Črnem angelu?“ Devet belih in rdečih glav je pokimalo, kakor bi veter potegnil po makovi njivi. „No, dobro! Ali veste, kje je gostilna Tinka-Tonka?“ Zopet so se zamajale glavice. „No, dobro! Tja pojdite, vse skupaj, in prinesite vsaka bokal vina! Ali ste razumele?“

Gospodične so razumele in so šle.

„Bratje, zdaj se pa zavrtimo! Ti orji, ti koplji, ti sekaj, in jaz bom opravil vse drugo,“ je dejal Ivan Svetel obuvaje čevlje. Zmetali so knjige in kar je bilo papirne ropotije, z mize, nanесли iz cele hiše stolov, češ, da je danes krst Cesarjevega sina. Poklicali so sosedo babo Jero, ki je tekla čez dvorišče, in ji naročili, naj nakupi za deklice sladkarij, skledo medu, tri kolače in osem pečenih rac. Baba ni verjela in že je dvignila koščeni prst, da zapreti mladim ljudem s pekлом in črnimi hudobarji, ki se bodo ravsali s takimi kajoni, kar ji pesnik Pogodin stisne v roko dva cekina. Ostrmela je in se prekrižala:

„Jejmene, o, o! Tak res! Precej, gospodje, kakor zelite!“

Naročili so ji, naj vzame tisti jerbas s seboj, s katerim je nosila zelenjavo naprodaj, in ji še enkrat zabičili, kaj vse naj prinese. Baba je odšla, a v tem se je zaslišal vesel dekliški smeh pod oknom, petje in vzklikanje: „Danes je Cesarjev god!“ Prijatelji so pogledali na dvorišče, kjer je prihajalo vseh devet deklic, v gosti trumi, in vsaka je držala v roki bokal vina. Odprli so vrata in se vstopili v vrsto, da jih slovesno sprejmejo.

Malo zatem je sedela vesela in lepa družba devetih gospodičen, ki jim je načelovala krasotka Klara, in štirih mladih literarov in umetnikov za dolgo mizo, na kateri so stali bokal pri bokalu, sladkarije in pečene ptice. Prijatelji so si napivali in čistili v vznesenih govorih svoje mične prijateljice, ki jim je najbolj dišal med in ki so s sladkimi jezički oblizovale še slajše svoje ustke.

Ivan Svetel ni mogel biti vesel, zakaj njegove gospodične, drobne Cilice ni bilo navzoče. Prijateljica Julka je povedala, da jo je teta, pri kateri je stanovala, nagnala k zidarjem.

„Svetel, kaj boš povešal glavo! Poglej mene, ki me ne mara Ančka! Ali nisem vesel?“

Matija Glavar je skočil izza mize in poiskal Cesarjeve harmonike.

„Stoj, stoj! Kdor bo igral, mora imeti zlat klobuk.“

Janez Cesar je prinesel klobuk, našit z zlatim papirjem, in ga posadil Glavarju na glavo. Nato so

zapele harmonike. Kmalu je prišla k vsem dobra volja v gosti, začelo se je petje, in nazadnje so začele vstajati deklice od mize. Objeli sta se po dve in dve ter zaražali po sobi. Ker je bila miza na poti, so jo potisnili k steni, znosili stole na hodnik in začel se je vesoljen ples. Deklice v belih in pisanih predpasnikih, s svetlimi, plapolajočimi lasmi, zariplimi, nekoliko znojnimi lici in plamtečimi očmi so ponosno in lahko stopale po poskočnem taktu ter se vrtele v naglem, živem diru. Nosile so še večinoma kratka krilca in Matijo Glavarja, ki je godel in videl vso to rajajočo pomlad, je zažejalo po olju in platnu. Koliko sladke lepote in poezije bi dalo to cvetno, živo polje, ta mlada, deviška bitja, pisana in polna življenja!

Zaklel je, poklical Ivan Cesarja in mu izročil harmonike. Sam pa je izbral tisto deklico z najbolj polnimi mečami, s plavim krilcem in razblestelim obrazkom. Tesno se je oklenil njenega staska in utonil v razkošnem rajanju.

Ko se je zmračilo, so morale deklice domov.

„Se klanjam, gospod Cesar! — Se klanjam, gospod Svetel!“ so peli in se smejali sladki glasovi!

„Gospod Cesar, kadar bo spet vaš god, nas morate poklicati!“

Ko so odšle, so pogledali prijatelji bokalom na dno. In kaj so videle njihove presenečene oči? Bokali so bili prazni.

Poklicali so babo Jero in jo poslali z jerbasom po vino. In potem so ostali prijatelji zbrani „v Gospodu“ do polnoči. Nazdravljali so domovini, izpodbujali drug drugega k zglednemu življenju in govorili o velikih stvareh.

Slišali boste, da se je nekdo smejal in jokal. Kdo in kaj in kje je Cilica?

Velik dan je gledal skozi okno, solnce je že plavalo nad slemenimi, in Ivan Svetel ter Janez Cesar sta še sanjala sanje pravičnikov, ki so snoči vršili slavna dela in premišljevali tek vesoljstva. V ta jasni mir in

tihoto poletnega jutra pade nenadoma kakor robot kamen v sinjo jezersko gladino širok in hreščoč smeh babe Jere:

„Ha-ha-ha, ha-ha-ha, ha-ha-ha!“

Ivan Svetel je ležal na golih tleh in za zglavje so mu služili čevlji Janeza Cesarja, ki je prespal noč tik postelje in je imel ves čas zlat klobuk na glavi. Očito so ga vprav v trenutku, ko je mislil položiti svojo trudno glavo na blazino, zapustile moči.

„Ha-ha-ha, ha-ha-ha, ha-ha-ha!“

Kakor da bi rezgetala kobila, tak je bil smeh, in Ivan Svetel ga je slišal še v sanjah. Uprav je letel visoko po zraku, z rokami je veslal, in pokorno mu je bilo obzorje. Splaval je v zarjo, zakaj ugledal je sredi bleščečega brezdna svoje prijateljice. Rajale so okoli Matije Glavarja, ki se je zaman trudil, da bi ujel zalo Ančko.

„Ha-ha-ha, ha-ha-ha, ha-ha-ha!“

Ivan Svetel je padel iz zarje, zdramil se je in odprl oči.

„Ha-ha-ha, dva, tri bokale vina, tri race in pet kljunov, ha-ha-ha! Vse sem jaz dobila!“ Se je slišalo za zidom.

„Pijana je!“ je zamrmral Svetel. In kot odgovor se je vnovič zaslišalo:

„Ha-ha-ha!“

Nato je nekdo zapraskal po durih, kakor da bi iskal ključanice, Svetel vzdigne glavo in zagleda babo Jero na pragu:

„Ha-ha-ha, ha-ha-ha!“

Tolkla se je po kolenih in se krohotala na vse grlo; bila je pijana.

„Ali veste, da sva snoči pila bratovščino? Ha-ha-ha!“

Grdo jo je gledal, in zagnusila se mu je. „Ali veste, da ste me poljubili? Ha-ha-ha!“

Ivan Svetel je pljunil in skočil pokoncu:

„Kaj praviš? Na mestu grem po policaja, če še enkrat izustiš to!“

V tem se je vzdramil tudi Janez Cesar; slišal je, kaj govori baba, in se zasmeljal.

„Skozi okno jo vrziva!“ je izpregovoril važno in osorno. Tudi on je skočil pokoncu in zavihal rokave.

„Skozi okno jo vrziva!“

Ko je zaslišala te besede, je padla na kolena in začela prositi:

„Usmilite se, gospod! Saj me niste vi, jaz sem vas poljubila!“ Povzdignila je roke, in debela solza je stekla čez njeno brado.

„Kaj, ti si me poljubila! Skozi okno ž njo! Primi jo, Cesar!“

Oba sta se ji bližala z razprostrtima rokama.

„Na pomoč! Na pomoč!“

Skočila je proti durim in jih s tako silo odprla, da so padle iz tečajev. Čez trenotek že se je slišal njen smeh na hodniku:

„Ha-ha, mene pa že ne bosta! Zakaj sem pa spila poldrug bokal in obrala vseh pet kljunov!“

Tudi „brata v Gospodu“ sta se smejala in bila sta čudovite volje, ko se Jera zopet vrne k njima s polnim bokalom v roki.

„Še vidva pijta, saj smo prijatelji!“

„Saj smo prijatelji,“ je ponovil Ivan Svetel in pokusil vino.

Jera je šla, prijatelja sta se zdravila sama.

„Ali veš, kaj mislim?“ je vprašal Janez Cesar.

„No, le povej, kaj misliš!“

„Jaz mislim, da se nam je snoči godilo prav dobro.“

„Jaz pa ne mislim samo, prijatelj, ampak vem, da se nam je snoči godilo tako dobro, kakor če bi bili angelski svatje.“

„Ako nam Bog da zdravje, dragi moj, se snideva še letos na svatovščini, kjer bo Janez Cesar ženin in Ivan Svetel njegov drug.“

„Prisezi na to! Prisezi, da ne pozabiš na me, kadar se boš z Rožo veselil v raj.“

Janez Cesar je začel prisegati, da nikdar nikoli ne na kopnem, ne na morju, ne na gorah, ne na poljih ne bo pozabil svojega brata.

„Prisezi na moj meč!“ je kriknil Ivan Svetel s patetičnim glasom in udaril s svojim čibukom ob tla.

„Hic et ubique!“

„Prisegam!“ Slovesno je govoril Janez Cesar in dvigal tri prste v zrak.

„Prisezi na svoj zlati klobuk!“

„Prisegam! Ne na suhem, ne na mokrem ne bom izdal svojih bratov!“

„Prisezi pri Selimbegovi buli!“

„Prisegam pri Selimbegovi buli!“

Nato sta sedla in se razgovarjala dalje.

„In kdaj misliš, da pride naš dan?“

„Mislim, kmalu. Z Rožo sva edina, in to je — vse. Drevi pojdem k njej, in zdi se mi, da me čaka sreča. Saj je že zadnji čas! Pomlad bo minila, že se osiplje jasmin, in kresne rože so zacvele s solničnimi plameni.“

„Dobro si povedal, zlasti „s solničnimi plameni“ je prav dobro.“ Ivan Svetel je razprostrl desnico in z znamenitim glasom nadaljeval: „In že se je burja zaročila z viharjem, in luna se je venčala s srebrnim pajčolanom, Janez Cesar pa —“

„Miruj, ne blazni! — Pusti me, da se poslovim, sedaj pojdem v svoj panj, zakaj čaka me še veliko delo. Mojzes je naročil pri meni slavnostno himno na svoje milo. Tombola mu je ime. Že čutim, da me zanaša pegaz pod nebo:

„Zlato milo, tombola,
ustvaril te je Mojzes sam
in poklonil v radost nam,
zlato milo, tombola!“

Ivan Svetel je zaploskal, Janez Cesar se je poklonil. Nato sta si segla v roke in se začela poslavljati:

„Hudo mi je, brate, in srce mi poka od tuge in žalosti.“

„Potolaži se, vedi, da je moja bolečina tisočkrat večja od tvoje, da sega do zvezd.“

„Ali — že vidim, kako rdi bojno polje, slišim rjojenje topov, besni žvižg granat, dim in požar se razlega — — — O, o!“

„Ne jokaj, ne plakaj, srček moj,
saj jezdi sveti Juri z menoj
na belem konju, na zlatem viharju —
saj veščica na Klek gre nocoj
na metli, na črnem loparju —.“

Poklonila sta se in ločila.

Ivan Svetel je ostal sam; sedel je k mizi, in nenadoma mu je bila tako težka glava, da jo je moral podpreti z obema rokama. Spomnil se je lepega večera, ki je snoči zbral njegove brate in sestre, in bilo mu je hudo, ko se je spomnil Cilice. Da se razvedri, je odprl miznico in začel stikati po starih papirjih.

Evo, tu so bili mladi verzi iz tistih časov, ko je začelo cvesti njegovo srce. Posvečeni so bili „njene deviški lepoti.“ Mrmraje jih je čital in majal z glavo:

„Nje lica — dve tulpi blesteči —

Br-rr!“ se je stresel Ivan Svetel. „Vse preosladno:

žarki in rože in rdeči plameni,
rože in žarki, poljubi ognjeni,
ognjeni poljubi —
izgubi se, izgubi!“

Raztrgal je vse in vrgel skozi okno. Vzel je v roko drug papir in čital:

„V tihi dan čez jasno plan
k tebi moja misel plava —
o boginja mojih sanj,
sladko dekle, bodi zdrava!“

Applaudite!“ je zagromel Ivan Svetel. „Ali se nikdo ne oglasi? Hvala, narode!“

Našel je „povest o deklici z jabolčnim cvetom in o literatu brez imena“:

Tisti čas so živeli vsi štirje, bratje v Gospodu, jako ločeni od sveta. Ni se jim dalo, da bi zahajali med ljudi in bili deležni njihovega veselja in šumečih maškarad, zakaj čutili so, da nimajo ničesar iskati med njimi, da stoje že takorekoč izven široke struge, po kateri drvi življenje. Vsak je samoval zase v svoji hladni stanici in se tam vdajal svojim sanjam, pil pelin, žarko cvetje, ali pa se v nenadni, burni radosti, ki ji ni vedel vzroka, vzdignil solncu pod pazduho. Bili so dnevi, ko so zvonili in peli njihovi žepi tako lepo, da so hodili k njim angeli v gosti, a zgodilo se je zopet, da so se mračila njihova čela kakor nebo v

pasjih dnehi, da so jim bile temne oči kakor gladnim razbojnikom.

Vkljub vsemu, ali morda prav zato, so se imeli bolje od kralja na prestolu. Prvi je bil pisatelj in je sanjal o pastirju, ki se mu je izpremenila palica v zlato žezlo, drugi je bil pesnik in je lomil solnčne žarke in jih topil in prelival v zlato, tretji je bil slikar in je pridelal na svojem platnu pol kraljestva samega solnčnega polja, in četrti je bil literat brez imena in je gospodaril nad vsem njihovim bogastvom.

Kdo bi, kdo bi zameril potemtakem bratom v Gospodu, da niso menjali s kralji? Bila je zima, dolgočasna in pusta, goste, neprijetne megle so se vozile po mestu, in ako so jim hoteli ubežati na polje, so zagledali, presenečeni in potrti, da je vsa prostrana plan istotako zadelana s sivkastimi plastmi, ki so se vlačile nad njivami in po hrastovih šumah čisto do Save. Hrepeneli so in si želeli suhe, jasne zime, krasne, ledene kraljice z bleščečim plaščem, z bisernim nakitom, z diamantnim šalom, ki se utrinja in leskeče in gori v solnčnih poljubih. Žari in ne izžari od jutra do noči.

Bilo jim je samotno in tako so si začeli izbirati dekleta. Literatu brez imena ni bilo treba daleč, zakaj opazil je, da je mala in drobna punčka, mlada in ljubezniva deklica, ki je stanovala v njegovi literarni hiši, na drugem koncu začela pogledavati za njim. Njene gorke in jasne oči so včasi zastrmele vanj tako vdano in ljubezni polno, da je povesil oči in zaklel, njena lica so sijala nežno kakor jabolčni cvet, in njene ustne — malina na malini — so kipele in vabile.

Njegov mir je bil izgubljen. Deklico z jabolčnim cvetom je srečal, kadar se je ganil iz sobe. Ako je ni bilo na stopnicah, jo je zagledal na dvorišču; ako je ni bilo pred vrati, so se zabliskale sladke oči pod orehi proti njemu. In vedno ista vdanost in hrepenenje v pogledu. Tretji teden njunega srečavanja je nosil njene oči s seboj, v srcu jih je imel in gledal vanje noč in dan. Na tihem, na samem se je zaglobil vanje in nevede zastrmel v tihi in beli obraz lepe gospodične, v sanjah pa ga je poljubljala na razpaljeno čelo, na vroče jecljajoče ustnice.

Govorila še nista, zakaj bal se je drobne deklice. Ni vedel zakaj, ali njegov strah pred njo je bil globok in resničen, ker je čutil, da mu je vzela mir in svobodo. O mraku se je včasi nenadoma odtrgala od zidu, ako je hitel po dvorišču, izvila se je iz sence orehov in priletela k njemu. Ali samo za trenotek; takoj je zopet izginila in se potopila v noč.

Neki dan se je solzilo solnce skozi rosno, jutranjo meglo, in deklica z jabolčnim cvetom je šla z grbasto žensko, menda je bila njena teta, pod njegovim oknom. Šli sta, in tista ženska je vpila:

„Ali ste jo videli! Cunjo je spustila po vodi, in še rekla sem ji, naj jo opere! Kje imaš pa jabolka in krajcar, ki ga je dal Vrbanček? Seveda, vse morajo otroci zajesti.“

Deklica, ki je šla ž njo v tankem, rdečem krilu in plavem predpasniku ter razoglava, je skrivala lice v dlan in se jokala, kakor je menil literat brez imena. Kar zakriči zopet ženska:

„Zdaj se mi pa še smeje, ta grdoba! Na, na!“ Udarila jo je s pestjo po hrbtu.

Črno se mu je naredilo pred očmi, skočil je od okna ter hrumel k prijatelju-pisatelju z dvignjenimi pestmi:

„To mora biti drugače! Bije jo! Čakaj, čakaj, jaz ti pokažem!“

„Jaz ti pokažem, mrcina, sam si vrgel meso, božji dar, na tla!“ Prijatelj-pisatelj se je razgnevil, seveda samo na videz, in začel govoriti s silnim kovačem iz pravljice.

Ne, to mora biti drugače!

Zvečer je sijala luna, svetile so zvezde, kakor da je ves svod božji obit s srebrnimi žeblički, in literat brez imena je šel pod orehe. Plaha senčica je drhtela po poti, rdeče krilce je šumelo po pesku.

„Oho, plaha senčica!“

Lepa in bela deklica, tista, ki je spustila cunjo po Ljubljani in snedla jabolka in krajcar, je planila proti njemu.

„Oho, plaha senčica!“

Že je hotela zopet odleteti, ali literat brez imena — divite se njegovi hrabrosti — jo prime za ročico. Bogme! Ali ta ročica je bila silno vroča, in je le čudo,

da se ni opekel. Objel jo je, in lica z jabolčnim cvetom so se nagnila proti njemu. Stopila je na prste, dvignila svojo glavico, više, više, zakaj literat brez imena je velikan, in pobožno in iskreno je poljubil malino na malini. Rahlo je odprla usta, vzdihnila in se ga ovila okoli vratu. Ali hipoma — se mu je iztrgala in počila z nogo ob tla.

„Ti grdi dedec ti!“ se je razjezila.

„Da si upa!“ se je razburila.

„Jaz ti pokažem, kaj se to pravi!“ Zagrozila mu je s svojo drobno pestjo, zletela in ugasnila v temi.

In bilo je drugi dan. Deklica z jabolčnim cvetom in literat brez imena sta se srečala na stopnicah.

„O, dobro jutro, sladka damica!“

Zasmejala se mu je in sramežljivo zardela.

„Dobro jutro, gospod!“

„Ali ste ugodno spali, ali je bila mehka postelja?“

Jezno so pogledale njene oči, a hipoma se orosile z biserno roso.

„Zakaj me pa ne poljubite, gospod?“ je zašepe-tala z ljubeznivim očitanjem.

Literat brez imena je ostrmel, in živa rdečica je zažgala njegova lica. Oklenil je deklico in ji približal svoj obraz. In — nikoli se ni tega nadejal, kar se je zgodilo zdaj. Nekdo ga je tisti trenotek udaril z vso močjo po čelu. Ni utegnil misliti, kdo je to bil, zakaj gospodična z jabolčnim cvetom se je začela smejati z razposajenim, prisrčnim glasom.

„Da, jaz sem vas! Ali vas ne smem? Zakaj ste me mučili tako dolgo? Vso zimo, večer za večerom, dan za dnem? Ali niste vedeli, da vas ljubim? Zakaj me niste nikoli objeli, vi nerodnež! Ali vas nisem čakala, povsod in zmerom?“

Tako sta se začela ljubiti deklica z jabolčnim cvetom in literat brez imena.

Prva sestra je stopila v krog bratov v Gospodu. Počutila se je znamenito in zavzela takoj važno vlogo. Pisatelj in pesnik in slikar in literat brez imena so si začeli drug za drugim striči lase, kar je bilo prej največje čudo, ki ga oko ni videlo in uho ni slišalo, za-

čeli so se briti in omislili so si celo ščetke. In vsak jo je obdaril po svoje, na rokah so jo nosili prve dni in vsi bili zamišljeni v njene jasne oči. Pisatelj ji je celo obljubil pastirsko palico, iz katere bo zrastle kraljevo žezlo, pesnik ji je na tihem povedal, da ji pojde na kresno jutro po zvezdo-danico, slikar ji je že prinesel srebrni studenec v zatišju tihih jelš in belih vrb, in edini literat brez imena ni imel ničesar razen svoje ljubezni. Pisatelj je pisal povesti o jabolčnem cvetu, pesnik je skladal pesmi o jasnih očeh, slikar je slikal njen obrazek z ornamentami iz jabolčnega cveta, a literat brez imena je okušal kipeči malini njenih ust.

Postali so molčeči, ogibali se drug drugega in se razkropili. Trije so šli na vse vetrove in iskali zakladov. In ko so se vrnili, je vsak imel v srcu zapisano: Od-dano boginji moje mladosti.

„O Cilica, ali si spoznala deklico z jabolčnim cvetom? O Cilica, kje sijajo tvoje oči, kje?“

„Svetel! Ali si še na božjem svetu?“

Nenadoma je zaslišal svoje ime, ki je zadonelo z dvorišča skozi okno. Položil je na mizo popisane papirje in vstal.

„Ivan Svetel, literarni mojster, ali si se odpravil za deveto morje in deveto goro, da ni sluha o tebi?“

Bil je Matija Glavar, ki je klical s silnim glasom svojega prijatelja.

„Ali prodajaš „hosto za reko“? Zmotil si se, prijatelj, pri meni ni kupca. In jaz sem sam pretaknil že vso miznico —“

„Slava, slava! Zdaj rad umrjem, ker sem slišal tvoj glas. Pol ure te že kličem, in gotovo si bil zamaknjen v deveta nebesa kakor Trdinova ribniška Jerica. Takoj se vzdignem k tebi.“

Ivan Svetel je odprl vrata, ker je bilo temno na hodniku, zaslišale so se hitre in močne stopinje.

„Visoka je gora, prijatelj moj,“ je kričal Matija Glavar in si brisal znojni obraz. „Odpravi se, pojdeva na planjavo, ali je Janez Cesar doma? V moji votlini, kjer so rastle včasi gobe in gobice, rastejo zdaj cekini. Pogodin jih je včeraj zasejal, brate moj; ako se ti preveč ne blešči, smeš pogledati.“

Odprl je pest; bila je vsa zlata.

„Kaj se dereta, vpijeta?“

Na pragu svojega panja je stal Janez Cesar. Bil je kalnih oči in mračnega čela.

„O, krasno bratec,“ je zaklical dobrodušno veseli Glavar. „Pojdeš z nama —“

„Ne pojdem! Velike stvari me čakajo danes in jutri.“

„Le glej, prijatelj, da ne pozabiš, kaj si prisegel!“ je viknil Svetel.

„Z vso ljubeznijo se vama priporočam.“

Mesto se je zavijalo v goste oblake dušečega prahu in žarko vročino, ki je plamtela od solnca, dihala od zidov in puhtela iz razžganih tal. Kjer sta hodila, sta srečavala delo, razpaljene obraze, znojna lica, in Matija Glavar in Ivan Svetel sta šla med njimi tiho in pobožno, kakor da sta se pravkar zbudila iz sanj, stopila iz romantičnega gradu in zašla v nov svet z vse veličastnejšim obzorjem.

„Križ božji!“ je nenadoma vzdihnil Ivan Svetel in se opotekel, kakor da ga je kdo z vso silo udaril v čelo. Matija Glavar ga je vprašal s pogledom in šel po sledu njegovih oči.

Pred njima je rastla iz rjave opeke sirova stavba, dozidana do prvega nadstropja, visoki odri so strmeli v zrak, zagoreli delavci in delavke v rjavih, z apnom in ilovico oškropljenih in z žoltim prahom pokritih srajcah in predpasnikih so se gnetli po njih.

„Cilica! Ali vidiš ubožico?“

Gospodična z jabolčnim cvetom, v umazanem delavskem krilu in bosa, je nesla uprav škaaf malte na drobni glavici po strmo visečih deskah zidarjem na vrhu; njena tanka postava se je zdela še šibkejša, kakor da se ima vsak trenotek zgruditi pod težkim, grdim bremenom.

„Cilica, otrok božji, ali me slišiš?“ Na ves glas je kriknil Ivan Svetel in skočil naprej. Mala delavka se je vsa stresla, stopila korak proti robu, zakričala je s prestrašenim glasom in se oprijela debelega bruna. Škaaf ji je zdrknil z glave in treščil v globino. Prijatelja sta pobledelela in hitela po odru k Cilici.

„Kaj delaš tukaj? Zakaj si — — —“

Ivan Svetel je mahoma pretrgal svoja vprašanja, zakaj v jasnih dekliških očeh so se zasvetile solze, in v njih je čital ves odgovor.

„Cilica, ti pojdeš z nama!“ je dejal Matija Glavar, „dosti si delala danes!“

„Ti pojdeš z nama,“ je ponovil Svetel in gledal v tla. Bilo ga je sram pred to ubogo, drobno deklico, ki si je v znoju in trpljenju služila svoj kruh, in objela ga je slast in želja, da bi se vrgel pred njo na kolena in s poljubi pokrtil njene bose, blatne nožice. Vzela sta jo v sredo.

„Hej, Cilica, ali še ne veš, da smo zadeli terno?“ je veselo govoril Matija Glavar. „Slišiš, kako žvrgole cekini v mojem žepu? In ti si bosa, zakaj ne bi šli k Gašparju Lucinu?“

„Zakaj ne bi šli?“ se je zbudil Ivan Svetel in kliknil radostno. Cilica se je smehljala in gledala zdaj v široki, rdeči obraz Glavarjev, zdaj v koščena lica Svetlova.

In so šli. Kupili so lepe, svetle čišmičke drobni gospodični in črne nogavice, dolgo, prijetno šumeče rožno krilo in nad vse mično kapico s plavim trakom.

„Gašpar Lucin, zdaj pa pelji gospodično v svoj najlepši salon, da se preobleče!“

„Z največjim veseljem, milostivi gospod!“

In ko se je preoblekla, se je vrnila. Ali to ni bila več tista uboga deklica, zdaj je bila v resnici dražestna gospodična, sladka in mila.

Kjer so hodili, so se jim ljudje čudili in mislili: „Kje se je le vzela ta lepa gospodična? Šment, če je nista nazadnje celo ukradla ta dva vesela romarja!“

Salaboit so se smejali vsi trije! Zavili so jo v belo gostilno in potrkali na mizo:

„Miza, pogrni se!“

In že je zablestela v snežnem prtju.

„Miza, napolni se!“

In že je bila polna rumenih petelinčkov in kolačev in vina.

Dobro slast, Cilica, dobro slast, Cilica!

Janez Cesar in kneginjica Roža ali velika sreča Janeza Cesarja.

„Kam neki gresta,“ si je mislil Janez Cesar za odhajajočima bratoma, Svetlom in Glavarjem. „Saj bi rad šel ž njima, ali, moj Bog, snoči sem pil in danes sem pil navsezgodaj, a kaj poreče moja Roža! K njej moram, a tak ne smem! Oči so mi rdeče in kalne kakor največjemu pijancu!“

Naslonil se je na okno in se zagledal v zeleni vrh kostanja, ki je rastel na tratici koncem dvorišča. Brata, Ivan in Matija, sta šla mimo proti durim na cesto.

„Dobro ti je žeti Pogodinovo setev, ali zdi se mi, da cekini ne zore dvakrat.“

„Ah, bratec, kaj nama mari! Jutri ni danes, — in kar je še za gorami —“

Glas se je izgubil za voglom.

„Boga mi, naravnost k njemu pojdem, k Pogodinu, morda mi da zdravje,“ je pomislil pisatelj Janez Cesar in se naglo oblekel. „Saj mi ga je vzelo njegovo vino, to preklicano vino, ki je vzrok, da ne smem k Roži. Moj Bog, kaj bi rekla, da pridem k njej takšen!“ Obupno je zmajal z glavo.

Na dvorišču je srečal gospodični, Julko in Manco.

„Joj, gospod Cesar, kakšen ste! Danes ne hodite k svoji nevesti, ostanite rajši pri naju!“

„Oh, gospod Cesar, prav za vas sem utrgala ta-le nagelj!“

„Presneti podlasici,“ je menil pisatelj Janez, „zdaj me še to zapeljuje! — Bosta šli k maši, ali ne vesta, da bo jutri nedelja!“ Skočil je za njima, in rdečo in belo krilce se je hihitaje skrilo za zidom.

Ko je stopil k Ivanu Pogodinu, je našel pri njem lepo Klaro. Sedela je žalostno pri mizi, grozno bela je bila v lica, utrujenih, globoko upalih oči, in s slabotno roko je podpirala čelo.

„Glava jo boli,“ je omenil pesnik, „ne vem, zakaj. In vsa je omotična.“ Zamišljeno je hodil po izbi in ko se je z roko dotaknil Klare, je zatrepetala.

„K tebi sem prišel po zdravje, a sam imaš bo-
lezen v hiši. Pokliči Vrabčevko, zadnjič si pravil, da
je prebrisana baba.“

„Ne, ne!“ se je splašila Klara in zamahnila z
roko. „Ne, ne, čarovnica je, videla sem jo!“

„Pozdravljam vaju, draga moja, napravita, kakor
vesta in znata, jaz grem v gozd. Poslušal bom vršenje
temnih smrek in se zamislil v lepo zeleno krajino. —
Tukaj ni svéta, na svidenje v lepši uri!“

Tisti dan Janez Cesar ni posetil svoje Rože, ležal
je v praproti in v resju do noči. Gledal je v nebo, ki
se mu je naenkrat zazdelo čudovito visoko in svetlo,
in na njem bele oblačke, ki so plavali po neskončni plani.

„Da ste mi zdravi, blesteči krilatci,“ jim je klical
Cesar. „Srečno potujte!“

„Srečno, srečno!“ so mu vrnilo pozdrav. Zleteli
so se skupaj čisto nad njim in v bisernem diru od-
plapolali za gore.

„Oj, da bi mogel z njimi, nad polji, nad planja-
vami, da bi mogel k daljnemu sinjemu morju!“

Zasanjal je v živi domišljiji, plaval s snežnimi
jadrnicami mimo čarobnih otokov, bajnih dežel, kjer
zore zlata jabolka, kjer se skrivajo pod palmami, pod
ogromnimi, žarkimi cvetovi gozdne vile.

Ko se je zagrnilo nebo v moder, z zvezdami
pretkati plašč, kakor da ga je noč orosila s srebrnimi
solzami, je šel pisatelj Janez v mesto. Izognil se je
ulice, kjer je stanovala Roža, in se skril naglo in
plašno v svoj panj.

In bilo je drugi dan na večer.

„V resnici ne vem in ne morem si odgovoriti,
zakaj bi iz mene ne moglo biti nekaj velikega! Pi-
satelj sem, in čudo lepe stvari zna naslikati moje pero,
in zdi se mi, da mi že raste glorijska okoli senc.“

Veličastno je korakal od okna do vrat, prevažno
plaval z rokami okoli sebe in modro so gledale nje-
gove oči. Sedel je na trhel stol k nizki svoji mizici.
Bil je še bolj bled in suh kakor navadno, vročih in
svetlih oči. Pred seboj je imel drobno knjižico z zavi-
hanimi robovi, a zdaj v večernem mraku so se zgo-
stile črke, in pred njegovim pogledom je zrastle iz

papirja pastirska palica ter se polagoma izpremenila v kraljevo žezlo.

„Glejte, zakaj pa je pastir postal kralj! O, na svetu ni treba nikakih čudežev; zadosti je, ako se kraljična zaljubi vate, in s samim poljubom te povzdigne na prestol.“

In spomnil se je svoje prelepe ljubice, ki sicer ni bila kraljična, ali če je hotel Janez Cesar, se je na mestu pokraljičila. Njeno ime se ni glasilo visoko, bila je preprosta Roža, ali njen ponosno kipeči stas je bil vreden kraljice, njen labodji vrat bi moral nositi niz morskih biserov, bolj svetlih in prozornih od studenčnice, njeno vilinsko čelo bi moral ovijati diadem iz solnčnega kamna, iz lomljenih mavric. In prekrasna, polna milosti je bila tiha in nežna ljubezen, ki je kraljevala v njenem srcu, zakladnici vseh rajskih čednosti.

Videla sta se samo ob jasnih, višnjevih večerih, kadar je pasla luna srebrno svojo čedo po visokem polju. Takrat sta gledala zvezde, a šele potem, ko sta si razdelila krone in kraljestva ter se ovenčala z zlatom.

In še je dejal Janez Cesar:

„Dolgo sem premišljeval in si dajal svête, s svojim srcem sem govoril in ga vprašal, ali vodi moja ljubezen do cilja. Ali je mehka in zelena obala, kamor plove moj čoln? Ne dá se mi biti zmerom pastirju, ali bom kar naprej pomagal varovati luni srebrno njeno čredo? Ali ne bo nikoli zacvela in se pozlatila moja pastirska palica? V srcu mi je bilo rečeno, naj poizkusim svojo srečo, in zato bom poizkusil.“

Janez Cesar je vstal in premeril podolgem in širokem svojo stanico. Pregledal se je in premislil, ali je pripravljen in dostojen za lepo pot. S suktnjo je bil zelo zadovoljen, zakaj cvela je na obeh komolcih, za klobuk pa je del dve rumeno žareči roži, ki sta zrastle na gozdnem mahu. Spomnil se je sicer, da ni danes še nič iedel, in za trenotek se mu je zazdelo, da je lačen, a fakoj se je domislil, da se je na jutranjem izprehodu med rosnimi njivami napil rožne zarje, ki je lila izza obzorja. In takoj, ko se je o tem prepričal, ni več čutil lakote, pač pa ga je objelo mahoma veliko veselje.

Stopil je v Svetlov panj, da ga pozdravi pred odhodom, a bil je prazen; le na mizi je stal v kozarcu vode košat šop pisanega cvetja, maka, plavic in solnčnic. Omoten duh je plaval med stenami, in na vratih je bilo nabito naslednje pismo: „O tujec! Naznani Lacedemoncem, da se junaški bojujemo pri Črnem angelu, ker je tako velel Glavarjev ukaz. Ako je tvoj meč nabrušen, na pomoč! — Literat brez imena!“

Ulice so bile polne ljudstva, vse črno se je valilo med hišami, nekje je pel vojaški boben, a Janez Cesar ni utegnil misliti, kaj bi se utegnilo zgoditi. Potem se je mimogrede spomnil, da so najbrže danes kronali tistega pastirja, ki mu je mislil včeraj kralj odsekati glavo, toda sama kraljična ga je otela smrti s tem, da se je vanj zaljubila.

Veselo se je smehljaj tej bajni rešnici in že jo je menil kreniti na junaško bojišče pri Črnem angelu, ali zmagala je njegova Roža. Obrnil se je v nasprotno stran in hitel, hitel neusmiljeno dalje, ker je čutil, da vsako premišljevanje pomeni smrt njegovemu dobremu geniju. V deveti ulici pri deseti beli hišici je zavil skozi železna vratca v gost cvetlični park, ki se je širil okoli poslopja in bil sedaj v večerni uri zagrnjen v globoko, krasno senco. Tik vrat sta rastli dve visoki, košati lipi in bili v najlepšem cvetju, sladek duh je lil po zraku v nevidnih strujah.

Janez Cesar je korakal previdno in tiho po belem pesku mimo gostega jasmína, vsega v snežnem, opojnem cvetju in hitel proti temnemu smrečju. V naglici si je hotel popraviti solnčni roži za klobukom, ki sta svetili bolj slabo, ali prav tisti trenotek plane gospodična Roža izpod rdečega grma in predno se je zavedel, ga je objela in poljubila. Ubogi pisatelj se je silno prestrašil; tako zelo je zadrhtel, da sta roži padli na tla.

„Moj ljubi Janez Cesar,“ je vzkliknila gospodična.

„Moja čista, jasna Rožica!“

„Glej, kako se sveti na tleh! Kaj pa je to?“

„Knežji rogelj. Cvetlici se pravi tako.“

„Oj, že vem vse! Odlomi si jih s krone, z zlate krone, in nocoj te hočem povzdigniti v kneza. Poklekni!“

Janez Cesar je ponižno pokleknil pred svojo ljubico, ki se je lahko dotaknila njegove rame in slovesno izpregovorila:

„Sprejmi knežjo krono, zakaj od nocoj dalje si moj knez na večne čase!“

Dela mu je klobuk na glavo in zataknila za trak zlato rožo. Nato je pokleknila pred Janezom in vdano sklonila čelo:

„Venčaj me za svojo kneginjo!“

In pisatelj Cesar jo je venčal za svojo kneginjo in s poljubom zapečatil imenitno pismo. Objeta in smrtno zaljubljena sta se izprehajala po vrtu, med dišečimi gredicami, med rožnim trnjem in cvetočimi nevarnostmi.

„Moj Janez, nocoj si knez, a jaz tvoja žlahtna gospa. Govoriva samo o ljubezni, saj sem te toliko večerov čakala zaman, ko nisem slišala tvojih sladkih besed. Nocoj naj pase luna sama in varuje svoje zaljubljene zvezde črnih oblakov, midva imava sama s seboj dovolj opravka. Ali ne, premilostni gospod knez?“

„Z dovoljenjem Vaše Milosti, sladka kneginja moja, ki siješ kakor lilija, vsa obrobljena z biseri, polna vonjave v prosojnem kelihu. O, daj mi poljub od poljubov svojih ust, zakaj slajša od vina je tvoja ljubezen.“

„Ah, moj Janez, poljubi me,“ je dahnila Roža in mu padla na prsi. „Kako imaš ime lepo, in vse je lepo na tebi, knez moj!“

„Kneginjica Roža, čista si kakor solnce, kakor luna si jasna in rožna kakor jutranja zarja. Kako pristoja tvojemu snežnemu vratu vrsta rubinastih koral in tvojemu zapestju srebrna kača! Moje srce te ljubi in bolno je od ljubezni. Ozdravi me, kneginjica, zakaj sladak je tvoj sad za moja usta.“

„Ah, Janez moj, poljubi me, poljubi me! Levico mi deni za glavo in z desnico me objemi, vsa sem tvoja, vsa sem ti pokorna, knez moj!“

„Mila kneginjica, ti si lepa in oči imaš kakor golobica, in tvoje ustnice so kot purpuren žarek. Tvoja lica so podobna žarečim granatnim jabolkom, in tvoja nedra so kakor srni, ki se paseta v senci lilij.

Slišiš, zdaj je čas slavčjega petja, kako zaljubljeno se glasi koprneča pesem večernega pevca!“

„Poljubi me, ah, poljubi me!“

Kneginja Roža je mrla od velike sreče in vsa je bila očarana, tako lepo še ni Janez govoril svoj živi dan. Uprav je slikal njene zobčke, ki so bili kakor čreda belih jagnjet, pravil je o njenih laseh iz bleščeče žide, o njenem telesu, ki je pšenični holm, obsajen z lilijami — kar se nad njima v beli vili oprezno odpre okence, in gospa mama — zakaj Roža je imela tudi mamu — pogleda na plan, radovedna, kdo tako prekrasno dvori njeni hčerki.

In Janez je govoril:

„Prišel sem k tebi in s seboj sem prinesel silno bogastvo, zlato in bisere, demante in rubine, da poklonim vse tebi, tebi, predraga moja kneginja. Zakaj jaz sem bogat. Kamor ti nese oko, je vse moje. Čarobnost zlatih polj in sinjih poljan, smaragdnih gozdov in kristalnih gor, vse ti poklanjam, in še več, še več . . .“

„Poljubi me, knez Janez, ah, kako si moj!“

„Dajem ti v dar reke raztopljenega zlata, morja plamenečega škrlata, kraljestva solnčnega blišča — —“

A gospa mama je to slišala, in — kakor so že mame — se je silno razveselila, da ima njena gospodična hčerka tako bogatega snubca. Bilo je trdno zapisano v njenem srcu, da je mladi gospod, ki je do smrti zaljubljen v njeno Rožo, gotovo sam knez. In zelo povolji ji je bil galantni tujec, saj je govoril tako prekrasno, in njegova postava je bila vitka in ponosna. Skoro bi se bila od veselja zasmejala in šele v zadnji sekundi, ko ji je smeh že igral na ustnah, se je udarila po zobeh.

Tujec pa je govoril:

„Hodil sem po vsem svetu, bil sem za gorami in morji, devet cesarstev sem prehodil, deset jezer sem prevozil, ali tebi enake niso videle moje oči. Moje srce, čisto kakor rosa v kelihu angelskih lilij, bije samo zate, glej, na tem mestu ti prisegam svojo večno ljubezen in brezmejno zvestobo. Poklekam —“

Gospa mama se je odtrgala od okna, puhnila skozi vrata in naglo, naglo zakrilila po stopnicah. Zdaj

je bil pravi trenutek, da priveže bogatega kneza na svojo Rožo, o, take prilike ne bode nikoli več, je mislila s smehom in strahom v svojem materinem srcu. In prihitela je uprav tedaj, ko je zaljubljeni Janez klečal pred kneginjo Rožo, dvigal proti nebu tri prste in ji z dna svojega srca prisegal večno ljubezen.

„In z nebeškimi zvezdami bom pel tvojo slavo!“

„Blagoslavljam vaju, preljuba otročička,“ se je tedaj oglasila dobra žena, razprostrla svoje roke nad mladi par in jima želela tisoč sreč in morje veselja na svetu.

Janez Cesar je vstal in objel svojo nevesto. Vedel jo je kakor novoizvoljeni kraljevič po luninih žarkih, ki so lili v snežni belini z nebes, mimo lilij in rož in jasmína, pod cvetočo lipo, ki je najslaje dehtela in spletala cvetno krono nad knežjo dvojico. In rožni grmi so se jima klanjali in se usipali k njunim nogam, in slavec je pel in vriskal in slavil mlado ljubezen. Šli so v dvorano, ki jo je razsvetljeval sijajen lestenec, in Janez Cesar je sedel za mizo, na njegovo desno stran kneginja Roža, in pred njim je mesto zarje zažarelo vino v brušenih kozarcih.

„Prosim, gospod knez,“ je dejala gospa mama, „pijmo na dobro zdravje!“

Zazvenelo je kristalno steklo.

„Mogoče bi kaj prigriznili? Zunaj imam preokusno kračo, ali izvolite?“

In Janez Cesar je milostno izvolil.

Vsi so bili zelo veseli in dobre volje, saj so praznovali zaroko Janeza in Rože.

„Na tvoje zdravje, dragi moj knez!“

Kako se je smehljala kneginjica, kako se je smehljala! Ni si mogoče niti misliti.

Brata se pogovarjata z gromom. Matija Glavar govori z Belizarjem. „Dobro jutro, Ančka!“

Okoli polnoči je zavihral vihar nad mestom, ki se je hipoma zavilo v vrtince in goste plasti belega prahu; kostanji po drevoredih so ječali in se lomili pod silnim navalom razdivjanih sil, prihajajočih iznad

gor od juga in zapada. Plahi plameni v svetilkah so trepetali in zvižaje se prosili pomoči, dokler niso ugasnili. Iz črnih oblakov se je ulilo jezero, vršelo in bičalo strehe in stolpe, po zraku je letela opeka in se razbijala na kamenju, bil je vrišč, piš in besno tuljenje, prava sodna noč. Zeleno in rdeče žareči bliski so se pletli ter križali v ogromnih siksakih in kolobarjih po nebu, plamtelo je od obzorja do obzorja, kakor da se je vžgal svet. Grom se je veličastno vozil po strašnem, divnem svojem kraljestvu.

Matija Glavar in Ivan Svetel sta hodila po ulicah in vriskala. Težke kaplje so jima bile v obraz, v trenotku sta bila vsa premočena, vsa zagrnjena v ostre curke, ki so leteli in sikali z vetrom. Pod nogami so se valile rjave, kalne vode, do kolen sta gazila po deročem hudourniku, ki je mahoma poplaval ceste in ulice.

„Ako te kdo vpraša, bratec, kaj je novega. odgovori: Slabo vreme imamo. Dež gre, vihra pleše in razsaja, Bog —“

Matija Glavar ni utegnil povedati do konca, zakaj piš mu je vzel besedo in jo izročil gromu, ki je bobneč govoril dolgo in važno.

Ivan Svetel je počakal, da je utihnil božji govornik, potem se je oglasil:

„In ako te kdo še nadalje vpraša, odkod prihajava, odgovori: Naša hrabra vojska, ki se je dolgo junaški držala v senci kril Črnega angela, je razkropljena in beži.“

Iznova je zaoralo v oblakih.

„Dobro si zatulil, črni medved,“ je kriknil Glavar.

„Nadaljuj, vojska te poslušaj!“

„Orjaške so tvoje prsi. Čast, komur čast!“

Lilo je v potokih, in brata je minilo veselje, odgovarjati gromu. Klobuka na glavi sta povsila široke okraje; vsa raztepena sta šla nočna potnika svojo pot, da sta bila navidez kakor dva črna razbojnika, ki prihajata z viharjem in čarovnicami po svoj plen.

„Bog te sprejmi v svoje naročje, tovariš iz mokrih čeri, ako ne greš z menoj v mojo palačo,“ je velel slikar Matija in obstal pred svojo hišo.

„Jaz grem naprej in bom bučal in se kosal z gromom kakor kralj Lear:

Pihajte vetri, da vam poči lice!
Tulite, vijte! Plohe in nalivi,
pokrijte stolpe in njih peteline!“

Ivan Svetel je kričal v nevihto in nato zbežal po kalni reki.

Zopet je šinil goreč križ po svodu, nebeške duri so se grmé odprle, in novo jezero je treščilo na mesto.

„Hoj, kje si, Matija!“

V diru se je obrnil in stekel nazaj proti Glavarju, ki ga je čakal na vratih.

„Če se vzame, bratec, je to grozna noč! Zakaj se nisva postavila po robu črnemu angelu, ko je naju podil iz raja?“

„Jaz tudi ne vem, zakaj se nisva,“ je slikar modro odgovoril in odpiral vrata svojega stanovanja. Vlažna tema se je zgrinjala naokoli, vsak trenotek jo je presekala blisk, ki je z blede svetlobo šinil po kotih. Slikar je v naglici poiskal svečo ter jo prižgal.

Kamor sta stopila, se je potegnil curek za njima, in kmalu so stale po izbi cele mlake.

„Kaka sva,“ se je čudil Svetel. „Bolj mokra od dežja, in jutri bo imelo solnce dovolj dela, da naju posuši.“

„In kdo je tega kriv? Črni angel! Razsrdil se je nad nama, ker sva hotela ž njim jesti prepovedani sad. O, brate, zakaj nisva pogledala na nebo, zakaj nisi rajši angelu v rdečem krilu in beli bluzici posrebril prstov!“

„O, brate!“ Matija Glavar se je skesano trkal na prsi.

„Zakaj nisi angela poljubil najprej na lica, zakaj mu nisi razodel svoje ljubezni? Zakaj si klical v enomer: Ali je že zrelo prepovedano jabolko?“

„O, brate! Kriv sem, kriv sem!“ Tako je paral Ivan Svetel svojemu bratu srce.

„Nocoj bom torej spal v tvojem ali na tvojem „Solnčnem gaju“. Skoro me mrazi, in dobro mi bo

dela jarka luč, ki si jo razlil po hrastih in macesnih,“ je dejal malo kasneje ter se zleknil po platnu.

Slikar Matija je sedel pred stojalo in začel ogledavati sliko.

„Dobro ti je, slepi Belizar, žarki te grejejo, čeprav jih ne vidiš, poljubljajo tvojo sivo glavo, objemajo ti pleča, a mene je zalotila nevihta in groza. Ali brez strahu! Jutri, recimo, ali pojutrišnjem dobiš rjav plašč in sandale na noge, in vzeti hočeva pot pod noge. Bog ti daj zdravje, Belizar, a meni polno mošnjo! Sedaj vidim, da ti nisem dal dobrih rok, prste sem ti čudno skrivil in obraz sem ti preveč ožaril, sence pod očmi so pregloboke, ne zameri, Belizar!“

Zamislil se je Matija Glavar in molče ogledoval sliko. Majal je z glavo, včasi zamrmral, kakor bi obžaloval prijatelja, začrtal z roko potezo na platno in govoril iznova:

„O, o! Velik siromak si, nič krvi ni na licih, ali brez zamere, dober starček! Vse pride! Adio!“

Vzel je svečo in jo nesel k oknu. Zunaj je šumel piš in kaplje so bile v okno.

„Ančka, kje si? Ali ti je bilo dolgčas po meni, dva dni se nisva videla.“ Na steni je visela mlada, lepa gospodična v starinskem okviru in pred njo se je ustavil Matija Glavar z melanholnim smehom na ustnah.

„Dolgo je, dolgo! Ali nikar se ne jezi, saj veš, da te ljubim! Kako so gladka tvoja lica, kako je belo tvoje čelo, ali oči so ti mrzle, o, mrzle! Saj veš, da te ljubim!“

„Matija, ali si pijan, ali se ti meša?“ Ivan Svetel ni zaspal v gaju, zakaj hladno je bilo tam in zelo deževno, zato je vstal ter strmé opazoval prijatelja in poslušal njegovo govorico.

„S kom govoriš vendar ves večer?“

„Zakaj? Ali ne slišiš, da govorim z Ančko? S svojo Ančko! Živi model ne mara zame in zato sem si izvolil njen obraz, njeno senco na steni, bratec moj! Ančka ni Cilica in tudi lepša je od Cesarjeve Rože. Ali se ti ne zdi, da je neznanski lepa, kakor bi rožice dihala, kakor bi zarjo večerjala?“

Ivan Svetel je majal z glavo.

„Ne blazni, prijatelj, kaj boš koketiral z njeno sliko? Pojdi k njej, pritisni si jo na srce in jo objemi, kakor se spodobi. Tepec si, ako ne storiš tega, temveč vzdihuješ pred kosom platna na zidu.“

Matija Glavar je globoko povесil glavo in pre-mišljeval.

„Dobro je, obljubim ti, da bom še jutri pri njej. Kadar pade večerni mrak, sem hraber in niti Ančke se ne bojim.“

Takrat se je zopet zabliskalo in zagrmelo.

„Kako krasno vreme je zunaj!“ je zaklical Svetel in odprl okno. Naliv je ponehal, edino vihar je divjal z vso silo, in nebo je bilo neprestano v temno-rdečem ognju.

„Jaz pojdem, pozdravi Ančko!“

Svetel je skočil na stol, se popel na okno in izginil v noč. Nekaj časa ga je bilo slišati na cesti, kako se je izkušal z bučanjem in rjoventjem groma, a polagoma je utihnil njegov glas.

Matija Glavar je vzel pero in papir ter sklonil glavo:

„Dobro jutro, Ančka!“ je zapisal, „navsezgodaj sem v mislih pri tebi, ljuba deklica, in ves dan mi ostaneš v sladkem spominu. Zbudil sem se iz sanj, zakaj zdelo se mi je, da je nebeški ogenj sinil v mojo dušo. Ali to so bile samo tvoje oči, ki so bliskoma zasijale pred menoj in mi pogledale v srce. Ali si mogoče mislila name, rožni angel?“ Pomislil je nekoliko in se razjezil.

„Ne, ne, kaj so njej mari moje sanje! Tako bi morda pisal Janez Cesar svoji Roži, ki ga ljubi in ki je ljubeznivo, presrčno dekletce, a meni je to nemo-goče. Moja Ančka je hladna in ponosna gospodična.“ Strgal je, kar je napisal, in začel vnovič:

„Dobro jutro, Ančka! Poslal bi ti cvetoči pozdrav iz dehtečih, modrih vijolic, ali šle so s pomladjo iz naših gajev, poslal bi ti v nežno voščilo divjih, rdečih rož, ali se bojim, da bi se ranili tvoji blesteči prstki na neusmiljenem trnju, ki jih obdaja, poslal bi ti v vroč spomin plamenečega maka, ki ga je rodilo naše

polje —“ Prečital je napisane vrste in ni bil zadovoljen.

„Ah, kaj so njej mari vijolice in rože in mak! Najbrže bi mi vrnila kopriv in osata. Tako bi lahko pisal Ivan Svetel svoji ponižni Cilici, in prepričan sem, da bi drobna punčka jokala od radosti nad nedolžnim darom. Pisati moram drugače:

„Dobro jutro, Ančka! Ah, kje so tvoja čarobna, nalik ognju žareča lica, komu sijejo tvoje črne oči, koga mami tvoj plemeniti stas?“ Udaril je ob mizo in zlomil pero.

„Kaj mislim, vraga! Tako naj pišem njej, njej, ošabni visoki dami? Lahko bi mi poslala prezirno pismo: Kaj te briga, kje žare moja lica in komu sijejo moje oči! — Nič ji ne bom pisal,“ se je odločil. „Nič! Pod kostanji, kjer so menažerije in komedije, bom stopil k njej, saj vem, da bo ogledovala čudesno devico Astazijo, ki ima dve glavi.“

Naslonil se je na okno in se zagledal v noč. O viharju ni bilo več niti sledu. Zvezde so se izprehajale po sinjem polju in si pripovedovale povesti o svetlem blisku in črnem gromu, ki sta se preganjala malo prej po nebu.

„Ali si ga videla? Ves je bil srebrn in planil je od severne sestrice, a tik pod menoj je švignil na zemljo.“

„Grom ga je lovil pol ure.“

„O, ali vam je mraz, kasni potnik?“ je vprašala mežikaje zvezda iz Rimske ceste blesteči oblake, ki se je zvijal in krčil pod njo.

Ni dobila odgovora.

„Uh, ta ne zna nobenih manir, gotovo je kak potepuh. —“

Matija Glavar se je razmislil. Pomel si je trudne, težke oči in stopil še enkrat pred slikarsko stojalo.

„Nocoj ti želim lahko noč, Belizar, in bodi si svest, da te jutri ne pozabim. Imava še važne stvari skupaj.“

Nato je ugasil luč.

Tanka zarjica se je kot zlat pajčolan pletla na večernem nebu, ko je slikar zagledal svojo srčno kraljico. Sedela je pod zeleno kostanjevo krono, v veselo kramljajočem parku, kjer se je šetal par s parom in se je priklanjala črna suknja vijolično ali sinje se izpreminjajočemu krilu.

Pozdravil jo je z napol plahim smehom in obstal kraj nje. Črne oči so mimogrede švignile po njem, širok, najmodernejši klobuk, poln pisanega cvetja in zelenih ptičjih kril, se je malomarno zazibal na njenih kostanjevih kitah.

„Dobro jutro, Ančka! Oho, ali smo te zajeli na tistem kraju kakor nimfo v večernem gaju.“

Tako nenadoma ga je zagledala pred seboj, da se je nehote nasmehnila njegovemu pozdravu, in Matija Glavar je izkušal premagati trenutno zadrego, ki mu je naplula krvi v lica.

„Zareklo se mi je, gospodična, poljubljam ročico, sem hotel reči —“

„Kaj ti je spet sunilo v glavo?“ je odgovorila na njegov pozdrav in ga z mrzlim pogledom premerila od vrha do tal. Skoro zasmehljiv usmev je plaval na njenih ustnicah, s temnimi, ovalnimi obrvmi je zasenčila oči, da se je pokazalo za hip njeno svetlo, ozko čelo, in Matiji Glavarju je ugasnilo veselje v srcu.

„Zakaj me gledaš jezno, ali nisi znal priti prej? Mesec dni te ni od nikoder in potem planeš zopet nenadoma, kakor bi te prinesla burja.“

„Ali si me pogrešila?“ Radost mu je narekovala to vprašanje, ko je slišal očitane od te ponosne deklice, ki je imela tako lepe, a hkrati brezizrazne poteze na obrazu, tako hladen, a vendar zmerom se smehljajoč pogled.

„Kaj si domišljuješ!“ Prezirno je mahnila po zraku s svojo belo, tanko roko in poravnala bujno, košato valovje las, kipeče nad čelom.

„Ah, predraga, saj vem, da me nisi! Jaz sodim preveč po sebi, ker sem vsak dan želel k tebi.“ Mehko je govoril in se opiral na grčavo palico. Ugajale so ji njegove besede.

„No, pa bi bil prišel! Ali si v tem času izvršil mojo sliko?“ Ne da bi čakala odgovora, je vstala in mu podala roko.

„Pojdiva proti ribnjaku, tam je ob večerih najlepše, posebno ako sije luna. Zdi se, kakor bi plavala v vodi, in mesto rib se svetijo zvezde med valovi.“

Matija Glavar se je začudil. „Kdaj si bila pri ribnjaku? Zdi se mi, da nisi bila sama.“

„Jaz? Zakaj ne bi bila? Sicer je pa vseeno, in ti povem, da je bil tvoj znanec, Jantar, z menoj. Bolj zabaven je nego ti.“ Naglo je govorila, in videlo se je, da hoče dražiti slikarja.

„Bog ti ga blagoslovi, v istini si ga lahko vesela! Ali je bil v klaku in laku in parfimiran?“

„No, da, le zakaj se razburjaš! Galantnejši je od tebe, to moraš sam priznati. Ali je to klobuk, ki ga nosiš?“

„Saj ti ga privoščim, siratko salonsko! Čestitam!“

Ančka je postala in sklenila roke ter se navidez pomilovalno ozrla na slikarja, ki je temno stopal ob njeni strani.

„Vidiš, kakšen si! Ali sem rekla, da ga maram? Ali pesmi njegove so boljše od tvojih, tako, tako . . .“

„Osladne, reci! Le predstavi si njegovo Dulcinejo:

„Lasje so tvoji iz svile,
zobje iz slonove kosti,
iz rožic so ustnice mile,
dva bisera imaš za oči.“

„Ali ni to lepo? Kakšne so pa tvoje pesmi! Samo o zelenih lesovih in jelenovih studencih.“

„Tega ne razumeš! Sicer pa sem jaz slikar.“

Matija Glavar je udaril s palico ob kamenje, da je skočila iskra izpod okovanega konca.

„Nazarenska devica,“ se je prestrašila Ančka, „kakšno gorjačo pa vlačiš s seboj? Ali si tolovaj? Hvala Bogu, da je vsaj noč! Ob belem dnevu bi ne šla s teboj.“ Oči so se ji zableščale v hipnem srdu, in nagloma se je ustavila ob robu brezovega gaja.

„Ančka, ali nisi nič moja?“

Kljubovalno je zrla pred se in ni odgovorila.

Slikar jo je prijel za roko in poljubil njene prste, iz katerih mu je dihala topla in razkošna slast.

„Reci, da si moja, in čeprav nisi! Tako bom vesel vsaj nocoj in natrgal ti bom zvezd, da te ozaljšam, svojo gospodično.“

Lahno je položila svojo desnico na njegovo ramo, in oči so se ji hudomušno smehljale, in njeno srce je tolklo veselo, ustne pa so tiho izpregovorile:

„Saj sem tvoja.“

Matiji Glavarju se je hipoma sprožil razposajen smeh in začel je poljubljeni kakor blazen dekletovo roko, njeno zapestje in laket, ki jo je ovijala tanka, dehteča tkanina.

„Ha-ha-ha, Ančka, zakaj si me tako mučila, ali nisi vedela, kako zelo in globoko te imam v srcu zapisano?“

„Ne smej se vendar tako grozno —“

„Ha-ha, zakaj ne? Vedi, da se smejem samo zato, ker si dejala, da si moja. In jaz vem, da nisi moja, ali slišal sem tvoje besede, tvoje sladke besede. Prav tako lahko bi se jokal a jokal bi se od veselja in žalosti.“

„Zakaj tako govoriš? Saj vem, ti misliš, da sem zaljubljena v Jantarja. Nisem. Vseeno si mi ti ljubši.“

„Ha-ha-ha, reci še enkrat, ljuba deklica, reci še enkrat! Glej, tako sem, tako sem —“

Matija Glavar je začel jecljati in ni mogel najti besede, objel jo je in poiskal njene ustnice.

„Ali, Matija, ti si pijan! Kje pa si pil zopet?“

„Nič, nič, to je samo iz ljubezni, in ako sem pijan, ha-ha-ha, pozabi in daj mi svoje ustnice!“ Objemal jo je okoli vratu in iskal njenega obraza, kjer je zacvetela rožna strast.

„Ali, Matija, ti si res pijan,“ je izpregovorila že tiše in ljubezniveje in poljubila slikarja. Privila se je k njemu in šepetala.

„Matija, ti si pijan, Matija, ti si pijan!“

In slikar je brbljal:

„Pijan, tako pijan! Da si moja? Reci, da si moja! Pijan, o —“ Jecljal je in trepetal v gorkem objemu.

„Matija, ne objemaj me tako silno, deni stran roko, vidiš, vsa sem razkuštrana! In kako dišiš po vinu! Matija!“

Srček, nikar ne bodi huda!“

„Že zopet! Izpusti me, saj me boš vso — Kakšno e že krilo! Matija!“

„Punčka moja —“

„Kakšna punčka sem jaz! Po punčko pojdi k medičarju, kmet!“

„Ha-ha-ha!“ se je tiho smejal slikar. „Ti, moja gospodična!“ Še bolj tešno jo je objel ter pritiskal ustnice na njena lica. V tem se je zadel z glavo ob žlahtni klobuk svoje gospodične.

„Ti neroda,“ se je razsrdila Ančka. „Ali greš stran, na mestu, saj mi zmečkaš ves klobuk.“ Vzela ga je z glave in ogledovala. Tudi Matija se ga je dotaknil. Nekaj je padlo na tla in se razletelo.

„Kaj si naredil! Iglo si mi strl. Na!“

Udarila ga je po licih, in s tem se je začel boj. Kaka ploha grdih besed se je zlila na ubogega slikarja. Oj, ta Ančka! Obsula ga je z najnižjimi psovskami. —

Tako se je končal ljubezenski sestanek Matije Glavarja z njegovo gospodično.

Vrnil se je žalosten in pobit v svoj temni, zapuščen hram. Hladna noč je že zagrnila v neprodiren mrak slepega Belizarja, in Matija je sedel na svoj leseni divan, skrtil obraz v dlani in se zamislil.

„Ančka, tako torej sva se danes ločila! Prav kakor zadnjič! Takrat sem ti stopil na krilo in moral sem bežati pred jezo razsrjenega angela, in nocoj sem ti strl iglo! Matija, Matija, ni ti usojena sreča!

Prižgal je svečo, sence so se skrile po kotih, luč je obsijala gozde in polja in ljubico na steni.

„Dobro jutro, Ančka! Naj te pozdravim kakor snoči, kakor nocoj tvoj živi, sladki jaz! Samo pri tebi me ne sreča nikoli nezgoda, ti mirna, rožna devica! Ljubil te bom, kakor sem te ljubil prvi dan, saj le ti si mi zvesta do groba.“

Smehljaj se je z melanholnim smehom tihi svoji ljubici, ki je imela mrzle oči in marmorno čelo. Šalil se je in šepetal z njo kasno v noč.

Ko je legel, ni mogel zaspati.

„Oj, jaz pa grem, na polje grem zeleno,“ je nena doma skoro zakričal. „Videl in slišal bom sanje žita in rož!“

Oblekel se je in kakor bi ga podil vihar, je tekel iz mesta.

„Samo naglo, samo naglo, da ne zamudim, opolnoči se vzdrami njiva iz prvega spanja, in tedaj se začne tajno šepetanje. Le naglo!“

In Matija Glavar je tekel, tekel, tekel . . .

„Tam že svetijo zadnje mestne luči, tam so zadnje delavske hišice s svojo pusto vsakdanjostjo in težkimi sanjami. Po trdih ležiščih, po slami, po tleh spi črno delo v težki soparici v ostrem znoju, le naprej, naprej med žita, med zvezde, med petje . . .“

In Matija Glavar je tekel, tekel, tekel . . .

„Že se začenja, polje, že se temni ob moji desni visoka njiva, že me objema duh zorečega žita, duh zemlje in svobode. Pozdravljen, veličastni, nebeški moj dom!“

Počasen in miren mu je bil korak, poln samozavesti in svobodne volje, tu je bilo doma zdravje in zveličanje. A glej, nenadoma v zraste pred njim visoka postava vzdignjenih rok, odkrite glave, kakor bi govorila z zvezdami.

„Kdo si, božji?“ je vzkliknil prešeren glas.

„Kaj dramiš duhove noči iz tajnega zavzetja?“

„Kdo si, ki vprašuješ tako predrzno? Poslušaj sladke sanje rumene pšenice o sveti maši in beli hostiji!“

„Ti si, Matija Glavar!“

„Na moje srce, Janez Cesar!“

„Tako sta se našla brata v prosti svoji domačiji, sredi polnega, kipečega življenja, v bujni naravi. In potem sta si pravila vesele in žalostne povesti. Prvi je govoril o zaroki s svojo kneginjo, drugi je govoril o neusmiljeni svoji ljubici in zvesti njeni sliki.

Poslušala sta tihe sanje, dokler ni zarja pozlatila jutra.

„Ali ne veste, da sem jaz Janez Cesar?“ Zve se tudi, kaj se je zgodilo nadalje.

Bilo je osem dni po njegovi zaroki s kneginjo Rožo, ki ji je poklonil Janez Cesar čarni cvet mlade ljubezni, cvetoč v deželi večne mladosti in lepote. Bil je sam. Brata Ivana Svetla že ni videl ves čas, odkar

je zaklila njegova sreča. Po mestu se je govorilo, da pijeta z Matijo Glavarjem na življenje in smrt in vodita s seboj drobno, plaho deklico, ki se ji smejejo solze v očeh, in da prihaja vsak večer Ivan Pogodin v njuno sredo ter da plačujejo samo z zlatom.

Janez Cesar je hodil po svoji ozki sobici od okna do vrat in je držal v roki belo pismo. Ni bil najboljšje volje, jezno je stiskal pesti, njegove plave oči so se bleščale, in lasje so mu v dolgih štrenah plavali po čelu.

„To je res, da ljubim svojo Rožo,“ so govorile njegove misli, zelo jo ljubim, ali obisk njene gospe majke je vkljub temu čudna, nevarna stvar. Razprostrl je pismo in iznova čital:

„Kje hodiš, ljubi Janez, da te ni blizu? V soboto sva se zaročila, in mama vprašuje dan na dan po tebi. Nekje je nekaj slišala, in dva dneva me že hudo pogleduje. Včeraj sta jo obiskali dve prijateljici, stari dami v črnih plaščih, obe z velikimi naočniki, in ko sta odšli, je nad menoj zašumela: „Roža, saj tvoj Janez ni knez, še grof ni, in samo ubogo graščinico ima nekje v dolenjskih hribih in še tisto je vse zadolženo. Zakaj mu potem praviš knez? A? Gozdove ima zanemarjene, njiv ne gnoji, in na travnikih mu stoji voda. Kakšen knez je torej, le to bi rada vedela!“ — Vsa sem bila razburjena in sem rekla: „Janez je knez, da veste, in zame je še več ko knez!“

„To je dobro odgovorila,“ je zamrmral Janez Cesar. „Čisto dobro se je odrezala,“ je potrdil. „Moja Roža je pametna deklica in lepa in modra tudi.“ Čital je dalje:

„Mama je pa odgovorila: „Kje ima torej tvoj knez tista velika polja in dolge gozdove, ki jim ni konca, in morja, ki ti jih je zadnjič obljubljal? Zadolžen graščak nima toliko zemlje.“ — Še bolj sem bila razburjena in v zmoti in jezi sem raztrgala tvoj zadnji lepi list, ki si mi ga poslal. Dejala sem: „O, motite se, dosti več ima kakor tista polja in gozdove in morja. Saj je tudi zarja njegova, in solnčni žarki so njegovi in zvezde.“

„To je zopet dobro povedala,“ je opomnil Janez Cesar. „Saj sem vedel, da je moja Roža bistra deklica.

V čast mi je in veselje!“ In pogledal je, kaj pravi pismo dalje:

„Mama se je pa zasmejala in velela: „Roža, Roža, že vidim, da te je popolnoma zmotil. Kako naj bo zarja njegova? Poglej, kako si neumna! Piši vendar, piši svojemu knezu! Zdi se mi, da je velik lumpacij. Naj pride naj malo k meni, da se pomenim z njim, kaj in kako. In zvezdic naj prinese, bo lepši večer, ha — ha — ha!“ Od jeze sem se zjokala in okregala mamu: „Tako pa ne smeš govoriti o mojem fantu! Drugače pojdem stran in se ne vrnem več. Ni ga lepšega na svetu, in zame je najdražji in najboljši!“ Ustrašila se je mama in me tolažila: „Nič se ne boj, Roža, saj ti ga ne vzamem! A zakaj ga ni v vas k svoji nevesti, zakaj ni k tebi tvojega Janeza?“

Na koncu je stalo v pismu še milijon poljubov, zato je Janez Cesar pritisnil ustne na tisto mesto. Potem je nadaljeval svoje misli:

„Kdo si upa dvomiti o mojem knežjem veličanstvu? Kdo si upa dvomiti o mojem neizmernem bogastvu? Jaz sem sam zase in za svojo Rožo knez! In ona je moja kneginja; poklanjam ji vso lepoto rožne pomladi, ves neskončni čar nebeških poljan, njej darujem vsa smaragdna polja, ki jih vidijo moje oči. Roža, sladka kneginjica! Vso prelest večernega solnca, kadar plava v svoji plameneči gloriiji v rožnozlato morje, ti podarim, in sanje in pesem nebeške zarje. Kdo mi more braniti? Kdo pravi, da ni moje, kar vidi, kar je ustvaril moj duh? Kdo naj mi vzame to? Roža, poglej na nebo, na osorno, zagrnjeno nebo! Ali vidiš črni, razjarjeni oblak, ki visi kakor gora na zemljo? Poklanjam ti ga. Poln je žarečih strel in veličastnega groma. Veseliva se in smejva njegovemu strašnemu srdu in divji jezi!“

Ponosno je meril Janez Cesar svojo sobo in bil je lep v svoji vzhičenosti. Golorok, v raztrgani srajci je sanjal o svojem bogastvu; le desno nogo je imel obuto, a leva je bila bosa. Čevljar in prijatelj Frone je imel njegov čevljev v popravilu.

Začel se je pripravljati, da poseti Rožino majko. Oblekel je svojo najlepšo suknjo, ki je že ocvetela in

je nosila sedaj umetno, sila lepo krpico na levem in desnem komolcu, in za vrat je zavozljal svilen ovratico, ki jo mu je nedavno napravila sama kneginja Roža.

„Nebeška majolka,“ je zaklel Janez Cesar, „kje hodi Frone z mojim čevljem? Pa saj ni šel ž njim na Golovec po gobe!“

Ker je stanoval čevljar prav pod njim v drugem nadstropju, je udaril s peto desnega čevlja ob tla, in v odgovor je potolkel pod njim nekdo ob strop. Kmalu je stopil k njemu Frone, droben in bled čevljarček, v zelenem, po smoli in usnju vonjajočem predpasniku.

„Janez, je že cel in lepši je nego nov. Lahko obišeš svojega popolbrata, starega cesarja.“

„Si že priden, Frone! Ali pokoren ti ne bom, ker sem danes samo knez in ženin. Povem ti, fantič, gre za velike stvari. Hiša in trideset tisoč, to je moje geslo! Danes plavajo še v zraku, na oblakih jadrajo, ali jutri, Frone, se mi lahko odkriješ.“

„Adio, Janez, srečno hodi, meni se že vse vrti v glavi od tvojega denarja. Ti si zares dvakrat Cesar!“ Pokal je s prsti, se zibal na peti in vesel smeh je grgal v njegovem grlu.

Janez Cesar se je odpravil na pot in ker mu je bilo skoro tesno okoli srca, je pred odhodom zapel:

„Po mostu gresta študenta dva,
oba sta lepo napravljena.
Oj, kam pa vidva pojdeta,
ki sta lepo napravljena?
— Midva na ohcet vabiva,
in tebe tud' povabiva, oj —“

Šel je po stopnicah in še vedno prepeval to lepo pesem, hraber v dnu srca, svetlih oči, vedrega čela. Na cesti se je začudil, na kako znamenito pot gre! Mislil je in dostojanstveno gledal okoli sebe, češ, poglejte me, ki grem k svoji ljubici in njeni majki!

Obstal je pred belo vilo sredi visokih cvetov, zelenega grmičevja in vitkih jesenov. Obstal je in pogledal na vrt. In že mu leti Roža nasproti; lepa deklica hiti zasopla k njemu, vsa zardela in bleščeča.

„Janez, tukaj si!“

Objel je njeno roko in jo poljubil na lase.

„Roža, ali si huda?“

„Zakaj, Janez? Stopi v sobo, mama te že pričakuje. In nič se ne boj, saj ti pridem na pomoč.“

Žalostnega srca se je poslovil in šel po stopnicah, in ni dosti manjkalo, da se ni okrenil. Ali tega ni utegnil, zakaj že ga je pozdravil znan glas:

„No, no, naš gospod ženin! Kje le hodite, da vas ni?“

Janez Cesar je bil zopet srčen in smel, zasmejal se je in pošalil:

„Milostiva, odpustite! Ali delo, delo! Graščino popravljam, smreke sejem in na njive vozim kamenje.“ Poljubil je roko milostivi majki.

„Kako ste priden,“ se je smehljala, „ali zato ne smete popolnoma pozabiti na nas. Zakaj se nas tako izogibate? Ali se vam ne smili Roža? Vsak večer joka, in bojim se, da nam bo zbolela.“

Janeza Cesarja je zbolelo srce in ne da bi vedel, je vzdihnil tako globoko.

Sedela sta si nasproti v elegantni sobi, v mehkih naslanjačih, prevlečenih s perzijsko žido. Ob stenah sta stali visoki, svetločrni omari, po zidu so se vile višnjeve lilije, debeluhasta angelca sta se lovila po stropu.

„Mislila sem že, da se nas bojite, gospod . . .“

„Janez,“ je opomnil ženin.

„— gospod Janez, in sem vedno vpraševala Rožo, kje hodite. A ona je vsak dan pritekla k meni: „Kaj ste mu naredili, da ga ni več v hišo!“ Ihtela je in se vila po stolu.“ Majka je govorila z mehkim, prijetnim glasom, in ves čas so se ji krožila usta na lahek smeh. Bila je ljuba gospa, skoro lepa in nič stara.

„Mislila sem,“ je nadaljevala, nekoliko pomislila in začela iznova:

„Vi bi torej radi mojo Rožo. Nikoli bi je ne dobili, ako bi vas tako ne ljubila. Ali ona je dobra in mila deklica, zato —. Samo nekaj bi vas vprašala . . . Zadnjič ste govorili ž njo, in ona vas je klicala knez . . . Saj niste!“

Janez Cesar se je visoko zravnal in pogledal majki v oči:

„Milostiva gospa, zakaj bi me gospodična Roža ne smela klicati knez, zakaj bi ji jaz ne mogel reči kneginja? Ali nisva svobodna, sama svoja in plemenita? Milostiva —“

„Dobro, dobro,“ se je smehljala majka in veselo gledala mladega ženina. Zelo ji je ugajal ta ponosni fant, njegove plameneče oči in svetlo čelo, po katerem so se vili plavi kodri.

„In obetali ste ji zlata polja in smaragdne gozdove in demantna morja in ne vem, kaj še vse —“ Poreden smeh je gledal dobri majki iz oči, in natihem si je mislila: „Presnet dečko je ta-le Janez!“

„In vse to sem ji že tudi poklonil!“ je odgovoril ženin hitro in s takim navdušenjem, da je milostiva gospa strepetala in se zavzela.

„Neskončni sinj nebeških polj, zlato zarjo sem razgrnil pred njo, peljal sem jo v večno mlado in bajno deželo svojih sanj, kjer cvete roža žive ljubezni —“

„Prelepo, mladi gospod!“ Strmela je in se mu čudila. Bil je, kakor da se je zamaknil in zagledal v čarobno svoje kraljestvo.

„Prelepo, prelepo,“ je hitela smehljaje in prebiralala prste, „ali, ali — kako boste, ali vam bo mogoče izhajati z Rožo? Kako bosta živela? Oprostite —“

„Križana devica, križana nevesta!“ Silno se je začudil Janez Cesar.

„Kako bom izhajal z Rožo, kako bodeva živela?“ Neizmerno je strmел in se ni mogel načuditi, da more kdo dvomiti o tem. Veselil se je natihem in si mislil na skrivnem:

„Ti presneta gospa mama! Novo vilo ima, prelepo, belo hišico, in zraven vrt, ki je poln cvetja in škrjančkovega petja, in kakor mi je pravila moja kneginja, ima njena majka polno zelenih in rdečih knjižic, in v njih je zapisano, da so nekje shranjeni stotaki, tisočaki, ej, ej! Ti kajonska gospa mama! In zdaj vprašuje, ali mi bo mogoče, izhajati z Rožo!

Ali ker je bil Janez Cesar zelo moder dečko, zato se je samo natihem smehljал in se potem še enkrat začudil: „Križana nevesta!“

Spomnil se je nečesa, vstal je in odgovoril z imenitnim vprašanjem:

„Ali ne veste, da sem jaz Janez Cesar?“

In zdaj se je začudila gospa mama.

„Janez Cesar?“ — Ne, tega ni vedela.

Mogočno se je potrkal na prsi.

„Ali veste, da imam jaz zlato pero?“ Vzdignil je desnico, in njegov glas je zadonel polno in zvočno med stenami.

„Ali veste, da imam jaz zlato pero?“

Silno je strmela uboga gospa in bila je ponosna na tega krasnega fanta, ki snubi njeno gospodično hčerko. Še je stal Janez Cesar in dvigal desnico, ko se nenadoma odpro vrata, in v sobo prihiti kneginja Roža. Zunaj na hodniku je čakala; ko pa je zaslišala trepetajoči in razburjeni glas svojega kneza, se ni mogla vzdržati.

„Mama moja!“ Drhtela je, se zgrudila prednjo na kolena in skrila glavo v njeno naročje.

„Pustite mi kneza! Dajte mi Janeza Cesarja!“

Jokala je naglas, in solze so se ji svetile na licih kakor rosa na njenih rožnih sestricah na vrtu. Janeza pa je bilo skoro sram, da se je tako ponižala njegova kneginja. Hotel jo je dvigniti, a prehitela ga je gospa majka.

„Vstani, vstani, Roža!“

Posadila jo je na divan poleg Janeza Cesarja in jo poljubila na čelo.

„Naj te objamem, sin moj, in poljubim!“

Mladi snubec je zardel, in zelo mu je bilo neprijetno; najrajši bi se bil skril v zeleno lopo, seveda z Rožo.

„Oj, kako je bilo to lepo,“ je vriskala deklica. „Janez, naj te poljubim še jaz!“

„Kakor da bi ga ne bila še nikdar,“ si je mislila gospa majka, a rekla ni ničesar. In kasneje je omenila:

„Roža, zdaj si nevesta! Kdaj napravimo svatbo, kaj misliš, Janez?“

„Jutri!“ je zakričala deklica. „Kaj ne, moj knez?“

In knez je tudi menil, naj se jutri obhaja svatba.

* * *

Tisto uro se je kopal Janez Cesar v jutranjih žarkih, ki so se ulili izza sinjih gozdov in poplavili

njive in travnike. Rad bi bil pokazal svojo radost škrljančkom in metuljem, zato je zarajal in zaplesal po kresnicah in plavicah, vesel in neumen kakor pastir, ki ima jutri zasesti kraljevi prestol z zlato črnolasko na strani. Ko se je tako razodel krilatim prijateljem v zraku, je nehal s plesom in prislušnil svojim mislim:

„Majka me je klicala: „Naš ženin,“ ali kako bom ženin, ako nimam svatovske obleke! Šel sem na polje, da bi me oblekel nebeški oče kakor svoje lilije, toda edino rosni baldahin se je zgrinjal vso noč nad menoj. In da me ni objelo solnce z gorkim plamenom, kako bleda in bolna bi bila moja lica, kako plaho bi sijale moje oči! Srce se mi še ni nagledalo slave, s katero me je obdala Roža, in že se mi bliža grenka resnica, da je Janez Cesar siromak! Ali vseeno! Zdi se mi, da me čaka danes nova sreča.“

Poklonil se je na vse štiri vetrove in se vrnil v mesto. Zal šopek gorečega maka je nosil za klobukom in hudo se je postavljajal.

Zazdelo se mu je, da je zapazil v pisani gneči, ki je tekla po cestah, znano postavo v novi, svetli suknji in s čudo belim slamnikom na glavi; ob njegovi desnici pa se je šetala vitka, elegantna gospodična v dolgem, črnem krilu, gracijozne hoje.

„Ako ni to-le Ivan Pogodin s svojo Klaro, pa niti jaz nisem Janez Cesar!“ je pomislil, se zagnal v goste trume in položil prijatelju roko na ramo:

„Selam aleikum!“

Ivan Pogodin se je obrnil in razprostrl roki: „Slava cesarju! Blagor ženinu!“ — Janez Cesar se mu je vrgel na prsi, ki jih je krasil žametast oprsnik. Objela sta se, ne oziraje se na strmečo gručo, ki se je v teku ustavila kraj njih.

„Slišal sem, prijatelj, da si srečen ženin. Ali svarim te, saj poznaš pregovor ruskega mužika —“

„Oh, odkdaj pa vodi slepec slepca? Kaj poreče gospodična Klara, ki sem jo še videl pravkar na tvoji strani!“

Klara je v trenutku zaostala za par korakov, in ko se je zopet približala, je Janez Cesar kar ostrmel. Še nikoli se mu ni zazdela tako lepa, tako blesteče

lepote na prosojnih licih, ki jih je samo nekoliko in čisto lahko oblivala rožna zarja. Janez Cesar jo je v duhu primerjal s svojo Rožo in priznati je moral, da toliko duhovite lepote ni na njej, da tako plemenitega ponosa nima njegova kneginja.

„Klara, ti si svetnica, moderna madona. K Matiji Glavarju moraš, da te posadi na tron nebeške kraljice in ti splete gloriole okolo glave.“

„Jaz madona? Zakaj ne tvoja Roža? A sicer je še ne poznam. Pripelji jo vendar v našo družbo, da se posestriva.“

„V resnici, kje jo skrivaš? Vse mesto že govori o zaroki pisatelja Janeza Cesarja z lepo Rožo in mi je niti ne poznamo.“

„Bratec in sestra, samo nekoliko potrpljenja prosim. Morda le do svetega Jerneja, in takrat prideta v svate. Ti boš drug, a Klara družica.“

„Družica, ha-ha!“ Hrupno in radostno se je zasmejala, a hipoma ji je zastal glas v grlu, in tanko je zakašljala.

„Vidiš, ljubi Cesar, pri nas nismo popolnoma zdravi! Pomisli, da mora Klara čitati tisti stari dami romane časih do polnoči. Dopoldne hodiva na izprehod, in mudi se nama, da prideva v gozd.“

„Ah, siromaka! Pridita opolnoči na polje! Tedaj se zliva zdravje in blagoslov od povsod. Iz rož vstaja, iz žit teče, iz zemlje izvira, z zvezd se utrinja. Ljubčka moja, tam je življenje!“

„Zdravje in blagoslov!“ se je zavzela Klara, „jaz pojdem ponj.“

„Ali, Klara! Janez Cesar je zaljubljen, zato vidi same rože in zdravje. Ne veruj mu!“

Klara se je zapeljivo smehljala in ko sta se poslovila z Ivanom Pogodinom, je zaklicala:

„Glej, da ne pozabiš naju, drugače te niti midva ne pokličeva na ženitnino. In tudi bale ne boš smel pogledati, ki jo nama pošlje kraljična. Ha-ha!“

Smehljaje je odšla s svojim prijateljem.

„Lepa je, prelepa,“ je mislil Janez Cesar, „ali nič mi ne ugaja rožna barva njenih lic. Zdi se mi kakor breskvin cvet, ki ga opari prvi pomladnji mraz, in nato zvene in umrje.“

Majal je z glavo in se zamislil v svojo Rožo, in tako je nevede kdaj prehodil mesto. Odprl je duri v svojo sobo in poskočil do stropa. Na mizi je ležal šop cesarskega papirja, višnjevega in rožnega, z angelčki in boginjami.

„Kaka strašna nesreča! Gotovo so bili razbojniki v hiši! Na pomoč, na pomoč, bratec Svetel, ali si doma?“ Stopil je k steni in udaril po njej s pestjo.

„Nak! Ni me doma, kaj se je zgodilo!“ je prišel glas izza stene.

„Tatje so bili pri meni! Pridi brž!“

Brez sape, bled in drhteč, je planil Ivan Svetel v sobo.

„Križ božji, kdo je to storil!“

„Kdo je to storil!“

Stala sta in premišljevala.

„Zakaj ni bilo k meni tvojih tatov,“ je žalostno izpregovoril Svetel... „Odprl bi jim skrinjo in mizo, pogostil jih s hlebom in soljo. In na pot bi jih natovoril z brašnom in medom.“

„Dobro je, dobro je tako,“ je dejal Janez Cesar. „Kdo bi si mislil, da je moj stric v Ameriki — ki ga seveda nimam — tako dober človek! Pisal mu bom in se lepo zahvalil za prijazen obisk.“

„Ali — saj je nazadnje tudi lahko mogoče, da je stric že popolnoma pozabil nate. Moj, žal, ne pozabi name in mi pošlje vsak mesec cel tovor dobrih nauk in bridkih resnic. Ali ti ni morda poslal tvoj založnik za knjigo, ki še ni napisana?“

Janez Cesar je važno pritrjeval z glavo in tehtal prijateljeve besede.

„Bilo bi mogoče, ali vseeno dvomim nekoliko. Kdor pozna naše založnike, ve, da so v duhu in resnici razbojniki. Aha!“

„Aha! Novo navdihnjenje svetega duha! Ivan Svetel je položil dlan k ušesu in poslušal, kaj je uganila Cesarjeva modrost.

„Ta papir, ki mu ponekodi pravijo tudi bankovci, mi je poslala turška banka, in sicer je to glavni dobitek na tisto srečko, ki je nisem imel nikoli. Vidiš, tako je!“

„Vidim!“

Tako sta ugibala in se šalila prijatelja in se na tihem v srcu smejala. Zakaj Ivan Svetel je videl vse, in Janez Cesar je vedel vse, a samo naskrivnem je dajal hvalo in veličal svojo Rožo, malo kneginjico, ki mu je poslala poročno darilo.

„Ker ni drugače, je prav, da se oblečeva v škrlat in trčiva na zdravje svoji nevesti! Jaz tečem in se vrnem takoj.“

Svetel je odšel, a srečni ženin je poiskal sliko svoje Rože in jo pritisnil na ustne:

„Ti prekrasna . . .“

Strašne sanje Matije Glavarja. Zato gresta z Ivanom Svetlom na sveto vojsko. Belizar izgubi glavo.

Sivo jutro je gledalo skozi okno v mračni hram slikarjev, ko se je Matija Glavar metal z vragom. Pred dvema trenutkoma je bilo, in slikar je mislil vzeti v roke paletu, ko se odpro duri, in na pragu se prikaže dostojen gospod, po modi črno oblečen in z visokim cilindrom na glavi.

„Ali imam čast z gospodom slikarjem?“

„To sem jaz,“ pravi vljudno Matija in se prikloni posetniku. „S čim vam morem postreči?“

„To ste vi, veseli me, da vas poznam; ako dovolite, prisedem.“

„O, prosim,“ veli Matija in vede gospoda na leseni svoj divan, kjer sedeta drug poleg drugega.

„Jaz sem namreč vrag — ne vem, če me poznate — tu imam vizitko, ako izvolite —“

„Hvala, zdi se mi, da sem vas nekoč že moral videti —“

„Tako? Ali vas poseča kdo iz mojega rodu? Mogoče moj stric, ali ste z njim —“

„Nisem, nisem, zdelo se mi je samo — —“

„Že prav, že prav, vidite, gospod slikar, prišel sem po nekem poslu; kupil bi namreč —“

„To je krasno!“ Matija Glavar je skočil pokonci in vlekel vraga k stojalu.

„Poglejte, to je Belizar! Znamenit vojskovodja bizantinski, ki ga je dal cesar, cesar, težko če ni bil sam Justinijan, oslepiti. Premagal je Gote in Avare, podjarmil —“

„Že prav, že prav, gospod slikar, vidim, zelo lepa slika —“

„Prosim, ali ni to pristna solnčna luč, ki sem jo nametal na strehe? Med brati, vam pravim, je slika vredna — —“

„Izborno, izborno, ali oprostite, nisem mislil, da bi kupil —“ Vrag se je začel opravičevati, priklanjal se je in govoril z rokami, kakor bi hotel zaplavati po zraku.

„Razumem, razumem, torej vam ni do Belizarja. V zalogi imam nekaj divnih pokrajin. Evo, tu je „Solnčno polje“, polno žita in trave; ako vam ne ugaja prežarka luč, lahko izberete „Makovo njivo“, prosim . . .“

„Pardon, gospod slikar, nočem delati konkurence vašim mecenom; zdi se mi, da sem čital nekje, da je pri vas tako blago zelo v čislih in da se trgajo kupci zanje —“ Ironičen smeh je poplaval vragu ustnice, za katerimi so se svetili ostri zobje. Matija Glavar je izpustil iz rok solnce in mak ter povetil glavo: „Hudič!“

„Kako? Zdi se mi, da ste poklicali mojega strica? Ali, prijatelj, stvar ni izgubljena. V resnici bi nekaj kupil od vas, nekaj imate, kar bi vam plačal z zlatom.“

Slikar je iznova oživel ter podal vragu roko. Sedla sta nazaj na leseni divan.

„Nadaljujte, gospod vrag, jaz poslušam.“

„Ali ne mislite, prosim, da sem jaz kak agent, da kupujem ničvredno blago. Veste, meni ni do umazanih kmečkih duš, ta stvar je zdavnaj iz mode, tudi mi ni do vaše, četudi vem, da bi jo utegnil dobiti, seveda za polno mošnjo —“

Slikar je kimal z glavo, poredno pomežikava in se smehljaj z veliko prijaznostjo.

„Torej pustiva to! Nekaj drugega! Obetam vam vrečo cekinov. Evo!“ In pred začudenimi očmi slikarjevimi je nenadoma zrastle iz tal nabita vreča in ko jo je sunil s čevljem, je zapela zlato pesem.

„Evo!“ Vrag je pokazal še enkrat na njo. „Vaša je, samo —“

„Prosim, kar govorite, že vnaprej —“

„Počakajte! Nič drugega ne maram kakor vašo Ančko.“

Matija Glavar je odskočil z divana in zakričal:

„Gospod vrag, vi ste nesramen!“

„Prosim, gospod slikar, ne razburjajte se in poslušajte! Saj nisem mislil tako hudo. Poslušajte: Ančke na steni ne kupujem, ostane vaša, tiste Ančke, ki vas je zadnjič na izprehodu, saj veste — nekoliko manj galantno, no, no . . .“

„Gospod vrag, ne dotikajte se tega!“

„Pardon! Tudi tiste Ančke ne maram, ampak rad bi njo, ki je v vašem srcu.“ Matija Glavar se je vrgel na vruga, s pestmi ga je udaril po čeljustih, po sencih in zvalil pod mizo.

„Oho, oho, ali tako?“ je rekel vrag prijazno.

„Ako ljubite to pesem, sem vam na razpolago.“

Njegova roka je rastla, rastla in prijela Matijo Glavarja za vrat in preden je slikar trenil z očesom, je stal vrag na njegovih prsih.

„Vidite, prijatelj, da znam peti z vami. Ali — jaz vas ljubim!“ Vrag se je sladko zasmel.

„Ljubim vas. Nočem vaše devojčice, ki leta po svetu, ki visi tam-le na steni. Dajte mi samo njen spomin, ki živi v vašem srcu, ono ljubezen, ono čuvstvo —“

Matija Glavar je težko dihal pod njegovo peto; zaprl je oči, da ne bi videl plamtečega njegovega obraza.

„Vzemite, kar vam je drago!“

„Evo, zdaj sva prijatelja! Prosim, gospod slikar, izvolite vstati! Nekoliko ste prašni, ako dovolite —“ In vrag je postavil Matijo na noge ter ga položil podolgem na prično.

„Zdaj sva edina! Prosim, dovolite, da vam odpnem srajco. Evo, tu imam tanko nabrušen nožek, in niti čutili ne boste, kdaj vam odprem srce. Zaprite oči, vse drugo je moja stvar.“

Matija Glavar ni dihal, ni živel, a ko mu je vrag zabodel ostrino v srce, je planil, planil, in strašen

glas mu je prišel iz grla. V tistem hipu je črni njegov prijatelj segel z levico v vrečo, zagrabil pest zlata in ga vsul slikarju v odprta usta.

Samo blede jutro, ki je gledalo skozi okno, je videlo ves prizor, videlo je, kako se je tisti hip dvignil Matija Glavar s svojega ležišča, z blede zono na licih, kako je vrag, zasačen od belega dneva, izginil skozi duri.

Matija Glavar je vstal in strmел pred se, in glej, na pragu stoji Ivan Svetel!

„Bog s teboj, dragi Matija, kam gledajo tvoje oči?“

„Ha, ali je šel? Ves je bil črn.“

„Zakaj si tako grozen?“

„Ali si ga videl?“

„Predrami se, ali me ne poznaš?“

„Ali si ga srečal?“

„Kaj je s teboj, govori vendar!“

„Ali nisi srečal vraga?“

Ivan Svetel je stopil k prijatelju in ga objel. Ležala sta si na prsih, dokler ni solnce z zlatim plamenom obsijalo slikarjevega hrama. In potem je Matija Glavar pripovedoval svoje strašne sanje.

„Hudo se ti je godilo, ali vseeno je škoda, da je vrag vzel s seboj vrečo z zlatom. Glej, trd dan je, in midva nimava, da bi rajala z belim dnevom.“

„Ne obupaj, dragi Ivan Svetel, povem ti nekaj, kar ti bo razbistrilo kri v žilah. Čuj!“

Ivan Svetel je sedel na prično in poslušal.

„Ali ne veš, da je sejal oni dan brat Pogodin cekine pri meni? Poglej po kotih, morda je kaj zrastle; med tem se vržem v obleko.“

„Cekini so vsejani?“ je skočil Svetel. „Že iščem, iščem.“

Planil je s prične in začel vzdigovati bore in bukve, polja in reke, ki so bile razprostrte in poklicane na platno. Po kolenih se je plazil po tleh, prižigal žveplenke in svetil po kotih.

„Matija, ali se ti še zmerom sanja? Gobe rastejo iz zida in iz špranj. Oprosti, ali ti si — blaznik!“

Matija Glavar se je začudil.

„Nič? Misliš sem, da imaš ti boljše oči. Ne tajim: Sedem juter sem iskal, ali svojim očem nisem zaupal. Torej nič?“

Ivan Svetel je žalostno odmajal z glavo. Pogledal je slikarja, ki so se mu v tistem trenutku zasvetile oči, kakor bi jih blisk zanetil, in je z dvignjeno desnico obstal sredi sobe.

„Kaj imate, princ?“

„Idejo, idejo, idejo,“ je krasnoslovil Matija s hrupnim, naraščajočim glasom in poudarjal besede s klasičnim patosom.

„Idejo, ali kakšno idejo?“

„Svoje polje bom prodal. Poglej, saj je skoraj zrelo, in „Slepec“, imenovan Belizar, je že v sandalah in plašču. „Solčno polje“, divi se, ali ni lepa pokrajina, ali ni lepa pšenica, vsa v zlatu poletnega solnca? In „Makova njiva“! Kje si videl kaj enakega!“

„Živio umetnik, živio umetnik!“

Ivan Svetel je zaploskal in zakričal veselo, skočil je pred stojalo in se zagledal v Belizarja. Vzdignil je s tal dvoje platen in začel pozorno motriti kos za kosom. Med tem je šel Matija na delo. Par potez se mu je zdelo, da še manjka na sliki. Nebo je bilo preveč modro, kakor bi ga polil z indigo, tudi ni bilo blestečih se nijans in drhtečega zraka kakor v naravi.

„Ti slikaš polje v svoji kleti?“

„Prijatelj, jaz imam v očeh bolj naravna polja kakor so v naravi! Ako grem med žito, v dobravo, se odrazi drevje in žito v mojih očeh, kakor bi ga ujela fotografska priprava. Razumeš?“

„In zakaj si potem „Makovo njivo“ tako okrvavil?“

„Le čevlje i. t. d. . . . V ostalem pa vzemi oči v roke! Ali ne vidiš večerne zarje? Tu sem hotel uveljaviti rdeče odseve večernega neba, kako se odbijajo in ločijo od maka. To je zanimiva študija, ako dovoliš.“

V naglici sta izrezala iz trdega papirja dva preprosta okvira in spela sliki.

„Kam naj grem najprej?“ je vprašal slikar.

„Ta stena je vredna preišljevanja.“

Vzela sta pod pazduho vsak eno sliko, prvi „Belizarja“, drugi „Makovo njivo“ in se odpravila. Za-

mišljena v težke misli, sta stopila na cesto, zavita v prašno vročino in jarko svetlobo delavnega dneva.

„Kaj neki sklepa in sanja črni, nizki ljud, ki se tako važno in resno peha po cesti? Ali ne ve, da nič več ne pomeni kakor droben prašek v smeteh?“ Matija Glavar je bil včasi modrijan.

„No, in kaj misliš, da si ti?“ je odvrnil Ivan Svetel. „In kaj sem jaz? Niti praška nisva. Moja Cilica je v primeri z menoj mnogo vrednejša in večja, večja. Zadnjič je ranjenih nog, od apna razjedenih rok in opečenih lic nosila malto, danes stoji za prodajalno mizo.“

Matija Glavar je pomilovalno pogledal prijatelja.

„In kaj si s tem dokazal? Kaj nama mari svet! Zakaj bi se brigala zanj! In kdo skrbi za naju, ako nimava ničesar, s čimer bi si kupila radost in srečo. Sedaj greva na semenj, takorekoč. Komur bodo na radost in v razvedrilo moje stvari, kdor jih bo razumel, ta mi jih bo odkupil. Jaz dam veselje in najplemenitejši užitek, ki ga more imeti človek, v zameno za nekaj pisanega papirja! Vidim, da si v duši že filister, in te pomilujem.“

„O bratec, oba sva vredna pomilovanja! So trenotki, ko me je strah belega dneva, ko me je groza jasnega solnca in se mi zdi, da gleda name z jeznim, plamtečim pogledom. Poglej te rjave, znojne delavske obraze! Ali razumeš, da me je sram, jim pogledati v oči, ker se bojim, da si vsakdo misli: „Bogu dan kradeš, lopov!“

Slikar je pogledal trumo delavcev, golih, žilavih rok, po katerih je tekel prašen znoj. Kopali so cesto, nekateri so stali v globokih rovih in z lopatami metali prst navzgor, drugi so s težkimi rovnicami sekali in grebli pesek, kakor strjen v kamen, da so se iskre bliskale izpod jekla. Nobeden pa ni bil brez dela. In vsi so bili napol goli in potni.

„Delo! To je zdravje in moč, to je življenje, ki bi ga tudi jaz živel z veseljem, da sem rojen in zrastel v tej okolici.“

„Srečen si, Matija!“

„Utihni, kakšna sreča! Vprašaj Belizarja, odgovoril ti bo, kako sva delala časih suhih ust, bolnega srca, ko je sladko sanjal ves svet. Belizar!“

Slikar je naglas zaklical to ime.

„Zdaj gremo na sveto vojsko. Po zmago, po življenje, Belizar, in tebe damo za tala; ako pa ne bode ugajala tvoja slepa glava, prodamo „Makovo njivo“.

„Pomisli, reci, kam pojdeš prodajat?“

„Dosti sem že mislil, ne da bi kaj izmislil. Reci ti! Zakaj te pa imam?“

„Pri bogatem mesarju — Ali si že bil?“

„Sem že bil. In ako vprašaš nadalje, ti bom odgovarjal: Sem že bil!“

„Bogatega Irkiča ne poznaš?“

„Ne poznam.“

„Dve hiši, pravcati palači, sta njegovi, denarja več ne šteje, otrok nima razen bebastega sina, ki mu je malopridnost izsesala mozeg in z vodo zalila možgane. Srečal sem se nekoč z njim. „Naši fantje hočejo živeti,“ je dejal. „A kako je to življenje, ako jih stiska revščina v kleti in podstrešja!“ Takrat sem bil jaz žurnalist in on kandidat v mestni svet.“

„Jaz grem k njemu! Torej, Belizar, pripravi se, zdaj pride prvi naskok.“

Poiskala sta dom bogatega meščana, in slikar je vstopil.

„Ha-ha-ha, to je bilo imenitno, kar sem pravkar doživel,“ je pravil deset minut kasneje Ivanu Svetlu. „Torej vi se pečate s takimi stvarmi?“ me je vprašal pomilovalno tvoj kandidat. „Še nikoli mi ni prišlo na misel, da bi obesil tako packo na steno. Naslikajte mi kranjskega Janeza, kako lomasti po Bosni in udriha Turke po glavah. Kri, kri na platno, da bi gnala tri mlinske kamne, kakor pravi Lavdon! S tem boste porazili, vse boste porazili, in še jaz bi se ne branil takšne slike. Veste, poraziti je treba!“

Pri drugem naskoku pride slikar Matija pred vrata imovitega podjetnika. Pozvoni, in odpre se stekleno kukalce v vratih.

„Se klanjam, milostiva, ali bi bilo mogoče govoriti z gospodom Štempiharjem?“

„Kaj bi radi?“

„Slikar sem in ponudil bi mu zelo čedno sliko na prodaj.“

Cvetoči obraz milostne je zažarel v prezirnem smehu.

„Vas že poznam! Včeraj sem vrgla umazanega žida na cesto, ki je tudi krošnjarij s slikami. Seveda so bile njegove stvari desetkrat spodobnejše. Obžalujem.“ In kukalce se je zaprlo.

Pri nadaljnjih naskokih so vprašali Matijo, če zna sobe slikati, če zna ure popravljati in dimnike ometati.

„Poizkusi pri našem uredniku! Zelo prijazen gospodek, zelo vljuden gospodek, naš očka! Ponižno gleda skozi ponižna očala, spodoben trebušček nosi, kazalca vrti, kakor bi pletel.“

„Dobro, menjajva! ‚Makovo njivo‘ nesem k njemu. Morda bo z njo več sreče.“

Ivan Svetel je hodil gorindol pred urednikovim stanovanjem in čakal prijatelja. Tropa poulične mladine se je ustavila pred njim in začela strme ogledavati „Belizarja“, ki ga je nosil pod pazduho. Vzel ga je v roke in postavil predse, da so ga lahko nemoteno občudovali bosi kritiki.

„No, Janezek, ali ti je všeč?“ se je obrnil Ivan Svetel k najbližjemu fantku.

In Janezek je mahoma pobegnil; za njim jo je udrla vsa drhal. Ustavili so se koncem ulice.

„Mažar, ti si Mažar!“ so vpili vsevprek in mu kazali osle. Ivan Svetel se je skrtil za vrata in čakal, da se je porazgubila razposajena deca.

„Kje hodi, da ga ni tako dolgo?“ se je povpraševal in gledal na okno. „Morda se dogovarjata. Urednik mu hoče dati deset cekinov, Matija pa je trdovraten in ne da slike ne ceneje, ne draže kakor za šest cekinov. ‚Makova njiva‘ je dobra ideja, celo za pesem, in nazadnje —“

V tem trenutku zagleda Svetel slikarja: stopil je baš na prag in se zmagoslavno ozrl na levo in desno. Ves obraz se mu je smejal, oči so gledale prešerno, in za klobukom, moško stoječim vrhu čela, je imel zataknjen bankovec.

„Saj je tvoj urednik krasen dečko! Takoj sva bila edina, in dal mi je več, kakor sem mislil. Samo gospe,

svoje milostive, se precej boji; lepa ženska je neki, kakor sem spoznal po fotografiji.“

„Torej Njiva je prodana! In kam z Belizarjem?“

„Naravnost k „Črnemu angelu“. Trudni smo in treba nam pokoja in okrepila.“

In tako so korakali veselo svojo pot. Matija, s cesarsko podobo za trakom, je šel korak naprej in za njim pisatelj.

„Tres faciunt collegium!“ je dejal slikar, ko sta že sedela prijatelja za mizo. „Pristavi še en stol k mizi, nanj posadi Belizarja in jaz mu natočim vina!“

„Na dobro zdravje! Da bi nas pozdravila še lepša zmaga, ki bi končala našo sveto vojsko in naklonila slepemu bratu znamenitejšo srečo in čast! Njemu zmage za njegovo požrtvovalnost, nama zlata in veselja.“

„Na zdravje Belizarju!“

Trije kozarci so trčili, dva brata sta pila, a obraz na platnu je izkopanih oči, od solnca razžarjenega obraza strmel v plameneči solnčni val.

„Bog živi Belizarja in mu dodeli mnogo sinov, kovanih iz drage rude, in dosti vnukov iz belega srebra!“

„No, očanec, ali se nam dobro godi?“ je nagoovoril pisatelj drobnega moža, ki je dolgega, rdečega nosu in sivih ostri oči, ne da bi trenil, gledal izpod nagubanega čela tajnega gosta na platnu, ki ni pil in ni pel, in imel poln kozarec pred seboj.

„Dobri mož, ali se hočete seznaniti z našim tihim prijateljem? Na dveh vojskah je bil, cele trume sovražnika so bežale pred njim, zato mu že smemo privoščiti malo vina.“

Rdeči gost za sosedno mizo je kimal z glavo in se menil s seboj. Bil je pijan, kakor sta sklejala prijatelja po njegovem razgretem obličju in zmočenih, kalnih očeh. Dvigal je pesti in mahal proti sliki, nato je vstal ter se začel križati:

„V imenu Boga, beži, hudoba, od mene, v imenu Sina, na gorine, in svetega Duha, na pečine, kjer zvonovi ne zvone, petelini ne pojo. Amen.“

Svetel se je začel poredno smejati.

„Oča, ali ste zagovor zmolili nad Belizarjem? Da bi ga krogla ne zadela ne v glavo, ne v vrat, ne v prsi?“

„Ha, ha, pijte Belizarju na zdravje!“

Matija je razposajeno kričal in ponujal poln kozarec. Neznani gost se vzdigne izza svoje mize in gre oprezno k mizi, kjer sta sedela brata in bizantinski vojskovodja. Nezaupno in plašno je gledal od solnca obsijani obraz starčkov in njegove koščene prste.

„Kaj? Vidva častita Belcebuba, višjega hudiča, in ga napajata? Že vidim, da sta črnošolca! Beži, beži, na gorine —“

Prekrižal se je, nato je zgrabil nož, ležeč na mizi, ter Belizarju odrezal glavo.

Ivan Svetel in Matija Glavar sta se spogledala, zakaj predno sta si mogla misliti, kaj bi utegnili storiti pijani sosed, je že bil ubogi slepec prerezanega vratu.

„Zdaj ga pa le molita, satana, zdaj nima več oblasti!“ Kako se je zarežal drobní gost, kako je udaril ob mizo in začel nato peti s hudim glasom: „Grešne duše, vaše d'janje, če zasluži ferdamánje —“

„Slišite, človek božji, kaj pa mislite! Alo, na vislice ž njim!“

„Na vislice, na svetilko ž njim!“

„Razbojnik!“

Brata sta vstala in šla proti njemu, a prijazni mož je v naglici poveznil svoj široki klobuk na oči in poklical na pomoč Črnega angela.

„Ha-ha-ha,“ sta se smejala brata in pila nato sedmino po Belizarju, ki je izgubil glavo na sveti vojski.

* * *

Drugi dan je imel Matija Glavar še toliko denarja, da je opoldne kosil in zvečer večerjal, tretji dan je sedel samo opoldne k pokriti mizi in četrti dan je imel še komaj za kavo v kavarni, ki jo je izpil zvečer za zajtrk, kosilo in večerjo. A potem je šel glas po deželi o neizmernem bogastvu Janeza Cesarja. Vse mesto je govorilo nekaj dni o treh veselih fantih, ki hodijo po ulicah in zatohlih stanovanjih ter nosijo glinast sodček vina s seboj in napajajo žalostne in žejne.

Cilica in Klara in podleski. Janez Cesar pride vabit v svate.

Veselo jutro, Cilica! Ali si dobro spala, uboga deklica?

O duša zlata, ne misli, da se Cilica še potika med zidarji in umazanimi dekleti, ne, sedaj je skoro gospodična, velika gospodična. Pri Gašparju Lucinu je v prodajalni, svilo in baržun prodaja lepim, elegantnim gospem, s svojimi drobnimi prstki zavija blago v tanek, šumeč papir, drage, zelo drage klobuke razkazuje visokim damam, smeje se in kaže svoje biserne zobke. V resnici, zelo dobro se godi naši sestrici, in zato je tudi tako cvetoča in polna zdravja in veselja kakor še nikoli prej. Veselo jutro, Cilica! Kneginja Roža je že kupila pri njej svojo poročno obleko: najdražjo svilo, najlepši atlas, z eno besedo, vse, kar je najbolj dragocenega. In da ne pozabim: natihem, šepetaje je povprašala tudi že Cilico, če imajo v zalogi plenice. Cilica ni odgovorila, ampak je stekla k polici in jih prinesla pokazat. Zasmeljali sta se, in nato je kneginja, vsa zardela, zatisnila Cilici usta, in Cilica je storila kneginji istotako.

Tudi lepa Klara je že bila pri njej in ogledovala razno blago. Zelo ji je ugajalo, a slednjič si je izbrala samo klobčič bruseljskih čipk. Nič ni bila vesela in rekla je, da vé samo Bog, kdaj bo njena poroka s Pogodinom. Potem je prosila Cilico, naj ji prinese pokazat poročne rože. Ko sta odprli zabojček, sta prestrašeni zagledali srebrn mrtvaški venec. Obe sta se zasolzili in potem tolažili druga drugo.

„Le zapomni si, Cilica, še umrla bom! Tudi baba Vrabčevka se me kar ustraši, ko me zagleda, in nekoč je dejala Pogodinu, da je videla smrt, ki je mene peljala za roko.“

„Klara, zakaj govoriš tako! Glej, kako lepo ti stoji bela roža v laseh!“

Poljubili sta se v slovo, in ko je Klara že bila na ulici, se je zopet vrnila in padla Cilici okrog vratu.

Samo Glavarjeve Ančke ni nič blizu; sicer pa to ni nikaka škoda! Kdo se meni za ošabnico! Naj le

hodi svoja pota po alejah in parkih, brata Matije ne bo več dobila tako kmalu za svoje neusmiljene zabave.

In kdo je Cilici poiskal službo pri Gašparju Lucinu? Nihče drug kakor Ivan Svetel, Ivan Pogodin in njegova Klara. Stopili so — mesec dni bo že tega — k prijaznemu gospodarju in ko so nakupili raznih lepih stvari, je omenila sestra Klara:

„Joj, gospod Gašpar, kako izvrstno trgovino imate in sami ste! Jaz poznam jako mično gospodično, ki bi bila kakor nalašč za vaš posel. Prodajati zna, da je veselje, govoriti zna, noben doktor ne tako, in srčkana je, da se bodo kupci samo radi njenih oči drenjali k vam.“

„Ali res, gospa, ali res, gospoda?“ se je razveselil. „Pripeljite mi jo, da ji izročim ključ!“

In tako je postala Cilica velika gospodična.

Kako lepo je danes! Prodajalna Gašparja Lucina je polna solnčnih žarkov, ki lijejo vanjo skozi okna in nastezaj odprta vrata. Rdeči in zlati plamenčki plavajo skozi razpoke in se igrajo po obrazu mlade gospodične, ki sedi v tihi zadovoljnosti in sladki zamišljenosti za mizo in plete. Gospodar hodi semintja, od vrat do visokih polic, ki so polne pisanega blaga, svilnih oblek in rutic, ter si mane roke. Vsak trenotek vstopi kak kupec, in Cilica ter Gašpar tekmujeta, kdo bo prej in lepše postregel.

„Gospodična, meni se vse zdi, da nekoga pričakuješ?“ reče Gašpar s prijaznim smehom.

„Zakaj bi ga ne pričakovala, saj imam danes popoldne prosto. Ali ti bo dolgčas?“

„Res, pusto mi je brez tebe. Zakaj bi ne šla z menoj na izprehod!“ Gašpar obstoji pred njo in ves je v zadregi. Cilica ga pogleda, njegovo podolgasto glavo, brez las na temenu in z rdečkasto šiljasto brado, ter se nehote stresne. Nič ne odgovori.

„Ali pričakuješ tistega mladega gospoda?“

„Uprav tistega, gospod Gašpar.“

In kakor bi ga kdo poklical! Na pragu stoji Ivan Svetel ter se priklanja, gospodarju ponudi roko, govori o lepem vremenu in o prvem grozdju, ki so

ga danes pripeljale branjevke na trg. Medtem se Cilica preobleče in s Svetlom stopita na ulico.

„Zakaj me tako ogleduješ, ali te je sram, iti z menoj?“ vpraša Cilica in se ozre očitaje na Ivana, ki ne more obrniti oči od njenih lic in vitkega drobnega stasa. A potem se tudi sama ne more nagledati svojega fanta, njegovega tako ponosno mladega in svetlega obraza ter visoke postave.

„Kaj je? Ali ti nisem všeč, da me s tako pozornimi očmi meriš od nog do glave?“

„Ah ne, tako te imam rada!“ Kako hvaležno ji zasije pogled, kako toplo stisne roko pisatelju Ivanu, ki je nenadoma ves zmeden. Desnico dene svoji gospodični okoli pasu in jezen je, v resnici jezen na beli, veseli dan in na množice ljudstva, ki hite mimo, ti resni in zaposleni, drugi z neumnostjo in smehom na obrazu.

„K Matiji Glavarju pojdeva najprej; govori se, da je napel tolikšno platno na stojalo kakor dve rjuhi. Naslikati misli sveto Uršulo in dvanajst korov čistih devic.“

Ko prideta mimo njegovega stanovanja, stoji slikar na pragu.

„Ti stojiš in občuduješ?“

„Nimam česa. Posodi mi Cilico za danes popoldne!“ veli slika in se hrepeneče zagleda v gospodično, ki se ji hipoma mračno in hkrati razposajeno zasvetijo oči in jezno zatrepetajo njene ustnice. Svetel ga sumljivo pogleda in zmaje z glavo.

„Posodi mi Cilico, kaj ne, gospodična, da si zadovoljna?“ Glavar se zasmije njenim temnim očem in negotovemu izrazu Svetlovega obličja.

„Slišita me in razumela bosta mojo nevoljo. Že dve uri čakam Pogodinove Klare za svojo „Uršulo“, a je ni. Trdno mi je obljubila, da pride, in danes je tako lepa luč! Njen zamišljeni, s tiho žalostjo obliti obraz, njene globoke oči, iz katerih se v žametnem lesku zrcali duša svetnice, vse to je kakor nalašč zame. Ali ker je ni, Cilica, bodi ti danes moj model. Ti si njen adjutant, z banderom v roki.“

„In zdaj bi rad, da bi ti sedela vse popoldne? Matija, motiš se! Danes ni mogoče, in če ji deneš

zlato čelado na glavo in jo oblečeš z bisernim plaščem in jo povrhu še ovenčaš s svetim žarom. Zdaj greva na polje, ako ti je drago, izvoli z nama! Medpotoma se oglasimo pri Pogodinu in pozvemo, kaj je s Klaro.“

„In pozvemo, kaj je s Klaro! V resnici mi ni ugodno, da je ni bilo, zakaj njen obraz mi uprav sedaj ugaja najbolj. Časih se mi ni zdel tako plemenit in jasen, in bojim se za sestrico. Bojim se!“

Glas Matije Glavarja je zadrhtel, in vsa otožna in polna skrbi so mu bila lica, in njegove oči so bile vlažne.

„Joj, Matija, kam gledaš! Povej rajši, ali bom jaz lepa devica? Kadar hočeš, pridem k tebi, samo zdaj moraš z nama. Venec iz pisanih rož mi naslikaj okoli glave in z višnjevimi plaščem me ogrni! Tako hočem stati s Klaro v oltarju.“ Cilica je iskala veselega izraza svojim besedam, da bi pozabila na čudne slutnje, ki jih je zbudil Matija v njenem srcu.

Pogodin je bil doma. Hodil je z dolgimi koraki po svoji stanici in delal verze. V roki je držal palico, s katero je zamahoval po zraku, in na mizi je stala kakor navadno v majoliki kita cvetja.

„Ali si sam, brat Pogodin, ali nimaš Klare, jaz bi jo rad posvetil v devico Uršulo.“

„Ali ne vidiš Apolona v njegovih očeh?“ je dejal Svetel. „Vrl dečko si, s samimi rožami hraniš svojega pegaza.“

„Kaj mi je naklonilo vaš drugi poset? Poljubljam ti roko, Cilica!“

Prijatelji so govorili o Glavarjevem načrtu, a sestra Cilica je stopila k mizi, kjer je bil razstlan papir, in začela čitati:

„Trikrat že je vesna klila,
trikrat so jo modra krila
v jasne dvignila višave,
na srebrnih zvezd planjave.
Ves čas sama je Marica
s solzami rosila lica —“

Tu je nehala pesem, in ker so bratje uprav omenili Klaro, je vprašala:

„In kje hodi, da je že nisem videla, odkar je bila pred mesecem pri meni?“

„Kje hodi! Čita in moli! S staro gospo, bogato baronico, čita romane in barona vodi v kapelo, kjer premolita cele večere. Časih je ves dan ne vidim, časih prileti samo za trenotek k meni in me nestrpno vpraša: Ivan, ali nič ne piše kraljična? Bojim se, da ne bi naju pozabila! — To ji je vedno na mislih. Danes pojdeva skupaj na izprehod, zato sem se napravil.“

„Gremo torej skupaj,“ je dejal Svetel in vzel papir s Pogodinovo pisavo v roke. Začel je čitati naglas:

„Trikrat že je vesna klila —“

„Pusti, pusti! To so samo poizkusi! Napravil bi rad daljšo povest o vojaku, ki je moral s Francozi na vojsko. Vrne se, venčan s častmi, in najde svojo zaročenko — slepo. Izjokala si je oči za njim.“

„Kaj? Ali si res ti? O, gospodična, še sto let boš živela, ako boš vedno tako zdrava in lepa.“ Z dvorišča se je oglasila baba Vrabčevka.

„Klara gre!“ Pogodin si je veselo oddahnil in odprl duri.

Pozdravili so se, sestri sta se objeli in poljubili, Matija Glavar je prijel Klaro za roko:

„Pojdi z menoj, dragica! Kadar te samo vidim, me objame hrepenenje po „Sveti Uršuli“. Zdi se mi, da moram imeti barve v roki, zakaj takrat sem prepričan, da bi napravil nekaj velikega, nekaj takega, kar bi povečalo tvojo lepoto in moj kist. Nobene svetnice te ne bo treba biti sram, toliko nebeške zadivljenosti je v tvojih očeh, in skoro gotovo je, da se bo zaljubil ta ali oni svetnik ali božji vojščak, s srebrnim mečem v roki, v tvoj svetni čar.“

„Matija, saj vem, da vse drugače misliš! Saj vem, da tvoji Ančki ni primere, da misliš nanjo vse dni in noči.“

Slikar je umolknil in vzel klobuk.

„Torej danes ni nič. Pojdimo na polje!“

V naglici so zapustili mesto, krenili s ceste na stezo in se izgubili med njivami. S polj se je začelo poslavljanje poletje. Žita so bila požeta, njive nanovo izorane in že zopet vse v zelenju, ponekje celo v

drobnem ajdovem cvetju. S travnikov so izginile kresne rože z živimi, gorečimi barvami, širokimi koški in dehtečimi kelihi. Mirna lepota brez žarke bohotnosti in košate prešernosti je bila razgrnjena čez livade, ponižno pisano je bilo polje, in tiha in pobožna se je zdela pesem škrjančkova, ki se je glasila k slovesu.

Cilica in Klara sta hodili roko v roki.

„Glej, podleski! Že silijo na dan, in vendar še ni jeseni! Ali ni prezgodaj, blede, žalostni cveti?“ je dejala Klara in utrgala dva.

„Podleski! A meni zelo ugajajo! Tako se mi zde lepi in skromni. Ljubim jih, ker so tako zapuščeni, nič nimajo metuljev, da bi jih poljubljali.“

„Hladni so in bolni, in meni je nekako težko, kadar jih vidim.“

„Podleski, ali so res že? Glej, Matija, ni li čudovita njih barva? Tako je plemenita, nekako gosposka, a Klara je že tožna,“ je dejal Pogodin,

„Ne vem, meni se vsako noč sanja o rožah, o samih belih rožah. Po gradu, starem, velikem gradu, se izprehajam, iz sobe v sobo. Vse so polne samih belih vencev, ki diše po mrličih.“

„Joj, kake lepe sanje imaš,“ je vzkliknila Cilica. „Jaz se pa vse noči prepiram s svojo teto ali pa nosim opeko po visokem, strmem odru, brez konca. Nena doma se začne podirati pod menoj, — in jaz padem iz postelje. Ha-ha-ha!“

Zasmejala se je in objela Klaro.

„Veš, moje sanje ne pomenijo nič dobrega. Vprašala sem Vrabčevko, pa meni ni hotela povedati. Dejala je: Vrabec, do polnoči se ti sanja o rožah, popolnoči pa o fantu. In to pomeni, da ga imaš rada. — Potlej sem pa čitala, da beli venci pomenijo smrt.“

„Vidiš, vidiš, Klara, midva sva enih misli,“ se je pošalil Svetel. „Meni so najljubši venci iz zlatih peres. Ali ker si tako dolgočasna, pojdem zajca lovit. Stavim, da spi v tej detelji! Matija, kdor ga ujame, tisti ga bo imel!“

Skočil je po meji, in za njim je planil slikar.

„Klara, kako si srečna! Ali jaz imam teto, in sedaj me hoče posili dati grdemu delavcu. Ivanu si

tega niti ne upam povedati. V soboto zvečer je že prišel k nam, ves je zlomljen, in po kožah smrdi in po čreslu.“

„Zakaj? Saj ti ga ni treba vzeti!“

„Vem, ali teta me gleda sivo in hudo. — Še enkrat naj te vidim s tistim suhim ciganom! Kje ima pa službo? Franceta boš vzela, ki gre vsak dan k maši. — Tako mi je zagrozila.“

„Saj to so vendar same besede, zakaj se jih plašiš?“

„Ti praviš tako! Pogodin!“ Obrnila se je k njemu, ki je ves čas tih in zamišljen stopal Klari na strani. „O tem ne sme Svetel nič zvedeti, drugače bi — bog-sigavedi — kaj storil.“

Prijatelja, ki sta šla loviti zajca, sta se vrnila. Slikar je imel polno pest podleskov.

„Boga mi, to je zanimiva barva! Kako znamenito prehaja vijolična modrina v blede! Ne smem pozabiti, o prvi priliki jo porabim.“

Ker je Klara omenila, da mora pred večerom z baronom v cerkev, so krenili nazaj v mesto. Ko pridejo do Glavarjevega stanovanja, je vse osupnila svetla, mogočna kočija, ki sta jo vlekla dva rjava konja in ki se je ustavila tik njih. Matija je uprav hotel reči, da se je pripeljal bržkone stric iz Amerike, ko se vratca odpro in izstopi — kneginja Roža, vsa v svili in čipkah, a za njo Janez Cesar.

„Uprav vas iščeva,“ je veselo zaklical in segel v roko prijateljem. „Bila sva že v slavni naši Alhambri, a tam ni bilo sluha niti o našem Svetlu, niti o Cilici.“

Roža se je poljubila s sestrama, in nato so odšli v Glavarjevo stanovanje.

„Pozor, gospoda, da ne poškodujete in omažete zidu! Zlasti Cesarju in kneginji priporočam vso skrb.“

Odprl je svoj hram gostom in jih porazmestil po divanu in po kotih.

„Svetel, midva lahko stojiva, ker še rasteva. Ako ti ni prav, sedi na platno!“

Roža še ni bila nikoli prej pri Glavarju, zato je bila vsa v čudu in se je plaho tiščala k Klari in Cilici, med katerima je sedela.

„Dovolite, bratje in sestre, da vas pozdravim v svojem svetišču. Ako vam je drago, vam razkažem tudi

vse znamenitosti. — Evo, divan, na katerem sedite, je zanimiv v prvi vrsti. Na njem me je počastil nedavno gospod vrag s prezanimivo operacijo: Odpiral mi je srce. O, storija vam je znana. Na stojalu visi platno, na platno pride svetnica Uršula v podobi naše sestre Klare. Njena adjutanta sta Cilica in — seveda, ako dovoli knez — kneginja Roža.“

Janez Cesar je pokimal in poklical Glavarja.

„Ali — zakaj nas ne pogostiš?“

„Odpustite, bratje! Odpustite, sestre!“

Skočil je na okno, ki je gledalo na dvorišče z zgornjo polovico, spodnji del je bil še v zemlji, ter začel prepevati s čudovitim glasom:

„Po celi vasi lučce ni,
pri moji ljubei so pa tri;
prišel sem na sred' vasi
spustil sem pištolce tri.“

Ni še utihnil Matija Glavar, že je priletelo po pesku dvoje bosih, rjavih nožic in obstalo pred oknom. Postave ni bilo videti in ko je slikar zgrabil nevidno osebito za meča, je zavriščal presunljiv jok.

„Boš tiho, Janezek, alo, skloni se, da te vidimo!“

Pokazal se je preplašen obraz malega fantiča, ves razjokan in umazan.

„Saj si priden, nič se nikar ne boj! Vidiš, za ta-le beli krajcar kupi vina pri Tomažu in mi ga prinesi! Saj veš, kje je Tomaž? Tam, kjer je tisti debeli dedec obešen.“

Kimalu ali nekmalu — Janezek je prišel z vinom. Pokleknil je k zidu in je pomolil skozi okno rdeč polič.

„Kapa kosmata,“ ga je pozdravil Matija, „ali nisi kupil žemlje? Steci k Marički, ki imaš še polno pest, saj si lačen?“

In potem so si bratje nalili kozarce in ponudili sestram.

„Dragi moji,“ je izpregovoril Janez Cesar, „veselite in radujte se z menoj! V nedeljo je moja poroka z gospodično Rožo, in prišel sem vas vabit v svate.“

Roža se je zasolzila in objela svoji družici.

Nevesta in kar je še drugih lepih stvari. Bratje in sestre svatujejo.

„Moj predragi Cesar, vse to je zelo krasno. Iz vsega srca vem ceniti veliko čast, da bom jutri tvoj prvi drug, in dostojno je tudi, da si oblekel mene in brata Glavarja sebi enako v salonski, črni nakit. Ali nekaj imam še na srcu! Znano ti je, da se je Matija zaprl v svojo klet ali v svoj atelier, kakor rad sliši, in mesi barve ter jih gnete na platno. Bil sem pri njem, svoje „Solnčno polje“ je malone izgotovil, toliko leska in bleščanja je na njem, da ti jemlje oči. Po pravici povedano, ena najlepših njegovih stvari —“

„Priznavam, in kaj misli s tem, bratec Svetel?“

„Kaj misli? To je vendar čisto enostavno! Tvoji kneginji in nevesti ga pokloni za poročno darilo.“

„Lepo! Roža mu bo nedvomno hvaležna.“

„In jaz, ki vaju popeljem pred oltar, nimam ničesar, kar bi ji dal, razen praznih rok. Svojo knjigo novel sem ji poslal že spomladi in sedaj ugibam, s čim bi jo obradoval. Ker se slučajno ne vem spomniti drugega, sem mislil, mislil — da ji kupim pri zlatarju zelo okusen niz biserov, ki ga bo nosila okoli vrata, kadar se ji bo zdelo —“

„Bratec, biseri niso zastonj —“

„Niso zastonj, zato sem prišel k tebi. Daj mi nekaj cesarskega papirja, ker je meni baš pošlo, o priliki seveda — vrnem deseterno. In zato, prijatelj, napravim tvoji Roži rajsko veselje, zakaj omenjeni niz biserov je brez primere, in Baudelairejeva prošnja na Satana ti je znana:

Ki daješ deklicam v oči in v srce zvesto
do blišča radost in usmiljenje z bolestjo,
o Satan, v moji se me revščini usmili!“

„Ljubček, jako dobro! Tu imaš na razpolago mojo listnico, ki mi jo je Roža napolnila.“

„Tako si bo torej nevesta kupila sama svoj poročni dar,“ je Svetel omenil smehljaje se.

Stala sta pri mizi v panju Janeza Cesarja, ki je bil danes ves nemiren in raztresen. Časih je planilo,

veselje v njem kot mogočen val, ves je zakipel, in zdelo se mu je, da ga hoče nekaj zadušiti. A hipoma ga je zopet napolnil strah.

„Ne vem, vse se mi zdi, kakor da sanjam. Ko se prebudim, ne bo nikjer Rože, nikjer neveste in svatovščine, sam bom na svojem revnem ležišču v strganih rjuhah. Te štiri gole stene bodo strmele name, od moje sreče ne bo ostalo nič, tisti-le nori klobuk, oblepljen z zlato peno, bo pričal o vsem mojem bogastvu.“

„Položi torej ko neverni Tomaž svoj prst v Jezusovo rano, dotakni se svoje svatovske obleke, razgrnjene po stolu, sezi v miznico, kjer imaš zlat prstan! Ako želiš, te primem za nos, da se predramiš; to sem jaz, Ivan Svetel, drug Janeza Cesarja.“

„Živio umetnik!“ je zaklical ženin in v nenadni burni radosti zgrabil prijatelja in ga začel nositi po izbi. Dolga in tanka postava Svetlova je segala do stropa in njegova usta so kričala: „Naj živi ženin Janez!“

Ko se je polegla radost, je omenil Svetel:

„Stvar glede biserov in papirja ostane seveda med nama, in niti v poročni noči je ne smeš izdati svoji deklici. Zdaj grem k Matiji.“

„Ne govori o tem in dovoli, da te spremim nekoliko. Jaz pojdem k Roži.“

„In kako se ima tvoje dekle v nevestnem stanu?“ je vprašal medpotoma Svetel.

„Kakor vse neveste! Isti trenotek se smeje in joka. Sicer pa lahko slišiš.“

Res! Bližala sta se beli hišici sredi vrta, in že oddaleč je bilo slišati veselo dekliško petje in rajski smeh, tako jasen in bleščeč, kakor bi se smejala zarja.

„Moj Bog, to je nevesta! Čeprav je ne vidim, jo moram poznati po tej dionizijski radosti,“ je navdušeno vzkliknil Svetel. „Naj grem s teboj, da vidim to sladko nedolžnost, saj najbrže ne bom imel nikoli več prilike. S Cilico sva ubožca, in najina ljubezen bo ostala cvet brez sadu.“

Prišla sta do pojočih oken in zagledala živo pesem.

„Janez gre, moj Janez!“

Ivan Svetel še ni videl svoj živi dan neveste in kar je sedaj zagledalo njegovo oko in kar je slišalo njegovo uho, tega ne bi mogel opisati niti z zlatim peresom. Radost, svetla radost, ki se je smejala Roži na licih, se je tako bleščala pred njegovimi očmi, da ga je skoro oslepila, in njen glas mu je vzplamenel do srca.

„Janez,“ je dahnila nevesta, in vsa njena duša, vse njeno življenje je bilo v tej besedi. Omamljena in brez zavesti se je zgrudila svojemu ženinu v naročje, in ko je tako ležala v njegovih drhtečih rokah, se je zdelo, da je umrla. Minile so minute, da je zopet dvignila glavico, da so se njene oči, polne solčne toplote, zazrle Janezu v obraz. In potem je odvila svojo desnico, s katero se je oklepala njegovega vratu, ter jo podala Ivanu.

„Janez!“ je bil ves njen pozdrav. Ivan Svetel ni našel besede, bil je tih in resen in sveta pobožnost je bila v njem.

Prišla je Rožina mati.

„Gospod Cesar, kaj bo z dekletom! Saj sem bila tudi jaz nevesta, ali takšne, kakor je ona, še ni bilo. Gospod Cesar, jaz se bojim zanjo. Po sobah hodi in se smeje in vriska in poje, pride k meni in se razjoka, kakor še nisem slišala. In vsak trenotek steče po svoj poročni prstan, boža ga in poljublja in vsa je v smehu in solzah. Gospod Cesar, varujte jo, prosim vas, varujte jo! Vse sem vam dala, kar imam. Mati vas prosi: Varujte ji hčerko; jaz je ne morem.“

„Moj dragi, zlati, moj knez,“ je ponavljala kneginja. „Ti moje vse!“

Ivan Svetel se je obrnil in odšel, ne da bi se poslovil. Zaprl je duri za seboj in po stopnicah se je spotikal, kakor da je pijan, in iz oči so mu tekle solze.

„Kaj je to, kaj je to, ali sem videl nebesa?“

Ni mogel misliti, zakaj prepolno mu je bilo srce, in ni vedel, kdaj, in ni vedel, kako je potrkal pri Matiji Glavarju.

„Adio!“ se mu je odzval mračen glas.

Potrkal je vdručič.

„Adio!“ se mu je odzval vdrugeč mračen glas. Odprl je slikarjev hram in zagledal njegovo kalno obličje in jezne oči.

„Ali me tako sprejemaš, Matija? Kaj delaš?“

Odgovora ni dobil, zato je vprašal še enkrat temnega gospodarja, ki je zlovoljen meril svoje stanovanje iz kota v kot:

„Kaj delaš, bratec?“

„Kolnem in molim!“

„Kakor vidim, nisi najboljše volje. Kaj se je zgodilo?“

Belizar, ki je ležal pod stojalom brez glave, ni mogel odgovoriti, zato je vse molčalo.

„Bil sem pravkar pri naši nevesti, in kakor se mi je tam sanjalo, bo jutri krasen dan.“

Matija Glavar je vzdihnil.

„Svetel, pusti me in pojdi v lepše kraje, pri meni ni zvezd.“

„Seveda ne grem, dokler ne zvem, kaj je s teboj. In naj čakam ves dan do jutra.“

„Povem ti vse in ako se ti zdi pravično, mi lahko pljuneš v obraz: Ančki sem pisal in jo v Cesarjevem imenu povabil na svatbo.“ Sedel je na prično in gledal v tla.

„Bratec, saj boljšega vendar nisi mogel storiti. Z menoj pojde Cilica in s Pogodinom Klara, ali bi ti edini samoval?“

„Saj veš, kako sva se zadnjič ločila?“

„Pozabil sem že in ako ti še nisi, stori hitro!“

„Povem ti, da jo imam rad. Lahko se mi smeješ, ali pomagati mi ne moreš, in sam tudi ne. Misliti moram nanjo, in časih me prebudi nenadoma ponoči iz sanj njen glas.“ Matija ni dvignil glave in govoril ves čas monotono in težko.

„Ne razmišljaj o tem! Prijatelj, svetujem ti, kakor sem že enkrat: Pojdi k njej in jo objemi! Govori ji o njeni lepoti, to pač lahko storiš, govori ji o svoji ljubezni in za izpremembo ji povej basen o krastači in sokolu. Samo na nekaj pazi: na krilo ji ne stopaj, igel ne meči na tla! In videl boš in okusil raj v Ančkinem naročju!“

Matiji Glavarju se je razjasnil obraz.

„Ti je še ne poznaš, Svetel. Žge me, v srce me žge njena lepota, bolan sem, in da ne vidim časih naše sestre Klare, bi umrl od hrepenenja. Tiha in sveta krasota —“

„A, ti imaš rad tudi Klaro?“

Svetel se je zasmehljajal.

„To se pravi,“ je hitel Matija, „jaz ljubim Klaro kot umetnik in brat, še huje bi mi bilo brez nje.“

„In Cilice ne vidiš? Nikar me ne žali!“

„Pustiva! Jaz pojdem k Ančki!“

„In jaz k zlatemu Natanu!“

* * *

Slišite me, slišite me! Kam naj pomôčim svoje pero? Opisujem vam veliko, slavno zgodbo o nezaslišanih lepotah in znamenitih delih naših bratov in sester v Gospodu. Kam se vam tako mudi, kam plavajo iskri konji pred kočijami, ali nimajo bliska v podkvah, ali nimajo viharja v grivah? Postojte, postojte! Ne, Janez Cesar ne postoji za ves svet, zakaj pelje se s svojo nevesto pred oltar, in Roži, ki sedi na strani Ivana Svetla, se mudi, silno se ji mudi, vedno je v strahu, da se ne zbudi iz nebeških sanj. Svojo rožno ozarjeno glavico nagiblje k oknu in išče z očmi bele, dvostolpe cerkve, z veličastnim čelom in na stežaj odprtimi durmi, skozi katere je vstop pred obraz živega Boga! Stojte, postojte! Ne, tudi lepa Klara hoče biti čimpreje navzoča pri svetem opravilu, ki sklene večno zvezo med njeno sestro in bratom Janezom, že vnaprej bi rada okusila slast in videla božjega služabnika, ki ovija s posvečeno štolo dve ljubeči se roki in kliče blagoslov z nebes na mladi, srečni par.

„Stojte, postojte!“ Bil je Matija Glavar, ki je zaklical z ukazujočim glasom nad voznikom. Sedel je v prvi kočiji brez svoje oboževane device, na strani je imel mater neveste Rože, in čemerin in pust je bil njegov obraz.

„Stojte, postojte!“ Matija Glavar je ukazal vdrugeč imenitno oblečenemu vozniku na vzvišenem sedežu s

cilindrom na glavi in z bičem, ovitim z zelenjem in belimi cveti. Ali konja sta plamtela svojo pot in visoko nesla vsak rdeč nagelj nad čelom.

Matija je odprl vratca, skočil na cesto in potegnul za uzdo. Konja sta se ustavila in za njima kočija za kočijo, ves veseli svatovski izprevod.

„Kaj delaš, ali se je pogreznila cerkev?“ je zadržtel ženin.

Dva trenutka prej so se Matijeve mračne oči nenadoma zjasnile. Uprav je strmel skozi okence, ko zagleda svojo gospodično. Hitela je iz stranske ulice, s cvetočim jerbasom na glavi, in z živo rdečim solnčnikom je dajala znamenje, naj ustavijo. Slikar je planil, in ne oziraje se na začudeno majko, ki je menila, da je Matija ob pamet, je začel kričati in nato izginil iz kočije ter zgrabil konja.

Oj, kako se je prestrašila knežja nevestica, ko je nenadoma zaslišala hrup in je vse obstalo! „Sedaj je vsega konec,“ so bile njene prve misli. „Svet se podira, solnce leti na zemljo!“

Nato se je nagnila skozi okence, bleda, pripravljena na smrt. In takrat je opazila prevzetno Glavarjevo dekle z žarečim solnčnikom.

„Ančka, Ančka gre!“ je zaklicala in zaploskala, vsa blažena in presrečna, kakor bi šel nasproti njen zveličar. Objela bi jo in izljubila, sedaj je vedela, zakaj je obstala njena sreča.

„Ančka,“ se je oddahnil ženin, ki je bil že tudi rdeč ko sveča.

„Ančka,“ jo je pozdravil Matija, „ali si prišla! Bodi mi ljubo pozdravljena!“

Odprl ji je vrata v kočijo in velel kočijažu: „Vozi naprej!“

Ančka je sedla na stran Matiji in skoro glasno zavihala nos, ko je zagledala Rožino mater na nasprotnem sedežu, a medtem so konji že dirjali po cesti, kakor bi jih gnalo težko pričakovanje mlade neveste. Hitite, hitite, konjiči, saj je mogoče, da se gospod župnik naveliča čakati, da pojde domov, nevoljen in hud, in drugič ne bo hotel več združiti Rože z Janezom. Hitite, hitite, da cerkvenik ne zaklene cerkve,

in pazno, konjiči, da si ne zlomite nog, da ne izgubite podkve! Moj Bog, kako je Roža nestrpna, nestrpna!

Ali glejte! Že sta zastrmela v zrak visoka in vitka zvonika, in na prednjem, mogočnem zidu se zlata izbočen, velik križ, in široko so odprta vrata.

Nevesta je skočila na tlak, burno in razposajeno, in skoro bi si bila raztrgala dolgo vlečko, ki je šumela za njenim krilom. Že je podala roko Janezu in stopila čez cerkveni prag. Za njo hiti drug Ivan Svetel in ji nese velik, bujno bleščeč šopek, stopil bi rad na njeno stran, a nevesta in ženin stečeta roko v roki proti oltarju. Prihajajo družice, Klara, Cilica in Ančka in nevestina mati, sledita drugova, Matija Glavar in Ivan Pogodin. Bučeči akordi se razlijejo po cerkvi, ki jo razsvetljuje krasen lesteneč, glavni oltar je ves v cvetju in v žarečih lučicah.

Roža je vsa zasopla, vsa je razigrana in sladko nemirna. Gleda v oči svojemu ženinu, in zdi se ji, da se ji smejejo angelci iz modrih nebes, ogleda se po družicah, a vidi samo Cilico, drobno in srčkano družico. In glej, že stoji pred njo mladi kaplan in govori s pobožnim in mehkim glasom ter se ozira nanjo ves zardel in sramežljiv . . . Roža ne more drugače in se mu smeje v obraz, in ko jo povpraša, ali hoče Janeza Cesarja, ji zazvene ustne in zmagalen in vriskajoč „Da!“ plane iz njenega srca . . . In potem ne vidi nič več in ne sliši nič več. Vse je izginilo izpred nje, ne vé in noče vedeti, kaj se godi okoli, edino Janezovo desnico čuti v svoji, in angelci se ji smejejo in godejo. Ne more in noče se premagati: Nenadoma objame z obema rokama svojega ženina in pred osuplimi in zmedenimi očmi kaplanovimi in pred vso veselo družbo mladih svatov in bratov ga poljubi na ustne in lice. In Janez se ne brani, čudovito se mu blešči ves obraz, kakor da ga je nevestin poljub pred božjimi očmi ožaril s sveto glorio.

Kdaj in kako in zakaj so stopili iz cerkve, ne ve Roža, kako je prišla v kočijo, tudi ne ve, samo to ji je znano, da sedi Janez na njeni levici. Zdi se ji, da se peljeta v nebesa, tako naglo in lahko dirjajo konji, kakor bi leteli po zraku, in zlata je svetloba, ki lije od vseh strani.

„Zdaj si ves moj, samo moj,“ zakliče Roža in se razsolzi na njegovih prsih. Levico, v kateri stiska rožno kito, mu položi okrog vratu . . .

„Ves si moj, samo moj!“

Janez Cesar je tih, kakor bi se mu zdelo škoda časa in besed, gorko in tesno se ovije nevestice. Tako si slonita v naročju, in Roža želi, naj bi večno ostalo tako, naj bi se nikdar ne končala ta pot, temveč peljala v večnost, v neskončno večnost. A konjiči divjajo, divjajo . . .

„Ah, že je konec,“ vzdihne Roža in nagne nazaj svojo gorečo glavico, zakaj kočije stoje, svatje izstopajo, in pred njimi se beli vila med zelenjem.

Čudovito lepo je bilo na ženitovanju. Sedeli so za dolgo, snežno belo mizo, vso polno rumenih ptičic in sladkih kruhkov na prosojnih krožnikih in vina v kristalnih steklenkah, dobrih potic, grozdja in rož v pisanih vazah. Jedli so in pili so, se smejali in veselili. Drugovi so nazdravljali ženinu in nevesti in njeni majki, ki je z blaženim smehom na licih sedela zraven svoje Rože. Bila je vesela svojih gostov, zakaj še nikoli ni imela toliko mladih in lepih ljudi zbranih okrog sebe, in zdelo se ji je, da se je tudi sama pomladila med to cvetočo pomladjo. Družice so bile ena zaljša od druge, in da ni imela Roža božjega poljuba v očeh, bi ne vedel nikdo, katera je nevesta, tako je sijala Klara s svojim lilijastim, plemenitim obličjem, Cilica s sladko, ponižno nedolžnostjo in Ančka z visokim in hladnim ponosom. Vsaka je sedela pri svojem fantu, in bil je živ, pisan venec, s katerim je bila opasana miza.

Matija Glavar pa je dejal:

„Danes sem starejšina! Zato hočem piti iz majolike!“

„In na Janezovo zdravje, ali ne, Matija?“ je naglo vprašala Roža in mu nalila rožasto kupico, vitko in sladko kakor dekle.

„In tudi Svetel jo mora dobiti, vsi pijmo iz pisanih majolk!“

„Do dna na zdravje nevesti in ženinu!“ Matija je dolgo pil in se nato gromko oddahnil. Ančka ga je nezadovoljno pogledala. Že ves čas je bila čemerna,

zakaj zdelo se ji je zamalo in nizko, da sedi pri isti mizi s Cilico in Klaro, ki nimata tako dragih in našopirjenih klobukov kakor ona.

„Do dna na zdravje nevesti in ženinu!“ Ivan Svetel je točil in pil, Matija je iznova stoječ praznil majoliko.

„Ti, ne izpij vsega,“ mu je glasno zašepetala Ančka.

„Hahaha,“ se je zasmel slikar, ko je bilo vino do dna izpito. Natočil je zopet do vrha.

„Na zdravje mojemu dekletu! Kdo pije z menoj?“ je velel Matija. Pila je vsa miza, samo Ančka ne.

„Drugič mi reci: gospodična,“ je siknila. „Sicer pa ne bom sedela tu dolgo, ni mi dovolji družba.“ Slikar je vrgel kozarec na tla, da bi se v žvenku izgubile njene besede, a Svetel je imel dober sluh:

„Dajte drug stol družici Ančki! Na trnju sedi!“

Hudo ga je pogledala, in črne so bile njene oči. Svetlu se je zdelo, da se dela tema.

„Kaj boš trkal s tem otrokom,“ je velela nato slikarju, ki je hotel trčiti s Cilico. „Spat naj gre!“

In deklica je slišala, in jabolčni cveti njenih lic so bliskoma zardeli in se premenili v bagreni mak. Že izpočetka se ji je zdelo, da ji sestra Ančka ne zavida; bila je žalostna in da se ji prikupi, je pohvalila njen klobuk, njene lase, zgromadene nalik hudournemu oblaku, in vse, kar je videla na njej. Ančka je ostala prevzetna.

A nevesta Roža se je ves čas samo smehljala. Gledala je svojega ženina in se ni dotaknila niti vina niti kruha. Časih ga je pogladila po laseh, mu stisnila roko in mu poslala poljub z očmi, v katerih so se utrinjale solze in žarki.

„Roža, pokusi!“ ji je ponudila mati.

„Ali ti ni dobro?“ Se je obrnil k njej Janez.

„Ah, saj si ti pri meni!“ Nagnila je glavo na njegove prsi in zaprla oči. „Tako sem srečna, Janez,“ in dva bisera sta se ji zasvetila izpod trepalnic, in na njenih polnih ustnicah je drhtel smeh.

In nič ni slišala, kaj se godi okoli nje, samo enkrat se ji je zazdelo, da sliši Ančkin glas:

„Matija, ali noriš?“

V tistem trenutku je začutila Roža vroč dih na obrazu, ženin jo je poljubljal.

„Ančka, Ančka!“ Zaslišala je zopet proseč glas Matijev, a ni se ji zdelo, da bi pogledala. Nato je zaropotal stol, nekdo se je hitro dvignil, zato je odprla oči. Videla je še mogočni Ančkin klobuk, ki je izginil skozi duri.

In nato se je zagrohotal Matija, na ves glas se je zagrohotal, in za njim je bušil v smeh Ivan Svetel. Roža je zagledala mil smehlaj na Ciličnih ustnicah, in Klarin obraz je bil tudi poln veselja in bleska, in Ivan Pogodin se je tiho smejal.

„Ančka je šla,“ ji je šepnil ženin. „Huda je, ker ji je Matija izpil vino iz majolike.“

„Zato je huda?“ In Roža si ni mogla misliti, kako bi bilo to mogoče, „Matija, dragi Matija, ali si žalosten? Pridi k meni in pij na moje zdravje!“

Zazveneli so kozarci, in začela se je rajska sva-tovščina. Ivan Pogodin je vstal in izpregovoril kratko napitnico, nato je še Matija nazdravil svatom in bratom, svaticam in sestricam. „Ah, majolika, kako si sladka,“ je vzdihnil na to. In poljubljal jo je in objemal ves večer.

„Ali ti ne ljubiš majolčice, dragi Svetel?“

„S Cilico se kosa za mojo ljubezen, a nocoj se mi zdi, da je zmagala.“

Ženin se je poslovil, zakaj nevesta je že imela trudne oči, tudi Cilica in Klara sta šli spat. Za mizo so ostali samo trije bratje in se ljubili z majolčicami zgodaj v jutro.

Matija Glavar zasači Ivana Svetla pri hudodelstvu. Srečata hromca, slepca in izobčenko.

Matija Glavar je vstal in rekel: „Kako sem bil bolan! Vse leto je trajala strašna moja bolezen, od jeseni ali od zime, in zdaj stoje že zopet Vsi Svetniki pred durmi. Na srcu sem nosil to neusmiljeno breme ves čas z ljubeznijo, s srčno krvjo sem pojil kačo, na

prsih mi je spala in žrla moj najboljši del. Hvala Bogu: Minilo je!“

„Tako hudo je torej bilo! In zdaj misliš, da si ozdravljen?“ Ivan Pogodin je stal pred napol izgotovljeno sliko svete Uršule, in njen obraz, ki ga je posodila Klara, je bil ožarjen z rajsko zadivljenostjo. Pričal je o veliki ljubezni in vdanosti, ter se je zdelo, da je srce vodilo čopič slikarju Matiji.

„Sedaj je torej Klara svetnica! Oči si napravil zelo dobro, kakor bi vlil vanje mistično radost in jim odprl nebesa.“

Matija ga ni poslušal, temveč je ostal pri svojih mislih in razkazoval prijatelju srce, z zaceljenimi ranami in zašitimi brazdami.

„Če sem ozdravljen? Temeljito! Fuit Ilion, fuimus Troes! Ančke ni več, ne v mojem srcu, ker se je sama izpraskala iz njega, in ne na steni, ker sva jo zapila s Svetlom. Na Cesarjevi svatbi sem šele prav spoznal njeno nizko in ubogo dušo, in veseli me, da se je to zgodilo. Slava Bogu: Minilo je!“

„Blagor ti, da moreš biti vesel! Meni je nemogoče. In prav na Cesarjevi svatbi se je začela moja nesreča“

Matija se je postavil predenj oči v oči in jezno stisnil pest.

„Ako te ni vzel vrag včeraj, te vzame jutri! Najlepša in najplemenitejša deklica pod božjim solncem je tvoja, in ti govoriš tako.“

Ivan Pogodin se je žalostno nasmehljajal.

„Jaz te ne razumem. Ako vidim svojo Klaro na tvoji sliki, se mi zdi, da si jo moral spoznati. Ta sveta groza na njenem obličju me pretresa, kakor bi jo slikala smrt. Da, bratec moj!“

Matija ni odgovarjal. Podprl si je brado s pestjo in strmel v tla.

„Spominjam se neveste Rože! Moj Bog, koliko zdravja je bilo na njej, koliko življenja! In po tej svatovščini ni Klara več vesela. Zmerom ji nekaj ni prav, nestrpna je in nezadovoljna. Po noči ne spi in ako zaspi, se vzdrami s strašnim krikom nenadoma iz sanj: Gora gre proti meni!“

„To je že tako! Pojdi s Klaro iz mesta v gozd, ki je lep ko mladost, ko pesem, kjer rastejo in pojejo viharji, kjer so doma sokoli, kjer vstaja in se oblači jutranja zarja. V lesu, kjer dihajo in vrše stoletne smreke, je doma moč. Pojdita k morju, k nemirnemu belolascu; ako ni dalo polje Klari zdravja, ako ga ji ne dá gozd, jo izleči morski starec.“

Slikar Matija se je poklonil in vzel klobuk.

„Ker odhajaš, dovoli, da te spremim do konca ulice. Že osem dni nisem videl Svetla, mogoče se mu je zgodila nesreča.“

„Brat Matija, lepo si me potolažil. Spomladi pojdem s Klaro na morje, na ženitovanjsko potovanje. Zdaj čakava kosovega petja.“

„Pozdravljam Klaro!“

„In kje hodi Cilica? Reci ji, da se ji klanjam.“

„Cilica? Oj, veselje dela Svetlu! Poljubljam Klaro.“

Matija se je žuril, zakaj bilo je pasje vreme, vzdignil se je v tretje nadstropje in stopil v panj literata brez imena.

Obstal je pri vratih in osupel gledal svojega brata, ki je bil ves zaverovan v posel in niti ni vedel, da je nekdo prišel k njemu. Bil je zakopan v liste in papirje, troje žurnalov je bilo odprtih pred njim, par brošur se je valjalo po tleh. V roki je imel pero in pisal z nervozno naglico.

Matija ga je prijel za lase:

„Kaj razbojnikuješ? Ali si šel zopet med črne kulije in rdeče kralje ter požigaš mir in podžigaš vstajo? Govori, hudodelec!“

Ivan Svetel ga je nevoljno zavrnil:

„Pusti me!“

„Ohó! Tako daleč si že prišel? Toda sedaj je vse zastonj, ker si padel v roke pravici! To si ti in to je tvoje pismo z naslovom: Socialna država. Kar počenjaš, je zločin, kar pišeš, je hujskanje, kar name-ravaš, je buna, upor, prevrat v cesarstvu! Z menoj, pred tribunal!“ Kazal je z rohnečim glasom svojo ogorčenost in butal z roko ob mizo.

Ivan Svetel je vstal in odložil pero.

„Prijatelj, nisi prišel prav in nič mi nisi po volji. Najina pota, kakor vidim, gredo narazen. Bolj slep si, kakor je bil tvoj Belizar; tudi jaz sem bil, a zdaj sem izpregledal.“ Hodil je po sobi, in v očeh mu je tlela nova iskra, kakor je še Matija ni videl pri njem. To je bila volja in zavest.

„Pred tribunal,“ je zakričal Matija. „Vsaka tvoja beseda je hudodelstvo, s pogledom zažigaš upor in s pestjo, stisnjeno v kamen, ubijaš.“

„Matija, strezni se!“ Obstal je pred njim in ga stresel za rame. „Ne kriči in poslušaj me!“

„Pred tribunal! Tam boš govoril!“

„Prav! Grem s teboj, da te ubije lastna neumnost.“

Matija Glavar je zmajal z glavo. „Slabe volje si, bratec, in hlapec gleda iz tebe in iz tvojih besed.“

„Da, hlapec! In to mi je v čast! Ako ne morem biti gospodar, naj bom hlapec, a nikoli ne trot!“

„Znamenito, z eno besedo, znamenito! Ne bom se pričkal s teboj, ker vidim, da bi bilo zastonj. Napravi se, da obiščeva gospoda Janeza, ki je bil časih naš brat. Včeraj je bil pri meni in kakor sem spoznal iz njegovih besed, se veseli z Rožo v raj, in mu angelci muzicirajo!“

„In kaj je dejal?“

„Jaz, kakor veš, cenim vsako stvar po njeni denarni vrednosti. Zato sem vprašal Janeza, za koliko bi prodal svojo Rožo? „Niti za vse Rockefellerjeve milijone,“ mi je odgovoril, in zdi se mi, da je imel solzo v očeh. Obraz mu je sijal, ko sva govorila o njej, in meni jo je naslikal s takšno divoto, da mi je takorekoč vzelo pogled.“

„Saj Janez je vrl dečko in zasluži srečo. Demokrat je od temena do podplata in moj list je naročil v petih izvodih.“

„Potem je celo krasen dečko, in ne dvomim, da bo kupil od mene vsaj šest slik.“

Odhajala sta po stopnicah, in Svetel je začel razkladati z ostrim glasom, kakor bi hotel prepričati sam sebe in prevpiti svojo vest:

„Ne misli bratec, da se srdim nad teboj! A povedal bi ti rad, kar mi spi v duši. Ali je to življenje,

ki ga živimo, in komu smo v korist? V jarku ležimo ob cesti, po kateri gre ljudstvo; njegov znoj pada v prah, njegove rane suši solnce, a mi gomazimo v blatu in ne vemo, čemu smo na svetu.“

„Svetel, trde so tvoje besede, in nočem in tudi ne morem reči, da niso resnične, vendar nimaš prav. Ali vidiš ti samo v delavcu koristnega človeka, samo v žuljih spoznaš delo? Ali moram jaz svoj kist enostavno vreči med staro šaro in prijeti za lopato in ti mesto peresa za kladivo? Vidiš, kako pretiravaš!“

„Ne mislim ravno tako. Ali dokler je na svetu toliko bede, dokler gospod glad neomejeno vlada po svoji državi votlookim podanikom, toliko časa nima naš veseli in lahkomišelni stan pravice do obstanka. Ker ne poznam kladiva, vihtim pero, ali ne mislim popevkati, temveč odkrivati rane in rezati gnilobo, rušiti hočem srednjeveški grad brezdušnih tradicij in graditi moderno palačo, ustvarjati socialno državo.“

„Lepe besede, žal, da so zame brez veljave. Slikar sem, Bogu bodi potoženo, in slikar mislim ostati. Mamonu služim, njegovim deklam in hlapcem. Iz bogastva teče moje življenje, lesk in luksuz palač me živi. Ali naj me redi tvoj delavec, ali naj tvoj hlapec kupuje moje slike in jih obeša na zakajeno steno kočice, ki ji ni on gospodar?“

„Saj prav to je krivica! Zakaj se gosti lenuh v bleščečih palačah, a priden mož trpi glad med mrzlimi židovi? Ali si nista enaka, ali nista brata?“

„Mnogo povprašuješ, a kdor hoče vse vedeti, ne živi dolgo. Zakaj ni Keops, stari kralj egiptovski, sam lomil kamenja za svojo piramido, temveč njegov brat, suženj? Zakaj Rotschild, kralj kapitalistov, sam ne kuri peči in uliva topov, temveč njegov brat, delavec? Tisočletja leže med njima, in kako neznatna razlika!“

Šla sta molče po ozki, temni ulici; iz umazanih oblakov je rosilo neprestano, iz nizke megle, ki je napolnila zrak, je pršila vlaga, in po tleh se je leno razlivalo črno blato. Dan je bil pust in žalosten, da bi zehali mrličiči. Prišla sta na odprt kraj, in Svetel je izpregovoril:

„Saj ne pravim, da poznam tisti čarobni meč, s katerim bi na mah presekala strašni voz, ki veže našo družbo, ni ga! In nimam pred seboj zmaja, ki bi bil vse naše zlo in trpljenje, da ga zadavim ali otrujem s trobeliko, jaz iščem samo zdravila, in to je naloga nas vseh. Tudi pravih besed še nimam, ne na jeziku, ne v peresu! Govoriti bi moral s plameni in pisati z ognjem, da razžgem vso sramoto in krivico.“

Bila sta na ljudskem vrtu; mračna, tiha sta stopala pod kostanji, pod obupnimi vejami, ki so se iztegale v jesenski zrak.

„Poglej, Matija!“ Ivan Svetel je kazal s prstom na nizko klop, že konec parka, kjer je sedel sključen, gologlav stariček v oguljeni suknji in z leseno nogo, ki je trdo štrlela od njega. Bil je premočen skoziinsko, po redkih, dolgih, umazanopepelnatih laseh so mu polzele kaplje za vrat, a ni jih čutil. Sivkast in top mu je bil obraz; oči, zasenčene s trepalnicami, so strmele v tla. V rokah je držal črn paternošter in da ni časih potočil lesene jagode izmed prstov ter komaj vidno preganil usten, bi se zdelo, da je mrtev. „Ta hromec ti govori bolj jasno in glasno kakor morem jaz. V njem vidiš junaka našega časa,“ je nadaljeval Svetel in držal prijatelja za roko.

„Morda mu je stroj v tovarni zdrobil nogo, odrezala mu jo je pila ali pa prežgala klada razbeljenega železa. In zdaj ni več za rabo, dali so mu leseno nogo in ga pognali k usmiljenim ljudem. Ha-ha!“ Zasmel se je rezko in osorno, da ga je slišal hromec in vzdignil obrvi; ugasle njegove oči so za trenotek počivale na bratih ter se nato zopet zaprle.

Matija Glavar se ni mogel ločiti od njega, toliko turobe je bilo na njem, da si ga je hotel vtisniti v spomin.

„Le pojdiva, bratec, to ni nič hudega. Na vsak korak srečaš malone enak slučaj; vidiš, to je verna slika današnjih socialnih razmer. Danes si čvrst, mlad in krasen, a jutri so ti udje zlomljeni, moči izsesane, in ti se vpišeš v slavno, nesmrtno armado beračev. Lesena noga ti je mesto sablje, beraška palica mesto puške in raztrgana malha mesto telečnjaka. In njih je cela vojska, brez števila!“

„A toliko se jih ne vidi! Tuintam —“

„Dobro! En sam takšen slučaj je grd in strašen madež na obrazu našega veka. Kolik je trud in muka delavstva po tvornicah, nama ni popolnoma znano, a njihovo bedo sva imela priliko spoznati поблиže. In plačilo na stara leta? Dovolj, da ne odgovarjam.“

„Resnica je, a z besedami —“

„Samo z besedami ne opravi ničesar, hočeš reči. A uprav besede bodo moje delo, ž njimi bom netil in klical novega duha upora in nezadovoljstva v našo dobo. Kdor žrtvuje svojo mladost in svoje moči na črni žrtvenik modernega boga, naj ima v odkup vsaj starost brez skrbi in glada. Vidiš, kar sva videla pred malo trenutki: Revščina, raztrgan plašč in lesena noga, tega ne sme biti v moji socialni državi. Na enem in istem možu ne!“

Stopala sta naprej po cesti, plahih oči je bil Matija, in odločno je gledal Ivan. Nasproti jima pride slepec. Iz obraza, ki je bil sama kost, pokrita z rjavo, trdo kožo, je gledalo dvoje velikih meglenih zenic, kakor dve stekleni, motni krogli. Lovil se je po sredi ceste v kolobarju in ni mogel z mesta. Z dolgimi prsti, ki so trepetali in bili krčevito sključeni, je tipal po zraku, kakor bi iskal zidu, da se nasloni nanj. Prišel je že blizu stene, a tik pred njo se je obrnil in se iznova opotekal na drugo stran. Zašel je nekoliko više, kjer se je cepila cesta, in tam je obstal ter se odkril. Izpregovoril je z enakomernim otožnim glasom:

„Bratje v Kristusu, prosim daru božjega!“

„Matija, daj mu, kar imaš, jaz nimam nič. — Mož,“ se je obrnil k slepcu, „kam greste?“

„Ne vem, kam grem. Usmiljenih ljudi iščem, da bi me vzeli pod streho. Najrajši bi umrl! — Bog vam povrni in njegova mati Marija!“ se je nato zahvalil Matiji, ki je spustil v slepčev klobuk, kar je imel.

„Ali ste slepi že od rojstva?“

„Kar sem na svetu. Oče naš, ki si v nebesih, posvečeno bodi Tvoje ime —“ je začel moliti nato, in brata sta se odpravila naprej.

„Kaj takšnega bi bilo tudi v moji socialni državi nemogoče,“ je rekel Ivan Svetel. „Vsem žalostnim in

bednim, bolnim in nebogljenim, bi sezidal azile na najlepšem kraju, dal jim solnca in rož.“

„Čudno je, bratec, koga danes vse ne srečava!“

„Danes! Vsak dan si jih srečaval, a nisi jih videl. Živeli smo samo v svetu svojih sanj in iluzij, bili smo mladi in naše oči so gledale v romantične gradove, kjer kraljuje veselje in svoboda.“

„Najprej hromca in zdaj slepca!“

„Ako hočeš videti še več bede, greha in groze, pojdi v podzemeljska stanovanja, pojdi opoldne pred samostane, kjer pobirajo Lazarji drobtine, ki padajo z bogatinove mize. Videl boš marsikaj in kadar začneš to premišljevati, se ti bo napolnilo srce z gnusom nad našo omiko in civilizacijo, in lasje ti bodo osiveli.“

Megle nad njima so se zgostile v težke valove, in začelo je liti. Hlad in vlaga sta ju prepregla s tankim pajčolanom, in po telesu jima je šla mrzla groznica.

„Ljubi moj Svetel, in zoper to se ne dá opraviti nič. To so šege in zakoni, posvečeni od tisočletij. Še vedno obstoji suženjstvo; kakor je obstojalo pred veki, samo ime in zunanja oblika se je izpremenila.“

„Ne tajim, a zato ne sme oni, ki vidi vse to, držati križem rok. Luč je treba prižgati, da sije, v trenutku ne odlete zapahi, v katere je zakovana pravica. Tudi z glavo se pride skozi zid!“

„A treba je čakati, da se zid sam zruši.“

„Ne! Tudi kaplja izdolbe skalo. — Ali poglej, kdo se nama bliža! Današnji dan ti mora nastežaj razkleniti oči.“

Matija Glavar je zagledal šibko žensko postavo, ki je prihajala po cesti. V trudnem naročju je nosila dojenčka, drhtečega v mrazu, bolnega obličja, in njegovi prstki so grabili po materinih prsih. Ženska je bila ogrnjena s črno, izprano in obnošeno ruto, ki je visela z njene glave in ji segala do pasu. In na bledem, mrliču enakem obrazu je ležal leden obup in v očeh trudna resignacija, brez življenja. Krilo se ji je zadaj odtrgalo in se vleklo po tleh, po rjavih, umazanih

mlakah, do kolena je bila vsa oškropljena s pocestnim blatom in premočena do las.

„Moj Bog, kje se je vzelo to bitje?“ je vprašal Matija. „Odkod neki prihaja ob tem vremenu in z otrokom in kam je namenjena?“

„Odkod in kam?“ je hladno ponovil Svetel. „Najbrže ni težak odgovor. Življenje je vzkalilo v njej, predno je imela blagoslov in pravico, biti mati. Naravi niso mar ljudje in njihovi zakoni. In zato jo je ljudska hlinba in zloba zaznamovala ter jo izobčila izmed sebe. Takšne zakone si je dalo človeštvo, in zdaj jih vrši sebi v sramoto.“

„Glej njene oči! V njih leži jezero solz, zatajenega gorja in krivice, a vse je mirno in tiho. Kadar stopi s temi očmi pred Boga, se mora zgroziti stvarnik in strepetati pred nizkim ljudskim rodом in priznati mora, da črni angeli niso bili tako popačeni. — In kako lepe, nekako z blodnim duhom zarisane so njene poteze, in koliko grenkobe je leglo na njene ustne!“

„Da, bratec, tak je naš vek! Kar je zdravega in naravnega, mora iz gnusobe, ki jo zovejo moralo. Naj se zaduši laž sama v svojem smradu!“

„Pojdiva za njo in jo vprašajva, s čim ji moreva pomagati?“

Pohitela sta in Matija je pozdravil:

„Bog vas sprejmi, ljuba žena, kam vas vodi pot?“

Prestrašena je obstala in bolno razklenila ustnice. Čez nekaj časa je odgovorila:

„Kakšen Bog? Saj sem ga klicala tisoč let in sto sekund, pa ga ni bilo. Dva sta ušla, enega pa ni.“

Spogledala sta se in razmišljala njene besede.

„Ali mi daste otroka, da ga nesem mesto vas,“ se je ponudil Matija in odprl naročje. Zakričala je plašno in se oklenila še trdneje ubogega črviča in se s pogledom, polnim prezira, ozrla na brata.

„Tudi vidva sta izmed tistih, ki so me umorili! Zdaj grem k hudiču in mu vse povem.“

„Moj Bog, kaj je to?“ je vzdihnil Svetel.

Kakor da se je zbala njegovega klica, se je ženska nenadoma grozno zajokala in zbežala med hišami. Vso pot je vpila in objemala otroka:

„Ne dam te, Jezušček, ne dam te!“

„Nora je,“ je rekel Matija.

„Blagor ji, da je nora!“

In oba sta utihnila.

**Bo že zopet ženitnina! Ali čigava? Dobri čitatelj
moj najde vse to zapisano v naslednjih vrstah.**

„Torej samo svatovali bi tvoji bratje,“ mi kliče draga čitalka, in nagajivo se smeši njeno lice, in ustke rde in kipe. „Torej kar svatovali bi tvoji bratje v Gospodu in se ženili s sestrami — posestrimami.“ In moja draga čitalka mi žuga s prstom, a njene oči, poredne oči, se smejejo. „Torej Janeza Cesarja si spravil srečno pod nežni jarem kneginje Rože, in zdaj ti leži na srcu še tihi in zamišljeni Ivan Pogodin, ki se smuče okoli lepe Klare, dolgi Ivan Svetel, ki pije ljubezen z malinjih usten srčkane gospodične Cilice, in rdeči, zarobljeni — odpusti — Matija Glavar, ki ga je k sreči nagnala in lepo izpovedala ponosna Ančka! Le naprej, le naprej, in bodi prepričan, da ti zaploskamo z nohti in nazdravimo s piščalkami!“

Vročje mi je, in tesno mi prihaja, ah, saj bi se tako nerad zameril svojim ljubkim prijateljicam. Samo nekaj naj vam še povem, n. pr. o Ivanu Svetlu najprej — uganile ste — meni je tako drag znanec, in morda bi rade vedele, kaj se je zgodilo z — — a tiho, tiho, vse pride — vse pride — — —

Torej o Ivanu Svetlu! Ali pozabila sva, duša moja, da naju lahko sliši literat brez imena, zakaj sluh ima popoln in nenavadno razvit, kar je izkusila svoj čas Ančka nesrečnega imena in spomina. Klicala sva ga po imenu in se menila o njem in njegovi deklici, ali Ivan Svetel nima rad, ako govori kdo o njegovih stvareh, in posebno, ko ga ni zraven. Uprav se je zbudil, zakaj zimsko solnce je tudi že vstalo in potrkalo na njegovo okno z zlatimi prsti in pribleščalo k njemu v posteljo.

Pogledal je in pozdravil:

„Ali bo dober dan, ki si mi ga pripeljal, nebeški prijatelj moj, na svojih visokih kolesih, na bleščečem vozu? Zamudil sem rožna lica svetlega jutra, in presenetil me je tvoj jasni obraz. Ali zakaj je tako hladen tvoj pogled, glej, mráz je v moji gajbici, in mráz mi je do srca. A vseeno te pozdravljam najlepše, bratec solnce!“

Hladno je sopla zima, trdo in osorno se je ovijal sneženi plašč bele žene, ledene in brez vonja so bile njene rože. Dolge, prozorne sveče, ki so visele od streh, so gorele z mrzlim ognjem, s plamenom so rastle in se daljšale. Ivanu Svetlu so sijale skozi okno, in tako bleda je bila njihova svetloba, da mu je bilo dolgčas, kakor bi ležal med voščenicami na odru.

Vrgel je s sebe odejo in tresel se je po vsem telesu, ko se je oblačil. „Škoda, da ni več Janeza Cesarja pri hiši,“ je mislil „napravila bi majhen cirkus, da bi se ogrela. Vzdigovala bi stole in jih nosila na nosu, po rokah bi hodila in migala z ušesi. Potem bi ne zeblo tako.“ V tem zasliši zunaj na hodniku žensko govovico. Po glasu je spoznal svojo sosedo, babo Jero in Ciličino teto, ki so jo klicali Bog ve zakaj komi-sarko.

„Ali se res moži vaša Cilica?“

Pri tem nedolžnem vprašanju, ki ga je izustila Jera, je vse umrlo v Ivanu Svetlu. Povesil je roke, in srce je utihnilo.

„Oh, jejmine, ali res še ne veš?“ se je začudila komisarka presenečeno in z ostrim, vriščečim glasom. „Oh, jejno, res, malo se brani, pa kaj bo dek-le! Saj ne more izbirati!“

„I, kateri pa bo?“ se je zopet zaslišala Jera. „Oh, jejno, tisti veliki France, saj veš no, ki dela tam v usnjarni. Tisti, ki tako štoklja pri hoji in se tako čudno nazaj meče.“

„E - e! Tisti, ki ima križ zlomljen? E - e!“ Jera se je silno začudila, in na njenem zategnjenem in neverjetnem glasu se je poznalo, da se ne more sprijazniti s to mislijo in ne najde besed, tako je strmela.

„No, seve, čeden ravno ni, pa zanjo bo že. Saj je prav dober človek! Vsako nedeljo je pri vseh mašah

v šentpeterski cerkvi in še pri popoldanskem opraviilu. Denarja ima že tudi prihranjenega, da jo lahko takoj vzame.“

„Glej, glej,“ je zijala Jera in mêla roke pod predpasnikom, „ojoj, to bo prečudna ženitnina. Cilica je cela gospodična, in njega so sama drva. Ojoj!“ Vzdihovala je osuplo, a naenkrat se zareži sirovo in robato ter zašepeta nekaj na uho komisarki.

„A ta-le škric, ki ga Svetel kličejo? Kako pak! Drug za drugim gledata, pa ne samo to. Pod stopnicami se shajata, in dekle je vsa v ognju, kadar pride od njega. V nedeljo — danes teden — mu je nesla tak lep nagelj, ki ga je kupila pri vrtnarju. „Naš“ — to je bil njen dedec — „jo je strašno ozmerjal in kito bi ji bil izruval, da je nisem jaz branila.“

„Ojoj! Uboga Cilica! Saj bi jo mogoče vzel ta Svetel?“

„Beži no! Kako? Ali ne vidiš, da je cigan? Krasti bo začel in jo popihal v gore. Dekle ga bo že moralo pozabiti. Naš ji je ukazal, da mora vsak večer klečati na golih kolenih, ker se brani Franceta —“

„Ubogo dekle, meni se smili,“ je rekla Jera.

Ivanu Svetlu se je zdelo, da ga mučijo težke, težke sanje. Ko obriše znoj, hladni znoj s čela, bodo prešle tudi sanje, in smejal se bo tej neumnosti, in deklica z jabolčnim cvetom se bo smejala. Še večja bo ljubezen, še slajši in bolj vroči poljubi, lepše in svetlejšo bo sijal tajni plamen njunih src. Časih so se že sanjale Ivanu Svetlu strašne stvari, a ne samo časih, že dostikrat mu je bilo ponoči, kakor bi ležala na njem grozna pošast, črna in težka kakor svinčena gora. In od vseh strani, od leve in desne, gomaze k njemu grde in ostudne živali, v usta in nos mu lezejo podgane, a ne more se ganiti. Zatulil bi, a glas ne gre iz grla, kakor da je primrzl, roko bi vzdignil, a zdi se mu težja od jekla, mrzla je in tuja, kakor da ni njegova, in prsi mu tlači gora, in srce več ne bije. A naenkrat se mu iztrga glas iz grla, zavpije v smrtni grozi, in podgane beže od njega, pošast mu ne sedi več na srcu. In Ivan Svetel zopet diha svobodno in prosto. Minilo je, šla je môra in črna ura. —

Potegnil je s prsti po čelu, razprl široko oči in zakričal:

„Stran!“

Glas je bil tako divji, da se ga je prestrašil sam in je strepetal. Bilo ga je strah, da zdaj kriči popolnoma lahko, da ni groze in pošasti na prsih, temveč je varno zaprta v prsih.

„Je li resnica, ali se mi ne sanja?“ Udaril se je s pestjo ob čelo, a vse zaman: Ivan Svetel se ni mogel zbuditi iz sanj. Sesedel se je na stolu, stisnil glavo v pesti in strmel topo predse. Z glavo je majal in še vedno čakal, kdaj pojde od njega mora, kdaj zbeže podgane in ž njo črna vest.

„Stran!“

Zarohnel je, in na ustnah mu je šumela pena. Nobene misli ni bilo v njem, pred vrati je slišal Jero: „Kajpa! Ti nas boš gonil!“ Za njo se je oglasila druga baba — Svetel je že pozabil, da je to Ciličina teta — s še bolj vreščočim in ostrim glasom, kakor bi silil v uho s skrhano pilo: „Vidiš ga! Še enkrat poglej za našo punco, ti bo že moj dedec navil uro!“

Ivan Svetel je vstal in stopil na prag svoje izbe. Tako temne in grozeče so bile njegove oči, da sta babi izginili brez besede.

Cilica se moži! Kako mu je bila draga v tem hipu, kako jasno je videl pred seboj njene mile in zveste oči, njena svetla, nežna lica! Padel bi pred njo in poljubljal njeno golo nogo, oklenil bi se njenega naročja in se razjokal. Sedaj se je spominjal, da je videl zadnji čas pogosto, da je imela Cilica solzne oči in je bil plah in tih njen pogled. Prej ni vedel zakaj, a zdaj mu je bilo vse očito. In ni si mogel predstavljati, kako naj bi bil tisti štorkljasti France, ustrojeni usnjač, ženin vitke in lepe deklice, ki je bila vsa en sam cvet.

„Ne, ne, to ne more in ne sme biti, jaz pojdem k njemu,“ je govoril Svetel. „K njemu, k komisarju, ki je neki njen stric, pojdem in mu zagrozim: „Le poizkusite! Ali ste že imeli sabljo v črevih?“ Tudi k Francetu pojdem in hudiča mu naslikam na steno.“

Poiskal je klobuk in že je mislil zapustiti stanovanje, ko zasliši vrišč na stopnicah. Hreščeč glas se je zadiral in odmeval hrupno med ozkimi zidovi, in vmes je ječal tanek, slaboten jok.

„Sveta devica! Cilica se joka! Kaj se godi!“

Odprl je duri in — v naročje se mu zgrudi njegova deklica. Bila je preplašena kakor srna, ki so jo pravkar smrtno zadeli neusmiljeni lovci, v široko odprtih očeh so gorele solze in na sencih je rdela kaplja krvi.

„Moj Bog, Cilica, kdo je to storil?“

Burno je dihala in njene prsi, samo napol zakrite s tanko, snežno tkanino, so drhtele, in besede ni bilo iz njenih ust.

„Govori, kdo se te je dotaknil, ti ljubo dete! Jaz grem k njemu, ubijem ga!“

„Ivan, Ivan, ne hodi, ne hodi od tod! Teta me je, komisarka, s polenom me je udarila. Rekla mi je, da moram vzeti Franceta, a jaz ga nočem. Ivan!“

„K njej, k njej grem takoj! Kje je moj klobuk!“ Svetel je skakal po sobi semtertja, klobuk je sedel na njegovi glavi.

„Nikar, nikar! Rekla bi ti kaj žalega in morda se te celo dotaknila.“

„Sto vragov, naravnost k njej pojdem, zgrabim jo za lase in potrkam ob zid. Kje je moj klobuk?“

Vihral je po sobi, dokler se ni izvihral. Obsedela sta pri mizi, drug poleg drugega.

„In ti mi tega nisi povedala prej? Zakaj si tajila?“

„Nisem te hotela užaliti.“ Še vedno so plavale v solzah njene oči, in njen glas je drhtel in plakal.

„Nisi me hotela žaliti! Ti sladki ljubček moj, uboga Cilica!“ Nagnil je ustne k njenemu obrazu in pil njene solze. „Ali sedaj bo drugače! K vsem pojdem in prej ne mirujem, dokler nisi moja.“

Pogledala ga je vdano in skoro nezaupljivo.

„Mene tako boli srce, in vse se mi zdi, da me boš zapustil.“

„Ne govori, Cilica, ne boj se! S teboj pojdem, ako bo treba, na konec sveta, rešim te iz pekla, pa te ne bi iz luknje teh nizkih ljudi! Kako bi mogel

pustiti, da bi ugasnili te modri, angelski zvezdici tvojih oči v zatohli, smradljivi jami ob pasjedlakcu? Cilica, ali me nimaš nič rada, da mi ne zaupaš?“

Mesto odgovora se je nagnila k njemu s tiho vdanostjo in ga objela:

„Ivan, zlati moj Ivan!“

Dogovorila sta se, da stopi Svetel popoldne k komisarju in njeni teti ter bo vse povedal, kaj in kako: Da se bosta spomladi vzela, da pojde on v službo, da... Popoldne pa je Cilica zaman pričakovala Ivana Svetla.

Sedela je pri oknu in njene oči so bile brez prestanka vprte v vrata, a čim dalje bolj so se polnile z grenko roso in z večernimi sencami so prekipele in poplavile jabolčne cvetove. Nekaj temnega se je odpiralo pred Cilico, in v dušo ji je padla bridkost in razočaranje. Ivana ni bilo, in tudi drugi dan ga ni bilo na izpregled, in tretji dan ne, in četrti dan ne —

Vse dni je hrumel in divjal po svoji sobi, bil se s pestmi in udarjal s čelom ob steno. Jaril se je in klel, da bo razklal žrelo zmaju, da pojde potrkat s pestjo Bogu na vrata... Cilice se je izogibal. Nekega večera je slišal njen jok pod oknom. Vrgel se je na posteljo in si zatisnil ušesa.

A ponoči sta pila z Glavarjem in proti jutru molila:

„Ki še betežnim, vrženim v gorje in križ
ti daš okusiti ljubezni paradiž —
o Satan, v moji se me revščini usmili!“

* * *

Čez šest tednov v mrzlo zimsko jutro je prejel Svetel naslednje pisemce: „Ljubi Ivan! Jutri je moja poroka zvečer ob šestih, in potem je večerja. Povabljen si, in trdno pričakujem, da mi ne odrečeš zadnje prošnje. Pridi, moje solze te prosijo! Naj ti še enkrat gledam v oči in dragi obraz, ti moje vse na svetu! Še Matija naj pride s teboj in tudi Cesar z Rožo in Pogodin s Klaro. Vsi pridite, da se poslovimo, zakaj jaz grem od vas. Z Bogom, ljubi Ivan! — Cilica, nevesta.“ —

Niso mu prišle nenadejano te vrste, in zastrmel je mrtvo pred se. Suho se je zasmeljal, in kakor jok je bil njegov smeh, a v očeh ga je peklo.

„Cilica, nevesta,“ je govoril, „Cilica, nevesta,“ je ponavljal. Hodil je semintja, govoril sam s seboj, in pusto mu je bilo srce. Ali je bila žalost, ki ga je žgala in mu posušila solze? Ali je bil obup, ki mu je težko kakor kamen ležal v prsih?

„Cilica, nevesta, Cilica —“

Poiskal je svilen trak, skrit med starimi spomini, suhimi rožami in zarjavelimi pisemci, ki ga je nekoč nosila Cilica okoli vratu.

Poljubil ga je, in kakor hudournik so se mu ulile solze.

„Cilica, izgubljena moja ljubezen!“

„Pojdiva torej sama!“ je dejal Matija Glavar. „Moško se drži in ne pokaži, da te boli! Smejali bi se ti in rogali tvoji bolečini.“

Ivan Svetel je vstal in si osvežil oči z mrzlo vodo.

„Janeza z Rožo torej ne bo?“

„Ne, opravičila sta se. Pokazala sta mi dragoceno darilo, ki sta ga kupila nevesti; najbrže ga že ima. Pogodin pride, kakor je rekel, seveda sam. Klara še ne vstane iz postelje.“

Šla sta po stopnicah in stopila v sobo, kjer je obhajala Cilica svojo ženitnino. Gostje so bili že vsi zbrani. Sedeli so za dvema mizama, pogrnenima s pisanim prtom. Iz preprostih porcelanastih posod se je kadila juha, na dveh krožnikih je stalo meso. Podala sta roko nevesti, ki je pogledala Svetla neskončno užaljeno skozi srebrno roso: Jokala se je njena smrtno ranjena ljubezen.

Pozdravila sta ženina, ki se je očitno sramoval. Matija mu je podal roko in mimogrede — ali nalašč, ali po nesreči — izlil njegovo vino, ki je steklo proti Cilici in čez rob na njeno krilo.

„Ha ha,“ se je zasmeljal njegov drug, čevljar Frone. „Krst bo, krst!“ Tudi ženin je razširil usta, in kakor usnje ustrojena lica so se razpokala na sto gub. Prej siva barva njegovega obraza je bila naenkrat

rjava, in zanemarjeni, na usta viseči brki, umazani kakor rep rjavega konja, so se vzdigovali in tresli. Pri prvi mizi je sedela še Ciličina teta, komisarka, in njen mož, dalje mrtvaški oglednik Martinček, delavec Damijanček in nekaj postarnih, neznanih žensk, med njimi Jera.

Sedla sta k drugi mizi, kjer sta bila pripravljena dva stola in kjer so se že smehljale in svatovale Ciličine prijateljice: Manca, Mici, Tončka, Tina in Julka. Dekleta so zašumela in zacvrčala kakor ptičice. Matija je sedel v sredo med nje in se takoj veselo razkošatil.

„No, Julka, ali se res princ iz zamorske dežele pri tebi ženi?“ je vprašal najbližjo gospodično, živo zardelo in pripravljeno na šalo in smeh.

„O, Matija, zjutraj je bil pri meni, a sem ga takoj poslala k neki Ančki. Ne vem, če jo poznaš. Rekla sem mu, da sem že oddana slikarju Glavarju.“

Poredno se je zasmejala in vse tovarišice. Matija je bil ves rdeč, zato je začel natakati in trkati.

„Kaj ne bomo danes nič plesale?“ je vzdihnila Tina. „Oh, Svetel, zakaj si pa tako dolgočasen? Veš, Cesarja sem imela mnogo rajša! Škoda, da se je oženil.“

„O, zakaj, punčke! Grem po harmonike, tako bomo še veseli, kakor bi bili pri angelcih v gostih.“

Ko se je vrnil in je zarežala polka ter so deklice poskakale izza mize, nemirne in razposojene, se je oglasila komisarka s strupenim glasom:

„Plesale pa že ne boste, tudi harmonik nočem slišati. France, rajši zapojmo!“

Utihnili je rajajoča mladost, a mesto nje se je razdala po sobi zategnjena, dolgočasna pesem:

„En velik veselje, andohtlivi zbrani,
ker danes obhaja se en patron te fare.“

France je pel z rohnečim glasom, napenjal je lica in debelo gledal, slina mu je pršila iz ust na nevesto in na mizo. Cilica se je obrnila od njega k teti, ki je pela zoprno in piskajoče, jo dregala s komolcem, naj poje in obračala oči k stropu. Slišal se je tudi

votli bas komisarjev, časih se je začul Martinček z razklanim, napačnim glasom.

Oddahnili so se in butnili s kozarci, da je vino pljusvalo in škropilo okrog. Obstopili so nevesto, ki je ostala na stolu, in tiščali vanjo, naj trka in pije.

„Beks!“ je dejal Frone in izpil.

„Beks!“ je ponovil ženin in izlil vino v grlo.

„Beks!“ Martinček se je zasmejal, kakor bi meketala ovca, in začel prepevati drugo pesem:

„Vzdigni se, jezik moj!
ino veselo poj,
ker srce tak želi . . .“

Ivan Svetel ni pil ves čas, gledal je Cilico, in zdela se mu je lepa in čista kakor svetnica med uma-zano drhaljo. Matija se je imel nad vse krasno: Pil je najprej bratovščino z vsemi gospodičnami in takoj nato še posestrimstvo. Julka in Tončka sta mu stregli, prva z vinom, druga z medenimi štruklji, ki so prišli pravkar na mizo. Spoznal je v Ivanovih očeh, kaj se godi v njem, in je zato omenil:

„Ali si videl bratec, kaj ti je napravil tvoj mu-čenik, delavec? Postregel si je s tvojim dekletom.“

„In kaj za to? Misliš, da mu zamerim? Ah, smili se mi samo Cilica.“

Podprl je glavo in se zamislil.

Proti deseti uri je zmanjkalo vina. Zložili so za novo in zdaj niso vedeli, kdo naj gre ponj.

„Cilica, ti skoči!“

Komisar je zaganjal ubogo nevestico, ki je bila v resnici takoj pripravljena za odhod.

„Kaj, nevesta naj gre po vino?“

Matija je skočil pokonci in udaril ob mizo.

„Nikar, nikar, fantič,“ sta ga mirili Julka in Manca. „Midve pojdeva.“

Ko so se zopet napolnili kozarci, je zahrumel naenkrat pijan vrišč po nizkem svatovskem prostoru. Začela se je oglašati Jera in zapela zmedeno in neumno:

„Lansko leto smo želeli,
da b' še tako dolgo živeli,
da bi šli na božjo pot . . .“

Pomagala je zopet komisarka, zameketal je Martinček in tudi ženin je začel iznova rohneti. Bil je grozno pijan in ko so utihnili, je naenkrat objel Cilico in jo izkušal poljubiti. Nevestica je zagledala pred seboj njegov obraz in brke, ki so mu viseli kakor mrožu po slinastih ustih, in od studa se je tresla po vsem telesu. Skočila je od mize, sunila ženina od sebe in prihitela k Svetlu.

„Ivan, moj dragi, brani me!“ so šepetale njene ustne. A tega ni bilo treba. Zakaj ženin France se je le zarežal in komaj slišal komisarko, ki ga je hotela tolažiti: „Le pusti jo nocoj!“ Vrgel se je na vino in pil, pil.

„Sveta devica,“ je mrmral Svetel in gledal solzni in obupni obraz Ciličin. „Ona je morala za to gnusno zver? Njemu so jo dali?“ Gledal ga je s studom, ki se je držal za mizo kakor napet boben. „To se pravi vola krmiti z vijolicami!“

Matija Glavar se je smehljaj in se ljubil s svojimi prijateljicami. Vino ga še ni omamilo, in bil je uprav najboljše volje. Dražile so ga z Ančko in pile na njeno zdravje.

„O, gospod Matija,“ je prosila Tončka, „zakaj me nimate radi? Ali nisem lepa punčka?“

A okoli ženina so vršale pijane babe, objemale so ga in pile z njim. Frone je že padel dvakrat pod mizo, delavec Damijanček je smrčal, široko razvaljen, na stolu.

Okoli polnoči se je začela družba razhajati. Komisar je silil v krčmo k Lisjaku, in njega se je prijel ženin.

„Beks, beks! K Lisjaku!“ Na nevesto je pozabil popolnoma in ni vedel, da je bil popoldne pri poroki. Poštorkljala sta iz sobe, za njima je drla komisarka z lučjo, ki jo je vzela z mize, njej se je pridružila Jera, Frone in Damijanček. Tudi deklince so hotele domov in ker jih je bilo strah, jih je moral Matija spremiti. Ivan Svetel je ostal sam s Cilico.

Povabil jo je v svojo tiho sobico. Prijetno je dihala gorka peč, in na mizi je rdel razcvetel nagelj v pisani vazi. Cilica je vzela beli pajčolan in venec z las ter povesila svoje drobne roke po nežnem stasu. Skozi bleščečo roso so ji sijale oči vdano in zvesto

na Ivana Svetla. Pokleknil je prednjo in poljubil njeno roko:

„Cilica, moja nevestica!“

Lilija ugasne.

„Ali že pojejo kosi? Zdi se mi, da mora biti že pomlad, nebo je modro in na njem cveto rdeči oblaki, in po gričkih zvone beli zvončki in trobentajo na zlate trobentice. Ivan, zvončkov mi prinesi in kosovega petja mi tudi prinesi!“

Klara je bila bolna. Kakor črn studenec so lili njeni lasje po vzglavju, in črni žarki so se bleščali pod dolgimi trepalnicami. Bolj bela nego rjuhe njene postelje so ji bila njena lica, ki je na njih padla tiha bolečina, in vdan smehljaj je mehko valoval na bledih ustnicah. Dva narcisa sta ležala ob njej: njene roke, prosojne, uboge roke.

„Ali še ne pojejo kosi, Ivan? Kraljična je obljubila, da nama pošlje balo, ko zasliši spomladi prvega kosa, si li že pozabil? Kaj bo neki vse poslala? Pšenice in prediva in zlata, ali ne? Da bi le na zibko ne pozabila, jaz se tako veselim zibke. V njej bo spančkal najin sinček, ki ga bo nama dal Bog.“

Ivan Pogodin je sedel ob postelji in poslušal. Tako prijetno mu je del lahni in mirni glas Klarin, zbujal je v njem drage spomine in ga vodil v pomladnje dneve, ko ga je obiskovala Klara v njegovi podstrešni kamrici, ko je nekega večera zažarelo vse mesto v tisočerih plamenčkih in se je peljala kraljična skozi mesto.

„Kam si se zamislil, Ivan? Ah, ti nezvesti fant, na kraljično misliš!“

Tuga je oblila njeno lice, in žalosten je bil smeh njenega srca.

„Glej, in jaz mislim samo nate. Ti edini si kralj mojih misli, Ivan!“

Odprle so se duri, in Matija je prišel v vas.

„Servus, Matija! Ali si sam? Jaz bom umrla, ha-ha-ha! Sanjalo se mi je zopet o belin rožah. Bilo jih je šest voz, stali so na Turjaškem trgu, saj poznaš

Micko? Ali nisi bil enkrat vanjo zaljubljen? Tam so stali, in v rožah je bila moja krsta. Ivan, kako te ljubim! Nikomur ne povej, Matija, da se imava rada.“

„Klara, ah, ali mi še nisi dolžna valčka? V nedeljo pojdeva plesat! Sploh si pa jako neverna. Nič več ti ne zaupam.“

„Pisatelji ste čudni ljudje! Mislite, da mora biti vsaka ženska v vas zaljubljena. Matija, ali nisi ljubosumen na mojega Ivana? Ko stopim pred Boga, bom rekla: Se klanjam! Ker si tak mojster in si ga ustvaril. — Pojdi po Cilico, njo imam najrajša.“

Matija je poljubil beli narcis njenih rok in ni hotel pogledati Klare. V očeh je imel toliko solz.

„Da bi le na zibko ne pozabila! V njej bo spančkal najin sin. Do neba kričim, in naj si angelci zatiskajo ušesa: Matilda, jaz te ljubim! Ves svet naj sliši in zve: Matilda, jaz te ljubim! Ha-ha-ha! Ali nisem neumna, Matija?“

V očeh je imel toliko solz.

„Saj sem rekla, da ne bom dolgo. Zakaj pa še ne pojo kosi? Vetrovi že nosijo pomlad, in Ivan mi ne prinese kosovega petja. Kraljična že pripravlja najino balo, tudi zibka je na vrhu. S spanjščicami je popisana, da bo rajši spal najin sin.“

Drugo jutro je Klara umrla. In v smrečju, v zelenem zatišju je zavriskal kos in poklical svojo ljubico.

Ali ste slišali Matijeve solze?

Štirje možje so nesli belo krsto, v kateri se je smehljala Klara. Uprav so stopili iz hiše, ali malo ljudi jo je poznalo. Samo bratje so šli za njo in sestre. Stopili so na ulico z mrtvo Klaro in takrat — — —

In takrat je pripeljalo šest belcev tihi nevesti kraljičino balo. Vihrali so in rezgetali, ko so šli mimo krste, in visok in velik je bil voz. V škrinjah, porisanih z rožami, je spala pšenica, predali so hranili predivo in platno, in police so bile polne cekinov. In na vrhu je stala zibka. Bila je s spanjščicami popisana, da bo slaje spal —

„Da bi le na zibko ne pozabila!“

Ivan Pogodin je zakričal in se zgrudil brez zavesti.

Med cipresami so pustili Klaro in Ivan Svetel je plakal in molil: „Bratje, bratje, kaj bo z nami!“ Poslovili so se od svoje sestre in zapustili tihi kraj, kjer sladko spe vsi, ki so utrujeni in izmučeni, vsi, ki so izpili grenki kelih življenja.

Z Bogom, mladost!

„In prišel je eden izmed sedmerih angelov, imajočih sedmere čaše, in govoril je z menoj, rekoč mi: Sem! Pokažem ti sodbo kurbe velike, sedeče ob mnogih vodah, ki so se z njo kurballi kralji zemeljski in upijanili so se z vinom kurbarije njene zemlje prebivalci.

In odnese me v puščavo v duhu; in videl sem ženo, sedečo na zveri škrlatni, polni imen preklinjanja, imajoči sedem glav in rogov deset.

In žena, oblečena z bagrom in škrlatom in pozlačena z zlatom in dragim kamenjem in biseri, imajoč zlato čašo v roki svoji, polno gnusob in nečistosti kurbarije svoje.

In na čelu svojem ime zapisano: Skrivnost, Babilon veliki, mati kurb in gnusob zemlje!

In videl sem ženo pijano krvi svetnikov in krvi pričevalcev Jezusovih; in čudil sem se, videč jo, čudom silnim.

In reče mi angel: Zakaj se čudiš. Jaz ti povem skrivnost žene in zveri, ki jo nosi, ki ima sedem glav in rogov deset.

Zver, ki si jo videl, bila je in je in priti ima gor iz brezna in iti v pogubo. In čudili se bodo prebivalci na zemlji (katerih imena niso zapisana v knjigi življenja od ustanovitve sveta), gledajoč zver, ki je bila in je ni, dasi je.

Tukaj razum, ki ima modrost. Sedmere glave so sedem gorâ, kjer žena sedi na njih, in so kraljev sedem.

Pet jih je padlo in eden je, drugi ni še prišel; in kadar pride, sme malo časa ostati.“

Ivan Svetel, literat brez imena, tistočasni urednik socialističnega glasila, je čital skrivno razodenje Janeza bogoslovca.

„Kakšna blazna fantazija!“ je vzkliknil. „Kako čudovit v svoji blodnosti je bil duh, ki je to pisal!“ Majal je z glavo in mislil.

„Oči pa njegove kakor plemen ognjen, in na glavi njegovi mnogi diademi; imel je ime zapisano, ki ga nihče ne zna, razen on;

In ogrnjen z oblačilom, pomočenim s krvjo, in imenuje se ime njegovo: Beseda Božja.

In vojske v nebesih so šle za njim na belih konjih, oblečeni z bisom, belim in čistim;

In iz ust njegovih izhaja oster meč, da z njim udarja narode, in on jih bode pasel s šibo železno in on tepta tlačilnico vina s rdu in jeze Boga vsemogočnega.

In ima na obleki in na bedru svojem ime zapisano: Kralj, kraljev in gospodov Gospod.

In videl sem enega angela, stoječa v solncu; in zavpil je z glasom velikim, govoreč vsem ptičem, letajočim po sredi neba: Pridite in zbirajte se na kosilo Boga velikega,

da jeste meso kraljev in meso polkovnikov in meso mogočnih in meso konj in sedečih na njih in meso vseh svobodnih in hlapcev in majhnih in velikih;

In videl sem zver in kralje zemlje in njih vojske zbrane, vojskovat se s sedečim na konju in z vojsko njegovo.

In zgrabljena je bila zver in z njo laži prerok, ki je delal znamenja pred njo, s katerimi je slepil nje, ki so bili sprejeli znamenje zveri, in nje, ki so molili podobo njeno; živa sta bila vržena ta dva v jezero ognjeno, z žveplom goreče.

In drugi so bili pomorjeni z mečem sedečega na konju, z onim, ki je izhajal iz ust njegovih; in vsi ptiči so se pasli z njih mesom.“

Odložil je knjigo in iznova ostrmel:

„Čudovito! Kakšna strašna fantazija! Popoln blaznik! S tem jezikom žge in mori, o, bogoslovec, posodi mi svoje pero! Potreboval bi ga v boju z lažjo, ki je zver z milijoni glav.“

Tisti trenutek je planil v sobo Matija Glavar, ves zasoplen.

„Pogodina sem srečal. In rečem ti: Grozno!“

Ivan Svetel je vstal in se obrnil k njemu:

„Kje si ga našel in kako?“

„Grozno se je izpremenil po Klarini smrti! Zdi se mi, da nori. Bebec, cel bebec! Plavo angleško

suknjo nosi, ukrojeno kakor frak, na glavi trd klobuk, na levem očesu monokel. Šel je v spremstvu z neko damo iz polsveta, na obraz demimondko. Na njeni desnici polizan kavalir, in na levi korak za njo je stopal Pogodin in nesel njen dežnik. Obrnila se je k njemu in mu dela z nosljajočim glasom:

„Ah, ostanite vendar zadaj! Ne silite k meni!“

Razvezal se ji je čevelj, in Pogodin je pokleknil pred njo z levim kolonom in na desno mu je dama položila svojo nogo. Sram me je, in rdim že pol ure.“

„Torej tako se je izgubil ubogi Pogodin! Ali veš kaj drugega? Cesarjev govor, — v mojem listu si čital. Znamenit! Krasno je govoril.“

„Jaz sem bil na shodu. Ni dvoma, da bo še dosegel to in to.“

Matija je bil resen, kakor nikoli prej. In Ivanu Svetlu ni izginila iskra volje in zavesti iz oči.

„Ali kaj delaš?“

„Treba je, treba! Drugi teden pojdem slikat cerkev v Sobotnico in veselim se že in ves sem nemiren.“

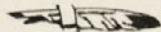
„Dobro je, dobro!“ je ponavljal Svetel. „Grem malo s teboj, na polje, ponoči je najlepše tam zunaj.“

Šla sta pod zvezde poletne noči, izprehajala se med zelenimi zidovi cvetočih žit in trav. Govorila sta mnogo, mnogo, o svojih delih in načrtih in sklepkih. Vso noč sta hodila in govorila in mislila. Vsa zatopljena in radostna v svojih nadah in upih ju je našla jutranja zarja, ki se je zableščala na zlatem oknu izhodnega obzorja in potegnila mehki in temni pajčolan raz oči rožam in pšenici in bratoma.

Zakaj minile so sanje poletnega jutra in delal se je dan, velik dan. Vrnila sta se v mesto, kjer se je že gibalo sto in sto pridnih rok in na nebu je solnce trgalo in topilo bele oblake.

„Čas hiti, njegove peroti vihrajo, kolesa buče in beže, beže . . .“

Mladost, o mladost!

Narodna in univerzitetna
knjižnica

◆ NUK

00000448944

